

Jan Draus
Dariusz Iwaneczko



Z Przemysła do wielkiej polityki
Biografia polityczna
Marka Kuchcińskiego

Warszawa 2023

JAN DRAUS • DARIUSZ IWANECZKO

Z Przemysła do wielkiej polityki

Biografia polityczna
Marka Kuchcińskiego

Warszawa 2023

Instytut Studiów Wschodnich

ul. Solec 85

00-382 Warszawa

Recenzenci:

prof. dr hab. Waldemar Paruch

prof. dr hab. Ryszard Terlecki

dr hab. Maciej Szymanowski

Wydanie I

Opracowanie: Zespół

Zdjęcie na okładce:

portret Marka Kuchcińskiego, autor: Marek Mikrut, olej/tektura, 2018 r.

Zdjęcia:

archiwum prywatne Marka Kuchcińskiego, Kancelaria Sejmu (fot.: Krzysztof Białoskórski, Łukasz Błasikiewicz, Paweł Kula, Marta Marchlewska, Marta Olejnik, Rafał Zambrzycki), Kancelaria Prezydenta RP (fot.: Andrzej Hrechorowicz, Krzysztof Sitkowski, Jakub Szymczuk), Grzegorz Karnas, Michał Krzemiński, Aleksander Malicki, Piotr Michalski, Marek Mikrut, Robert Pawłowski, Jan Stachyrak, Jacek Szwie

Copyright by Jan Draus, Dariusz Iwaneczko, 2023

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I. Na ścieżkach dojrzewania	11
1. Środowisko rodzinne	11
2. Lata młodości i edukacji.	15
Rozdział II. Przeciw komunistycznej władzy (1980-1989)	24
1. Działalność opozycyjna	24
2. Inicjatywy niezależnej kultury	39
3. Strych Kulturalny .	43
4. Komitet Obywatelski	51
Rozdział III. Budowanie niepodległości .	57
1. Przemyskie Towarzystwo Kulturalne (1990-2000)	57
2. Porozumienie Centrum (1990-1999)	62
3. W Radzie Miejskiej Przemysła (1994-1999)	67
4. Akademia Przemyska (1996-2001)	69
5. Wicewojewoda podkarpacki (1999-2001)	71
Rozdział IV. W wielkiej polityce (2001-2015)	75
1. W strukturach Prawa i Sprawiedliwości	75
2. W Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej (2001-2015) .	77
a) Sejm IV kadencji (2001-2005) .	77
b) Sejm V kadencji (2005-2007)	83
c) Sejm VI kadencji (2007-2011)	88
d) Tragedia smoleńska .	93
e) Sejm VII kadencji (2011-2015) .	97

Rozdział V. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (2015-2019)	101
1. Ustawodawstwo - budowanie nowego państwa	103
2. Dyplomacja parlamentarna	106
a) Grupa Wyszehradzka	106
b) Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW	111
c) „Europa Karpat” .	113
d) Konferencja Przewodniczących Parlamentów Unii Europejskiej	119
e) Parlamentarna dyplomacja bilateralna .	121
3. Polityka historyczna	125
4. Marszałek a sejmowa opozycja .	132
 Refleksje końcowe	 141
 Spis ilustracji	 143
 Ilustracje	 177
 Bibliografia	 345
 Aneks 1. Wykaz orderów, odznaczeń, dyplomów i wyróżnień otrzymanych przez Marka Kuchcińskiego	 351
 Aneks 2. Wykaz nielegalnych incydentów na terenie Sejmu RP w latach 2016-2019	 352
 Aneks 3. Porównanie ocen Sejmu od IV do VIII kadencji w analogicznych miesiącach (wyniki pomiarów CBOS)	 356
 Aneks 4. Wykaz tekstów autorstwa Marka Kuchcińskiego za lata 1983-2020	 357
 Indeks .	 361

Wstęp

Marszałek Marek Kuchciński wpisał się w poczet znamienitych postaci nie tylko miasta Przemyśla, lecz także województwa podkarpackiego oraz wielkiej polityki Rzeczypospolitej Polskiej. Na niwie politycznej tylko dwóch synów ziemi przemyskiej dostąpiło godności marszałka Sejmu Rzeczypospolitej. W XVII w. funkcję tę sprawował Andrzej Maksymilian Fredro (1620-1679), polityk, pisarz polityczny, zwany polskim Tacytem, fundator kościoła i klasztoru w Kalwarii Pałacowskiej, pochowany w przemyskim kościele oo. Reformatów'. A po trzech wiekach podobnej godności dostąpił Marek Kuchciński, polityk, działacz społeczny i opozycji antykomunistycznej, który kultywuje pamięć o marszałku Fredrze². Obydwaj marszałkowie,

Z inicjatywy marszałka Marka Kuchcińskiego 13 września 2020 r. na terenie klasztoru oo. Franciszkanów w Kalwarii Pałacowskiej odsłonięto pomnik marszałka Andrzeja Maksymiliana Fredry z okazji 400-lecia jego urodzin. Ukazała się także książka autorstwa Lucjana Faca i Marka Tracz-Trynieckiego pt. *Andrzej Maksymilian Fredro ok. 1620-1679*, Przemyśl 2020. Wspomnieć należy, że 3 sierpnia 2019 r. Marek Kuchciński jako marszałek Sejmu ufundował tablicę pamiątkową w 450. rocznicę śmierci Andrzeja Maksymiliana Fredry, umieszczoną w Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej, obok ołtarza Matki Bożej Kalwaryjskiej.

- ² Dzięki staraniom Marka Kuchcińskiego Wydawnictwo Sejmowe wspólnie z Narodowym Centrum Kultury wydało jako tom IV „Biblioteki Staropolskiej Myśli Politycznej”: *Andrzeja Maksymiliana Fredry Dzieje Narodu Polskiego za czasów Henryka Walezego, Króla Polaków, potem zaś Francji*, tłum. J. Macjon, wstęp i przypisy M. Tracz-Tryniecki, przedmowa Z. Rau, Warszawa 2019. Wcześniej ukazały się dwa przekłady dzieł Andrzeja Maksymiliana Fredry: *Fragmenty pism, czyli uwagi o wojnie i pokoju* (Warszawa 2014) oraz *Kwestia wojskowa, czyli o prawidłach wojny i pokoju dwie księgi* (Warszawa 2015).

choć dzieliły ich nieporównywalne epoki historyczne, funkcjonowali w spolaryzowanym politycznie sejmie, borykając się z sejmową opozycją. Od czasu pełnienia funkcji marszałka przez Fredrę upowszechniła się zasada zrywania sejmów poprzez *liberum veto*, natomiast podczas kadencji marszałka Kuchcińskiego po raz pierwszy opozycja zerwała sejmowe obrady poprzez okupację mównicy, a później sali obrad. W przeciwieństwie do *liberum veto*, które do czasu uchwalenia Konstytucji 3 maja było niechlubną zasadą ustrojową I Rzeczypospolitej, fakt zerwania obrad sejmowych był - jak do tej pory - tylko niedemokratycznym i awanturniczym precedensem.

* * *

W 2018 r., w 100-lecie odzyskania niepodległości, Marek Kuchciński w tekście *Przemysł - moje miasto* spojrzał na swoje rodzinne miasto, zwane małym Lwowem, z historycznej i patriotycznej perspektywy. Dziedzictwo historyczne Przemysła, zmarginalizowane po II wojnie Światowej przez komunistów, skonstatował następująco: „Miasto było stolicą ziemi przemyskiej, na terenie której, w Sądowej Wiszni, odbywały się w I Rzeczypospolitej sejmiki generalne województwa ruskiego. Ówczesna ziemia przemyska była rozległa, rozciągała się od Stryja po Świlczę za Rzeszowem i od Gór Słonnych po Tarnogród. Należały do niej powiaty: przemyski, jarosławski, leżajski, łańcucki, rzeszowski, mościcki, przeworski, samborski, drohobycki, tyczyński i stryjski. Niestety po II wojnie Światowej, w wyniku ustalenia granic pomiędzy PRL i ZSRS, historyczna ziemia przemyska została podzielona. Dziś jej jedna część znajduje się w Polsce, druga na Ukrainie”³. Patriotyzm swojego miasta Marek Kuchciński pokazał nie tylko przez pryzmat wydarzeń historycznych, instytucji społecznych i kulturalnych, wkładu w dziedzinę nauki i techniki, lecz także przez pryzmat zacnych Przemysłan i ich rodzin, kształtujących oblicze miasta w przeszłości, w tym w powojennej rzeczywistości. Przywołał m.in: Stefanię Podgóorską z ul. Tatarskiej, która podczas okupacji niemieckiej, jako 20-letnia kobieta, przechowywała 13 przemyskich Żydów, za co została odznaczona medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”; płk. Władysława Karnickiego - byłego szefa wojsk technicznych w Dowództwie Okręgu Korpusu X w Przemysłu, zamordowanego przez Sowietów (jego nazwisko znajduje się na tzw. ukraińskiej liście katyńskiej), oraz jego syna Ryszarda Karnickiego, oficera Armii Krajowej

3 M. Kuchciński, *Przemysł - moje miasto. Refleksje o Przemysłu w 100. rocznicę odzyskania niepodległości*, [w:] *Miasto walczone. Przemysł w 100. rocznicę odzyskania niepodległości*, Warszawa 2018, s. 7.

i szefa Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN) w powiecie przemyskim, aresztowanego w 1947 r., skazanego na dożywocie i więzionego (do 1956 r.) w Zamku Lubomirskich w Rzeszowie (jego wnukiem jest minister sprawiedliwości-prokurator generalny Zbigniew Ziobro); Władysława Kobę - pierwszego szefa Okręgu Rzeszowskiego WiN, zamordowanego przez Urząd Bezpieczeństwa (jego pogrzeb odbył się w Przemyśle w 2016 r.); Alicję Wnorowską z Brygad Wywiadowczych AK i WiN, która, po aresztowaniu, w celi śmierci urodziła syna Stanisława, przemyskiego radnego po 1990 r.; Ryszarda Siwca - bohatera Polski, Czech i Słowacji, który 8 września 1968 r. w proteście przeciwko inwazji wojsk Układu Warszawskiego na ówczesną Czechosłowację dokonał aktu samospalenia podczas ogólnopolskich dożynek na Stadionie Dziesięciolecia w Warszawie, a jego dzieci pomimo komunistycznych represji były zaangażowane w działalność opozycyjną oraz Solidarności, także podziemnej; rodzinę Mechów z Żurawicy: Szymona Mecha, dowódcę miejscowego Kedywu, zamordowanego w ostatnich dniach okupacji niemieckiej (miejsce jego pochówku jest wciąż nieznane), jego córkę Czesławę, ps. Niezapominajka, łączniczkę AK, oraz syna Jana, działacza WiN, odznaczonego przez prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego. Z tej rodziny wywodzi się żona Marka Kuchcińskiego - Dorota Mech-Kuchcińska.

Marek Kuchciński na konkretnych przykładach pokazał Przemyśl jako *miasto ludzi miłujących wolność, odważnych, czasem niekonwencjonalnych, którym bliskie są postawy patriotyczne. Miasto ludzi tolerancyjnych i odważnych. Miasto, w którego dziejach odbija się cała historia Polski (...). To nie przypadek, że przemyskie nekropolie (cywilne i wojskowe) wyróżniają się narodowościową i kulturową różnorodnością (...). Przemyśl to miasto wartości i możliwości, pięknej historii i fascynującej przyszłości*⁴. Widoczne jest w tym tekście przywiązanie emocjonalne autora do Przemyśla i jego mieszkańców, sentyment i szacunek do przeszłości oraz nadzieja na przyszłość. Jest to odzwierciedleniem osobowości i charakteru Marka Kuchcińskiego, wychowanego i ukształtowanego w atmosferze patriotyzmu, rozumiejącego wielokulturowość, budującego przyszłość z poszanowaniem przeszłości i imponderabiliów polskości. Owe wartości przebijają się dobitnie w opisie ul. Jana Matejki (przed II wojną Światową ul. Ptasia) - najstarszej na przemyskim podzamczu - i jej mieszkańców, gdzie dane mu było spędzić dzieciństwo i młodość, aby po latach znów tam zamieszkać. U jej szczytu, tuż pod Zamkiem Kazimierzowskim, odnaleźć można samotny, wysoki obelisk, upamiętniający - jak głosi legenda - skuteczną obronę miasta przed najazdami tatarskimi. Idąc wzdłuż tej ulicy, doliczyć się można zaledwie dziewięciu domów, zamieszkałych przez pokoleniowe przemyskie rodziny, które odbiły swoje piętno na historii tego miasta. Mieszkał tutaj Marian Stroński,

4 *Ibidem*, s. 17.

jeden z największych malarzy polskich XX w., który swoimi pejzażami Przemyśla, przedstawiającymi stare uliczki i Zasanie, fragmenty zamku, stare kasztanowce i lipy, trwale upamiętnił to miasto dla przyszłych pokoleń. W jego domu wychowała się m.in. jego wnuczka Grażyna Gawrońska-Kasse, malarka i konserwatorka dzieł sztuki, która od ponad 40 lat mieszka w Paryżu. Naprzeciwko domu wielkiego malarza do dziś mieszka spokrewniona ze Strońskimi Jadwiga Prażłowska, wdowa po lekarzu Jerzym Prażłowskim (1930-1983), którego ojciec Mieczysław Prażłowski (1897-1986), przedwojenny oficer batalionu pancernego w Żurawicy, a w latach II wojny Światowej podpułkownik w 1. Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka (powrócił do Przemyśla w 1947 r.), poślubił w 1928 r. Annę Strońską, siostrę Mariana Strońskiego. Jadwiga Prażłowska, jako nauczycielka matematyki w Szkole Podstawowej nr 11 na Władyczu uczyła m.in. Bronisława Wildsteina - wybitnego pisarza i dziennikarza, kawalera Orderu Orła Białego. Ojcem chrzestnym jej córki Anny był sąsiad Zbigniew Kuchciński, ojciec Marka Kuchcińskiego. W pobliżu mieszkali Kazimierz Cieszyński, ostatni przedwojenny prezes przemyskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, wspomniana Alicja Wnorowska, Emil Siara, który podczas okupacji niemieckiej przechował w pobliskich Ujkowicach kilka rodzin żydowskich, a także rodziny Jędruchów i Zaleszczyków. Artur Jędruch w latach 1999-2009 był powiatowym komendantem Policji Państwowej w Przemyśle, Bogusław Zaleszczyk zaś, potomek jednego z bohaterskich Orłów Przemyskich, pełnił funkcję przewodniczącego Rady Miejskiej w Przemyśle w VII kadencji (2014-2018). Wśród tych wielopokoleniowych i patriotycznych rodzin wychowywał się i przygotowywał do dorosłego życia Marek Kuchciński.

* * *

Charakter, patriotyzm i odwaga zawsze pobudzały Marka Kuchcińskiego do działania na rzecz dobra wspólnego. Nie tolerował konformizmu czy obojętności wobec zła. Chociaż dorastał w czasach komunizmu, to walczył z nim, nie zważając na upokorzenia i represje. Jego życiową dewizą była solidarność. Budował ją w sobie i dla innych. W kontekście społecznym i niepodległościowym; a po odzyskaniu niepodległości na niwie państwowej. Owa idea wyzwalała w nim wolę pracy dla miasta, regionu i państwa.

Na ścieżkach dojrzewania

1. Środowisko rodzinne

Marek Kuchciński urodził się 9 sierpnia 1955 r. w Przemyślu. Jego ojciec, Zbigniew Kuchciński (1929-1994), pochodził z Nowosiółek, które od 1934 r. wraz z innymi miejscowościami tworzyły gminę Popowice, przynależącą do powiatu przemyskiego w województwie lwowskim¹. Pod względem administracji kościelnej - rzymskokatolickiej - Nowosiółki należały do oddalonej o 7 km parafii Husaków w dekanacie Mościska w diecezji przemyskiej. W Nowosiólkach nie było kościoła rzymskokatolickiego, gdyż wieś ta liczyła zaledwie 129 łacinników, uczęszczających zazwyczaj do kościoła pw. św. Stanisława Biskupa w Husakowie, którego proboszczem był ks. Marceli Zmora, zamordowany przez Ukraińską Powstańczą Armię 14 lub 19 lipca 1944 r.² Funkcjonowała tam natomiast cerkiew greckokatolicka pw. św. Jerzego Męczennika (o statusie parafii), skupiająca 1431 wiernych. Proboszczem tej parafii był ks. Stefan Chotyneckyj (od 1914 r.)³. Nieopodal cerkwi znajdowała się szkoła powszechna I stopnia, w której nauczała Zofia Chotynecka

¹ „Lwowski Dziennik Wojewódzki”, 17 września 1934, nr 19, s. 219.

² *Schematismus Universi Venerabilis Cleri saecularis et regularis Dioecesis Premisliensis rit. lat. pro Anno Domini 1934*, Przemyśl 1934, s. 99; Sz. Siekierka, H. Komański, K. Bulzacki, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie lwowskim 1939-1947*, Wrocław 2006, s. 672.

³ D. Błazejowski, *Historical Sematism of The Eparchy of Peremysl including The Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828-1939)*, Lviv 1995, s. 348 (wg tego schematyizmu w 1938 r. w Nowosiólkach było 94 katolików, 13 Żydów).

(ur. 1892, wyznanie greckokatolickie, narodowość ruska, nauczyciel od 1911 r.)⁴. Zbigniew Kuchciński w tej placówce rozpoczął edukację, jednakże zgodnie z decyzją rodziców został wkrótce przewieziony do Lwowa, gdzie kontynuował naukę w polskiej szkole powszechnej II stopnia, z polskim gronem pedagogicznym. Mieszkał u swojej ciotki, Zofii Barnasiowej, przy ul. Czereśniowej, koło parku Stryjskiego⁵. Tutaj w latach 1939-1941 doświadczył okupacji sowieckiej i nauki w sowieckiej szkole. Gdy powrócił do rodzinnego domu w Nowosiółkach, nie tylko nastąpiła zmiana okupanta z sowieckiego na niemieckiego, lecz także potężniał antypolski, nacjonalistyczny ruch ukraiński spod znaku Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii. Coraz częściej dochodziły tu wiadomości o napadach i bestialskich mordach na ludności polskiej dokonywanych przez nacjonalistów ukraińskich. Jakkolwiek Nowosiółki nie doświadczyły tych okrutnych rzezi, to jednak rodziny polskie egzystowały w permanentnym poczuciu lęku i niepewności jutra.

Po zakończeniu II wojny Światowej Nowosiółki znalazły się w granicach Związku Sowieckiego. Wiosną 1946 r. rodzina Kuchcińskich została ekspatriowana do pojałtańskiej Polski - z „repatriacyjnego” transportu wysiadła w Przemyśle, gdzie z pomocą skoligaconej rodziny Ziębów z Winnej Góry znalazła tymczasowe mieszkanie. Jakkolwiek Kuchcińscy liczyli na szybki powrót do Nowosiółek, to jednak z chwilą wytyczenia i zamknięcia granicy zostali zmuszeni do poszukiwania dla siebie nowego miejsca. Przez pewien czas mieszkali w Bolestraszcach, a od 1953 r. ponownie w Przemyśle - najpierw koło klubu sportowego „Czuwaj” na Zasaniu, a następnie (od 1954) przy ul. Jana Matejki⁶.

Niełatwa była ewakuacja Kuchcińskich do Przemyśla. Zabrali tylko najpotrzebniejsze rzeczy, a ciężar tułaczki spoczywał na głowie rodziny, Janie Kuchcińskim (1884-1952), któremu pomagał najmłodszy, 14-letni wówczas, syn Zbigniew, wspierany przez matkę Wiktorię (1892-1982) z domu Barnaś⁷. Zabrakło wtedy trzech starszych synów: Mariana (syna z pierwszego małżeństwa Wiktorii), Mieczysława i Wiktora.

Marian Milewski (1913-1996), który był podoficerem Korpusu Ochrony Pogranicza, po agresji sowieckiej w 1939 r. nie powrócił już do domu. Po

4 *Spis nauczycieli publicznych szkół powszechnych i państwowych seminariów nauczycielskich oraz spis szkół w okręgu szkolnym lwowskim obejmującym województwa lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie*, oprac. S. Lehnert, Lwów 1924, s. 311.

5 J. Janicki, *Towarzystwo weteranów. Alfabet lwowski 2*, Warszawa 1994, s. 80-81.

6 Relacja Janiny Kuchcińskiej (2020).

7 Wiktoria Barnaś urodziła się w Arłamowskiej Woli k. Mościsk. Była córką Jana Barnasza pochodzącego z Majdanu Królewskiego k. Kolbuszowej. Bardzo dbała o wychowanie religijne Marka Kuchcińskiego.

wojnie został uznany za zaginionego. Później okazało się, że jednak ocalał przed Golgotą Wschodu. Walczył w powstaniu warszawskim (ppor., ps. Czarny), był szefem 2. kompanii w zgrupowaniu „Gurt”. Przeżył niewolę niemiecką (Oflag VII A Murnau), a po odzyskaniu wolności wstąpił do 2. Korpusu Polskiego gen. Władysława Andersa we Włoszech. Został uhonorowany: Krzyżem Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych, Krzyżem Armii Krajowej, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami oraz odznaczeniami brytyjskimi. Nie powrócił do komunistycznej Polski. Wybrał emigrację w Anglii i tam zmarł⁸.

Mieczysław Kuchciński (1922-2013) po nastaniu okupacji sowieckiej uciekł do Przemyśla, nie chciał bowiem służyć w sowieckiej armii, do której został wezwany. W 1942 r. został aresztowany przez Gestapo i wywieziony na przymusowe roboty do Bawarii, skąd uciekł do Szwajcarii. Jeszcze przed zakończeniem wojny wstąpił do 2. Korpusu Polskiego we Włoszech (służył w 7. Pułku Ułanów Lubelskich). Nie wiedział wówczas nic o losach Mariana, chociaż obydwa służyli wówczas pod rozkazami gen. Andersa. Po demobilizacji Mieczysław przebywał w Belgii, gdzie wstąpił do Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. Ukończył seminarium duchowne, przyjął Świecenia kapłańskie (1956) i został duszpasterzem polonijnym we Francji (Waziers, Valenciennes) i Belgii (Tertre). Od 2000 r. był rezydentem Domu Zakonnego Misjonarzy Oblatów w Vaudricourt, gdzie zmarł⁹. Natomiast Wiktor (1925-1945) tuż przed ewakuacją Kuchcińskich do Przemyśla został wcielony do II Armii WP gen. Karola Świerczewskiego i podążał z nią w kierunku Berlina. Zginął nad Sprewą¹⁰.

W nowej przemyskiej, pojażańskiej rzeczywistości Zbigniew Kuchciński podjął naukę w technikum budowlanym w Jarosławiu. Po maturze (1951) odbył służbę wojskową w Bieszczadach. Po wyjściu z wojska zatrudnił się w Zarządzie Inwestycji Leśnych w Ustrzykach Dolnych, ale niebawem przeniósł się do Miejskiego Zarządu Budynków Mieszkalnych w Przemyśle przy ul. Rokitniańskiej. Jednocześnie podjął studia zaoczne w zakresie budownictwa, po których ukończeniu uzyskał tytuł inżyniera. W 1953 r. ożenił się z Janiną Ruszelak (ur. 23 kwietnia 1933 r. w Balicach koło Mościsk), której rodzina, podobnie jak Kuchcińskich, została ekspatriowana z Balic¹¹.

8 Marian Michał Milewski „Czarny”. Wspomnienia (mps), s.1-33; *Wielka ilustrowana encyklopedia Powstania Warszawskiego*, t. 4, Warszawa 1997, s. 89.

9 Z.A. Judycki, *Polscy duchowni w świecie. Słownik biograficzny*, Kielce 2008, s. 217; *Złoty jubileusz kapłaństwa. Ks. Mieczysław Kuchciński OMI. Anno Domini 2006* (druk okolicznościowy).

10 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

11 Janina Ruszelak była córką Piotra Ruszelaka (1893-1974) i Marii Baliczak (1892-1971). Piotr Ruszelak przed I wojną światową był podoficerem 6. Pułku Ułanów Cesarza Jó-

Owoce tego małżeństwa było dwoje dzieci: Marek (ur. w 1955 r.) oraz Beata (ur. w 1958 r.). Marek związał swoje życie z Przemysłem, Beata jako studentka Politechniki Krakowskiej wyemigrowała w 1981 r. do Australii, gdzie ukończyła studia inżynierskie na Uniwersytecie Australii Zachodniej. Po wieloletniej i szeroko rozwiniętej działalności w branży budowlanej w Australii i Azji pracowała na Bliskim Wschodzie jako menedżer odpowiadający za projekty i budowę samowystarczalnych dzielnic miejskich w Dubaju (Zjednoczone Emiraty Arabskie), Rijadzie (Arabia Saudyjska) i Damaszku (Syria). W 2017 r. powróciła do Polski i osiedliła się w Warszawie¹².

W 1980 r. Zbigniew Kuchciński, który pracował wówczas w Miejskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Przemysłu, był jednym z założycieli Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”. W stanie wojennym przeszedł na przyspieszoną emeryturę i podjął współpracę z podziemnymi strukturami przemyskiej Solidarności - organizował dla niej fundusze z ośrodków emigracji polskiej na Zachodzie. W 1989 r. zaangażował się w działalność społeczną. Już w styczniu, wraz z m.in. Stanisławem Żółkiewiczem, był współzałożycielem Stowarzyszenia Obrońców Pamięci Orląt Przemyskich, w marcu zaś, wspólnie z m.in. Mieczysławem Kassanem, współtworzył Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich - Oddział Przemysł, którego w 1990 r. został prezesem. Z ramienia Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich organizował pomoc dla Polaków na Wschodzie, głównie dla Lwowa, Tarnopola, Dobromiła, Mościsk, Sambora i Drohobycza, a także kresowe spotkania w Przemysłu, wsparcie dla szkół polskich oraz zbiórki na zakup zniczy na cmentarz Orląt Lwowskich¹³. Wspierał również działalność Komitetu Obywatelskiego w Przemysłu (1989), a później Porozumienia Centrum. Zmarł nagle 17 marca 1994 r. Jego pogrzeb przerodził się w wielotysięczną manifestację Kresowiaków przybyłych nie tylko z Polski, lecz także zza wschodniej granicy. Przedstawiciele organizacji polskich z dzisiejszej zachodniej Ukrainy z wdzięcznością wspominali otrzymaną od niego pomoc, a także spotkania, które odbywały się dzięki niemu. Przy

zefa w armii austro-węgierskiej. Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Od 1922 r. był instruktorem jazdy w jednostce wojskowej w Przemysłu. Natomiast Maria Baliczak była córką kupca z ormiańskiej rodziny Aleksandrowiczów.

12 Archiwum rodziny Kuchcińskich (dalej: ARK), dokumenty rodzinne.

13 „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 5, s.11; 1993, nr 1, s.10-11; 1993, nr 3-4, s.8-9. Nadmienić należy, że 27 stycznia 2019 r. w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej odbyła się konferencja pt. *Polacy na Wschodzie*, poświęcona przemyskim środowiskom kresowym i Towarzystwu Miłośników Lwowa (powstałemu w Przemysłu 25 I 1989). Przedstawiono wówczas dorobek Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich oraz postać jego prezesa, Zbigniewa Kuchcińskiego (referat Jana Jarosza).

okazji jednej z wypraw Zbigniew Kuchciński odwiedził Nowosiółki, lecz nie zastał tam już swojego domu¹⁴. W 2002 r. w Nowosiółkach był również Marek Kuchciński wraz ze swoim stryjem o. Mieczysławem Kuchcińskim OMI, który po raz kolejny odwiedził Polskę i uczestniczył w słynnym odpuszczeniu w Kalwarii Paławskiej. Spotkawszy tam pielgrzymkę z parafii Pni-
kut (obecnie Husaków należy do tej parafii), po ceremoniach kościelnych wszyscy, razem z księdzem proboszczem Stanisławem Węgrzyńskim, przekroczyli granicę ukraińską i odwiedzili Nowosiółki¹⁵.

2. Lata młodości i edukacji

Szacunek rodziny Kuchcińskich do wartości narodowych i religijnych wywarł ogromny wpływ na wychowanie dzieci. Marek swoje dzieciństwo kształtował z jednej strony w gronie rodziny, z drugiej zaś w ochronce, a później w przedszkolu przy ul. Walerego Waygarta. Obydwie instytucje były prowadzone przez siostry zakonne ze Zgromadzenia Sióstr św. Feliksa z Kantalicjo. Gdy Marek ukończył siódmy rok życia, rozpoczął edukację w Szkole Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Przemyślu (1962-1970), do której przed II wojną Światową uczęszczał m.in. prof. Zbigniew Brzeziński. W ówczesnej rzeczywistości komunistycznej była to szkoła ośmio-
klasowa (od 1961 r.). Dyrektorem placówki był Tadeusz Jurewicz, pierwszą nauczycielką i wychowawczynią Marka Kuchcińskiego była zaś Józefa Kroczykowska. Przyszły marszałek Sejmu, mimo upływu lat, przechował w pamięci wspomnienia o wielu nauczycielach tej szkoły: Zdzisławie Chammie (nauczającej języka polskiego), „której urodę wszyscy podziwiali”; Barbarze Szpirak, „potrafiącej ciekawie opowiadać o różnych ważnych postaciach historycznych”; czy Irenie Legenc (później Życzkowskiej; nauczającej wychowania fizycznego), „z pięknymi czarnymi, kędzierzawymi włosami” („przewracaliśmy się pod ciężarem dużych skórzanых piłek rzuconych do siebie, a także ze strachem oraz z mizernym skutkiem usiłowaliśmy przeskoczyć drewnianą skrzynię i skórzanego kozła, które były naszego wzrostu; tylko Anna Kikiela ćwicząca gimnastykę w klubie sportowym mogła wzorowo takie ćwiczenia wykonać”)¹⁶.

W ówczesnym systemie oświatowym (po 1961 r.) religii już nie nauczano w szkołach. W Przemyślu zajęcia odbywały się w salkach katechetycznych, zlokalizowanych w dworcu Orzechowskiego przy parafii katedralnej. Katechetą Marka Kuchcińskiego był ks. Władysław Hataś. To on przygotowywał

14 *Ibidem*; relacja Janiny Kuchcińskiej (2020).

15 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

16 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

go do sakramentów spowiedzi i I Komunii Świętej, które przyjął w katedrze przemyskiej w 1963 r. To on zachęcił go także do wstąpienia do grona katedralnych ministrantów, którymi opiekował się ks. Julian Jakiela¹⁷. Marek Kuchciński wspomina: „z mojej klasy ministrantami było wielu kolegów: Jurek Wróbel, Waldek Kowalski, Wiesiek Kijanka, Wiesiek Szamota czy Marek Cynkar, z którym ponadto uczęszczałem na prywatne lekcje języka angielskiego do Ludwika Oręż Pogorzelskiego, byłego majora Wojska Polskiego, walczącego w latach II wojny Światowej w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie”¹⁸. Sakrament bierzmowania Marek Kuchciński przyjął natomiast w 1970 r. w katedrze przemyskiej przed figurą Matki Boskiej Jackowej, usytuowaną przy ołtarzu bocznym obok kaplicy Aleksandra Fredry. Bierzmowania udzielił Markowi bp Wojciech Tomaka, sufragan przemyski¹⁹.

W opinii swoich klasowych kolegów Marek Kuchciński był spokojnym i pilnym uczniem. Od IV klasy poczęły kształtować się jego pierwsze zainteresowania muzyką, sztuką, historią, literaturą oraz sportem. Bliskie sąsiedztwo i codzienne kontakty z rodziną Mariana Strońskiego, jak również przysłuchiwanie się ciekawym towarzyskim dyskusjom odbywającym się w jego rodzinnym domu, z udziałem m.in.: malarza Henryka Rachwałskiego (1932-1987) - ucznia Strońskiego, malarza Cezarego Kotowicza - byłego dyrektora Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Jerzego Dunin Brzezińskiego „Karo” - malarza, grafika i poety, Włodzimierza Piszsa, architekta, zaangażowanego później w działalność Stowarzyszenia Obrońców Pamięci Orląt Przemyskich, miały duży wpływ na kształtowanie wrażliwości młodego Marka. Toteż entuzjastycznie zareagował on na inicjatywę rodziców, którzy podarowali mu skrzypce i zapisali go do Szkoły Muzycznej im. Artura Malawskiego w Przemyśle (do której uczęszczał on w latach 1967-1969). Od tej pory popołudniami pobierał lekcje gry na skrzypcach u prof. Stanisława Marusyna. Niebawem, gdyż w 1968 r., Marek znalazł się w zespole Harcerskiej Orkiestry Dętej, z którą koncertował nie tylko w Przemyśle, lecz także podczas obozów harcerskich w Bieszczadach, Beskidach i na Roztoczu²⁰.

W latach 1970-1974 Marek Kuchciński uczęszczał do I Liceum Ogólnokształcącego im. Juliusza Słowackiego w Przemyśle. Początkowo był

17 S. Bartmiński, *Introibo ad Altare Dei. Dzieje służby ministranckiej przy katedrze przemyskiej pw. św. Jana Chrzciciela i Wniebowzięcia NMP w latach 1946-2008*, Przemyśl 2008, s. 208, 243, 258.

18 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

19 ARK, dokumenty rodzinne; P. Kozłowski, *100 lat Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Przemyśle 1908-2008*, Przemyśl 2008, s. 88-89.

20 Relacja Janiny Kuchcińskiej (2020).

w klasie o profilu humanistycznym (klasa C), ale za namową koleżanki i sąsiadki Marii Strońskiej, córki Mariana Strońskiego, wspieranej przez Ewę Gąskę, przeniósł się do klasy o profilu matematyczno-fizycznym (klasa A). Z perspektywy czasu niezwykle ciepło wspomina swoją licealną klasę - nazywał ją klasą przyjaciół. W pamięci utkwiła mu aktywność koleżanek i kolegów na niwie nauki nie tylko szkolnej, lecz także pozaszkolnej: wspólne spotkania, spektakle teatralne, muzykowanie. Do kręgu jego najbliższych przyjaciół przez cały okres licealnej nauki należeli m.in: Maria Strońska (później filozof), Beata Zielak (później Łęczyńska, oficer policji), Ewa Gąska (lekarz, mieszka w Szwajcarii) oraz „Wielka Czwórka”: Stanisław Obler (funkcjonariusz służb celnych), Janusz Czarnecki (adwokat), Andrzej Paczewski (nauczyciel) i Bogdan Gnyra (na emigracji w Kanadzie)²¹.

Z nie mniejszym sentymentem i wdzięcznością Marek Kuchciński wspomina swoich nauczycieli licealnych. Największy wpływ na jego późniejsze zainteresowania wywarli: Maria Lepszy („potrafiła emocjonalnie zainteresować polską literaturą”), Zbigniew Szuberla („posiadający umiejętność obrazowego przedstawiania historii”), Barbara Zaleszczyk („dzięki wędrówkom turystycznym po okolicach Przemyśla skutecznie kształtowała wrażliwość do przyrody i jej ochrony”), Ryszard Józwik („z pasją nauczał geografii”), Janusz Życzkowski - nauczyciel wychowania fizycznego („twardy wyznawca zasady »W zdrowym ciele zdrowy duch«, pasjonat turystyki”), Henryk Góran (1936-2019) - nauczyciel wychowania technicznego, a zarazem „instruktor i muzyk Harcerskiej Orkiestry Dętej, w której grałem”²².

Przygoda Marka Kuchcińskiego z muzykowaniem, rozpoczęta w 1968 r., gdy uczył się w szkole podstawowej, była kontynuowana przez niego w latach nauki licealnej. Przez pewien czas koncertował jeszcze z Harcerską Orkiestrą Dętą, ale w 1972 r. znalazł swoje miejsce w popularnym wówczas w Przemyśle młodzieżowym zespole muzycznym Ptań przy Miejskim Klubie Osiedlowym, w którym grał na instrumentach perkusyjnych i afrykańskich kongach²³. Kierownikiem grupy był Jacek Marcińczak. Zespół ten koncertował nie tylko w Przemyśle i regionie, lecz także na różnych festiwalach w Polsce, gdzie zdobywał dyplomy i nagrody (Jelenia Góra, Puławy, Mielec). To wówczas do Marka Kuchcińskiego przyłgnał pseudonim Penelopa. Środowisko zespołu Ptań tworzyło bowiem również kabaret z rodzajowymi scenkami i w jednej z nich Kuchciński odegrał rolę Odysa, wracającego

21 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

22 *Ibidem*.

23 Zespół Ptań występował w składzie: Wacław Prosiecki, Jacek Marcińczak, Ryszard Gąsior, Zbigniew Baran, Andrzej Preis, Zbigniew Lewicki, Marek Kuchciński, Andrzej Dobrowolski.

do „wiernej Penelopy”. W relacji Jacka Marcińczaka Marek Kuchciński jawi się jako muzyk o różnych zainteresowaniach, zajmujący się kontemplacją i medytacją oraz grą na kongach. Grupa Ptaħ miała sukcesy: „Po wygranym konkursie w Puławach utworem *Wstęp do Karawany* Duke'a Ellingtona (...) dostaliśmy zaproszenie na nagranie do studia w Lublinie. Jednak nasz perkusista pokłócił się z nami, musieliśmy zrezygnować. Honorowo oddaliśmy nagrodę zespołowi z Lublina, który potem stał się Budką Suflera”. Zespół był także „bardzo kreatywny”: „Miał inicjatywę, aby na każdym spotkaniu zaliczyć taką piosenkę: »Bez picu panie, bez picu, socjalizm jest na księżycu. A w Polsce pracować trzeba, dla chleba, panie, dla chleba«”)24. Podkreślić należy, że w tym czasie w Przemyśle funkcjonowało kilka amatorskich zespołów muzycznych, m.in. Kolory, który wystąpił na Krajowym Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu. Motywując na młodych przemyskich muzyków działał sukces pochodzących z Przemysła perkusistów: popularnego Andrzeja Nebeskiego z Niebiesko-Czarnych i ABC czy Wojciecha Tarczyńskiego, grającego najpierw w zespole Refleks, później Respekt i Kaman Band, z którym występowała Krystyna Prońko25.

Zaangażowanie Marka Kuchcińskiego w muzykowanie miało dobre i złe strony. Realizacja hobby odbywała się niestety kosztem nauki licealnej. Chociaż starał się on nie zaniedbywać edukacji szkolnej i z łatwością uzyskiwał promocje do kolejnych klas, to jednak coraz mniej czasu pozostawało mu na czytanie książek. A przecież uwielbiał przesiadywać w bibliotece publicznej, w starej synagodze przy ul. Słowackiego, i odwiedzać księgarnie. Przede wszystkim poszukiwał książek historycznych, przygodowych i pamiątek związanych z Przemyślem. Już wówczas rozpoczął budowanie swojej biblioteki, której zasoby przekroczyły dziś liczbę 10 tysięcy książek. Oprócz muzykowania w kręgu jego zainteresowań były przedmioty humanistyczne, w szczególności historia, literatura i sztuka. Z literaturą emigracyjną zetknął się już na przełomie lat 60. i 70. XX w., kiedy jego stryj, o. Mieczysław Kuchciński OMI, przywiózł z Francji egzemplarz *Historii Polski* Oskara Haleckiego oraz trzytomową *Najnowszą historię polityczną Polski* Władysława Pobóg-Malinowskiego. Odtąd był częstym gościem w księgarniach, a szczególnie w antykwaracie w podcieniach przemyskiego rynku, gdzie pracowała wspomniana już pani Alicja Wnorowska, sąsiadka z ul. Matejki. Marek Kuchciński nie stronił także od zajęć sportowych. Jeszcze w szkole podstawowej wspólnie z rówieśnikami grał w piłkę nożną - tworzył z nimi osiedlową drużynę na podzamczu oraz trenował w drużynie trampkarzy przemyskiego klubu sportowego „Polna”. Zimą jeździł na nartach,

24 Relacja Jacka Marcińczaka, muzyka, kierownika zespołu Ptaħ (2018; relację udostępniła Marta Olejnik).

25 Relacja Andrzeja Mazura (2020).

a raczej wędrował, po parku przemyskim i okolicach (stąd sentyment do skiturów) oraz po tzw. wałach, gdzie dzisiaj jest czynny stok i nowoczesny wyciąg narciarski. Najczęściej te wielogodzinne narciarskie wędrówki odbywał z kolegą Wiesławem Podmokłym i jego ojcem, sąsiadami z ulicy. Pierwszymi nartami Marka były drewniane „Beskidy”; a potem plastikowe niebieskie „Rysy”. W liceum grał on w szkolnym zespole piłki siatkowej, prowadzonym przez profesora Janusza Życzkowskiego, oraz wędrował po Polsce ze szkolną grupą turystyczną profesora geografii Ryszarda Józwicka, który zaszczerpił w nim pasję do gór²⁶.

Marka coraz bardziej interesowała również widoczna na ulicach Przemysłu kontrkultura przejawiająca się w ruchu hipisowskim²⁷. Wszak w Przemysłu odbywały się zloty hipisów, także zloty polskich joginów, a latem ulicami miasta wędrowały grupy modlących się mnichów Hare Krysna. Marek Kuchciński obserwował owe kontrkulturowe zjawiska z tolerancyjną życzliwością. Toteż jako uczeń klasy maturalnej zapuścił włosy i zaczął nosić spodnie zeppelinów, rywalizując z zaprzyjaźnionymi kolegami o szerokość nogawek. Zapewne był to wyraz młodzieńczej akceptacji dla kontestacyjnego ruchu hipisowskiego. Już wówczas Marek Kuchciński poznał pierwszych przemyskich hipisów, m.in. Zenona Zegarskiego, ps. Wskazówka, studenta etnografii na Uniwersytecie Jagiellońskim, czy Edmunda Gorzelanego, dzisiaj słynnego bieszczadzkiego „Gandalfa”; z którym zjeździł autostopem pół Polski. Poznał też kilku kolegów z Przemysłu studiujących na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, m.in. Andrzeja Mazura²⁸ i Zygmunta Grabowskiego (1953-2003), studentów teologii. W takim gronie uczestniczył niejednokrotnie w dyskusjach o filozofii, literaturze, sztuce oraz w różnych alternatywnych formach poszukujących recepty na życie w ówczesnym, przygniatającym nijakością Świecie komunistycznym²⁹.

Wspomnieć należy, że Andrzej Mazur, Zenon Zegarski i kilku innych starszych kolegów Marka Kuchcińskiego, jako uczniowie przemyskich

26 *Ibidem*.

27 Hipisi w Przemysłu pojawili się przed 1970 r., zob. B. Tracz, *Hippiesi, kudlacze, chwasty. Hipisi w Polsce w latach 1967-1975*, Katowice-Kraków 2014, s.153.

28 Andrzej Mazur (ur. 1952), teolog, poeta, reżyser, absolwent i doktorant KUL. Ekspert w zakresie edukacji ekologicznej PAN i UNESCO. Członek Prezydium Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej we Włocławku. Delegat na I Zjazd Krajowy NSZZ „Solidarność”. Internowany w Mielęcinie k. Włocławka. W 1995 r. wystąpił z ideą wpisania miasta Przemysłu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Obecnie projektuje szlak turystyczny Kłajpeda-Saloniki pod nazwą Karmazynowy Szlak (Crimson Rout), obejmujący wybitne obiekty kulturowe i przyrodnicze. Mieszka we Włocławku.

29 Relacja Marka Kuchcińskiego (2004).

szkół średnich uczestniczyli w 1968 r. w działaniach wspierających protesty studenckie. Na rynku przemyskim, pod pomnikiem Adama Mickiewicza, zapalano Świeczki w wyrazie sprzeciwu wobec cenzury, a także palono „Trybunę Ludu”: protestując w ten sposób przeciw komunistycznej propagandzie. W 40. rocznicę wydarzeń marcowych, podczas uroczystego spotkania u prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, okazało się, że Andrzej Mazur był najmłodszym w Polsce organizatorem protestów młodzieżowych³⁰. Zenon Zegarski w 1968 r. pomagał zaś swoim kolegom, Maciejowi Misiakowi (zm. 19 kwietnia 2020 r.) i Wojciechowi Błachowiczowi, w akcji wyłamania na pomniku sowieckim koło mostu kolejowego w Przemyśle czerwonej gwiazdy, którą wrzucono następnie do Sanu³¹. Markowi Kuchcińskiemu imponowały kontestacyjne, a zarazem antykomunistyczne postawy kolegów. Toteż w 1973 r., kiedy ukończył 18 lat, zbojkotował wybory do sejmiku PRL³².

Po maturze, w 1974 r., Marek Kuchciński, zachęcany przez rodzinę i przyjaciół, rozpoczął studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W tamtym czasie uczelnia ta była otoczona legendą wolności, w przeciwieństwie do szkół państwowych, w których obowiązkowo wykładano marksizm. Początkowo, jeszcze w liceum, był zainteresowany studiami teologicznymi, czym wywołał sensację wśród swoich kolegów maturzystów. W końcu wybrał jednak historię sztuki. Ostatecznie studiował w systemie zaocznym, zamieszkał zaś na stacji w Lublinie. Wybór historii sztuki jako kierunku studiów okazał się trafną decyzją, odpowiadającą jego artystycznej wrażliwości. Świadczyły o tym na ogół dobre i bardzo dobre oceny z ćwiczeń i egzaminów, z wyjątkiem logiki u ks. prof. Stanisława Kamińskiego, z której egzaminu w pierwszym terminie nie zdał, jednak ostatecznie, w poprawkowym terminie, otrzymał czwórkę. Pod wpływem zajęć prowadzonych przez ówczesnego profesora Jacka Woźniakowskiego (1920-2012) i jego ucznia, doktora (później profesora) Lechosława Lameńskiego, Marek Kuchciński zainteresował się postacią i malarstwem Jana Henryka Rosena (1891-1982), wybitnego artysty malarza, którego dzieła znał nie tylko z fotografii katedry ormiańskiej we Lwowie, lecz także z kaplicy Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyśle (słynne freski o tematyce religijnej namalowane w 1936 r.) czy z neogotyckiego kościoła w Krościenku koło Krosna, które podziwiał osobiście. Nawiązał też kontakt z dawnym współpracownikiem Jana Rosena - Kazimierzem Smuczakiem, z którym wielokrotnie rozmawiał o pracy obu artystów i z którym przeprowadził wywiad do „Roli

30 Relacja Andrzeja Mazura (2020).

31 Relacja Mateusza Misiaka, syna Macieja (2020); relacja Zenona Zegarskiego (2020).

32 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

Katolickiej"³³. Toteż gdy rozpoczynał IV rok studiów, to właśnie twórczość artystyczna Jana Rosena została zaakceptowana jako temat jego przyszłej pracy magisterskiej. Niestety, do finalizacji studiów nie doszło, jesienią 1977 r. Marek Kuchciński, jako studenta zaocznego, powołano bowiem do wojska. Służbę wojskową odbywał w Kołobrzegu, ale po niespełna sześciu miesiącach, w wyniku ćwiczeń wojskowych na poligonie w Drawsku Pomorskim, ciężko zachorował i znalazł się w szpitalu. W konsekwencji wojskowa komisja lekarska zwolniła go z dalszej służby wojskowej³⁴.

Po powrocie do rodzinnego domu Marek Kuchciński stanął przed dylematem: czy kontynuować studia, czy pozostać w Przemyślu i zająć się ogrodnictwem przy wsparciu ojca, który w tym czasie planował kupić dom z gospodarstwem rolnym w Ostrowie koło Przemyśla, ale nie posiadał - w myśl ówczesnego prawa - wymaganych uprawnień do bycia rolnikiem i zakupu ziemi. Ostatecznie Marek Kuchciński zdecydował o kontynuacji studiów zaocznych i jednoczesnym podjęciu kursu rolniczego, umożliwiającego zakup ziemi. Ten wybór był konsekwencją jego stosunku do otaczającej rzeczywistości, coraz bardziej popularne ogrodnictwo dawało bowiem niezależność, a także samowystarczalność finansową. O ile reaktywacja studiów odbyła się bezproblemowo, o tyle przy zapisywaniu na kurs rolniczy Marek Kuchciński napotkał niespodziewaną przeszkodę - było nią miejskie, a nie wiejskie zameldowanie i zbyt młody wiek, co było niezgodne z ówczesnymi przepisami dotyczącymi kursów rolniczych. W konsekwencji Marek Kuchciński zamienił kurs rolniczy na Pomaturalne Studium Ogrodnicze w Przemyślu na Bakończycach, w którym nauka umożliwiła mu kupno gospodarstwa w 1978 r. Od tej pory Marek Kuchciński mieszkał na granicy Przemyśla i Ostrowa (*de facto* był to Ostrów), utrzymując się z ogrodnictwa (z pomocą ojca), a jego wiejski dom stał się niebawem ośrodkiem opozycyjnej działalności, nazwanej później przez prof. Krzysztofa Dybciaka z Warszawy „Strychem Kulturalnym”.

W 1979 r. Marek Kuchciński zawarł związek małżeński ze znaną mu z czasów przedszkolnych Iwoną Miśkiewicz³⁵, absolwentką grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Późniejsze zaangażowanie się Marka Kuchcińskiego w działalność na niwie opozycyjnej było główną przyczyną

33 *Rosena lwowskiego wspominam*. Z Kazimierzem Smuczakiem rozmawia Marek Kuchciński, „Rola Katolicka” (nieregularny tygodnik diecezjalny), 18 września 1988, nr 6, s. 14-15.

34 ARK, dokumenty rodzinne; relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

35 Małżeństwo z Iwoną Miśkiewicz przetrwało do połowy lat 80. Później zostało unieważnione przez sąd kościelny. Należy podkreślić, że w trakcie małżeństwa obojduje zaangażowali się w działalność opozycyjną. Dzieci nie mieli.

przerwania studiów, do których już nie powrócił, chociaż bliski był ich ukończenia³⁶.

Studia Marka Kuchcińskiego w Lublinie (1974-1977) były czasem nie tylko nauki, lecz także obcowania z twórcami niezależnych inicjatyw kulturalnych i artystycznych, którymi żyli wówczas studenci KUL. Marek przyjaźnił się m.in. z braćmi Andrzejem i Piotrem Mitanami, którzy prowadzili zespół muzyczny Onomatopeja, oraz ze znanymi mu wcześniej z Przemysła Zygmunt Grabowski „Barmanem” i Andrzejem Mazurem, poetą, który w latach 1975-78 był jednym z twórców parateatru akademickiego Warszawskiego Teatru na KUL, a jeszcze wcześniej współpracował z Jerzym Grotowskim i jego Teatrem Laboratorium w Opolu i we Wrocławiu. Za jego pośrednictwem poznał też studenta polonistyki Janusza Malinowskiego, który w ramach grupy teatralnej Warsztat wystawiał spektakle misteryjne, a także związanych z tą grupą Krzysztofa Sawickiego „Rudego”³⁷ oraz Teresę i Wiesława Łosiów. Należy podkreślić, że w tym czasie w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim funkcjonowało siedem teatrów studenckich (nie tylko Warsztat, lecz także m.in. Ubodzy³⁸), ze słynną na całym Świecie Sceną Plastyczną Leszka Mądziaka. Świątem tego KUL-owskiego środowiska był coroczny festiwal kultury Kullages, na który byli zapraszani najlepsi twórcy polskiej kultury. Atmosfera oraz oddziaływanie tego niezależnego, alternatywnego środowiska kulturalnego wywarły przemożny wpływ na studenta Marka Kuchcińskiego. Nie tylko doskonalił on wówczas swój system wartości, lecz także planował przyszłość będącą zaprzeczeniem ideologii komunizmu. W tym opozycyjnym przekonaniu utwierdzały go zarówno studia, liczne wykłady, dyskusje, jak i środowisko KUL. Tutaj poznał m.in. Marka Matraszkę, późniejszego wiceprezesa Stowarzyszenia Euroatlantyckiego (założonego w 1994 r.) oraz członka Jagiellonian Trust, a także Rogera Scrutona, wybitnego brytyjskiego konserwatywnego filozofa, z którego środowiskiem - jeszcze przed upadkiem komunizmu - rozwinął współpracę³⁹. Roger Scruton, angielski pisarz i klasyk współczesnej filozofii, z sentymentem wspominał później spotkania z opozycjonistami w Przemysłu⁴⁰.

36 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

37 Krzysztof Sawicki po ukończeniu polonistyki na KUL związał się ze środowiskami opozycyjnymi. Po 1989 r. był jednym z pierwszych dyplomatów z zaciągu solidarnościowego wysłanym do pracy w placówce w Moskwie. Później był wieloletnim konsulem polskim na Ukrainie, a także konsulem generalnym we Lwowie.

38 Grupa teatralna Ubodzy, założona przez studenta historii sztuki na KUL - Joachima Lodka, funkcjonowała w latach 1970-1977 [relacja Andrzeja Mazura (2020)].

39 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

40 „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1988-1997, zeszyty 1-6, Przemysł 2019, s. VI.

Na ukształtowanie się opozycyjnej postawy Marka Kuchcińskiego znaczący wpływ miała także willa przy ul. Sienkiewicza w podmiejskiej dzielnicy Lublina Abramowice, w całości wynajmowana przez studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. W kamienicy tej mieszkał nie tylko Marek Kuchciński, lecz także m.in.: Andrzej Mazur (student teologii), Jan i Ilona Stepkowie (studenci historii)⁴¹, Michał Zulauf (student psychologii, aktor parateatru Warsztat), Małgorzata Michalik (studentka prawa), Ewa Biała (studentka matematyki), Katarzyna Stańczak (studentka historii sztuki), Zbigniew Belowski (student polonistyki), Andrzej Pierzchała z żoną, Wanda Zabłocka i Krzysztof Widmański. W tej właśnie willi, za pośrednictwem Jana Andrzeja Stepka i jego żony Ilony (obydwójce pochodzący z Sanoka), Marek Kuchciński zetknął się ze środowiskiem katolickiej opozycji skupionym wokół podziemnego pisma młodych katolików „Spotkania”⁴². Tutaj poznał też Wita Karola Wojtowicza⁴³, pochodzącego z Łańcuta studenta historii sztuki, odpowiedzialnego za stronę graficzną „Spotkań”. Warto podkreślić, że „Spotkania” były pierwszym w Polsce drugoobiegowym pismem kulturalno-religijno-politycznym, wspieranym przez biskupa Ignacego Tokarczuka, ordynariusza przemyskiego⁴⁴.

Ten lubelski okres studiów Marka Kuchcińskiego i codzienne obcowanie z artystycznym i opozycyjnym środowiskiem, choć zostały przerwane powołaniem do wojska, to zaowocowały później, w czasie jego przemyskiej artystyczno-opozycyjnej działalności, przede wszystkim pismem „Strych Kulturalny”.

* * *

W 1996 r. Marek Kuchciński zawarł związek małżeński z Dorotą Mech, polonistką i logopedą, absolwentką Uniwersytetu Wrocławskiego, działaczką Porozumienia Centrum oraz Prawa i Sprawiedliwości. Ich ślub odbył się w kościele pw. Miłosierdzia Bożego w Przemyślu. Mają troje dzieci.

41 Biogram Jana Stepka (1951-1996), [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976-1989* (dalej: ES), tom 1, Warszawa 2010, s. 426-427.

42 „Spotkania. Niezależne pismo młodych katolików” było wydawane w latach 1977-1989 (36 numerów). Po 1989 r. Piotr Jegliński, wróciwszy z Paryża, gdzie mieszkał od stanu wojennego, reaktywował wydawnictwo „Spotkania”, które prowadził na emigracji.

43 Biogram Wita Wojtowicza, ES, tom 3, s. 653-654.

44 Relacja Andrzeja Mazura (2020); relacja Ilony Stepek (2020).

Przeciw komunistycznej władzy (1980-1989)

1. Działalność opozycyjna

Kiedy w sierpniu 1980 r. w Polsce rodził się niezależny ruch związkowy, a następnie tworzyły się zręby NSZZ „Solidarność”, Marek Kuchciński miał już za sobą pierwsze studenckie doświadczenia w działalności w środowiskach wolnych od cenzury, bo tym charakteryzowało się w latach 70. życie studentów KUL. Do nich należał wówczas kontakt z niezależnymi, niesformalizowanymi organizacyjnie studenckimi środowiskami kultury i z ludźmi zaangażowanymi w działalność opozycyjną lubelskich „Spotkań”; a także z bieszczadzkim środowiskiem kontestującym system PRL. W latach 1974-1977, w porozumieniu z ks. Stanisławem Małkowskim i psychologiem Wiesławem Fiszerem, w Caryńskim powstała swoista osada mieszkańców, stworzona w przeważającej części przez osoby kontestujące życie w narzuconych formach systemu komunistycznego, poprzez m.in. odmowę służby wojskowej i codzienną ciężką pracę. Powstało tam sześć chałup i dwie ziemianki. Głównym moderatorem tej aktywności był Wieńczysław Nowacki, który zajął się hodowlą owiec. Działalność Nowackiego i innych mieszkańców Caryńskiego wzbudzała zainteresowanie i niepokój lokalnych władz, a także zarządcy Ośrodka Wypoczynkowego Urzędu Rady Ministrów - tzw. państwa arłamowskiego - płk. Kazimierza Doskoczyńskiego, który początkowo tolerował obecność niepożądanych mieszkańców, ale w końcu podjął decyzję o likwidacji osady. Środowisko skupione wokół Wieńczysława Nowackiego prowadziło działalność skierowaną przeciwko ówczesnym władzom. Charakter stworzonej osady, w której znajdowały się różne osoby, jak też przepływ wydawanych poza oficjalnym obiegiem wydawnictw, które

stąd trafiały do innych mieszkańców Bieszczadów i Polski południowo-wschodniej, powodował, że środowisko ludzi tam przebywających uznano za potencjalne zagrożenie. Jednym z mieszkańców tej osady był Jerzy Bonarek' z Przemyśla. Kontakty z tym środowiskiem utrzymywał również Marek Kuchciński. Jeździł do Dwernika, gdzie Nowacki mieszkał po likwidacji osady w dolinie Caryńskiego. Tam już wówczas omawiano plany powołania niezależnego prawnicowego ruchu ludowego.

Od końca lat 70. dom Marka Kuchcińskiego w Ostrowie był miejscem, gdzie wielokrotnie bywali ludzie podziemia i niezależnych środowisk, jadący lub wracający z Bieszczadów lub innych miejsc Polski. Wśród tych osób byli: Krzysztof Sawicki, Jan Karuś, a z Bieszczadów Wienczysław Nowacki, Artur Lignowski (1952-1999) i Robert Turski (1961-2016)². Już wtedy odbywały się tam także spotkania ludzi kultury i sztuki. Do pamiętnych należy jedno ze spotkań „strychowych” (kiedy toczono rozmowy o sztuce z udziałem m.in. Janusza Cywickiego, Jana Ferenca, Marka Beli i Anki Czernowskiej, Elżbiety Piechowicz, Jurka Bonarka), z pewnego lipcowego wieczoru 1980 r., które skończyło się niespodziewanie nagłą ulewą - oberwaniem chmury, które spowodowało, że płynący w pobliżu potok zalał posesje wielu sąsiadów, a także całą posesję Kuchcińskiego (gospodarstwo i uprawy ogrodnicze, dom i zaparkowane samochody), co wyrządziło wielkie szkody (zniszczonych zostało ok. 2000 znajdujących się już w doniczkach chryzantem i cały tunel cieplarniany z asparagusem). Marek Kuchciński wspomina: „Artyści chcieli ewakuować się na pobliskie wzgórze, ale po jakimś czasie zorientowaliśmy się, że położona niedaleko domu i trochę powyżej droga jest przejezdna. Szkody powodziowe były wtedy w okolicy znaczne, droga z Wapowiec do Korytnik zalana (zniknęła pod wielką falą płynącą z gór do Sanu), szkoła w Krasieczynie podmyta, choć była położona dość wysoko nad płynącym obok potokiem. Wiele rodzin straciło cały dobytek i dach nad głową. Mediów wtedy nie było”³. Warto w tym miejscu przytoczyć także relację innego bywalca spotkań u Kuchcińskiego, Janusza Cywickiego, artystę plastyka, który w dramatycznych słowach opisał to, co wydarzyło się tamtego wieczoru: „W pamięci utkwiło mi jedno ze spotkań, które zakończyło się niespodziewanie i dramatycznie. Pewnej nocy siedzieliśmy tam w większym gronie. Rozmowa

Jerzy Bonarek (ur. 1955) w połowie lat 70. XX w. zamieszkał w Caryńskim i współpracował z Wienczysławem Nowackim. W 1980 r. był jednym z założycieli Solidarności Wiejskiej w województwie przemyskim. Brał udział w strajku ustrzycko-rzeszowskim. Współorganizował Dni Kultury Chrześcijańskiej w Przemyślu. Był także kolporterem wydawnictw niezależnych oraz stałym uczestnikiem spotkań Strychu Kulturalnego.

2 Biogram Roberta Turskiego, ES, tom 2, s. 468.

3 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

toczyła się wartko, roztrząsaliśmy jakieś istotne problemy, jak zawsze słuchając muzyki. Było gwarno, ale w pewnym momencie, nie pamiętam już kto, siedzący w pobliżu okna, zawołał: »czekajcie, chyba coś szumi, słyszycie?!«. Wszyscy zamilkli... Zaczęliśmy uważnie nasłuchiwać. Rzeczywiście coś na zewnątrz szumiało coraz głośniejsze. Z okien strychu nie było wiele widać. Zbiegliśmy więc na parter i wyszliśmy przed dom. Była wprawdzie głęboka noc, ale nawet w słabym Świetle latarki łatwo było zauważyć szalejący dookoła żywioł! Dom otoczony był wartko płynącą wielką wodą, porywającą przy tym wszystko na swej drodze. Wody stałe przybywało. Kilka metrów od domu stały duże i ciężkie foliowe tunele z warzywami, które teraz po prostu zniknęły... W odległości kilku metrów zaparkowany był mały fiat (chyba żółty) jednego z przyjaciół. Teraz był ledwo widoczny spod wody, która zalała go po sam dach. Sytuacja nie była wesoła. Gorączkowo zastanawialiśmy się, co mamy w tej sytuacji robić. Nie wiedzieliśmy, czy wylał niedaleki San, co byłoby bardzo poważne, czy też woda pojawiła się z jakiegoś innego powodu. Trudno było znaleźć dobrą odpowiedź i sensowne rozwiązanie. Wąska Ścieżka prowadząca do pobliskiej ulicy była już całkowicie zalana. Byliśmy jakby na wyspie. Do tego woda stała się podnosiła i nasza sytuacja stawała się prawdziwie dramatyczna. Było wiele pomysłów. Proponowano szybko przenieść meble z parteru na strych i tam doczekać do rana na pomoc. Inni proponowali ryzykowne wyjście przez płynącą wartko wodę do pobliskiej ulicy. Zdania były podzielone. Czas mijał i było coraz gorzej... W pewnym momencie ktoś zauważył jednak dalekie Światła na drodze. Oznaczało to możliwość ewakuacji, z czego skorzystało kilka osób. Trzymając się za ręce i przechodząc przez sięgającą do ramion wodę, dotarliśmy do furtki i drogi, która okazała się przejezdna. Całkowicie mokry wróciłem nad ranem do domu. Na drugi dzień okazało się, że dużą wodę przyniósł niewielki strumyk przepływający w pobliżu domu na Węgierskiej. Wszystko zakończyło się szczęśliwie, ale straty były jednak spore i wymagały sporych nakładów"⁴.

Z racji prowadzenia gospodarstwa ogrodniczego Kuchciński zaangażował się w tworzenie, a następnie działalność Solidarności Wiejskiej. Pierwsze spotkanie, inicjujące powstanie NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”; odbyło się w przemyskiej siedzibie Stowarzyszenia „Pax” 15 września 1980 r. Wzięło w nim udział blisko 30 osób, wśród nich m.in. Zdzisław Maławski, Maciej Małagowski, Andrzej Mołoń, Wit Siwiec⁵, Jerzy Bonarek i Marek Kuchciński. Do kolejnych spotkań doszło w siedzibie Solidarności na Kamiennym Moście, a następnie, na przełomie listopada i grudnia,

4 Relacja Janusza Cywickiego (2019; udostępniona przez Martę Olejnik).

5 Biogram Wita Siwca, internetowa Encyklopedia Solidarności: <http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl> [dostęp: 15 stycznia 2020], [dalej !ES].

w klubie PSM-WSS „Społem” przy ul. Wincentego Pszostowskiego (obecnie bp. Jakuba Glazera). Uczestniczyli w nich m.in. Jan Kułaj (1958-2020), późniejszy przewodniczący NSZZ RI „s”; Stanisław Pajda⁶ i Jan Karuś⁷. Spotkania założycielskie struktur Solidarności Wiejskiej Kuchciński organizował wspólnie z Jerzym Bonarkiem. Odbywały się one m.in. w Ostrowie koło Przemyśla, w Łętowni, Nehrybce i Hermanowicach. Jerzy Bonarek w późniejszym okresie brał udział w strajkach ustrzycka-rzeszowskich. Marek Kuchciński wspierał strajki, bo - jak wspomina - w sezonie zimowym i wiosennym zajął się ogrodnictwem (wczesna produkcja warzyw przyspieszonych), co wymagało stałej obecności w Przemyśle⁸. Jerzy Bonarek, zaprzyjaźniony z Kuchcińskim, również prowadził wspólnie z ojcem, po sąsiedzku, rodzinne gospodarstwo ogrodnicze⁹.

Kuchciński wspominał, że od ojca Jerzego Bonarka uczył się specjalnych metod upraw warzyw, które dzisiaj nazywa się ekologicznymi, czyli bez użycia chemii. W kilku ogrzewanych tunelach foliowych praktycznie cały rok prowadził uprawę warzyw metodami ekologicznymi. Na sprzedaż hodował na przemian pomidory i ogórki, a oprócz nich, dla własnego użytku, takie warzywa, jak rzodkiewka, sałata, cebula, pietruszka, czosnek, papryka, dynia, groszek, fasola, a nawet oberżyna. „Ich naturalny zapach czuję do dziś” - mówi. „Byłem wówczas wegetarianinem, ćwiczyłem jogę i warzywa psiankowate zastępowały mi potrawy mięsne. Ten styl życia zapewniał nie tylko niezależność finansową, ale pomagał też żyć »obok systemu«. W tamtym czasie w Polsce nie było tak rozwiniętego rolnictwa ekologicznego jak dzisiaj. Ale dzięki naukom »starych ogrodników« ograniczałem do minimum używanie pestycydów i fungicydów przy wiosennej (tzw. przyspieszonej) produkcji warzyw (miałem je już od marca). Używałem różnego rodzaju i w dużej ilości nawozów naturalnych (oborniki, komposty), choroby grzybowe na pomidorach zwalczałem opryskami wodą z rozwodnionym chudym mlekiem (używając opryskiwaczy ręcznych, nie spalinowych), a szkodliwe owady, np. mączlika - roztoczem. Wodę czerpałem

6 Stanisław Pajda (ur.1949), rolnik z Cieszacina Wielkiego (powiat jarosławski). Działacz Solidarności Wiejskiej. Z chwilą ogłoszenia stanu wojennego internowany w Uhercach.

7 A. Brożniak, *Od opozycji do władzy. NSZZ „Solidarność” Regionu Południowo-Wschodniego i inne ugrupowania antykomunistyczne w województwie przemyskim w latach 1977-1990* (mps). Jan Karuś, rolnik, działacz NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Sygnatariusz porozumień rzeszowsko-ustrzyckich w 1981 r. Wiceprzewodniczący Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność”. Internowany w Uhercach i Łupkowie. Od 1989 r. przewodniczący struktur wojewódzkich NSZZ RI „S”. Mieszka w Tapinie, w powiecie jarosławskim.

8 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020); relacja Jerzego Bonarka (2020).

9 Relacja Jerzego Bonarka (2020).

z własnej studni oraz gromadziłem deszczówkę w wielkich beczkach, która musiała »ostać się« przez tydzień. Sąsiedni ogrodnicy przychodzili podglądać sposoby upraw ekologicznych, nie dowierzając, że produkcja hurtowa może też być możliwa metodami ekologicznymi. Oczywiście nie była tak wydajna, jak za pomocą chemii, ale była zdrowa. Efekt był taki, że wszystkie warzywa w kuchni domowej miałem własne i ekologiczne, a te produkowane na sprzedaż sprzedawałem w niewielu działających wówczas sklepach z ekologiczną żywnością w Krakowie, Katowicach i Przemyśle. W Przemyśle taki sklep był prowadzony przez rodzinę Andrzeja Krawca przy placu na Bramie"¹⁰.

Po wprowadzeniu stanu wojennego Marek Kuchciński włączył się w działalność podziemną - zajął się drukiem i kolportażem prasy opozycyjnej. Na terenie Przemyśla podjął współpracę z działaczami Regionalnej Komisji Wykonawczej (RKW) NSZZ „S”. Jednak zanim doszło do ścisłej współpracy, zaangażował się, wykorzystując wcześniejsze kontakty, w pomoc osobom internowanym i ich rodzinom. Włączył się w organizowanie wsparcia i kontakty z internowanymi w Uhercach i Łupkowie oraz w Załężu. Przyjaźnił się wciąż z Jurkiem Bonarkiem, z którym odbył kilka wyjazdów, oraz z Andrzejem Tumidajskim" - od jego wyjścia z „internatu" wiosną/latem 1982 aż do wymuszonej, gdyż nigdzie nie chciano go zatrudnić, emigracji. Marek Kuchciński wspominał, jak odwoził go na lotnisko do Warszawy: „Gdy żegnaliśmy się, Andrzej był bardzo nieszczęśliwy, że musi emigrować. Zналиśmy się krótko - rok, może trochę dłużej, ale solidarnościowa pomoc nas bardzo zbliżyła"¹². Ze Stanisławem Kusińskim¹³ przeżyli podobne wzruszające chwile, ale Stanisław po upadku komuny zdążył wrócić ze Stanów Zjednoczonych do Polski, Andrzej natomiast zmarł na emigracji.

Wspieranie ludzi opozycji i ich rodzin było kontynuowane w latach 80. przez niezależne struktury podziemnej Solidarności (Terenowej Komisji Wykonawczej i Regionalnej Komisji Wykonawczej Regionu Południowo-Wschodniego NSZZ „S”). Działalnością tą zajmowano się od stanu wojennego w parafii pw. Świętej Trójcy, u sióstr benedyktynek. Najpierw prowadził

10 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020). Andrzej Krawiec, ur. 5 grudnia 1956 r., zm. 26 kwietnia 2016 r. Od 1 maja 1995 r. aż do śmierci pracował w Urzędzie Miejskim w Przemyśle, gdzie przez większość okresu piastował stanowisko sekretarza miasta.

11 Andrzej Tumidajski (ur. 1946 w Przemyśle), drukarz i kolporter, od 1980 r. etatowy pracownik Zarządu Regionu Południowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność” w Przemyśle, internowany w Uhercach (13 grudnia 1981 - 29 marca 1982). W 1983 r. wskutek kolejnych represji emigrował do Kanady, gdzie zmarł; !ES.

12 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

13 Biogram Stanisława Kusińskiego, ES, tom 1, Warszawa 2010, s. 240-241.

ją Ryszard Bukowski, a następnie Andrzej Kucharski - po wyjściu z obozu dla internowanych. W 1984 r. powstało Duszpasterstwo Ludzi Pracy (DLP), które miało swoją siedzibę przy parafii na Kmieciach. Marek Kuchciński współpracował z księżmi prowadzącymi DLP: ks. Janem Pępkiem, który był duszpasterzem w latach 1984-87¹⁴, a potem z ks. Eugeniuszem Dryniakiem (1955-2019)¹⁵. Duszpasterstwo zajmowało się wspieraniem różnych form działalności niezależnej. Organizowało pomoc prawną, spotkania/prelekcje poza cenzurą z ludźmi opozycji [Stefan Bratkowski, prof. Paweł Czartoryski (1924-1999), Jan Draus, Mirosław Dzielski (1941-1989), Tadeusz Ulma, Jan Musiał], a także wyjazdy, m.in. na spotkania z Ojcem Świętym Janem Pawłem II. Trzon Duszpasterstwa tworzyli działacze opozycji solidarnościowej: Stanisław Żółkiewicz, Jan Musiał¹⁶, Marek Kamiński¹⁷, Zygmunt Majgier (1940-2020)¹⁸, Andrzej Kucharski (1946-2016)¹⁹ i Adam Piecuch, który był oddelegowany do ogólnopolskiej Komisji Interwencji i Praworządności przy NSZZ „Solidarność”; kierowanej przez Zbigniewa Romaszewskiego (1940-2014)²⁰.

W najszerszym zakresie na terenie diecezji przemyskiej działały duszpasterstwa rolników, aczkolwiek w ramach organizowanych przez te środowiska rekolekcji spotykali się także działacze opozycyjni z miast. Taką formę działalności zapoczątkowało Duszpasterstwo Rolników (DR) w Krasiczynie, założone jeszcze pod koniec 1982 r., którego inicjatorem i animatorem był ks. Stanisław Bartmiński²¹. Pierwsze rekolekcje DR w Krasiczynie odbyły się 8-12 grudnia 1982 r. Uczestniczyło w nich 45 działaczy opozycyjnych, z dziesięciu diecezji z całej Polski. Ich przyjazd zorganizowali Wieńczysław Nowacki i Marek Kuchciński. Uczestnicy tego spotkania wystosowali specjalny list do Ojca Świętego Jana Pawła II z informacją o powołaniu pierwszego w Polsce Duszpasterstwa Rolników. Kopia tego listu jest w posiadaniu ks. Bartmińskiego²². Z województwa przemyskiego w comiesięcznych spo-

14 J. Draus, *Parafia pod wezwaniem św. Brata Alberta Chmielewskiego w Kolbuszowej 1996-2016*, Kolbuszowa 2016, s. 75.

15 Biogram ks. Eugeniusza Dryniaka, ES, tom 3, Warszawa 2019, s. 110.

16 Biogram dr. Jana Musiała, ES, tom 3, s. 354.

17 Biogram Marka Kamińskiego, ES, tom 4, Warszawa 2020, s. 155.

18 Biogram Zygmunta Majgiera, ES, tom 3, s. 324.

19 Biogram Andrzeja Kucharskiego, ES, tom 4, s. 218.

20 Relacja ks. Jana Pępki (2020); relacja Marka Kamińskiego (2020).

21 Stanisław Bartmiński, !ES.

22 *Represje wobec wsi i ruchu ludowego, t. 2 (1956-1989). Materiały z konferencji naukowej 27-28 listopada 2003 r. w Rzeszowie pt. „Wieś i ruch ludowy a władza w PRL w latach 1956-1989”*, red. J. Gmitruk, Z. Nawrocki, Warszawa 2004, s. 303.

tkaniach krasiczyńskich najczęściej brali udział m.in. Jan Karuś²³, Augustyn Czubocha²⁴, Henryk Cząstka²⁵, a także Marek Kuchciński²⁶. Spotkania DR w Krasiczynie były obserwowane przez władze komunistyczne, które uznawały je za działalność opozycyjną. 5 marca 1983 r. osoby, które wracały ze spotkania z ks. dr. Kazimierzem Ryczanem (1939-2017)²⁷, ówczesnym wykładowcą KUL, były wyciągane z autobusu i zatrzymywane, a następnie przesłuchiwane. Marka Kuchcińskiego przetrzymywano w areszcie przy ul. 1 Maja 26, na tzw. dołku, przez 24 godziny²⁸.

Duszpasterstwa, oprócz swojej zasadniczej funkcji formacyjnej, odgrywały niezwykle ważną rolę forum spotkań i wymiany myśli. Wokół nich skupiała się także działalność pomocowa, jak chociażby wielka akcja „Więś miastu”. Kuchciński relacjonował po latach: „Na Śląsku współpracowaliśmy z Komitetem Pomocy Internowanym, w którym działała m.in. pani Maria Klimowicz (1941-1995), siostra ks. Stanisława. To polegało na tym, że wraz z ks. Bartmińskim objeżdżałem parafie, umawialiśmy się z poszczególnymi proboszczami, że w takim, a takim dniu będzie zbiórka żywności: ziemniaków, marchewki, buraków, mąki - tego, co ludzie mają. Następnie organizowaliśmy transport i jechaliśmy potem z Jurkiem Bonarkiem i śp. Andrzejem Tumidajskim do różnych miejscowości, np. do Zapałowa koło Jarosławia, czy nawet w okolice Jasła; pakowaliśmy żywność na ciężarówkę i jechaliśmy na Śląsk, gdzie w odpowiednim miejscu, zwykle w parafii, następował rozładunek”²⁹.

Biskup Ignacy Tokarczuk (1918-2012)³⁰, wielki orędownik i propagator tworzenia duszpasterstw środowiskowych, poszedł jeszcze dalej, kiedy w 1984 r. zachęcał do tworzenia „banku ludzi dobrej woli”, którzy zajmą się niesieniem pomocy materialnej, lekarskiej i kulturalnej wszystkim osobom potrzebującym. Poprzez pobudzanie do aktywności społecznej ordynariusz przemyski zachęcał do takiej działalności, która przyniesie wyście

23 Biogram Jana Karusia, ES, tom 4, s. 161.

24 Biogram Augustyna Czubochy, ES, tom 1, s. 89-90.

25 Biogram Henryka Cząstki, ES, tom 2, s. 74-75.

26 Biogram Marka Kuchcińskiego, ES, tom 1, s. 234-235.

27 Kazimierz Ryczan pochodził z Żurawicy, był absolwentem Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu, profesorem KUL, a w latach 1993-2014 biskupem ordynariuszem kieleckim.

28 T. Sopol, *Niezależny ruch chłopski „Solidarność” w Polsce południowo-wschodniej w latach 1980-1989*, Przemyśl 2000, s. 151-155; „*Solidarność Rolników*” 1980-1989, red. A.W. Kaczorowski, Warszawa 2010, s. 151; K. Sawicki, *Notatki z Krasiczyna, „Nięz”* 1983, nr 5, s.151-153; relacja Jana Karusia (2020).

29 Relacja Marka Kuchcińskiego (2004).

30 Biogram abp. Ignacego Tokarczuka, ES, tom 2, s. 461-462.

z kryzysu oraz odnowę moralną i polityczną. Porównywał przy tym 40 lat PRL do pobytu Chrystusa na pustyni. Tego rodzaju tezy były zbieżne z filozofią „długiego marszu”. Zachęcanie społeczeństwa do niezależnej aktywności nie było korzystne z punktu widzenia władzy i jej aparatu bezpieczeństwa. Duszpasterstwa rolników były postrzegane przez władze jako zagrożenie, ponieważ „jest to struktura, która ma usunąć czy zastąpić istniejącą strukturę organizacji na wsi”. Duszpasterstwa traktowano na równi z działalnością opozycyjną. Stąd wszędzie, gdzie były one tworzone, Służba Bezpieczeństwa zakładała sprawy obiektowe. W województwie rzeszowskim środowiska duszpasterstw rolniczych objęto kontrolą w ramach założonej w lutym 1984 r. sprawy o kryptonimie Pasterz. Zakończono ją dopiero 20 października 1989 r.

Przykład duszpasterstwa w Krasieczynie promieniował na inne parafie. W lutym 1984 r. grupa parafian w Stubnie zgłosiła swojemu proboszczowi chęć zorganizowania w ramach DR Studium Nauki Społecznej Kościoła. Inicjatywie tej przeciwdziałała SB. Zdaniem władz, inicjatywy organizowania DR wychodziły od biskupa przemyskiego. Sądzono, że nie tylko on inspirował, ale wręcz wydawał polecenia w tym zakresie, jak w przypadku DR w Jarosławiu. Na terenie województwa przemyskiego DR utworzono też w Zarzeczu. W organizacji takich duszpasterstw na terenie diecezji pomagał wydatnie ks. Bartmiński, który jeździł do różnych parafii, gdzie udzielał wskazówek, jak zorganizować pracę środowiskową. 1 lutego 1984 r. do utworzenia DR zachęcał parafian w Lutczy. Podczas swojego wystąpienia nakreślił cel działalności DR, którym było pobudzenie rolników i ich rodzin do poznawania historii ojczystej oraz wykształcenie w nich szacunku do ziemi, tak aby byli zdolni do jej obrony przed wyzyskiem i uciśkiem. W Przemysłu Wydział IV Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych założył 27 maja 1985 r. sprawę obiektową o kryptonimie Wspólnota, dotyczącą „świeckiego aktywu duszpasterstwa rolników”. Jak informował naczelnik Wydziału VI Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych, kpt. Michał Buczkowski, w styczniu 1986 r. SB w Przemysłu dysponowała w ramach tej sprawy dziewięcioma tajnymi współpracownikami. Rok później Wydział VI miał już 37 TW. Prowadzący sprawę kpt. M. Tabisz do aktywnych działaczy DR zaliczył: Jana Karusia, Henryka Cząstkę, Waldemara Mikołowicza (1938-2017)³¹, Jerzego Bonarka, Marka Kuchcińskiego, Stanisława Diabina (1950-2006), Jarosława Śliwińskiego³², Mieczysława Stopyrę (1932-2014)³³, Tadeusza Trelkę, Augustyna Czuboche i Władysława

31 Biogram Waldemara Mikołowicza, ES, tom 4, s. 269-270.

32 Biogram Jarosława Śliwińskiego, ES, tom 3, s. 600.

33 Biogram Mieczysława Stopyry, ES, tom 4, s. 456.

Balickiego. Po odejściu Tabisza z SB w 1986 r. prowadzenie sprawy przejął por. Jan Olchowy.

W sierpniu 1982 r. w kościele krakowskim w Krakowie-Bieżanowie, gdzie proboszczem był ks. Adolf Chojnacki, powstał Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników (OKOR). Inicjatorem jego utworzenia był Józef Teliga, sekretarz Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność”; były oficer AK i WiN. W grupie założycielskiej znaleźli się m.in. Józef Baran i Wieńczysław Nowacki, od lat związani z opozycją w Polsce południowo-wschodniej. Na terenie Przemyskiego powstanie struktur OKOR, pod nazwą Przemyski Komitet Oporu Rolników, datuje się na listopad 1983 r. Wzięły one swój początek w środowisku Duszpasterstwa Rolników funkcjonującym przy parafii w Krasieczynie, aczkolwiek pierwszy kontakt pochodził z Rzeszowa, skąd przyjechali Janusz Szkutnik i Antoni Bartyński (1933-2012)³⁴. Do grupy koordynującej działalność należeli: Marek Kuchciński ps. Waclaw, Tadeusz Sopol ps. Orzech (1928-2010)³⁵ i Józef Olszański ps. Kruk (1918-2010)³⁶. Jak relacjonuje Marek Kuchciński, „koordynatorem na całe Podkarpacie był Wieńczysław Nowacki³⁷, późniejszy zastępca przewodniczącego Józefa Teligi, a w rzeszowskim OKOR Janusz Szkutnik³⁸. Organizacja polegała na tworzeniu trójek, a potem piątek”. Tadeusz Sopol odpowiadał za kolportaż podziemnych wydawnictw, a także był korespondentem opozycyjnej prasy, Marek Kuchciński odgrywał zaś rolę łącznika między środowiskami rolniczymi i robotniczymi oraz ze środowiskami kultury niezależnej. Rolnicy angażowali się w kolportaż wydawnictw opozycyjnych i organizację pielgrzymek do Częstochowy, w tym pielgrzymki do Krakowa na spotkanie z Janem Pawłem II. Odbyla się ona 21 czerwca 1983 r. Autobus został wynajęty w przemyskiej Spółdzielni Inwalidów „Praca”. W zakładzie tym pracował Marek Kamiński, jeden z liderów Regionalnej Komisji Wykonawczej, który załatwił transport. W autobusie jechali m.in: Marek Kamiński, Marek Kuchciński, Jerzy Bonarek, Zygmunt Majgier, Robert Majka³⁹, Jan Szot i Stanisław Trybalski (1924-1995)⁴⁰. Na autokarze znajdował się

34 Biogram Antoniego Bartyńskiego, ES, tom 1, s. 32.

35 Biogram Tadeusza Sopla, !ES.

36 Biogram Józefa Olszańskiego, ES, tom 4, s. 310.

37 Biogram Wieńczysława Nowackiego, ES, tom 4, s. 294.

38 Biogram Janusza Szkutnika, ES, tom 3, s. 590-591.

39 Biogram Roberta Majki, ES, tom 4, s. 248.

40 Stanisław Trybalski, ekonomista, żołnierz ZWZ-AK, członek WiN. Od 1980 r. przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w PKS w Przemyśle, członek Zarządu Regionu Południowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”. Po 13 grudnia 1981 r. działacz konspiracyjnej Solidarności. Wielokrotnie represjonowany. Zob. !ES.

napis: „Pan da siłę swojemu Ludowi”. Po dotarciu na miejsce wykonano transparenty z hasłami Solidarności.

Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników wydawał pisma „Żywią i bronią” oraz „Solidarność Rolników”. To drugie ukazywało się od września 1982 r. do 1989 r. (łącznie wydano 44 numery bez żadnej dekonspiracji). Było ono redagowane przez Wieńczysława Nowackiego, Urszulę Poziomek, Józefa Barana (związanego z regionem małopolskim)⁴¹ oraz Lucynę i Stefanię Lubańskie. Wśród osób piszących teksty do „SR” byli m.in.: Marek Kuchciński z Przemyśla, Ryszard Terlecki z Krakowa, prof. Michał Sznajder z Poznania, red. Leon Bójko z Warszawy oraz Robert Turski z Bieszczadów (a konkretnie z Chmiela koło Zatwarnicy), wydawca i drukarz podziemnego „Bieszczadnika”. Kuchciński pisał też do „Busoli” - niezależnego pisma społecznego, wydawanego od 1983 r. przez Niezależną Oficynę Wydawniczą, a następnie przez Przemyską Oficynę Wydawniczą. „Busola” była podziemnym pismem Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność” w Przemyśle.

Kierownictwo OKOR organizowało spotkania konspiracyjne w różnych miejscach Polski. Marek Kuchciński szczególnie wspomina to, które odbyło się wiosną 1983 r. u oo. Karmelitów Bosych w klasztorze w Czernej koło Krakowa: „Zjechali prawie wszyscy najważniejsi działacze opozycji wiejskiej z całej Polski, ks. Czesław Sadłowski⁴², byli aktorzy krakowscy, był Józef Ślisz, Katarzyna Bielańska, która razem z Wieńczysławem Nowackim spotkanie organizowała, był Witold Hatka, zmarły tragicznie poseł LPR, późniejszy przedstawiciel OKOR w USA, i Gabriel Janowski, późniejszy senator, poseł na Sejm RP i minister rolnictwa (1991-1993). Klasztor, choć na wzgórzu, został otoczony przez SB i ZOMO - wielu zatrzymano, mnie i Janowi Karusiowi udało się wymknąć nocą przez jakieś orne i przymarzniete pola na tyłach klasztoru, gdzie miałem na wszelki wypadek zaparkowany samochód, który był cały załadowany bibułą, przeniesioną wcześniej z klasztoru. Ojcowie uprzedzili nas, którędy mamy jechać, żeby ominąć kontrole na drogach⁴³. Drugi uczestnik eskapady, Jan Karuś, też dobrze zapamiętał tamto wydarzenie i po latach opisał je tak: „Pojechaliliśmy raz pod Kraków, do klasztoru oo. Karmelitów w Czernej. Przyjechał ksiądz Sadłowski, aktorzy... Było to spotkanie opozycyjne. W nocy SB ustawiła reflektory, oświetlili budynek i wzywali do wyjścia, nie weszli do środka, obstawili za to drogę. A my z Markiem mieliśmy zabrać stamtąd bibułę. Jak tu wyjechać? Doradzili nam polną drogę, gdzie się jedzie na Opatów - zamarznięta. Cała toyota załadowana bibułą i książkami. Wyjechaliliśmy, przejechaliliśmy przez

41 Biogram Józefa Barana, ES, tom 1, s. 29-30.

42 Biogram ks. Czesława Sadłowskiego, ES, tom 1, s. 403.

43 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

Kraków i nikt nas nie zatrzymał. Tych, którzy byli na spotkaniu, połapali wszystkich. Ubeki stali na drodze, bo liczyli, że przez pola nikt nie przejeździe. Wówczas sąd był za ulotkę, co dopiero za samochód, który się ugiął od bibuły"⁴⁴.

W grudniu 1983 r. w ramach akcji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych „Gryzonie” aresztowano 64 osoby w całej Polsce, w tym z kierownictwa OKOR: Józefa Teligę, Antoninę Komorowską i Wieńczysława Nowackiego, których osadzono w warszawskim więzieniu przy ul. Rakowieckiej. W 1984 r. władza komunistyczna ogłosiła dwie amnestie dla działaczy opozycji antysystemowej, które miały przede wszystkim charakter propagandowy. Władza, szczególnie gdy zniesiono stan wojenny, chciała pokazać społeczeństwu swoją wspaniałomyślność wobec wrogów politycznych. Niemniej jednak amnestia dawała możliwość ujawniania działalności opozycyjnej. Realizacji przepisów amnestyjnych towarzyszyły intensywne działania SB. Osoby podejrzane o działalność opozycyjną wzywano na rozmowy i zachęcano do ujawnienia nielegalnej działalności. Wśród wezwanych był też Marek Kuchciński z przemyskiego OKOR. Stawił się w Wojewódzkim Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Przemyślu 19 września 1983 r. Indagowany był przez mjr. Edwarda Rempałę, ówczesnego zastępcę naczelnika Wydziału IV Kuchciński oświadczył, że nie prowadzi żadnej wrogiej działalności, a jedynie udziela się w parafii w Krasieczynie i przy organizacji Dni Kultury Chrześcijańskiej. Prowadzący rozmowę oficer SB napisał w sporządzonej notatce: „Jego (M. Kuchcińskiego - przyp. DI) zdaniem zniesienie stanu wojennego to fikcja”. W istocie Marek Kuchciński, jak wielu mu podobnych, nie zaniechał działalności opozycyjnej oraz w środowisku kultury niezależnej⁴⁵.

Szef SB w MSW, gen. dyw. Władysław Ciastoń, 17 sierpnia 1985 r. wydał „Decyzję”, w której polecił podjęcie aktywnych działań wobec struktur konspiracyjnych w całej Polsce. Kluczową przesłanką do aktywizacji SB była trwająca kampania wyborcza do Sejmu. Realizację decyzji Ciastonia dotkliwie odczuło podziemie przemyskie, którego działalność została na krótko zdeorganizowana. Służba Bezpieczeństwa ustaliła 26 września, że w grupie osób mających prowadzić kolportaż ulotek wzywających do

44 Relacja Jana Karusia (2019; udostępniona przez Martę Olejnik). Por. A. Malik, *Współpraca Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników z Porozumieniem Prasowym „Solidarność Zwycięży”*, [w:] *O wolną wieś i wolną Polskę. Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników i niezależna działalność środowisk chłopskich w latach 1982-1989*, red. C. Kuta, M. Wenklar, Kraków 2020, s. 118.

45 D. Iwaneczko, *Opór społeczny a władza w Polsce południowo-wschodniej 1980-1989*, Warszawa 2005, s. 280.

bojkotu wyborów są: Stanisław Baran (1947-2016)⁴⁶, Andrzej Kucharski, Jan Ekiert⁴⁷, Edward Wańczak (1946-?), Marek Kamiński i Marek Kuchciński. 27 września przeprowadzono przeszukania i ujawniono znaczne ilości ulotek i literatury bezdebitowej. U Marka Kuchcińskiego, przy ul. Węgierskiej, o 6.40 rano pojawiło się pięciu funkcjonariuszy SB, m.in. Zdzisław Gancarz i Bogusław Kozek⁴⁸. Przeszukano też mieszkania pozostałych działaczy. Zatrzymani zostali: Kamiński (RKW), Kuchciński (OKOR) i Kucharski. U Kamińskiego dodatkowo znaleziono kopie matrycy powielaczowej. Kuchcińskiemu zabrano egzemplarze wydawnictw podziemnych i maszynę do pisania marki Hebras, którą później mu zwrócono. Oprócz wydawnictw książkowych i tomików wierszy [m.in. Zbigniewa Herberta (*Raport z oblężonego miasta*) i Juliana Kornhausera] oraz kaset i egzemplarzy „Busoli” zakwestionowano u Kuchcińskiego kartony z napisem: „Gościu, czuj się bezpieczny, w tym domu nie ma socjalizmu, PRL zaczyna się za ogrodzeniem”⁴⁹. Wobec Kamińskiego i Kuchcińskiego zastosowano areszt tymczasowy. Wszyscy odmawiali zeznań. Również przesłuchiwany Stanisław Baran nie obciążył nikogo swoimi zeznaniami. Informację o aresztowaniu tych działaczy ogłoszono w kościołach przemyskich, gdzie modlono się o ich uwolnienie. Ich rodziny otoczono zaś opieką i pomocą materialną⁵⁰.

Kuchciński został osadzony w areszcie jarosławskim. Tam odmawiał posiłków, co tłumaczył stosowaną dietą wątrobową. W tym samym czasie aresztowano Wieńczysława Nowackiego. Jego także osadzono w areszcie jarosławskim, gdzie ogłosił głodówkę, którą prowadził przez 42 dni. Śledztwo na zlecenie Prokuratury Wojewódzkiej prowadził Józef Piechota, obrony oskarżonych podjęli się natomiast adwokaci Jan Hołysz (1954-2018)

46 Biogram Stanisława Barana, ES, tom 4, s. 24.

47 Biogram Jana Ekierta, ES, tom 1, s.107-108.

48 Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział w Rzeszowie (dalej: AIPNRz), sygn. IPN-Rz-035/62, Akta śledztwa w sprawie gromadzenia i przechowywania w celu rozpowszechniania nielegalnych wydawnictw prowadzonego przeciwko: Kamiński Marek, Kuchciński Marek, Protokół przeszukania, k. 19.

49 AIPNRz, sygn. IPN-Rz-00274/6, Protokół zniszczenia dowodów rzeczowych w sprawie przeciwko Markowi Kuchcińskiemu.

50 Marek Kamiński, przewodniczący konspiracyjnej Solidarności, wspominając biskupa Ignacego Tokarczuka, napisał: „Mojej żonie oraz rodzinie Marka Kuchcińskiego dostarczono też trudno dostępne wówczas środki chemiczne. Większość pieniędzy, jakimi dysponował w podziemiu związek, pochodziła z kurii biskupiej w Przemyślu. Gdyby nie bp Tokarczuk, nie przetrwalibyśmy, padlibyśmy z powodów finansowych. Finansowanie podziemia trwało do 1989 roku(...)”, zob. *Non omnis moriar. Abp Ignacy Tokarczuk we wspomnieniach*, oprac. M. Krzysztofiński, Rzeszów-Lwów 2016, s. 187.

i Andrzej Matusiewicz⁵¹. W końcu 22 listopada obaj oskarżeni zostali zwolnieni z aresztu. Wobec Kucharskiego śledztwo zostało umorzone z powodu braku dostatecznych dowodów winy. 12 lutego 1986 r. prokurator skierował akt oskarżenia przeciwko Kamińskiemu i Kuchcińskiemu. Pozostali dwaj oskarżeni uchylali się od udziału w rozprawach. W końcu, 10 października 1986 r., Sąd Rejonowy w Przemyśle umorzył postępowanie. Kamiński i Kuchciński złożyli oświadczenie, że nie powrócą na drogę zakazanej prawem działalności. Z całą pewnością aresztowanie i toczące się postępowanie wobec jednego z członków kierownictwa RKW Przemyśl, a także wobec jednego z kierujących działaniami przemyskiego OKOR wpłynęło na dezorganizację działalności opozycyjnej, jak również wzbudziło obawy, że pójdą za tym kolejne aresztowania. Wprawdzie nastąpiło wyhamowanie działalności przemyskich struktur podziemnych, ale zarówno Kuchciński, jak i Kamiński nie zrezygnowali z aktywności podziemnej⁵².

Jeszcze w 1985 r. Marek Kuchciński, za pośrednictwem przyjaciela z czasów studiów na KUL, Krzysztofa Sawickiego⁵³, nawiązał kontakt z podziemnym Radiem Solidarność. Wspomniany opozycjonista był związany ze środowiskami podziemnej Solidarności. Nadajnik udało się pozyskać od Wojciecha Stawiszyńskiego⁵⁴, szefa podziemnych struktur „Armenii” - organizacji działającej przy RKW na Mazowszu - i podziemnego Radia Solidarność po aresztowaniu Zbigniewa Romaszewskiego. Następnie nadajnik dostarczono do Przemyśla, gdzie Marek Kuchciński i Marek Kamiński przygotowali się, aby wyemitować audycję radiową. O dniu, w którym będą nadawane audycje podziemnego Radia Solidarność, oraz częstotliwości tego radia mieszkańcy Przemyśla zostali poinformowani w specjalnych ulotkach, których wydrukowano podobno 15 tysięcy. W dniu emisji nadano krótką, trwającą ok. 5 min, audycję radiową. Nadajnik radiowy był umieszczony w jednym z domów prywatnych na stokach Góry Zamkowej (w domu babci Marka Kuchcińskiego). Problemem było zamaskowanie anten i znalezienie osoby, która odczytałaby komunikat. Nagranie odtworzono z kasy magnetofonowej. Służba Bezpieczeństwa ściągnęła z Rzeszowa do Przemyśla pelengator, żeby namierzyć miejsce nadawania audycji, ale nie udało się

51 Andrzej Matusiewicz (ur. 1952), adwokat, współzałożyciel Komitetu Obywatelskiego w Przemyśle, samorządowiec (1990-2011), senator RP (2011-2015), poseł RP (2015-2019), związany z PiS.

52 K. Prokop, 25 lat „Solidarności” 1980-2005, Przemyśl 2005, s. 226-227, 241.

53 Krzysztof Sawicki (ur. 1955), filolog, absolwent KUL, dziennikarz, działacz Solidarności. W latach 1980-1981 redaktor biuletynów „Solidarności” w Białymstoku i Lublinie. Współpracownik Archiwum Wschodniego. Po 1990 r. dyplomata w placówkach w Rosji, Kazachstanie, na Ukrainie. Wielokrotny konsul, w tym konsul generalny we Lwowie.

54 Biogram Wojciecha Stawiszyńskiego, ES, tom 4, s. 453-454.

tego zrobić, bo nie trwała ona długo. Radio było słyszane w promieniu ok. 800 m na terenie Przemyśla, m.in. w rejonie kościoła pw. Świętej Trójcy i na osiedlu Kmiecie. Obaj działacze nie pamiętają dokładnej daty emisji. Jeden z historyków, Artur Brożyniak, domniema, że odbyła się ona prawdopodobnie w pierwszych miesiącach 1986 r.⁵⁵

Środowiska opozycyjne związane zarówno z RKW, jak i OKOR prowadziły kolportaż podziemnej prasy i ulotek, m.in. „Busoli”, „Solidarności Rolników”, „KOS-a”, „Tygodnika Mazowsze”, „Żywią i Bronią”, „Solidarności Walczącej” i „Hutnika”. OKOR w województwie przemyskim posiadał własne grupy kolporterskie. Organizował także akcje przerzucania - poprzez zaprzyjaźnionych kolejarzy - Pisma Świętego w języku ukraińskim i rosyjskim oraz podziemnych wydawnictw, głównie pism „Suczasnosc” i „Samostiejnik”; na teren ZSRS. W działaniach tych brał udział m.in. Marek Kamiński, Stanisław Baran, ks. Stanisław Krzywiński (1931-2019), ks. Stanisław Małkowski, Marek Kuchciński, Wieńczysław Nowacki i Marcin Dybowski⁵⁶ oraz przedstawiciele mniejszości ukraińskiej - dr med. Jerzy Stabiszewski (1935-1994)⁵⁷, przemyski lekarz, i Taras Kuzio, emigrant z Wielkiej Brytanii⁵⁸. Przerzuty Pisma Świętego na sowiecką Ukrainę były szerszą akcją, w którą zaangażowane było większe grono osób, zarówno związanych z opozycją, jak i spoza niej. Akcja ta odbywała się w latach 1983-1988, a jej skalę barwnie opisał Marek Kamiński: „Kiedyś, w 1983 r., przyszedł do mnie Marek Kuchciński i powiedział, że jest potrzeba przerzutu do Związku Sowieckiego egzemplarzy Pisma Świętego w języku rosyjskim. W pierwszej chwili osłupiałem i zachnąłem się: »No, Stary, to ty mnie teraz pakujesz już nie na kolegium ds. wykroczeń, tylko wprost do kryminału! I to być może sowieckiego!«. Po chwili jednak ochłonąłem i powiedziałem: »No dobrze, zorientuję się, na ile ta sprawa jest realna«. Marek z kolei zapewnił, że księża po tamtej stronie granicy - w Mościskach i we Lwowie - wiedzą o wszystkim i mają swoich zaufanych parafian pracujących na kolei, którzy są gotowi odbierać te »przesyłki«. Pomyślałem, że szansą byłby tu kolejowy suchy port przeładunkowy rosyjskiej rudy żelaza koło Medyki. Być może kolejarze zaangażowani w solidarnościowym podziemiu mogliby jakoś przemycić przez kolejowe przejście graniczne taką »biblijną przesyłkę«. Poprosiłem więc wypróbowanego działacza kolejarskiej Solidarności, Staszka Barana, o ewentualne zorganizowanie takiego przerzutu. Nie miałem pojęcia, jak

55 A. Brożyniak, *op. cit.*

56 Biogram Marcina Dybowskiego, ES, tom 1, s. 103.

57 Biogram Jerzego Stabiszewskiego, !ES.

58 T. Sopol, *op. cit.*, s. 195-196; notatka z rozmowy telefonicznej z Markiem Kuchcińskim, 28 maja 2010 r., notatka z rozmowy z Wieńczysławem Nowackim, 5 października 2017 r. (obie w posiadaniu Artura Brożyniaka).

to się rozwinie, czy uda się Staszewi to zorganizować, no i nie wiedziałem, ile będzie tych egzemplarzy. Aż tu Marek Kuchciński przywozi mi swoją starą toyotę 5 wielkich paczek, każda po 2 tysiące egzemplarzy Pisma Świętego. Kompletnie zbaraniałem i przeraziłem się. No bo mogłem wyobrazić sobie przemycenie przez granicę 50 czy 100 egzemplarzy, ale nie 10 tysięcy! Po jakimś czasie zjawia się u mnie Staszek Baran i z szerokim uśmiechem mówi: »Załatwione. Koledzy, którzy jeżdżą z pustymi szerokotorowymi składami na tamtą stronę, zgodzili się. Gdzie masz te pisma Święte?« Ja z ciężkim sercem pokazuję mu te wielkie paczki książek, a on na to: »Trochę dużo tego, ale spróbujemy to jakoś ukryć w towarówkach po rudzie«. No i tak zaczęły się te nasze przerzuty Pisma Świętego, które trwały od 1983 do 1988 r. Transporty, po około 10 tysięcy egzemplarzy każdy, przerzucane były przez granicę 2 lub 3 razy w roku. Wszystko to robione było według zasad konspiracji. Tak więc ja nawet nie wiedziałem, kogo Staszek angażował do tych przerzutów. On z kolei nie wiedział, skąd ja otrzymuję te transporty. Ja zresztą też nie wiedziałem, skąd Marek Kuchciński je dostaje⁵⁹.

Jak wspomniał Waldemar Wiglus, w tamtym czasie wraz z Markiem Kuchcińskim i Janem Musiałem podjęli się samodzielnej nauki łaciny⁶⁰. Trwało to dobrych kilkanaście miesięcy, chociaż „lekcje” te wyglądały w ten sposób, że po godzinnej konwersacji spędzali oni czas już tylko na omawianiu bieżących spraw politycznych⁶¹.

Pod koniec lat 80. Kuchciński nawiązał współpracę, także za pośrednictwem Krzysztofa Sawickiego, z „Archiwum Wschodnim”: dla którego wspólnie z Janem Jaroszem spisywał wspomnienia obywateli polskich - mieszkańców Przemyśla i okolic (Bircza, Kaszyce, Dybawka), którzy przeżyli czasy okupacji sowieckiej i niemieckiej, wywózki na Syberię i do Kazachstanu, byli podczas okupacji sowieckiej Świadkami dramatycznych wydarzeń we Lwowie (m.in. relacje z pobytu w więzieniu Brygidki) czy Dobromilu bądź obserwowali moment wejścia wojsk sowieckich we wrześniu 1939 r. do Przemyśla. Marek Kuchciński i Jan Jarosz gromadzili również relacje osób, które opisywały powroty z zesłania, głównie z jednostkami dowodzonymi przez gen. Andersa. Relacje były przekazywane do lubelskiego oddziału „AW”⁶². Jak się okazało, zbieranie wspomnień i wzruszające opowieści ludzi miały bardzo duży wpływ na Kuchcińskiego - na kształtowanie jego poglądów i odnajdywanie się w ówczesnej rzeczywistości. Były one niejako dopełnieniem wiedzy nie tylko o polityce i naszych dziejach,

59 Relacja Marka Kamińskiego (2020; spisana przez Jacka Borzęckiego).

60 Biogram Waldemara Wiglusa, ES, tom 3, s. 642-643.

61 Relacja Waldemara Wiglusa (2020).

62 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

lecz także o zwykłych ludziach, o ich przeżyciach, wątpleniach i nadziejach, ich stosunku do otaczającego Świata - tego, co w oficjalnym obiegu było nieobecne. Obcowanie z tymi osobami dawało możliwość zajrzenia w zasoby przechowywanej rodzinnej pamięci i przeniknięcia do bardzo różnorodnego Świata, który został przez system komunizmu sprowadzony do jednego wymiaru. Marek Kuchciński wspomina to następująco: *„N ten sposób rozwijałem swój pogląd na Świat, aby go lepiej zrozumieć w poszukiwaniu recepty na życie i zrozumieć przeszłość, którą czerpałem ze wspomnień rodzinnych (część dalszej rodziny także przeżyła zesłanie na Syberię i do Kazachstanu oraz powrót do Polski z armią Andersa czy I Armiją Ludowego Wojska Polskiego) i z czytanych przeze mnie z dużą intensywnością książek (wydawanych poza cenzurą), takich jak *Na nieludzkiej ziemi* czy *Dzienniki* Czapskiego, *Inny świat* Herlinga-Grudzińskiego, *Archipelag GULag* Sołżenicyna, książki Odojewskiego, Mackiewicza, Wata, Nabokowa, Sergiusza Piaseckiego, Żenczykowskiego, Bukowskiego, Zofii Kossak, historyczne, politologiczne, liczne wspomnienia, powieści, eseje autorów polskich i zagranicznych, głównie rosyjskich, które do dzisiaj tworzą znaczną część mojej biblioteki, choć dzisiaj z trudem już je czytam ze względu na bardzo małą czcionkę”*⁶³.

Należy zatem uznać, że doświadczenia Marka Kuchcińskiego, związane zarówno z pracą poza instytucjami państwowymi, jak i działalnością przez całe lata 80. w niezależnych strukturach i inicjatywach, a także rozczytywanie się w książkach wydawanych poza cenzurą miały ogromny wpływ na postrzeganie przez niego Świata i budowanie własnej drogi. Rację mieli Scruton i Dybciak, którzy we wstępach do wydania reprintu „Strychu Kulturalnego” napisali, że żył on obok i poza systemem socjalistycznym. Jak wspomina Kuchciński: „Starałem się angażować w możliwie wielu obszarach aktywności ludzkiej, od wymiaru codziennego zmieszczania się w obowiązujących przepisach prawa komunistycznego, aż po kulturowe sfery duchowości i obcowania z różnymi twórcami z wielu stron Polski i Świata. W małych środowiskach nie było to ani łatwe, ani częste. Ale nadawało sens życiu. Jakimże wyzwaniem dla mnie była potrzeba połączenia romantyzmu *Strasznego dworu* z doświadczeniem dwóch wielkich wojen, które nie oszczędzało mieszkańców historycznej Ziemi Przemyskiej i nieraz przypominało fabułę z książki Odojewskiego *Zasypie wszystko, zawieje...* Patrząc na to także z perspektywy mieszkańca Europy Środkowej. Dlatego tak bliska mi jest perspektywa wielokulturowa i wielonarodowościowa starej RP. Stąd zapewne też wyrosło późniejsze zainteresowanie tą częścią Europy podczas pracy poselskiej i sejmowej”⁶⁴.

63 *Ibidem*.

64 *Ibidem*.

2. Inicjatywy niezależnej kultury

Wobec nachalnej propagandy obozu władzy i ograniczania dostępu do kultury, która byłaby poza kontrolą komunistycznej ideologii i systemu cenzuralnego, środowiska opozycyjne zaangażowały się w inicjatywy związane z niezależną działalnością edukacyjną i kulturalną. Sprzyjała temu sytuacja, wielu twórców bowiem, albo z własnej woli, albo z woli władzy komunistycznej, przestało pojawiać się w oficjalnym obiegu kultury. W środowisku przemyskich działaczy opozycyjnych zrodził się pomysł organizacji niezależnej sfery życia kulturalnego. Marek Kuchciński wymienił kilka osób, z którymi omawiał plany zorganizowania nurtu niezależnej kultury w Przemyśle. Byli to: Jan Musiał, Waldemar Wiglusz⁶⁵, Jerzy Bonarek, Andrzej Kucharski, Barbara i Krzysztof Kaniewscy, Ryszard Buksa (1945-2021), Janusz Czariski⁶⁶ i Marek Zazula⁶⁷. Współpracowali oni z ks. Stanisławem Krzywińskim i ks. Edwardem Frankowskim⁶⁸, ówczesnym proboszczem w Stalowej Woli, oraz z Jackiem Kawałkiem z Rzeszowa. Spotkania odbywały się u ks. Stanisława Zarycha (1922-2015) w parafii pw. Świętej Trójcy. Kościół był jedyną instytucją, która mogła udzielić azylu dla prowadzących tego rodzaju działalność. W 1983 r. bp Ignacy Tokarczuk zaaprobował pomysł zorganizowania w Przemyśle Dni Kultury Chrześcijańskiej (DKCh). Pierwszy raz odbyły się one w dniach 4-20 września pod znamienym hasłem: „Duchowe twierdze Polaków”. W opinii działaczy opozycji odpowiedni program, wykłady, spektakle i wystawy oraz kiermasz książek religijnych miały służyć budowaniu „twierdz na dziś”.

Nad DKCh patronat objęła kuria przemyska. Przemysł odwiedzali naukowcy, aktorzy, twórcy, politycy (m.in. Krzysztof Kolberger, Mirosław Dzielski, Henryk Woźniakowski, Tadeusz Mazowiecki). Dni Kultury Chrześcijańskiej były ważnym wydarzeniem, a mieszkańców Przemyśla do udziału w nich nie trzeba było zachęcać. W szarym okresie reżimu Jaruzelskiego można było poczuć lekki powiew wolności. W 1983 r. przy okazji DKCh wznowiono przy parafii pw. Świętej Trójcy w Przemyśle działalność Klubu Inteligencji Katolickiej. Imprezy organizowane w ramach DKCh

65 Biogram Waldemara Wiglusza, ES, tom 3, s. 642-643.

66 Janusz Czariski (ur. 1956), filolog, absolwent KUL. Zaangażowany w organizację przemyskich Dni Kultury Chrześcijańskiej, jeden z twórców środowiska Strychu Kulturalnego. Od 1994 r. wiceprezes Przemyskiego Towarzystwa Kulturalnego, obecnie dyrektor Centrum Kulturalnego w Przemyśle.

67 Marek Zazula (ur. 1953), muzyk, założyciel i dyrektor Przemyskiej Orkiestry Kameralnej Capella Priemislensis, współorganizator Dni Kultury Chrześcijańskiej, uczestnik i jeden z twórców środowiska Strychu Kulturalnego.

68 Biogram bp. Edwarda Frankowskiego, ES, tom 3, s. 134.

nie uchodziły uwadze funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, którzy snuli się po przemyskich kościołach, służących za sale wykładowe, galerie i sale teatralne. W ramach imprez kulturalnych udzielali się również miejscowi twórcy, tacy jak Jacek Szwie - fotograf, Marek Zazula - muzyk, Tadeusz Nuckowski - artysta grafik (wówczas dyrektor Galerii BWA, później profesor), Janusz Cywicki - artysta plastyk (obecnie dyrektor Galerii Sztuki Współczesnej i profesor UR) oraz Józef Kurylak - poeta.

Dni Kultury Chrześcijańskiej były organizowane w Przemyśle do 1985 r. W pierwszej połowie lat 80. motorem tych przedsięwzięć oprócz Kuchcińskiego byli: Jan Musiał, Janusz Czarski, Marek Zazula, Krzysztof Kaniewski, Andrzej Kucharski (Duszpasterstwo Ludzi Pracy), Jerzy Bonarek, Zygmunt Majgier, Grażyna Niezgoda⁶⁹, Jan Jarosz⁷⁰; z artystów plastyków - Iwona Miśkiewicz, Beata Bober, Mirosław Kocoł. Od połowy lat 80. grupa powiększyła się. Dołączyli do niej: Zygmunt Grzesiak (1958-2015)⁷¹, Elżbieta Błońska-Grzesiak (filozof, wychowanka prof. Ryszarda Legutki), Paweł Niemkiewicz (1960-2014)⁷², Alina i Marek Mikrutowie (przemyscy artyści plastycy), Józef Kurylak (poeta), Tadeusz Nuckowski, Artur Wilgucki (redaktor „Spojrzeń Przemyskich”; później „Życia Podkarpackiego”), Waldemar Wigłusz (z Duszpasterstwa Ludzi Pracy), Jerzy Cepiński (artysta malarz), Mariusz Kościuk (artysta plastyk) i Stanisław Koba (artysta plastyk, obecnie mieszkający w Krakowie).

Oprócz wymienionych osób bywalcami spotkań, nazwanych później „strychowymi”, byli przyjaciele Marka Kuchcińskiego (o różnych profesjach), jak: Brygida Pisz (konserwator sztuki) i Mirek Busz (lekarz), Dorota Mech (była redaktorem m.in. „Spojrzeń Przemyskich”), Jurek Bonarek i jego późniejsza żona Beata Petzel (organizowali sprzedaż książek niezależnych), Wojtek Miłkuła (przedsiębiorca), Tadeusz Karasiewicz, Artur Bobrowicz (nauczyciel, tłumacz tekstów), Monika Maresch (nauczycielka), Ryszard Głowacki⁷³ (jeden z autorów tekstów do „Spojrzeń Przemyskich”), Lucyna Podhalicz (późniejsza dyrektor Biura Poselskiego Marka Kuchcińskiego, a także wicewojewoda podkarpacki), Jadwiga (tłumaczka) i Piotr

69 Grażyna Niezgoda, artysta fotograf, historyk, krytyk sztuki, właścicielka przemyskiej Galerii Desa. Była jednym z twórców środowiska Strychu Kulturalnego (w jej mieszkaniu odbywały się niektóre spotkania Strychu).

70 Jan Jarosz (ur. 1964), historyk, działacz Solidarności i Przemyskiego Komitetu Obywatelskiego. Jeden z twórców środowiska Strychu Kulturalnego. Obecnie dyrektor Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej.

71 Biogram Zygmunta Grzesiaka, !ES.

72 Biogram Pawła Niemkiewicza, ES, tom 4, Warszawa 2020, s. 286.

73 Ryszard Głowacki (ur. 1937), pisarz. Wydał m.in.: *Zapiski z okresu stanu wojennego w Przemyśle (1981-1983)*, wstęp, przypisy i oprac. S. Stępień, Przemyśl 2011.

Leonard (architekt) Repplowie, Teresa Galanty (nauczycielka, tłumaczka), Beata Łęczyńska (założycielka niezależnych związków zawodowych w Mili-cji Obywatelskiej w 1989 r.), Maria Strońska (1955-2003, filozof)⁷⁴, Lucyna Czarska (konserwator sztuki), Jacek Borzęcki (dziennikarz, autor tekstów) i Andrzej Żuromski (tłumacz).

Ponadto pod koniec lat 80. XX w. do spotkań dołączyli m.in.: Andrzej Cieszyński (wnuk Kazimierza Cieszyńskiego, ostatniego przed wojną pre-zesa przemyskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, i syn Andrzeja Tadeusza Cieszyńskiego, wybitnego popularyzatora sportu, przewodni-czącego Komisji Praworządności NSZZ „Solidarność” Regionu Południo-wo-Wschodniego w latach 1980-1981), Lilianna Witkowska-Wawer - biolog (w domu jej dziadków w Wapowcach odbyło się spotkanie z Igorem Jakiwczu-kiem, dyrektorem Czarnoborskiego Parku Narodowego), prof. Jerzy Pió-recki z Arboretum w Bolestraszcach, Jadwiga Sawicka (artysta malarz), Zofia Wołczyk-Nestorow (historyk sztuki), Damian Zen Zegarski (etno-graf), Robert Chama (od 1990 r. kierował biurem poselska-senatorskim Porozumienia Centrum, a w latach 2000-2018 był prezydentem Przemy-śla), Janusz Obląk (teolog), Halina Zahel (bibliotekarz) i Janusz Młynarski (dziennikarz, obecnie mieszkający w Londynie)⁷⁵.

W pierwszych latach po stanie wojennym aktywność związana z DKCh była podejmowana głównie w kościele Karmelitów Bosych i w podzie-miach kościoła Franciszkanów w Przemyśle. Na drugą edycję Dni Kultury Chrześcijańskiej do Przemyśla przyjechali m.in. Józefa Hannelowa, Halina Mikołajska i Władysław Siła-Nowicki. Podczas ostatniej edycji wśród gości znaleźli się m.in. Jacek Fedorowicz, Jan Józef Szczepański i pochodzący z Przemyśla lutnista Antoni Pilch. Zaprezentowano też szereg wystaw. Jak napisał Marek Kuchciński: „Organizowane w podziemiach kościoła ojców franciszkanów wystawy i spotkania (...) z czasem przerodziły się w cykliczne festiwale kultury »Człowiek-Bóg-Świat« oraz międzynarodowe zjazdy artystów, filozofów, uczonych, zachęconych do uczestnictwa uniwer-salną tematyką i miejscem, malowniczym miastem na prowincji. W latach 1986-1990 do Przemyśla przyjeżdżali twórcy z wielu stron Świata: głównie z Wielkiej Brytanii, ale także z USA, Południowej Afryki, Francji, Niemiec, Australii, ówczesnej Czechosłowacji”. Wystawy „Człowiek-Bóg-Świat” były kontynuowane po 1989 r., ale oprócz nich w ciągu całego roku organizowano wiele spotkań autorskich, wystaw i koncertów pod troskliwą opieką Stry-chu Kulturalnego. Goście nocowali zwykle w domach prywatnych u Marka

74 Maria Strońska, filozof, córka wybitnego artysty malarza Mariana Strońskiego (1892-1977). W jej mieszkaniu odbywały się niektóre spotkania Strychu Kulturalnego, m.in. z Michaeliem Guntonem (dziennikarzem i doradcą Margaret Thatcher).

75 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

Zazuli, Jana Jarosza, Grażyny Niezgody i Marka Kuchcińskiego, który często też sam przywoził osoby zapraszone. Swojego samochodu używał również innym kierowcom - Janowi Jaroszowi i Jerzemu Bonarkowi⁷⁶.

Bardzo pomocne w organizacji DKCh, spotkań „strychowych” i wystaw „Człowiek-Bóg-Świat” były kontakty z niezależnymi środowiskami artystycznymi działającymi w kościele przy ul. Żytnej na warszawskiej Woli oraz z Komitetem Kultury Niezależnej (a konkretnie z prof. Aleksandrem Wojciechowskim, historykiem sztuki)⁷⁷. Po latach Marek Kuchciński wspomina: „Z tego Komitetu otrzymywałem fundusze na nagrody dla artystów uczestniczących w wystawach »Człowiek-Bóg-Świat«, organizowanych poza cenzurą w podziemiach franciszkańskich. Najczęstszy kontakt utrzymywałem z Magdaleną Hniedzewicz i Maciejem Gutowskim (historycy sztuki z Żytnej i Komitetu Kultury Niezależnej), Andrzejem Możęko i Januszem Eysymontem (szefowie podziemnych struktur Związku Artystów Plastyków). Te kontakty trwały chyba do końca lat 80.”⁷⁸.

Aktywność w sferze kultury niezależnej, jak również kontakty z tak szerokim kręgiem osób wynikały z przeświadczenia Kuchcińskiego o ważnej roli działań podtrzymujących tradycje i dorobek kulturalny oraz historyczny, wbrew oficjalnemu obiegowi i fałszywemu przekazowi ze strony władzy. Tym samym Marek Kuchciński miał swój wpływ także na kształtowanie postaw i poglądów innych osób.

3. Strych Kulturalny

Utarło się, że Strych Kulturalny to pismo literacko-artystyczne wydawane w Przemyślu od 1988 r. Trzeba jednak zdecydowanie podkreślić, że Strych Kulturalny to coś więcej, to zrodzone z niezależnej kultury środowisko osób tworzących wolny od cenzury obieg wymiany poglądów i twórczości. To także konkretne miejsce, stworzone na autentycznym strychu w domu Marka Kuchcińskiego - domu znajdującego się niemal na granicy Przemyśla i wsi Ostrów, przy ul. Węgierskiej 98; domu położonym wśród drzew jabłoni, tonącym w zieleni, z którego rozpościerał się widok na wzniesienia

76 Zob. M. Trojanowska, „Duchowe twierdze Polaków”. *Kultura niezależna 1981-1989 w Przemyślu i innych ośrodkach dawnego województwa przemyskiego. Wstęp do badań*, [w:] *Pokolenie '80. Polityczny protest? Artystyczna kontestacja? Niezależna twórczość młodych w latach 1980-89*, red. T. Boruta, Rzeszów 2012.

77 A. Wojciechowski, *Czas smutku, czas nadziei. Sztuka niezależna lat osiemdziesiątych*, Warszawa 1992, s. 97, 168, 179, 187-188, 190. W książce tej wielokrotnie wspomina o niezależnej działalności środowiska przemyskiego.

78 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

Pogórza Przemyskiego. Potrzeba wzbogacenia aktywności, spotykania się i twórczej dyskusji zrodziła się wśród osób zaangażowanych w animowanie Dni Kultury Chrześcijańskiej i wystaw „Człowiek-Bóg-Świat”.

Janusz Cywicki relacjonuje: „Dom na Węgierskiej miał jakby dwa oddzielne Światy. Parter nie równał się jednak temu, co było powyżej. Po stromych (nie bardzo bezpiecznych, jak się kiedyś okazało) schodach wchodziliśmy jakby trochę do innego Świata - tajemniczy strych, który już przy pierwszym spotkaniu urzekał unikalnym klimatem. Strych podobał się każdemu, był Świetnie zaprojektowany i wykonany w drewnie. Tworzył przy tym wyjątkową, ciepłą atmosferę, sprzyjającą spotkaniom, słuchaniu muzyki, rozmowom o sztuce i biesiadowaniu, którym to przymiotom oddawaliśmy się w naówczas z wielką przyjemnością i upodobaniem(...). Bywałem tam wielokrotnie, spotykając nie tylko znanych mi przyjaciół, artystów, poetów i ludzi kultury, ale także wielu gości, którzy z czasem bywali coraz częściej tam zapraszani. Tak powstał Strych Kulturalny w pewnym domu na Węgierskiej, z którym wiąże się wiele wspomnień, znakomitych osób i ciekawych sytuacji”⁷⁹.

Ten swoisty klub dyskusyjno-autorski nie ograniczał się jedynie do środowiska lokalnego. Jego podstawowym walorem była otwartość na ludzi z zewnątrz, którzy wnosili do Przemysła powiew Świeżego i otwartego spojrzenia na sztukę czy politykę, co kształtowało poglądy i wiedzę o mechanizmach życia politycznego w państwach demokratycznych i tworzyło przestrzeń wolności. Współpracownikami i bywalcami Strychu spoza ziemi przemyskiej byli: doc. dr hab. Marta Sienicka (1942-2012; tłumacz i historyk literatury amerykańskiej), dr Stefan Makowiecki (historyk literatury angielskiej), Krzysztof Sawicki (filolog, późniejszy dyplomata, przyjaciel Kuchcińskiego z czasów KUL), Marek Matraszek (stypendysta KUL z Oxfordu), Robert Fielding (działacz związkowy ze Stanów Zjednoczonych). Przez środowisko „strychowe” przewinęły się takie osobowości, jak: Roger Scruton (1944-2020; jeden z najwybitniejszych na Świecie myślicieli konserwatywnych), David Regan (1937-1994; brytyjski naukowiec, politolog z Uniwersytetu w Nottingham), Mark Lilla (znany filozof, historyk idei z USA), Bogdan Cywiński i Ryszard Legutko (wybitni polscy intelektualiści), David Selbourne (dziennikarz, politolog z Oxfordu), Patrick O'Brien (1937-1998; politolog z Uniwersytetu Australii Zachodniej) i Jarosław Piekalkiewicz (politolog z Uniwersytetu Kansas, USA). Na spotkaniach bywali także politycy - zarówno polscy, m.in. Jarosław Kaczyński, jak i brytyjcy: Henry Bellingham, David Tredinnick, Julian Brazier, Anthony Coombs - oraz uczeni, m.in.: Denis O'Keefe (1939-2014) z Uniwersytetu Buckingham (także redaktor „Salisbury Review”). Wśród polskich referentów można

79 Relacja Janusza Cywickiego (2019; udostępniona przez Martę Olejnik).

wymienić: Krzysztofa Dybciaka (historyka literatury i eseistę), Elżbietę Makowiecką (archeolog), Leszka Moczulskiego (historyka i działacza opozycyjnego), Jana Drausa (historyka i późniejszego senatora) czy Adama Szostkiewicza (katolickiego, wówczas, publicystę i tłumacza).

Ogromne znaczenie miały dyskusje z twórcami. Byli wśród nich artyści plastycy: Henryk Waniek, Margaret Steele- Hunter, Helen Ganly; literaci, pisarze i poeci: Ludmiła Marjańska, Tomasz Jastrun, Wiktor Woroszyński, Krzysztof Karasek, Marek Pękala i Edward Robinson (1921-2013)⁸⁰ z Oxfordu. Robinson i Ganly bywali w Przemyśle kilkakrotnie: Helen Ganly na plenerach w Krasiczynie i Słonnem, Robinson zaś rzeźbił tryptyki ołtarzowe do kościoła w Tarnawcach. Strych współpracował też z rodzimymi twórcami, takimi jak: Jadwiga Sawicka (dziś profesor UR), Józef Kurylak, Stanisław Koba, Paweł Niemkiewicz, Grażyna Niezgodą, Mariusz Kościuk, Jerzy „Koza” Cepiński, Beata Bober, Mirosław Kocoł, Alina Czernecka-Mikrut i Marek Mikrut, Andrzej Cieszyński, Janusz Cywicki czy Mariusz Olbromski⁸¹. Roger Scruton stwierdził, że Kuchciński „żył poza systemem i był gorliwym wyznawcą kultury jako wyzwolenia ducha i przeciwstawienia się porządkowi totalitarnemu”⁸².

Tematykę „strychowych” spotkań i dyskusji opisał sam gospodarz strychu: „...W przeszłość sięgaliśmy, aby »odkurzać życie przodków«, ale także stawiać pytania - od fundamentalnych o sens i wartość życia ludzkiego, po praktyczne: jak żyć, jak zmieniać przygnębiającą rzeczywistość. Nie stawialiśmy pytań, czy warto coś robić, tylko jak: jak budować naszą wolność. By pomóc w tych poszukiwaniach, goście spotkań strychowych przybliżali nam toczące się we współczesnym Świecie dyskusje, opowiadali o rządzeniu wolnymi państwami, o ludziach polityki, sztuki; o duchowości, twórczości literackiej, muzyce czy malarstwie. Szybko zrozumieliśmy, że bez znajomości mechanizmów życia politycznego w państwie demokratycznym i działania instytucji państwowych budowanie jakiegokolwiek modelu życia w Polsce będzie nieskuteczne.(...) W strychowych dyskusjach pojawiał się często problem godzenia kultury starej Rzeczypospolitej z formami cywilizacji

80 Edward Robinson, pisarz, rzeźbiarz, autor *The Language of Mystery*, dyrektor oksfordzkiego Centrum Badań nad Duchowością i Sztuką.

81 Mariusz Olbromski (ur. 1955), filolog klasyczny i polski, absolwent KUL, literat, członek Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Prezes Klubu Inteligencji Katolickiej w Lubaczowie, dyrektor Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego w Przemyśle (1990-1999). Dyrektor Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej (2000-2010). Organizator corocznych spotkań „Dialog dwóch kultur” w Krzemieńcu na Wołyniu. Laureat wielu nagród literackich.

82 Sir R. Scruton, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1988-1997, zeszyty 1-6, Przemyśl 2019, s. 5.

nowoczesnej, z całym bagażem tak zwanej kultury masowej i doświadczeniami ówczesnego pięćdziesięciolecia półniewoli. Nieoceniona i w tym przypadku była rola Kościoła - depozytariusza naszego dziedzictwa. Tak powstawał nasz »styl życia«! Dla nas była to powinność bycia sobą w każdych okolicznościach, łącząca się z naturalną ciekawością Świata i poznawaniem poglądów innych. Polityków i uczonych gościliśmy nie po to, by stać się ośrodkiem politycznym, ale by lepiej poznać wolny Świat w Polsce i za żelazną kurtyną"⁸³.

Nie sposób w tym miejscu opisać wszystkich spotkań, jakie odbyły się na strychu, kilka z nich może nam jednak przybliżyć ich klimat i atmosferę. Na przykład Henryk Waniek, malarz, publicysta, deklarujący dystans do czystej formy w malarstwie i „czystości środków artystycznych (...) w bogactwie plastycznego wyrazu", podkreślał swoje zainteresowanie pograniczem dyscyplin literatury i malarstwa, „różnych estetyk, zainteresowań, temperamentów": i wskazywał, że w zasypywanej „coraz tańszym śmieciem" kulturze naszej cywilizacji rośnie potrzeba „cennej wartości", która będzie wyrażać się w prawdziwym dziele sztuki: „obrazy są ważne, ale ważniejsze jest to, na co wskazują"⁸⁴ (wrzesień 1988). Edward Robinson, rzeźbiarz, estetyk z Oxfordu, który kilkakrotnie brał udział w spotkaniach na strychu - w dyskusjach na temat wyobraźni, tajemnicy, samotności duchowej, znaczenia religii dla społeczeństw oraz języka i symbolicznego rytuału, a także sztuki, powiedział: „Nie ma chyba cenniejszej rzeczy dla artysty niż to, gdy zupełnie obca osoba powie mu, co jego twórczość 'naprawdę' znaczy"⁸⁵ (październik 1988). Wreszcie Roger Scruton, który w grudniu 1988 opisywał cechy szczególne lewicy na Zachodzie w latach 70. i 80., jednocześnie przestrzegał przed zjednoczeniem Europy, które miałoby przebiegać z pominięciem i lekceważeniem ważnych interesów narodowych. Pociągałoby to bowiem za sobą niebezpieczeństwo „erozji lojalności narodowej oraz wyłonienia się nowej ekonomicznej supersiły", która „nie będzie w stanie samej siebie kontrolować"⁸⁶.

Kontakty ze środowiskiem brytyjskim Kuchcińskiemu pomógł uzyskać Marek Matraszek, wówczas doktorant i wykładowca na KUL oraz absolwent (i stypendysta) Oxfordu. Miał on kontakty z niezależnymi konserwatywnymi środowiskami brytyjskimi, które wspierały podziemną

83 M. Kuchciński, *Poddasze i podziemia wolnej kultury*, *ibidem*, s. 3.

84 H. Waniek, *Choćbym się bronił, będę nazwany malarzem*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne" 1989, z. 2, s. 3-4.

85 E. Robinson, *Refleksje na temat wyobraźni, tajemnicy, duchowości i tradycji*, *ibidem*, s. 5-9.

86 R. Scruton, *Zjednoczenie Europy to mrzonka zeświecczonych biurokratów*, rozmowę przepr. Jan Musiał, *ibidem*, s. 31-32.

działalność w Polsce i krajach Europy Wschodniej. Marek Kuchciński poznał go na KUL, za pośrednictwem Marcina Dybowskiego i Krzysztofa Sawickiego, w pierwszej połowie lat 80., wtedy gdy studiował historię sztuki. Mieli oni podobne poglądy na ówczesną rzeczywistość w Polsce i zaprzyjaźnili się. Ta przyjaźń trwa do dzisiaj. Matraszek wprowadził Kuchcińskiego w krąg konserwatystów brytyjskich, który tworzył się wokół Rogera Scrutona, słynnego filozofa i politologa (na przełomie lat 80. i 90. kilkakrotnie odwiedził on Przemyśl). Z tych środowisk przysłało dla przemyskiej opozycji nowoczesną maszynę do pisania i kserokopiarke (którą wykorzystywano później m.in. przy wydawaniu pisma „Strych Kulturalny”⁸⁷), a także różne wydawnictwa i czasopisma niedostępne wówczas w Polsce. Najważniejsze jednak były kontakty z wybitnymi ludźmi - politykami, uczonymi, intelektualistami i artystami z wielu kontynentów: Europy, Ameryki, Afryki i Australii - których przyjazdy do Przemyśla organizowali przyjaciele Rogera Scrutona, m.in. za pośrednictwem Jagiellonian Trust⁸⁸.

Dla Marka Kuchcińskiego wszystkie te zagraniczne kontakty były niezwykle ważne, ale chyba największe wrażenie wywarł na nim brytyjski teoretyk konserwatyzmu Roger Scruton: „Kontakty z Rogerem Scrutonem utrzymywałem do śmierci tego wybitnego filozofa 12 stycznia 2020 r. Żegnałem go również podczas uroczystości pogrzebowych w Wielkiej Brytanii. Roger Scruton został doceniony w Polsce dwukrotnie. W 2016 r. podczas Kongresu „Polska Wielki Projekt” otrzymał odznaczenie przyznawane przez kapitułę Nagrody im. Lecha Kaczyńskiego - medal „Odwaga i Wiarygodność”. Nagrodę tę wręczałem mu osobiście razem z prezydentem Andrzejem Dudą. Natomiast 1 czerwca 2019 r. zaprosiłem Rogera jako gościa specjalnego na IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej, organizowany przez Sejm RP, a poświęconym.in. ludziom wolności i rocznicy upadku systemu komunistycznego w Europie Środkowej. Podczas tego Szczytu Roger otrzymał (także z mojej

87 A. Brożyniak, *op. cit.*

88 Jagiellonian Trust został powołany w 1984 w Wielkiej Brytanii przez Rogera Scrutona, Caroline Cox (członek Izby Lordów) i Jessicę Douglas-Home w celu promowania idei konserwatywnych w Polsce, na Węgrzech i w Rumunii. Z fundacją tą współpracowało wielu brytyjskich politologów i ekonomistów, m.in. Alexander Tomsy, czeski emigrant (jego dziadkowie pochodzili z Medyki, skąd pod koniec XIX w. wyemigrowali na Morawy). Przedstawicielami Jagiellonian Trust w Polsce byli m.in.: prof. Ryszard Legutko i prof. Zdzisław Krasnodębski. Zob. J. Draus, *W drodze do wolności. Europa Środkowa w 1989 r. z perspektywy 30-lecia*, [w:] *Zanim upadł mur berliński. Węgry, Czechosłowacja i Polska wobec uchodźców z komunistycznej NRD w 1989 r.*, red. J. Draus, M. Szymanowski, Warszawa 2019, s. 25-26.

inicjatywy) z rąk prezydenta Andrzeja Dudy Krzyż Wielki Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej⁸⁹.

Jak stwierdził Marek Kuchciński, wówczas ze Scrutonem omawiali także ideę utworzenia w Polsce instytucji/fundacji Europa Karpat, która opierałaby się na tradycyjnych wartościach, wyrastających z całkiem innych korzeni niż ideologia i system marksistowski, i miałaby krzewić takie wartości jak solidarność i wolność, a jednocześnie troszczyć się o wspólne środkowoeuropejskie dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze, o obyczaje i postawy nawiązujące m.in. do wielkich tradycji Rzeczypospolitej; która byłaby instytucją żywą, organizującą spotkania, staże, seminaria dla wszystkich chętnych. Nad pomysłem tym dyskutowano później podczas konferencji „Europa Karpat”. Zdaniem Kuchcińskiego Roger Scruton był mocno zainteresowany współpracą w tym zakresie.

Pomysł wydawania pisma „Strych Kulturalny” zrodził się w 1986 r. na jednym ze „strychowych” spotkań z udziałem prof. Krzysztofa Dybciaka⁹⁰. Pierwszy zeszyt „Strychu Kulturalnego. Pisma literacko-artystycznego” ukazał się jesienią 1988 r. w nakładzie 100 egzemplarzy. Wydawcą było Wydawnictwo Domowe Marka Kuchcińskiego, redaktorami - Jan Musiał (redaktor naczelny), Marek Kuchciński (redaktor, wydawca, organizator spotkań - zajmował się całością) i Mirosław Kocoł (redaktor graficzny). Pismo było zatem emanacją twórczych, jak się okazało, spotkań kilku, czasami kilkunastu przyjaciół, którzy nieobowiązkowo i niesystematycznie (jak napisano we wstępie od redakcji) spotykali się w towarzystwie poetów, malarzy, krytyków i polityków. W trosce o Świadekstwo tych spotkań uznali, że należy je przeistoczyć w formułę wydawniczą.

Drugi zeszyt „Strychu Kulturalnego” został wydany wiosną 1989 r. Kolejny, trzeci, z racji zaangażowania się wielu osób z tego środowiska

89 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

90 Krzysztof Dybciak (ur.1948), historyk i teoretyk literatury, eseista, autor wierszy, profesor. Kierownik Katedry Literatury XX w. w UKSW w Warszawie (2000-2018). Wcześniej profesor KUL. Członek Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. W latach 70. i 80. XX w. działał w Klubie Inteligencji Katolickiej w Warszawie (m.in. członek Zarządu). Współpracował z wydawnictwami poza cenzurą, takimi jak „Kultura Niezależna”, „Kurs”, „Spotkania”, „Nowy Zapis”, „Arka”, organizacjami antykomunistycznej opozycji oraz z Radiem Wolna Europa. W 1995 r. współzałożyciel Polskiego Forum Intelktualnego. Członek Rady Sztuki przy Ministerstwie Kultury i Sztuki (1997-2000) oraz Rady Programowej PAI (1998-2001). Od 2016 r. członek Zespołu Sterującego ds. Literatury i Czytelnictwa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowej Rady Rozwoju przy Prezydencie RP. Laureat nagród: Fundacji im. Kościelskich (1981), Fundacji POLCUL (1987), Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana” oraz im. Włodzimierza Pietrzaka (2013). Odznaczony srebrnym medalem Zasłużony Kulturze „Gloria Artis” (2018).

w proces zmian systemowych w Polsce, w tym Marka Kuchcińskiego i Jana Musiała, opublikowano dopiero zimą 1990 r. Wir spraw bieżących na tyle mocno wciągnął redaktorów pisma, że na następny, znacznie rozbudowany, zeszyt przyszło czekać do wiosny 1994 r. Redakcję stanowili już tylko Marek Kuchciński i Jan Musiał. Ten drugi napisał w odredakcyjnym wstępie: „Wydaliśmy trzy zeszyty; ostatni zimą 1990 r. Potem wir wydarzeń politycznych wciągnął nas - jak się zdawało - bezpowrotnie. A jednak pozostaliśmy sobą. Dobrze, iż jest gdzie wrócić, kiedy rzeczywistość znów skrzeczy”. Piąty zeszyt wydano wiosną 1996 r. Znalazł się w nim niezwykle interesujący, wyważony i do dzisiaj w niektórych elementach aktualny artykuł Marka Kuchcińskiego, traktujący o lokalnej polityce i sprawach narodowościowych - *Nie zezujmy w stronę Moskwy*⁹¹. Tekst ten dotyczy stosunków polsko-ukraińskich w Przemyśle w kontekście wojewódzkim i polskim w latach 1989-1995. Charakteryzuje stosunek środowisk przemysłowych i nowych stronnictw postsolidarnościowych do kwestii narodowościowej, głównie polsko-ukraińskiej, oraz odżywające na tym tle podziały. Autor opisuje poszukiwanie dróg i recept w nowej sytuacji politycznej, wymagającej dostosowania się do zmian wynikających z tworzenia się za wschodnią granicą państwa ukraińskiego, roszczeń kościoła greckokatolickiego oraz roli mniejszości ukraińskiej w lokalnym życiu publicznym. Odtwarza wydarzenia z początku lat 90. związane z przemyskim kościołem oo. Karmelitów, a także prezentuje punkty widzenia różnych sił politycznych dominujące w dyskusji publicznej na ten temat oraz zasady polityki narodowościowej prowadzonej przez państwo polskie i sąsiada ukraińskiego. Wskazuje znaczenie symboliczne Przemyśla dla środowisk kresowych, zarówno polskich, jak i ukraińskich. Podaje też mało znane przykłady dużego wsparcia ze strony państwa polskiego dla mniejszości ukraińskiej w Polsce, w tym w Przemyśle, i zestawia je z brakiem proporcjonalnego wsparcia polskiej mniejszości ze strony ukraińskiej, co zresztą dotąd jest źródłem wielu pretensji do Ukraińców, a także postulatów - o skuteczniejsze działania w tej sprawie - kierowanych do polskiego rządu.

Niestety, nad czym należy ubolewać, piąty zeszyt był ostatnim wydanym przez „strychowe” środowisko. Wprawdzie zgromadzono materiały do kolejnego, który miał się ukazać zimą 1996/1997, ale nie zdołano go wydać. Pozyskano wówczas teksty takich autorów, jak Franciszek Draus, Ludwik Dorn, Ryszard Legutko czy Zdzisław Najder. Dopiero dzięki staraniom Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej zeszyt ten ukazał się drukiem - w okolicznościowym wydawnictwie „Strych Kulturalny” w roku 2019, co

91 M. Kuchciński, *Nie zezujmy w stronę Moskwy*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1996, z. 5, s. 60-67.

miało związek z okrągłą rocznicą wyborów czerwcowych 1989 r. Zeszyt szósty ukazał się jako uzupełnienie reprintu wcześniejszych wydań „Strychu...”.

Krzysztof Dybciak napisał po latach: „Przywołując wspomnienia i porównując rozmaite miejsca i środowiska opozycyjne, muszę stwierdzić, że na poddaszu u Marka Kuchcińskiego było oryginalnie - panowała swobodna atmosfera, stwarzana przez gospodarza, który wniósł też trochę elementów tradycji cyganerii o hippisowskim odcieniu. Nie było tam zupełnie ponurej zaciekłości koterii politycznych ani doktrynalnego fanatyzmu lewackich grup już wtedy kielkujących, a tak bujnie rozkrzewionych obecnie. Ale również nie było na strychu domu Marka popularnego wtedy eklektyzmu Światopoglądowego - wspomniany artystowski estetyzm interesująco i prekursorsko łączył się z filozofią chrześcijańską, wartościami narodowymi i konserwatyzmem o trochę liberalnym odcieniu”⁹².

W sierpniu 1988 r. Kuchciński pierwszy raz uzyskał paszport i wyjechał do Berlina Zachodniego, gdzie spotkał się z Bohdanem Osadcukiem (1920-2011), uważanym ówczesnie za reprezentanta niezależnych politycznych środowisk ukraińskich. Bohdan Osadcuk współpracował m.in. z paryską „Kulturą” i Jerzym Giedroyciem (1906-2000). Kuchciński spotkał się też kilka razy ze wspomnianym Tarasem Kuzio. Efektem tych różnorodnych kontaktów (także współpracy z OKOR, Marcinem Dybowskim i kręgami kościelnymi) było przekazywanie sporej liczby wydawnictw bezdebitowych w języku ukraińskim do Przemyśla, skąd przetrucano je na Ukrainę Radziecką⁹³.

Sam Kuchciński tymi słowy zrekapitulował aktywność środowisk, w których przyszło mu działać w latach 80.: „Działalność rozwijaliśmy na trzech płaszczyznach: opozycji rolniczej, podziemnej Solidarności oraz kultury niezależnej - ale wspólnie, w każdej ze sfer, unikając podkreślania odmienności »klasowej« różnych środowisk. Tworzyliśmy jedno środowisko ludzi wolnych i chcących o wolność zabiegać. Życie na pograniczu - w ramach systemu i poza systemem - kształtowało twarde charaktery. Uczestniczyliśmy w odradzaniu się Świadomości narodowej i patriotyzmu jako drogi do niepodległości, bez używania tych wielkich słów, z jednoczesnym otwarciem się na innych ludzi i inne kultury”⁹⁴.

Wydaje się, że działalność opozycyjna, budowanie środowiska oporu społecznego, pisanie tekstów i organizowanie kolportażu, stawianie sobie celów walki politycznej były dla Kuchcińskiego dalece niewystarczające.

92 K. Dybciak, *Widok na Polskę i świat ze „Strychu Kulturalnego”*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1988-1997, zeszyty 1-6, Przemyśl 2019.

93 *Ibidem*; relacje Marka Kuchcińskiego (2020) i Marka Kamińskiego (2020).

94 M. Kuchciński, *Poddasze i podziemia wolnej kultury*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1988-1997, zeszyty 1-6, Przemyśl 2019, s. 4.

On potrzebował dla tego rodzaju aktywności jasnego uzasadnienia, można by rzec - swoistej głębi, a tę dawały mu doznania intelektualne i kształtowanie wokół siebie przestrzeni nasyconej sztuką. Niezwykle trafnie wyraził to Andrzej Mazur (poeta, b. ekspert PAN): „Myślę, że Marek zrozumiał bardzo wcześnie, że działalność polityczna, działalność na rzecz społeczeństwa, regionu, miasta bez uwzględnienia kultury jest martwa. Nieposiadająca uzasadnień. No bo po co? Dla rozwiązania problemów publicznych, które zawsze są złożone, potrzebne jest miejsce do intelektualnego ich przedyskutowania. Powtarzam - intelektualnego. Z jasnym tematem, jasno wyartykułowanym, z gwarancją dyskusji i rozmowy na odpowiednim intelektualnie poziomie”⁹⁵.

4. Komitet Obywatelski

Po rozmowach okrągłego stołu zakończonych 5 kwietnia 1989 r., których jednym z kluczowych ustaleń była decyzja o przeprowadzeniu częściowo wolnych wyborów do Sejmu i Senatu, strona opozycyjna przystąpiła do intensywnych działań. Jeszcze przed rozpoczęciem rozmów okrągłostołowych, 18 grudnia 1988 r., został powołany Komitet Obywatelski przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie.

Komitet Obywatelski „s”, którego zadaniem było wyłonienie kandydatów do parlamentu i przeprowadzenie kampanii wyborczej, ukonstytuował się w Przemyślu 15 kwietnia 1989 r. Powołali go dwaj przewodniczący struktur Solidarności: robotniczej - Marek Kamiński i rolniczej - Jan Karuś. Na początku wojewódzki KO liczył 26 członków. Po paru dniach zwiększył się do 45. Jego przewodniczącym został Stanisław Żółkiewicz (1935-2019)⁹⁶.

95 Relacja Andrzeja Mazura (2020; udostępniona przez Martę Olejnik).

96 D. Iwaneczko, *op. cit.*, s. 443; K. Prokop, *op. cit.*, s. 246-247.

Stanisław Żółkiewicz (19 października 1935 r. Pnikut - 27 lipca 2019 r. Przemyśl), inżynier, absolwent Politechniki Śląskiej (1980). Po odbyciu służby wojskowej w ZSRS ekspatriowany do Przemyśla (1957). Zasłużony działacz przemyskiej Solidarności, a po ogłoszeniu stanu wojennego podziemnego NSZZ „Solidarność” Regionu Południowo-Wschodniego. Wielokrotnie represjonowany. Współorganizator Duszpasterstwa Ludzi Pracy w Przemyślu. Organizator tajnego I Zjazdu Pnikuczan (19-21 września 1986 r.), który odbył się w Olszanach k. Przemyśla (mszę św. w przemyskim kościele oo. Reformatów odprawił bp Ignacy Tokarczuk), i wydawca dwóch podziemnych broszur: *Kronika Pnikuta* (do 1905 r.) ks. Leona Świtalskiego i *Rys monograficzny dziejów wsi Pnikut w okresie 1914-1945*. Przewodniczący Komitetu Obywatelskiego w Przemyślu (1989), wicewojewoda przemyski (1990-1992), działacz Porozumienia Centrum (1990-1992), a następnie Stronnictwa Narodowego (1993-2003), współzałożyciel i członek zarządu Polskiego Stronnictwa Kresowego (1993-1995). Inicjator, założyciel i prezes Stowarzy-

Marek Kuchciński, cieszący się dużym zaufaniem, wszedł w skład KO i po rezygnacji Jacka Mleczki, już podczas kampanii wyborczej, objął funkcję rzecznika prasowego. Do KO „S” w Przemyśle wszedł również jego ojciec, Zbigniew Kuchciński, cieszący się ogromnym poważaniem wśród różnych środowisk przemyskich.

Nie było się jednak bez różnych tarć wewnętrznych. Pierwsze napięcia w KO zostały wywołane na tle wyłaniania kandydatów do parlamentu. Solidarność rolnicza wytypowała Jana Karusia (Sejm) i Tadeusza Trelkę⁹⁷ (Senat). Przed posiedzeniem KO, podczas spotkania przewodniczących obu Solidarności z wąskim, kilkusobowym gronem [m.in. Marek Kuchciński, Bronisław Niemkiewicz (1925-2013)⁹⁸, Jan Musiał, Roman Zeman (1927-2012), Andrzej Wyczawski], ustalono, że jeden kandydat do Senatu będzie z Przemyśla, a drugi z Jarosławia, do Sejmu zaś jeden kandydat będzie z Warszawy, a drugi spośród rolników. Zgodnie z sugestią Marka Kamińskiego zdecydowano również, że szefowie struktur związkowych nie będą kandydowali. Kandydatem rolników został Tadeusz Trelka, przesunięty na kandydata do Sejmu. Według Stanisława Żółkiewicza, prowadzącego ogólne zebranie KO, podczas którego wybierano kandydatów do parlamentu, kandydatury Jana Musiała i Tadeusza Ulmy zgłosił Marek Kuchciński. W rzeczywistości Kuchciński zgłosił Jana Musiała - w imieniu środowiska kultury niezależnej i dziennikarzy (zebrał kilkadziesiąt podpisów), Tadeusza Ulmę zgłosili natomiast Bronisław Niemkiewicz i Roman Zeman. Żółkiewicz relacjonował później: „Prowadziłem zebranie, na którym wybieraliśmy kandydatów na posłów i senatorów. Zostałem zaskoczony, kiedy Marek Kuchciński zgłosił Musiała na senatora, a drugiego z Jarosławia Ulmę⁹⁹”. Podczas tego spotkania Stanisław Żółkiewicz obraził się i zrezygnował z dalszego prowadzenia obrad KO, więc Marek Kamiński zlecił prowadzenie obrad Zbigniewowi Bartnikowi, sekretarzowi Zarządu NSZZ „S” Regionu Południowo-Wschodniego.

Miejsce Janusza Onyszkiewicza na liście sejmowej zostało ustalone parę dni wcześniej w Warszawie. Obecny wtedy na spotkaniu Stanisław Żółkiewicz usłyszał od Jacka Kuronia, że zgodnie z decyzją z Warszawy

szczenia Obrońców Pamięci Orląt Przemyskich (od 1988) oraz główny inicjator odbudowy pomnika Orląt Przemyskich. Przewodniczący Społecznego Komitetu Obrony Polskiego Kościoła oo. Karmelitów Bosych w Przemyśle (1991). Inicjator budowy pomnika ofiar UPA oraz pomnika ofiar NKWD w Przemyśle. Honorowy członek Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej (od 2009). Odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności (2016) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2019).

97 Biogram Tadeusza Trelki, ES, tom 2, s. 465.

98 Biogram Bronisława Niemkiewicza, ES, tom 4, Warszawa 2020, s. 285-286.

99 D. Iwaneczko, *op. cit.*, s. 447.

kandydatem do Sejmu z Przemyśla będzie Janusz Onyszkiewicz. Gdy Żółkiewicz przedstawił jego kandydaturę w Przemyśle, wszyscy byli zadowoleni. Ostatecznie z województwa przemyskiego o mandat do Senatu ubiegali się Tadeusz Ulma (1923-1996)¹⁰⁰ i Jan Musiał, o mandat do Sejmu zaś Janusz Onyszkiewicz¹⁰¹ i Tadeusz Trelka¹⁰².

Przeprowadzenie skutecznej kampanii wyborczej stało się sprawą pierwszorzędną. Marek Kuchciński, jako członek KO i jego rzecznik prasowy, był jedną z głównych osób, które zaangażowały się w kampanijne działania. Do dyspozycji oddawał cały swój czas, udostępniał także swój samochód. Był największym wsparciem dla etatowego sekretarza KO Waldemara Wiglusza; *de facto* obaj wypełniali obowiązki kierownika biura wyborczego, mieszczącego się przy obecnym placu Legionów.

Niezwykle ważne dla Komitetu Obywatelskiego na terenie województwa było uruchomienie drukarni. Przemyski KO wydawał od 19 kwietnia 1989 r. „Biuletyn Wyborczy. Pismo Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Przemyśle”. Do dnia wyborów ukazało się 10 numerów o niejednolitej objętości - od 1 do 10 stron formatu A-4. Nakład poszczególnych numerów także był nieregularny - średnio około 1000 egzemplarzy, które odbijano głównie na powielaczu, czasem kserowano. Pismo redagował zespół kierowany przez Janusza Młynarskiego. Redakcją i drukiem zajmowali się: Jacek Mleczek, Marek Kuchciński, Tomasz Wojnar oraz Jacek Borzęcki, który wrócił z emigracji z Kanady (on także pisał sporą część tekstów). W „Biuletynie Wyborczym” zamieszczano informacje o kandydatach KO, komunikaty, artykuły przedstawiające przebieg kampanii oraz relacje ze spotkań. Nie unikano trudnych tematów, m.in. zamieszczano odpowiedzi na tzw. kłopotliwe pytania, zadawane na wiecach wyborczych przez współpracowników SB lub ormowców. W maju 1989 r. Młynarski przeprowadził wywiad z kpt. Stanisławem Pudłowskim, rzecznikiem prasowym szefa WUSW w Przemyśle. Jednak autoryzowana rozmowa została zamieszczona w „Biuletynie Wyborczym” dopiero po głosowaniu z 26 czerwca.

Pracowita kampania wyborcza przeprowadzona przez KO „S” okazała się bardzo skuteczna. Wszyscy kandydaci KO do Sejmu i Senatu RP uzyskali mandaty w pierwszej turze głosowania. Na spotkaniach wyborczych

100 Tadeusz Ulma, fizyk, wykładowca Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie. Działacz Solidarności. W stanie wojennym wyrzucony z uczelni - przywrócony w 1989 r. Wiceprzewodniczący Diecezjalnej Rady Kultury w Przemyśle (1988-1992). Senator I kadencji. Przynależał do Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego, a od 1995 r. do Ruchu Odbudowy Polski. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności (2017).

101 Biogram Janusza Onyszkiewicza, ES, tom 1, s. 332.

102 Zob. D. Iwaneczko, *op. cit.*, s. 446-447; relacje Marka Kuchcińskiego (2020), Andrzeja Wyczawskiego (2020), Marka Kamińskiego (2020) i Jana Karusia (2020).

gromadziły się tłumy ludzi. Informacje na temat kandydatów KO były dostępne praktycznie wszędzie. Wśród najbardziej aktywnych osób zaangażowanych w kampanię byli ci wywodzący się ze środowiska Strychu Kulturalnego i od lat związani z Markiem Kuchcińskim. Artyści (Beata Bober, Mirosław Kocoł, Stanisław Koba) przygotowywali transparenty, plakaty, afisze, wymyślali hasła wyborcze (np. „Głosowałeś, bo się bałeś, teraz głosuj, bo wybrałeś”). Inni dbali o stronę informacyjną i druk materiałów wyborczych (Jan Jarosz, Jacek Mleczo, Janusz Młynarski, Zygmunt Grzesiak, Jacek Borzęcki), jeszcze inni zajmowali się organizacją spotkań, koordynacją wyjazdów itd.¹⁰³

W Przemysłu już 21 czerwca, z inicjatywy Zenona Czecha, I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, doszło do spotkania z przedstawicielami opozycji. Czecha wspierali: przewodniczący SD Jerzy Gniewek, Stanisław Bajda ze Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego oraz wojewoda Andrzej Wojciechowski. Drugą stronę reprezentowali: parlamentarzyści, przewodniczący KO „S” Zbigniew Bartnik (1932-2014)¹⁰⁴, przewodniczący RKW Marek Kamiński, Jan Karuś z NSZZ RI „S” i rzecznik prasowy KO „S” w Przemysłu Marek Kuchciński. Zenon Czech zaproponował reprezentantom opozycji współpracę między posłami z terenu województwa, współudział „S” w Inspekcji Robotniczo-Chłopskiej oraz wspólne działania na rzecz - jak to określił - „ważnych społecznie przedsięwzięć, takich jak czyny społeczne, budowa pomników itp.”. Władza usiłowała w ten sposób pokazać się w roli gospodarza, który łaskawie proponuje opozycji współudział w... marginalnych przedsięwzięciach. Zenon Czech niezwłocznie po zakończeniu spotkania przesłał stosowną notatkę do szefa WUSW, płk. Jana Żaka, oraz do szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego, płk. Stanisława Jędrzejca (tego samego, który był komisarzem wojewódzkim w stanie wojennym)¹⁰⁵. Środowiska opozycyjne nie zamierzały jednak podporządkowywać się ekipie, z którą przez lata prowadziły walkę. Funkcję wicewojewody niebawem objął Stanisław Żółkiewicz z KO „s”; ale już po wyborze Tadeusza Mazowieckiego na premiera. Andrzeja

103 Atmosferę przemyskiej kampanii wyborczej, domu Marka Kuchcińskiego, środowiska Komitetu Obywatelskiego i Strychu Kulturalnego opisał David Selbourne, oksfordzki politolog i dziennikarz, który w kwietniu 1989 r. gościł w Przemysłu na spotkaniu Strychu Kulturalnego, gdzie wspominał swoje rozczarowanie marksizmem. Zob. D. Selbourne, *Solidarity on the Hustings*, „The Independent Magazine”; 3 VI 1989, s. 22-27; D. Selbourne, *Z drugiej strony zwierciadła. Opowieść autobiograficzna uzdrowionego socjalisty*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1990, z. 3, s. 36-40.

104 Biogram Zbigniewa Bortnika, ES, tom 4, Warszawa 2020, s. 42-43.

105 Archiwum Państwowe w Przemysłu, KW PZPR, Kancelaria I Sekretarza, 55, Notatka ze spotkania władz politycznych i administracyjnych województwa z przedstawicielami „S”, z udziałem posłów na Sejm PRL i senatorów, 21 czerwca 1989.

Wojciechowskiego na stanowisku wojewody przemyskiego zastąpił zaś senator KO „S” Jan Musiał.

Przemyski (czyli miejski) KO powstał 1 grudnia 1989 r. Jego celem było uporządkowanie organizacyjne i wyłonienie reprezentacji Przemysła, ponieważ przedstawiciele lokalnych komitetów byli z innych miast i nie było tu odrębnego komitetu stanowiącego „niezależne i bezpartyjne forum obywatelskie, którego celem jest dążenie do właściwego kierunku rozwoju miasta Przemysła”. W skład przemyskiego KO weszło 70 członków. Ogłoszono deklarację programową, a na przewodniczącego wybrano Mieczysława Napolskiego. Oficjalnym pismem KO był biuletyn „Samorządny Przemysł”; redagowany przez Jacka Borzęckiego¹⁰⁶, a drukowany na powielaczu przez Jana Jarosza¹⁰⁷. Po wyborach samorządowych, gdy Mieczysław Napolski został prezydentem Przemysła, na szefa przemyskiego KO wybrano Marka Kuchcińskiego.

Wiosną 1990 r. pierwszorzędnym zadaniem KO „S” było zorganizowanie i przeprowadzenie kampanii wyborczej do pierwszych całkowicie wolnych wyborów w Polsce, jakimi były wybory do samorządów gminnych. Program KO „S” zakładał decentralizację władzy. Wybrany w czerwcu 1989 r. parlament, realizując te założenia, Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym wiele kompetencji administracji państwowej przekazał samorządom gmin. Komitet Obywatelski „Solidarność” woj. przemyskiego 27 maja 1990 r. brał udział w wyborach do rad gminnych. Z jego list zostali zgłoszeni kandydaci NSZZ „Solidarność” Regionu Ziemia Przemyska. Związek powołał komisję kwalifikacyjną. Opracowano kryteria, które powinni spełniać kandydaci, oraz wyłoniono komisję weryfikacyjną, pod przewodnictwem Stanisława Trybalskiego. W jej skład weszło sześciu członków Zarządu Regionu oraz mecenas Jan Bajcar (1950-2000)¹⁰⁸ i Marek Kuchciński. Następnie kandydaci zostali oficjalnie zgłoszeni¹⁰⁹. Spośród 36 mandatów w Radzie Miejskiej w Przemysłu kandydaci KO „S” objęli 35.

Jak wspomniano, 25 czerwca 1990 r. na walnym zgromadzeniu członków wybrano nowy Zarząd Przemyskiego KO. Marek Kuchciński został przewodniczącym, a Janusz Czarski wiceprzewodniczącym. Trzy dni później zawiązano Koalicję Komitetów Obywatelskich Przemysła i Jarosławia, która jako odrębna od zdominowanej przez lewicowe frakcje Rady Wojewódzkiej KO zaczęła samodzielnie reprezentować na zewnątrz środowiska obu miast. Następował wyraźny rozdźwięk w kręgu osób związanych

106 „Samorządny Przemysł”; 15 grudnia 1989, nr 1.

107 Relacja Jana Jarosza (2020).

108 Zob. „Palestra” 2000, nr 7-8, s. 270.

109 A. Brożyniak, *op. cit.*

z komitetami obywatelskimi. Kuchciński zdecydowanie skłaniał się ku opcji wykrystalizowania się prawicowej formacji, która jednoznacznie zrywała z pozostałościami po epoce państwa realnego socjalizmu.

Delegacja koalicji miast uczestniczyła w zgromadzeniu komitetów obywatelskich organizowanym 30 czerwca w Warszawie przez Lecha Wałęsę. W wydarzeniu wzięli udział Paweł Niemkiewicz i Andrzej Wyczawski z Jarosławia oraz Marek Kuchciński, Jacek Borzęcki i Marek Miśniakiewicz z Przemysła. 17 października 1990 r. Przemyski Komitet Obywatelski (PKO) podjął decyzję o włączeniu się do kampanii prezydenckiej Lecha Wałęsy (38 głosów za, 7 przeciw, 13 wstrzymujących się)¹¹⁰. Z czasem jednak aktywność PKO zaczęła zamierać. Stało się tak m.in. na skutek wzrostu aktywności partyjnej jego członków. Od końca 1989 r. rozpoczął się bowiem naturalny proces powstawania partii politycznych niezwiązanych z partiami reżimu komunistycznego. Już w 1990 r. powstało Porozumienie Centrum (PC), Ruch Obywatelski-Akcja Demokratyczna (ROAD), a w 1989 r. reaktywowano Stronnictwo Pracy (początkowo pod nazwą Chrześcijańsko-Demokratyczne Stronnictwo Pracy).

Na walnym zgromadzeniu członków Przemyskiego Komitetu Obywatelskiego 17 maja 1992 r. podjęto temat: „Czy istnieje uzasadniona potrzeba dalszego działania PKO w obliczu zmieniającej się sytuacji społecznej i politycznej, przy znikomym już zaangażowaniu członków PKO?”. W zebraniu wzięli udział senator Jan Musiał i przewodniczący Rady Miejskiej Andrzej Matusiewicz. Obecni byli również radni Rady Miejskiej. Faktycznie było to ostatnie większe spotkanie PKO - jego członkowie podjęli później innego rodzaju aktywność.

Aktywność w KO zamykała też w pewien sposób okres transformacji ustrojowej. Marek Kuchciński, jak wielu jemu podobnych, przeszedł przez fazę wychodzenia z opozycji antysystemowej i budowania zrębów nowego państwa, kształtowania demokracji, ale jednocześnie poszukiwania nowych form aktywności społecznej i politycznej.

110 Materiały Marka Kuchcińskiego.

Budowanie niepodległości

1. Przemyskie Towarzystwo Kulturalne (1990-2000)

Transformacja ustrojowa dała możliwość swobodnej i niezależnej działalności społecznej. W 1990 r. z inicjatywy Marka Kuchcińskiego i grupy jego przyjaciół powstało Przemyskie Towarzystwo Kulturalne (PTK)', które było bezpośrednim następcą środowiska kultury niezależnej z lat 80. Prezesem PTK został Kuchciński, wiceprezesem Artur Wilgucki, a skarbnikiem - Zygmunt Grzesiak. Jako cel Towarzystwa określono wspieranie twórczości w dziedzinie kultury, nauki i polityki „jako autonomicznych względem form monopolizujących życie publiczne”. Towarzystwo podtrzymywało tradycje związane ze Strychem Kulturalnym w dziedzinie kultury i sztuki. Natomiast kwestie społeczno-polityczne były moderowane w nowo utworzonym Klubie Nowego Państwa, w ramach którego odbyły się spotkania m.in. z Jarosławem Kaczyńskim, Januszem Onyszkiewiczem i Zbigniewem Romaszewskim.

Doniosłe znaczenie miały Polsko-Brytyjska Konferencja Obywatelska (Krasieczyn, 15-20 IX 1990)² z udziałem m.in. Rogera Scrutona, Jacka Bartyzela, Zdzisława Najdera, polskich parlamentarzystów i brytyjskich deputowanych Izby Gmin oraz konferencja „Polska polityka wschodnia. Szanse i zagrożenia” (Przemyśl 1992) z udziałem m.in. Adolfa Juzwenki i Grzegorza Kostrzewy-Zorbasa. W 1994 r. PTK zainicjowało odtworzenie Orkiestry

Przemyskie Towarzystwo Kulturalne zostało zarejestrowane 2 lutego 1990 r. w Sądzie Okręgowym w Przemyślu.

2 „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1994, z. 4, s. 85-86.

Kameralnej Capella Premisliensis, której kierownictwo muzyczne objął Marek Zazula, wieloletni współpracownik „Strychu Kulturalnego”.

W grudniu 1989 r. ukazał się pierwszy numer miesięcznika „Spojrzenia Przemyskie”: periodyku wydawanego do kwietnia 1993 r. przez PTK. Do zespołu redakcyjnego należał Marek Kuchciński, a także: Ryszard Głowacki, Jan Jarosz, Józef Kurylak, Dorota Mech, Wojciech Miłkuła i Artur Wilgucki. W pierwszym numerze pisma redakcja zadeklarowała niezależność: „Pragniemy być nie tylko niezależni, ale także, a może przede wszystkim, sprawiedliwi. Sprawiedliwi wobec tych, dzięki którym możemy zaistnieć, a więc dzięki Komitetowi Obywatelskiemu „Solidarność” w Przemyśle, i wobec tych, którzy przez tyle lat trudzili się nad tym, abyśmy zaistnieć nie mogli”³. Mimo że członkowie zespołu redakcyjnego zapowiadali, że swoją uwagę będą koncentrować na sprawach lokalnych, to poruszana przez nich tematyka dalece wykraczała poza lokalne podwórko, dotyczyła bowiem również tematów ogólnopolskich i międzynarodowych, co sprawiło, że pismo zyskało rangę opiniotwórczą. Trzeci numer, z maja 1990 r., zasadniczo był poświęcony wyborom samorządowym i promocji kandydatów Przemyskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”. Zdaje się, że zarówno Markowi Kuchcińskiemu, jak i pozostałym członkom redakcji w tym pierwszym okresie aktywności bardzo zależało na utrzymaniu czystej formy działalności obywatelskiej, w duchu odpowiedzialności za rozwój małej i wielkiej ojczyzny.

W „Spojrzeniach Przemyskich” nie unikano tematów trudnych, ale też podejmowanych niemalże na nowo, jak kwestia właściwego ułożenia relacji polsko-ukraińskich. W tym kontekście niezwykle interesująco przedstawiał się obszerny wywiad przeprowadzony przez Marka Kuchcińskiego z senatorem RP i jednocześnie wojewodą przemyskim Janem Musiałem. Tekst został zamieszczony pod znamienym tytułem *Dalsza Europa* w czwartym numerze „Spojrzeń Przemyskich”; z lipca 1990 r. W numerze wrześniowym tego samego roku zdecydowano natomiast o wydrukowaniu listu otwartego do Ukraińców i Polaków Archidiecezji Lwowskiej, sygnowanego przez Zarząd Towarzystwa Miłośników Lwowa - Oddział w Przemyśle, zaniepokojony ograniczaniem praw mniejszości polskiej na Ukrainie⁴.

Do trudnych tematów niewątpliwie należał konflikt związany z zamiarem rzymskokatolickiej kurii biskupiej dotyczącym użyczenia Świątyni oo. Karmelitów Bosych w Przemyśle na potrzeby społeczności greckokatolickiej. Początki fundacji tego kościoła i klasztoru sięgają 1620 r., kiedy to Marcin Krasicki, starosta przemyski, postanowił przekazać na ten cel swoje nieruchomości. Po I rozbiorze Polski cesarz Austrii Józef II zniósł

3 „Spojrzenia Przemyskie” 1989, nr 1, s. 1.

4 „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 6, s. 11.

zakony kontemplacyjne i dwa lata później przekazał dobra pokarmelitańskie w Przemyślu duchowieństwu grekokatolickiemu, które użytkowało ów kościół jako Świątynię katedralną do 1946 r. Wówczas karmelitom udało się odzyskać kościół i klasztor, ale już w 1952 r. zostali usunięci z Przemyśla przez władze komunistyczne. W 1958 r. po licznych staraniach zakonnikom udało się powrócić do Przemyśla i ponownie objąć kościół, tyle że bez zabudowań klasztornych. Klasztor oddano karmelitom dopiero w 1990 r. Początkiem konfliktu o Karmel był list kardynała Myrosława Lubacziwskiego z 26 września 1990 r. skierowany do generała Zakonu Karmelitów Bosych w Rzymie, w którym to hierarcha kościoła grekokatolickiego domagał się zwrotu tego kościoła. 15 lutego 1991 r. doszło do podpisania umowy o przekazaniu kościoła Karmelitów Bosych grekokatolikom na pięć lat. Umowę sygnowali m.in. kard. Józef Glemp - prymas, abp Józef Kowalczyk - nuncjusz apostolski, bp Ignacy Tokarczuk - ordynariusz przemyski oraz bp Jan Martyniak - bizantyńska-ukraiński biskup diecezji przemyskiej. 23 lutego powołano Społeczny Komitet Obrony Polskiego Kościoła Karmelitów w Przemyślu, na czele którego stanął Stanisław Żółkiewicz. Komitet rozpoczął pikietowanie pod kościołem oraz wiele innych działań w obronie kościoła karmelitańskiego. W kwietniu Komitet zdecydował o zamknięciu i okupacji kościoła. Tuż przed wizytą papieża Jana Pawła II w Przemyślu Komitet postanowił przerwać protest. 1 czerwca Ojciec Święty ogłosił decyzję o przekazaniu grekokatolikom kościoła garnizonowego (byłego kościoła jezuickiego) w Przemyślu na własność, z przeznaczeniem na katedrę. Wprawdzie decyzja ta kończyła spór o kościół, ale protesty trwały aż do września 1991 r., co miało związek z zamiarem usunięcia karmelitów bosych z Przemyśla⁵.

Marek Kuchciński jako redaktor naczelny „Spojrzeń Przemyskich” nie zajmował w tej kwestii oficjalnego stanowiska, ale wydaje się, że redakcja periodyku zareagowała wówczas w sposób znaczący, opublikowała bowiem w lutowa-marcowym numerze z 1991 r. materiały historyczne dotyczące kościoła oo. Karmelitów Bosych (na pierwszej stronie zamieszczono fotografię wnętrza kościoła), jak również listy i oświadczenia (napisane przez przedstawicieli różnych podmiotów), w których wyrażano sprzeciw wobec decyzji o przekazaniu kościoła grekokatolikom, ponieważ uznawano, że może ona wywołać „falę niezadowolenia i nienawiści, której nie można by było opanować”⁶. W „Spojrzeniach Przemyskich” zamieszczono też pismo w tej sprawie skierowane do Watykanu, sygnowane m.in. przez Jana Musiała - wojewodę przemyskiego, Andrzeja Matusiewicza - przewodniczącego RM,

5 Zob. A. Zapłałowski, *Konflikt polsko-ukraiński o przemyski „Karmel” i jego międzynarodowe uwarunkowania*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 2016, tom 20.

6 „Spojrzenia Przemyskie” 1991, nr 2-3, s.13.

Mieczysława Napolskiego - prezydenta Przemyśla, Marka Kamińskiego - przewodniczącego Zarządu Regionu NSZZ „S” Ziemia Przemyska i Stanisława Żółkiewicza - prezesa Stowarzyszenia Obrońców Pamięci Orłąt Przemyskich. Problematyka dotycząca historii przemyskiego Karmelu znalazła się nadto w kolejnym numerze (kwiecień-maj) „Spojrzeń Przemyskich”⁷. Warto również nadmienić, że Kuchciński wówczas stał już na czele lokalnych struktur Porozumienia Centrum. Mimo że wielu działaczy tej partii w Przemyśle zaangażowało się w obronę kościoła, to PC nie zajmowało oficjalnego stanowiska w sporze. Ponadto należy odnotować, że do Społecznego Komitetu dołączył również ojciec Marka Kuchcińskiego. Wydaje się jednak, że Marek Kuchciński nie był przychylny zamiarowi przekazania kościoła Karmelitów Bosych społeczności grekokatolickiej, raczej wspierał stanowisko przemyskiego samorządu, który był skłonny przekazać grunt pod budowę nowej Świątyni dla grekokatolików⁸.

W „Spojrzeniach Przemyskich” nie zaniechano informowania o sprawach ściśle lokalnych, dotyczących samorządu Przemyśla, ale łamy czasopisma oddawano też niezwykle ważnym autorom, którzy zagłębiali się w problemy międzynarodowe, polityczne i ważne społecznie. Stąd nie dziwi obecność takich nazwisk, jak Zbigniew Brzeziński, Roger Scruton, Krzysztof Zanussi, Jan Olszewski czy Bohdan Urbankowski. Kilkakrotnie wydrukowano homilie bp. Ignacego Tokarczuka, ordynariusza przemyskiego. Swoje odzwierciedlenie na łamach „Spojrzeń Przemyskich” znajdowały również sprawy tożsamości i kultury. Nie poniechano też relacjonowania wydarzeń „strychowych” ani promowania lokalnych twórców. Ostatni, podwójny numer pisma (15-16), ukazał się za miesiąc marzec-kwiecień 1993 r.

W 1994 r. PTK wsparło w wyborach do samorządu koalicję Przymierze Samorządowe Miasta Przemyśla. Kilku członków Towarzystwa uzyskało wówczas mandaty radnych, a wśród nich Marek Kuchciński i Dorota Mech-Kuchcińska.

Po wygranych w 1997 r. przez Akcję Wyborczą Solidarność wyborach i objęciu funkcji premiera przez Jerzego Buzka rozpoczęto prace nad reformą administracji publicznej. Wobec zapowiedzi utraty przez Przemyśl statusu miasta wojewódzkiego, w środowisku PTK, kierowanego przez Marka Kuchcińskiego, podjęto prace koncepcyjne nad postulatami

7 „Spojrzenia Przemyskie” 1991, nr 3-4.

8 Warto w tym miejscu podać jeszcze jeden przykład zainteresowania Marka Kuchcińskiego sprawą obrony Karmelu przed oddaniem. Jest nim książka/broszura Marcina Konarzewskiego (pseudonim) pt. *Przemyski Karmel. Historia kościoła i klasztoru Ojców Karmelitów Bosych w Przemyśle*, wydana w 1991 r. przez PTK. Książkę tę opracowali Dorota Mech i Marek Kuchciński na bazie dokumentów uzyskanych od ojców karmelitów bosych w Przemyśle (autorem zdjęć jest Jacek Szwie).

utrzymania istotnych dla rozwoju miasta instytucji o charakterze regionalnym. Zarząd PTK i Klub Nowe Państwo w związku z planowaną reformą wystąpiły do premiera Buzka, 8 kwietnia 1998 r., z projektem programu „Działania na rzecz utrzymania warunków rozwoju Przemysła i Ziemi Przemyskiej”. Wśród postulatów znalazły się m.in. utrzymanie siedziby Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Urzędu Celnego i Straży Granicznej, podniesienie do rangi instytucji centralnej Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, zlokalizowanie przebiegu planowanej autostrady na południe od Jarosławia i Radymna oraz udzielenie pomocy w utworzeniu humanistycznej uczelni akademickiej o zasięgu międzynarodowym. Główne postulaty sformułowane wówczas przez PTK zostały w różnej perspektywie czasowej spełnione.

Podobnej treści pismo Marek Kuchciński, jako prezes PTK, podpisał 7 maja i skierował do Jerzego Kropiwnickiego, prezesa Rządowego Centrum Studiów Strategicznych. Zawarł w nim uzasadnienie utrzymania siedziby WKZ i podniesienia do rangi instytucji centralnych MNZP oraz Arboretum i Zakładu Fizjografii w Bolestraszcach. Ten sam zakres postulatów znalazł się w - przygotowanym w znacznej mierze przez Marka Kuchcińskiego, jako radnego - stanowisku Rady Miejskiej w Przemyśle.

Przemyskie Towarzystwo Kulturalne pod koniec lat 90. zrealizowało też interesujący projekt, jakim było utworzenie Instytutu Polityki Regionalnej. Zarząd Towarzystwa stanowili wówczas Marek Kuchciński (prezes), Waldemar Wigłusz (wiceprezes), Jan Jarosz (sekretarz), Zygmunt Grzesiak (skarbnik) i Mateusz Pieniążek (członek). Instytut Polityki Regionalnej podjął aktywną współpracę z posłem Adamem Łozińskim i senatorem Witoldem Kowalskim. Sam w sobie powstał jako odpowiedź na wyzwania związane z reformą administracji publicznej. Ze względu na planowane przeniesienie wielu kompetencji i środków na poziom lokalny uznano, że IPR będzie doskonałą platformą wymiany poglądów i kształtowania opinii dotyczących spraw regionu. Zdaniem Marka Kuchcińskiego IPR miał koncentrować się na programach edukacji obywatelskiej, ochronie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, ochronie środowiska i rozwijaniu turystyki, a także przyczyniać się do promocji regionu i kształtowania strategii rozwoju regionalnego. Ważnym elementem tych działań miało być wsparcie w zakresie powołania uczelni o charakterze międzynarodowym. Instytut Polityki Regionalnej był zatem kolejną inicjatywą wyrosłą ze środowiska PTK. Jak stwierdził Waldemar Wigłusz, „[d]ziałalność PTK praktycznie wygasła po zaangażowaniu się Marka Kuchcińskiego w działalność polityczną, gdyż nie udało się wykreować lidera kontynuującego tę ideę”⁹.

9 Relacja Waldemara Wigłusza (2020).

Oprócz redagowania „Przemyskich Spojrzeń” Marek Kuchciński aktywnie współpracował też z innymi czasopismami, m.in.: tygodnikiem „San”: „Rola Katolicka”; „Nowym Państwem” oraz nowojorskim „Nowym Dziennikiem”. W latach 90. był korespondentem Polskiego Radia Lwów, a także wiceprzewodniczącym, a następnie przewodniczącym Rady Programowej Radia Rzeszów. Wówczas pełnił też funkcję wiceprezesa rzeszowskiego oddziału Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich.

2. Porozumienie Centrum (1990-1999)

W 1989 r. pojawiały się już refleksje na temat nadchodzących przemian politycznych i pojawiających się nowych podmiotów politycznych. Marek Kuchciński wspólnie z senatorem Janem Musiałem snuli rozważania na temat rozwoju sytuacji politycznej w Polsce, zaniepokojeni rosnącą dominacją nad ruchem obywatelskim kręgów solidarnościowej lewicy. Jak twierdzi Kuchciński, podczas jednej z rozmów Jan Musiał zwrócił uwagę na środowisko skupione wokół Jarosława i Lecha Kaczyńskich - tworzącego się Porozumienia Centrum. „Jeszcze w kwietniu lub maju 1990 r. do Przemyśla przyjechał Jarosław A. Szczepański z Rzeszowa, członek Klubu Dziekania, i razem z m.in. Pawłem Niemkiewiczem oraz Zygmuntem Grzesiakiem omawialiśmy sprawę tworzenia PC w województwie przemyskim. W rzeszowskim PC zakładali m.in. Jarosław A. Szczepański i Marian Hady”¹⁰. Tymczasem 12 maja 1990 r. w Warszawie ogłoszono Deklarację Porozumienia Centrum.

W Przemyśle zostało zorganizowane kilkusobowe biuro PC, przygotowujące organizację stronnictwa. Od początku miało ono swoją siedzibę przy ul. Wybrzeże Józefa Piłsudskiego 1i tam zostało do dzisiaj - siedziba Zarządu Okręgowego PiS, kontynuatora politycznego PC, mieści się bowiem właśnie pod tym adresem. Jest to w Polsce jedyny już (poza siedzibą PiS w Elblągu) przykład kontynuacji „tradycji miejsca” tego wielkiego stronnictwa. Już 29 maja 1990 r. Oświadczenie o woli przystąpienia do PC podpisało 67 osób, m.in.: Marek i Zbigniew Kuchcińscy, Bogusław Dawnis, Mariusz Olbromski, Bogusław Zaleszczyk, Artur Wilgucki, Janusz Czarski, Dorota Mech, Adam Łoziński, Bronisław i Paweł Niemkiewiczowie, Andrzej Wyczawski, Jan Jarosz, Bogumiła Klarenbach (1942-2009), Jacek Borzęcki, Danuta Rusinowska, Wojciech Mikuła, Jerzy Bonarek, Jan Pisz (1930-2015)¹¹, Jan Sołek, Marek Basta (zm. 2008)¹², Wojciech Kalinowski, Mirosław Kocoł,

10 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020); biogram Mariana Hadege, ES, tom 3, s. 175.

11 Jan Pisz, wojewódzki lekarz weterynarii, członek Komitetu Obywatelskiego w Przemyśle, działacz Porozumienia Centrum.

12 Marek Basta, powiatowy lekarz weterynarii, działacz Porozumienia Centrum.

Jerzy Cepiński, Mariusz Kościuk, Zygmunt Grzesiak, Robert Rybotycki i Franciszek Ryzner¹³. W Oświadczeniu czytamy: „Zaniepokojeni opóźnieniem demokratycznych i wolnorynkowych przemian systemowych przez zdominowany nurtami lewicowymi Sejm, uznajemy pilną potrzebę odejścia od nieaktualnego już kompromisu „okrągłego stołu” i likwidacji jego politycznych skutków. W tej sytuacji akceptujemy treść Deklaracji Porozumienia Centrum, a w szczególności konieczność:

- przyspieszenia wolnych wyborów do Sejmu,
- przyspieszenia prywatyzacji przedsiębiorstw i likwidacji monopolu,
- przyspieszenia procesu tworzenia się pluralizmu politycznego. Tym samym wyrażamy wolę przystąpienia do Porozumienia Centrum”¹⁴.

17 czerwca 1990 r. do Przemysła przyjechali Jarosław Kaczyński i Przemysław Hniedzewicz (1943-2017). Było to pierwsze spotkanie z członkami i sympatykami PC w Przemysłu. W następnych miesiącach na spotkania przyjeżdżali Jacek MaziarSKI (1937-2009) i inni.

W czerwcu Marek Kuchciński został przyjęty do KO przy Lechu Wałęsie (na wniosek Jarosława Kaczyńskiego) i wziął udział w spotkaniu KO w Warszawie, podczas którego rozgorzał ogromny spór między Lechem Wałęsą i lewicową frakcją komitetu. W tamtym czasie Komitet Obywatelski był już organizacją niezależną od NSZZ „Solidarność”. Od momentu, gdy jego sekretarzem został Zdzisław Najder, KO rozpoczął współpracę ze strukturami komitetów obywatelskich w Polsce. Marek Kuchciński, jako przedstawiciel Koalicji Komitetów Obywatelskich Jarosławia i Przemysła, należał do grupy, która potem zasiła szeregi Porozumienia Centrum.

Z Podkarpacia oprócz Kuchcińskiego w Komitecie zasiadali Jan Draus, Józef Ślisz (1934-2001)¹⁵ i Jarosław A. Szczepański¹⁶. Następnie, po konsultacjach z Solidarnością, Kuchciński został koordynatorem kampanii wyborczej Lecha Wałęsy w województwie przemyskim, co wspomina następująco: „Zaczęła się jazda, a najczęściej uciążliwe loty 1-2 razy w tygodniu do Gdańska i z powrotem z przesiadką w Warszawie oraz organizacja kampanii w województwie”¹⁷. Rozpoczął się okres konstruowania PC w województwie przemyskim. Od maja do lipca 1990 r. kształtowały się struktury,

13 Franciszek Ryzner, lekarz z Birczy, entomolog-kolekcjoner, założyciel jednej z pierwszych kolekcji motyli nocnych na Pogórzu Przemyskim. Jego żona Janina Ryzner opublikowała w 1993 r. *Droge do Polski* - wspomnienia z zesłania na Syberię i ze szlaku uchodźczego prowadzącego z Rosji przez Bliski Wschód do 2. Korpusu Polskiego. Wydawcą tej książki było Przemyskie Towarzystwo Kulturalne.

14 „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 4, s. 10.

15 Józef Ślisz, ES, tom 4, s. 474-475.

16 Jarosław Szczepański, ES, tom 3, s. 586.

17 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

następnie - do momentu zjazdu, który odbył się 2 lutego 1991 r. - rozbudowywano je i prowadzono nabór członków. W tym czasie trwała też kampania wyborcza na prezydenta Polski.

27 września 1990 r. oficjalnie powołano wojewódzki komitet wyborczy Lecha Wałęsy. Łącznikiem (oficjalnym przedstawicielem) centralnego sztabu wyborczego był Marek Kuchciński. Koalicję tworzyło pięć organizacji: Zarząd Regionu NSZZ „S” (Marek Kamiński, Józef Miciak), Porozumienie Centrum - Biuro Regionalne [Zygmunt Grzesiak, Zygmunt Wajda (1946-2019)¹⁸, Stanisław Paluch, Teresa Hryniszyn, Stanisław Żółkiewicz], Rada Wojewódzka NSZZ RI „S” (Jan Karuś), Koalicja Komitetów Obywatelskich Jarosławia i Przemyśla (Bronisław Niemkiewicz, Marek Kuchciński) oraz Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe (Tadeusz Ulma, Janusz Kołakowski¹⁹). Podczas kampanii wyborczej do koalicji przyłączyła się Rada Wojewódzka KO (Zbigniew Bartnik). Kandydaturę poparły Towarzystwo Miłośników Lwowa - oddział Przemyśl, Klub Mościska, oddział wojewódzki Stowarzyszenia „Pax” i Wojewódzki Komitet Stronnictwa Demokratycznego. Od 23 października do 6 grudnia komitet wyborczy Lecha Wałęsy zorganizował na terenie województwa przemyskiego 30 spotkań²⁰.

W grudniu 1990 r. w Przemyśle odbył się I Kongres Wojewódzki PC, a 2 lutego 1991 r. jego druga część. Głównym celem Kongresu był wybór delegatów na Kongres Krajowy PC. Wybrano wówczas czterech delegatów, którymi byli: Marek Kuchciński, Zygmunt Grzesiak, Paweł Niemkiewicz i Bogusław Dawnis (lekarz medycyny). Marek Kuchciński został wybrany na prezesa okręgu. Podjęto uchwały programowe, m.in. w sprawie postulatu wprowadzenia nazwy Chrześcijańsko-Demokratyczne Porozumienie Centrum, jak najszybszego przeprowadzenia wyborów do Sejmu, ułatwienia rozwoju działalności gospodarczej, zdecydowanego wsparcia rolnictwa i produkcji rolnej oraz wprowadzenia ustawy dekomunizacyjnej, aby wyeliminować wpływ nomenklatury komunistycznej na działalność państwa. Ten ostatni postulat został zgłoszony w imieniu organizacji wojewódzkich PC z Przemyśla i Rzeszowa oraz przyjęty na Kongresie Krajowym PC w kwietniu 1991 r. Ta uchwała dekomunizacyjna wywołała falę krytyki i ataków na PC. Przewodniczącym Komisji Programowej Kongresu Wojewódzkiego

18 Zygmunt Wajda, działacz Porozumienia Centrum, od 1991 r. prezes Stowarzyszenia Obronców Własności Polskiej.

19 Janusz Kołakowski (1954-2011), historyk, absolwent KUL. Wicestarosta jarosławski (1998-2006), dyrektor Wojewódzkiego Podkarpackiego Szpitala Psychiatrycznego im. prof. E. Brzezickiego w Żurawicy (2006-2011), prezes Stowarzyszenia Samorządowego „Mała Ojczyzna” w Jarosławiu. Zginął w wypadku samochodowym.

20 Materiały Marka Kuchcińskiego.

i jednym z autorów uchwał był dr Kazimierz Walczak²¹. Później został on wybrany na przewodniczącego Krajowej Komisji Rewizyjnej PC. Na I Kongresie Krajowym PC Marek Kuchciński wszedł w skład 100-osobowej Rady Politycznej. Natomiast 14 kwietnia 1991 r. podczas drugiej części wojewódzkiego zjazdu PC Marek Kuchciński jednogłośnie został wybrany na prezesa Zarządu Wojewódzkiego. 27 października 1991 r. odbyły się w Polsce pierwsze wolne wybory parlamentarne. Porozumienie Centrum utworzyło wówczas z komitetami obywatelskimi i Forum Ludowo-Chrześcijańskim „Ojcowizna” [którego założycielem był Roman Bartoszcze (1946-2015)] koalicję Porozumienie Obywatelskie Centrum (POC). Okręg wyborczy sejmowy w Polsce południowo-wschodniej tworzyły dwa ówczesne województwa: przemyskie i krośnieńskie. Szefem sztabu wyborczego w tym okręgu został Zygmunt Grzesiak. Na posła z tej listy wybrano Tadeusza Górczyka²², prezesa spółdzielni z Jasła, a senatorami PC zostali: z województwa przemyskiego ponownie Jan Musiał, z krośnieńskiego zaś Kazimierz Poniatowski²³, nauczyciel LO w Jaśle.

Podczas kampanii Marek Kuchciński, jako prezes wojewódzki PC, starał się o tzw. zblokowanie listy POC z listą Porozumienia Ludowego w okręgu, co dopuszczała ówczesna ordynacja wyborcza. Polegało to na tym, że sumowano ułamki z liczby uzyskanych mandatów z obu list i jeśli uzyskana suma była większa niż 0,5 proc. (w tzw. ułamku mandatu), to kolejny mandat przypadał kandydatowi, który uzyskał największą liczbę głosów. Niestety, pomimo podpisanego porozumienia w tej sprawie z przedstawicielem PL w okręgu, Jarosławem Śliwińskim, działaczem Solidarności Wiejskiej z Mirocina, władze centralne PL nie wyraziły na to zgody. W ten sposób, jak wynika z obliczeń wyników wyborczych, przepadł mandat poselski dla Jana Karusia, który na liście PL otrzymał największą liczbę głosów. Po wyborach Marek Kuchciński został koordynatorem biur poselska-senatorskich PC w sejmowym okręgu wyborczym. 23 grudnia 1991 r. powstał mniejszościowy rząd Jana Olszewskiego (1930-2019). 4 czerwca 1992 r. prezydent Lech Wałęsa złożył wniosek o odwołanie gabinetu Olszewskiego, po tym jak opublikowano tzw. listę Antoniego Macierewicza, ministra spraw wewnętrznych, ujawniającą współpracę agenturalną z SB wielu osób publicznych. Sejm podjął decyzję o odwołaniu rządu Jana Olszewskiego.

Marek Kuchciński cieszył się pełnym zaufaniem prezesa Jarosława Kaczyńskiego, który 27 lutego 1992 r. przyjechał do Przemyśla na spotkanie, które odbyło się w przemyskim Centrum Kulturalnym. Było to najliczniejsze spotkanie (ok. 2000 osób; wiele nie weszło na salę z powodu braku

21 „Spojrzenia Przemyskie” 1991, nr 2-3.

22 Tadeusz Górczyk, ES, tom 2, s. 125-126.

23 Kazimierz Poniatowski, ES, tom 2, s. 345.

miejsce) od czasów kampanii w 1989 r. Prezes PC zwracał uwagę na zagrożenia dla rodzącej się demokracji, ataki na Kościół oraz złe decyzje podejmowane przez prezydenta Lecha Wałęsę.

W 1992 r. rozpoczęto działania zmierzające do odwołania senatora Jana Musiała z funkcji wojewody. Związane to było z opowiedzeniem się ZW PC po stronie władz centralnych partii z prezesem Jarosławem Kaczyńskim wobec działań doradców premiera Jana Olszewskiego zmierzających do podporządkowania sobie PC. W wewnętrznym Stanowisku ZW PC (14 maja 1992 r.), podpisanym przez prezesa ZW PC Marka Kuchcińskiego, a skierowanym do Jarosława Kaczyńskiego - prezesa PC, Jacka Maziarzkiego - przewodniczącego Zarządu Głównego PC i Michała Drozdka - doradcy premiera (Jana Olszewskiego) ds. kontaktów z partiami politycznymi, jednoznacznie opowiedziano się po stronie statutowych władz partii, a przeciwko frakcji działaczy PC zgrupowanych wokół doradców premiera. 4 czerwca 1992 r., o czym już wspomniano, został odwołany rząd Jana Olszewskiego. Trwały ataki polityczne i medialne. W związku z tym Marek Kuchciński, jako prezes Zarządu Wojewódzkiego PC, wystosował (3 sierpnia 1992 r.) list otwarty do środowisk politycznych w regionie, parlamentarzyistów i przedstawicieli stronnictw politycznych w obronie wojewody. Podkreślił, że funkcja wojewody nie jest przez PC wykorzystywana do „jakiejsz gry politycznej”. Jednocześnie scharakteryzował politykę PC w województwie: „Politykę Porozumienia Centrum trzeba widzieć na trzech polach: na polu interesów województwa (samorządów) wpisanych w interes państwa i polską rację stanu, na polu pryncypiów ideowych odróżniających nas od innych ugrupowań politycznych oraz na polu zmian kadrowych”²⁴. 28 października 1992 r. senator Jan Musiał został odwołany ze stanowiska wojewody. Jego miejsce zajął Adam Pęziół, który wcześniej był wicewojewodą krośnieńskim.

W 1996 r. w Przemysłu po wyborach lokalnych wygranych przez koalicję Samorządny Przemysł - w której z PC mandat radnego uzyskało 7 osób - na prezydenta wybrano Tadeusza Sawickiego, wiceprezesa Zarządu Wojewódzkiego PC. Niedługo potem, na zjeździe wojewódzkim PC, Kuchciński zaproponował na stanowisko prezesa ZW PC kandydaturę Tadeusza Sawickiego. Jednakże w 1997 r., po krótkim okresie prezesury Sawickiego i jego rezygnacji z członkostwa w PC, funkcję prezesa ponownie objął Marek Kuchciński. W tym czasie dużej aktywności wymagały przygotowania do kolejnej kampanii wyborczej do parlamentu. Zarząd Wojewódzki Porozumienia Centrum zawarł porozumienie ze Stowarzyszeniem Rodzin Katolickich w sprawie wspólnego rekomendowania na listę AWS do Sejmu Adama Łozińskiego, prezesa Stowarzyszenia i członka ZW PC. Do Senatu ZW PC

24 Materiały Marka Kuchcińskiego.

zgłosił zaś Witolda Kowalskiego, wójta gminy Przemyśl. Obaj kandydaci weszli do parlamentu. Marek Kuchciński w latach 1997-1999 ponownie był koordynatorem prac biur poselskich PC, które weszło w skład koalicji Akcja Wyborcza Solidarność i działało jako PC-AWS. Jesienią 1999 r. Porozumienie Centrum weszło w skład konfederacji ugrupowań tworzących Polskie Porozumienie Chrześcijańskich Demokratów (PPChD)²⁵.

Jeszcze w 1997 r. Zarząd Główny PC ustanowił Kuchcińskiego pełnomocnikiem ds. polityki regionalnej, co zapewne wynikało z jego dotychczasowych doświadczeń i podkreślania przez niego roli obszarów peryferyjnych. W styczniu 1999 r. na kanwie toczących się przygotowań do reformy administracyjnej Kuchciński opracował do przedyskutowania materiał pt. „Chrześcijańska Demokracja wobec zmian administracyjnych Polski 1998-1999”. W dokumencie tym wyraził poważne wątpliwości co do dostatecznego przygotowania reformy. Już wówczas zauważył, że nowy podział administracyjny „ujawnił duże różnice pomiędzy poszczególnymi częściami kraju. Najpoważniejszą można określić jako podział kraju na »po prawej stronie Wisły« i »po lewej stronie Wisły«”. Kuchciński zwrócił bowiem uwagę na zapóźnienia gospodarcze w województwach położonych przy wschodniej granicy kraju, wymagających według niego szczególnej uwagi państwa. Zaproponował jednocześnie stworzenie programu regionalnego w trzech sferach: gospodarczej, społecznej i kulturowej, którego celem zasadniczym będzie zrównoważony rozwój²⁶. Była to zapowiedź późniejszego programu dla Polski Wschodniej.

3. W Radzie Miejskiej Przemyśla (1994-1999)

W wyborach samorządowych do Rady Miejskiej II kadencji (na lata 1994-1998) w Przemyślu, 19 czerwca 1994 r., przemyskie PC weszło w skład koalicji Przymierze Samorządowe Miasta Przemyśla, które spośród 36 miejsc w RM uzyskało 16 mandatów i utworzyło Klub Radnych Samorządny Przemyśl. Do RM weszli m.in.: Marek Kuchciński, Dorota Mech - późniejsza żona Marka, Andrzej Matusiewicz - przewodniczący Rady, późniejszy przewodniczący Sejmiku Województwa Podkarpackiego, senator i poseł na Sejm, Marek Zazula - artysta muzyk, Stanisława Iwaszkiewicz - lekarz medycyny, Stanisław Wnorowski - syn wspomnianej Alicji, Jerzy Miśkiewicz - działacz sportowy Polonii Przemyśl, August Partyński - dyrektor II LO, Robert Chama - późniejszy prezydent miasta (2002-2018), Mariusz

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ M. Kuchciński, *Chrześcijańska Demokracja wobec zmian administracyjnych Polski 1998-1999*, styczeń 1999 (mps).

Zamirski - trener koszykówki Polonii Przemyśl, obecnie dyrektor II LO, Włodzimierz Pisz - architekt, działacz Stowarzyszenia Obrony Pamięci Orłat Przemyskich oraz Bronisław Klecha. Marek Kuchciński objął przewodnictwo Komisji Promocji, Kultury i Ochrony Dóbr Kultury. Był zwolennikiem intensyfikacji działań na rzecz promocji miasta. Wówczas doprowadzono do powstania w Urzędzie Miejskim Biura Informacji i Promocji. Przez rok Kuchciński pełnił też funkcję przewodniczącego Klubu Radnych. Na funkcję prezydenta Przemyśla RM wybrała Tadeusza Sawickiego (1957-2000)²⁷, wiceprezesa Zarządu Wojewódzkiego PC. Do najważniejszych inicjatyw podejmowanych przez ówczesne środowisko PC w Radzie Miejskiej było uchwalenie pionierskiego programu „Polityka prorodzinna dla Miasta Przemyśla”, obejmującego kompleksowo wszystkie obszary życia rodzin w mieście. Program uwzględniał: w polityce mieszkaniowej - sprzedaż mieszkań komunalnych ich lokatorom na bardzo korzystnych warunkach, w polityce oświatowej - likwidację nauki w systemie zmianowym, m.in. poprzez tworzenie sieci małych szkół podstawowych, i wprowadzanie do szkół prorodzinnych programów wychowawczych; w dziedzinie zatrudnienia - organizowanie robót publicznych i prac interwencyjnych; w polityce zdrowotnej - zabezpieczenie terenów zielonych w ramach dbałości o „zielone płuca” miasta oraz wspieranie instytucji lekarza rodzinnego; w dziedzinie bezpieczeństwa - dbałość o stan oświetlenia w mieście, wprowadzenie patroli nocnych Straży Miejskiej, stworzenie dzieciom możliwości zabawy w pobliżu domu, zapewnienie bezpiecznych placów zabaw, utworzenie sieci Ścieżek rowerowych; w polityce społecznej - wprowadzenie Karty rodziny wielodzietnej, zagwarantowanie całodobowych schronisk dla bezdomnych oraz domu opieki dla kobiet i dzieci w potrzebie. Prace nad tym programem prowadziła Dorota Mech²⁸. Ponadto Rada Miejska podjęła decyzję o ustanowieniu corocznej nagrody dla twórców przemyskich.

Z wielu innych inicjatyw podejmowanych przez ówczesne środowisko PC w Radzie Miasta Przemyśla warto wymienić cykl konferencji organizowanych przy współudziale Klubu Myśli Politycznej i Przemyskiego Towarzystwa Kulturalnego, a więc środowiska dawnego Strychu Kulturalnego. Były to: konferencja programowa „Polska polityka wschodnia” (maj 1992), z udziałem Adolfa Juzwenki, Grażyny Ancyparowicz i Grzegorza Kostrzewy-Zorbasa; konferencja „Doktryna państwa obywatelskiego” (czerwiec

27 Tadeusz Sawicki, nauczyciel, absolwent Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UMCS. W latach 1991-1994 dyrektor Szkoły Podstawowej nr 14 w Przemyśle. Urząd prezydenta miasta Przemyśla sprawował od 5 lipca 1994 r. do 31 lipca 2000 r. Zmarł 1 listopada 2000 r. Pochowany na cmentarzu głównym w Przemyśle.

28 Uchwała nr 74/96 Rady Miejskiej w Przemyśle z dnia 2 lipca 1996 r. w sprawie przyjęcia samorządowego programu polityki prorodzinnej w Przemyśle.

1996), z udziałem m.in. Jarosława Kaczyńskiego, Kazimierza Ujazdowskiego, Michała Kuleszy (1948-2013) i Henryka Woźniakowskiego, a także polsko-niemiecka konferencja samorządowa Przemysł-Paderborn.

Marek Kuchciński wspomina: „Opracowaliśmy także pomysł, aby na licznych zabytkowych kamienicach umieszczać tablice pamiątkowe poświęcone ich wybitnym mieszkańcom (Władysław Tarnawski, Jerzy Grotowski, Artur Malawski, Zbigniew Brzeziński). Jednak nie był to pomysł powszechnie popierany. Ostatecznie udało się wówczas odsłonić specjalną tablicę z brązu poświęconą Marianowi Strońskiemu mieszkającemu przy ul. Matejki. Udało się także, w późniejszym czasie, wykonać tablice upamiętniające Zbigniewa Brzezińskiego oraz Artura Malawskiego. Ale to już było zasługą innych osób”²⁹.

Marek Kuchciński był w 1997 r. współautorem dokumentu „Działania na rzecz utrzymania warunków rozwoju miasta i Ziemi Przemyskiej tracących status wojewódzki” i uchwały Rady Miejskiej w Przemysłu w tej sprawie. Stanowisko zawarte w tych dokumentach zostało przyjęte przez RM 28 maja 1998 r. Postulowano wpisanie na listę instytucji finansowanych przez ministra kultury i sztuki Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej i Zakładu Fizjografii i Arboretum w Bolestraszczykach, przejęcie przez Sejmik Wojewódzki Małopolski Wschodniej (takiej nazwy pierwotnie używano), zlokalizowanie w Przemysłu siedzib delegatury Urzędu Wojewódzkiego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Regionalnej Izby Celnej, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, delegatury Wojewódzkiego Urzędu Pracy, delegatury Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej, a także pomoc organizacyjną i finansową w utworzeniu w Przemysłu wyższej szkoły humanistycznej - Akademii Przemyskiej.

4. Akademia Przemyska (1996-2001)

Jeszcze w latach 60. XX stulecia przemyski historyk, doc. Franciszek Persowski, zabiegał o utworzenie w swoim mieście wyższej uczelni. Ostatecznie jednak został pierwszym rektorem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie. Pomysły związane z utworzeniem ośrodka akademickiego w Przemysłu jednakże nigdy nie zostały zarzucone. Inicjatywa pojawiła się powtórnie w 1996 r., aczkolwiek o potrzebie powrotu do niej dyskutowano wśród działaczy PTK już wcześniej. Pomysł przedstawił Marek Kuchciński, będący wówczas radnym RM w Przemysłu. Środowisko skupione wokół niego powołało 19 sierpnia 1996 r. stowarzyszenie pod nazwą Towarzystwo Akademii Przemyskiej, które ostatecznie zostało zarejestrowane w 1997 r. Prezesem

29 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

Towarzystwa Akademii Przemyskiej został Tadeusz Sawicki, ówczesny prezydent Przemyśla. Kuchciński wszedł w skład Zarządu TAP. Inicjatywę poparło wiele instytucji i organizacji społecznych. Ważne też było wsparcie ponad 70 wybitnych przedstawicieli Świata nauki, kultury i polityki, związanych z Przemyślem lub po prostu sympatyzujących z tym miastem. Wśród nich należy wymienić: Lecha Kaczyńskiego (1949-2010), Zbigniewa Brzezińskiego (1928-2017), Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (1919-2000), Jerzego Giedroycia (1906-2000), Czesława Miłosza (1911-2004), Piotra Wandycza (1923-2017), Andrzeja Vincenza (1922-2014), Jerzego Bartmińskiego³⁰ i Jarosława Piekalkiewicza. Inicjatorzy uznali, że wielokulturowy Przemyśl, najważniejsze niegdyś miasto między Lwowem a Krakowem, znane ze swej tradycji i historii, zasługuje na własną wyższą uczelnię. Pomimo zaangażowania wielu osób powołanie państwowej uczelni w Przemyśle nie było możliwe. Dopiero po wdrożeniu reformy administracyjnej przez rząd Jerzego Buzka wprowadzono -w celu złagodzenia skutków likwidacji szeregu województw - rządowy program „Dialog i Rozwój”; w ramach którego dopuszczono możliwość tworzenia wyższych uczelni zawodowych. Z okoliczności tych skorzystano i projekt powołania Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej zgłoszono do ówczesnego wiceministra pracy i polityki socjalnej dr Grażyny Gęsickiej.

Marek Kuchciński 23lipca 1998 r. zastąpił Tadeusza Sawickiego na stanowisku prezesa Towarzystwa Akademii Przemyskiej. Przystąpiono wówczas do intensywnych prac przygotowawczych nad powołaniem wyższej uczelni.

Prezydent Sawicki wyznaczył pełnomocników: ds. organizacyjnych - Roberta Rybotyckiego i ds. dydaktycznych - prof. dr. hab. Jana Drausa. Pod koniec listopada udało się złożyć wniosek do Ministerstwa Edukacji Narodowej. Po uzyskaniu pozytywnej opinii MEN Rada Ministrów podjęła, 24 kwietnia 2001 r., uchwałę powołującą z dniem 1 czerwca 2001 r. PWSZ w Przemyśle. 10 maja 2001 r. prof. Jan Draus³¹ został mianowany pierwszym rektorem PWSZ. Pierwotnie na uczelni uruchomiono trzy kierunki: polonistykę, historię z archiwistyką i politykę regionalną³². W 2006 r. uczelnia została przekształcona w Państwową Wyższą Szkołę Wschodnioeuropejską.

Powstanie państwowej uczelni w Przemyśle dało kolejnym pokoleniom jego mieszkańców możliwość kontynuowania edukacji na poziomie wyższym na miejscu. Placówka ta stała się ważnym ośrodkiem nie tylko kształcenia, lecz także innego rodzaju aktywności - na polu współpracy międzynarodowej i wymiany naukowej. Marek Kuchciński już jako wicewojewoda,

30 Biogram prof. Jerzego Bartmińskiego, ES, tom 4, s. 25-26.

31 Biogram Jana Drausa, ES, tom 4, s. 71-72.

32 Zob. *Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyśle 2001-2011*, Przemyśl 2010/2011.

a następnie poseł na Sejm RP, wielokrotnie wspierał rozwój infrastruktury uczelnianej, także poprzez organizację spotkań i konferencji z udziałem parlamentarzystów państw Grupy Wyszehradzkiej.

5. Wicewojewoda podkarpacki (1999-2001)

W latach 1999-2001 Marek Kuchciński z rekomendacji PPChD pełnił funkcję wicewojewody podkarpackiego. Wojewodą w tym czasie był Zbigniew Sieczkoś³³, aktywny działacz podziemnych struktur Solidarności w Rzeszowie, członek kierownictwa RKW.

Jak wspomina Marek Kuchciński: „Ten wybór był zaskoczeniem, pomimo wiedzy o wcześniejszych staraniach ze strony kolegów parlamentarzystów Adama Łozińskiego, Witolda Kowalskiego i Krzysztofa Tchórzewskiego, ówczesnego prezesa PC (1997-1999). A odbyło się to tak: wiosną 1999 r. Krzysztof Tchórzewski zgłosił premierowi Jerzemu Buzkowi moją kandydaturę na wakujące miejsce wicewojewody na Podkarpaciu. Uzasadniał ją m.in. tym, że zajmuję się polityką przygraniczną (polsko-słowacko-ukraińską) i regionalną (byłem pełnomocnikiem Zarządu Głównego PC ds. tejże polityki), znam dobrze sprawy Podkarpacia, od wielu lat działam tam w sferze publicznej. I premier zgodził się. Chwilę później z inną kandydaturą na wicewojewodę był u niego Stanisław Zając (1949-2010) z delegacją ZChN. Ale Jerzy Buzek im odpowiedział, że dał już słowo Tchórzewskiemu. Wcześniej konsultowałem tę, wówczas potencjalną, decyzję z Jarosławem Kaczyńskim, który formalnie nie był prezesem PC, ale uzgadnialiśmy z nim wszystkie ważne decyzje. Jarosław wyraził zgodę, jednak nie liczyłem na tę nominację. Wybrałem się w góry i o nominacji dowiedziałem się w Bieszczadach, gdzieś na Haliczu, gdy kolega Jan Sołek³⁴ zadzwonił z gratulacjami. W pierwszej chwili nie zrozumiałem, o co chodzi, bo ówczesne telefony komórkowe nie działały najlepiej. Ale potem Janek zapytał, dlaczego nie ma mnie u premiera przy odbiorze nominacji. No i musiałem niestety zejść z gór. Nominację odebrałem trzy dni później, chyba 1 kwietnia. (Nawiasem mówiąc: to trzydniowe opóźnienie jest symboliczne, bo jadąc w 1977 r. do wojska, z kolegą z Przemyśla Wieśkiem Stysiem, także spóźniłem się trzy dni, bo pomyliliśmy pociągi i zamiast do Kołobrzegu pojechaliśmy do Olsztyna)»³⁵.

Warto w tym miejscu przytoczyć relację Krzysztofa Tchórzewskiego (ówczesnego polityka PPChD): „Marka Kuchcińskiego poznałem w 1992 r.

33 Biogram Zbigniewa Sieczkosia, ES, tom 2, s. 408.

34 Biogram Jana Sołka, ES, tom 4, s. 445.

35 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

na jednym ze spotkań prezesa Jarosława Kaczyńskiego z szefami zarządów wojewódzkich Porozumienia Centrum. Mieliśmy wspólne tematy związane z tym, że po upadku rządu Jana Olszewskiego zostałem, prawie jednocześnie z Janem Musiałem, odwołany - w 1992 r. - ze stanowiska wojewody siedleckiego, a Musiał ze stanowiska wojewody przemyskiego. Marek zrobił na mnie bardzo dobre wrażenie, odebrałem go jako człowieka bardzo inteligentnego, marzącego o dobrym zorganizowaniu współpracy regionu przemyskiego z rodzącą się niepodległą Ukrainą, oraz jako zaangażowanego polskiego patriotę. Bardzo go polubiłem. Widziałem w nim duży potencjał do pracy na rzecz odbudowy pełnej niepodległości Polski. Do tego potrzebna jest jednak znajomość zasad funkcjonowania struktur państwowych oraz sposobu rozwiązywania problemów z tego wynikających. Gdy pojawiła się możliwość powołania go na wicewojewodę podkarpackiego, uznałem, że będzie to dla niego wspierała szkoła zasad zarządzania, jaka jest niezbędna przy pełnieniu wyższych funkcji państwowych. Dlatego, jako członek kierownictwa AWS, mocno i ze skutkiem pozytywnym, zabiegałem o jego powołanie na to stanowisko. Jako wicewojewoda podkarpacki Marek radził sobie wyśmienicie. Cieszę się, bo przyszłość pokazała, że moja ówczesna wysoka ocena jego osobistych możliwości była bardzo słuszna"³⁶.

Jako wicewojewoda podkarpacki Marek Kuchciński odpowiadał za sprawy ochrony zabytków, środowiska, rolnictwa i za sprawy kombatanów. Podlegały mu wówczas także służby zespolone: konserwator zabytków, inspekcje środowiska i instytucje obsługujące rolnictwo. Sam wspomina tamten okres swojej działalności następująco: „Od początku uznałem, że najlepszą formą pracy będzie praca w terenie, w województwie i otwarcie na sąsiednie obszary przygraniczne. Podczas częstych wizytacji, wielu spotkań i konferencji poznawałem województwo i starałem się wspierać równomiernie cały jego obszar. Nie unikałem spotkań trudnych. Gdy Samoobrona organizowała protesty na drogach, jechałem do nich i rozmawiałem z demonstrantami. Tym bardziej że uważałem, że ich protesty są słuszne, jak w przypadku obrony likwidowanych na Podkarpaciu (wcześniej niektóre z nich sprzedane zostały jakimś ubekom) zakładów mięsnych Resdrab i Resmiesz. Tak było, gdy blokowano drogę A4 w Świlczy koło Rzeszowa czy w Medyce koło Przemyśla"³⁷.

Marek Kuchciński wspierał też rozwój współpracy przygranicznej we wszystkich możliwych obszarach aktywności, szczególnie w kontaktach polsko-ukraińskich. Kontakty te dawały bardzo dobre efekty dzięki jego współpracy z ówczesnym konsulem RP we Lwowie, przyjacielem z KUL i z działalności podziemnej Krzysztofem Sawickim. W 2000 r. został

36 Relacja Krzysztofa Tchórzewskiego (2020).

37 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

zorganizowany kilkudniowy objazd (wizytacja) granicy polsko-ukraińskiej z udziałem kilkudziesięciu dziennikarzy z wielu państw Europy Zachodniej i Północnej. Wicewojewoda Kuchciński uczestniczył też w spotkaniach samorządowców, m.in. z powiatów jarosławskiego i sąsiadującego z nim po stronie ukraińskiej Nowego Jaworowa, oddzielonych budowanym wówczas (1999 r.) przejściem granicznym Korczowa-Krakowiec. Ówczesnym starostą jarosławskim był Mieczysław Kasprzak z PSL, późniejszy poseł na Sejm RP, a wicestarostą Janusz Kołakowski z ZChN. Kuchciński brał też udział w otwarciu przejść granicznych ze Słowacją, m.in. przejścia Radoszyce-Palota w roku 2000. Był również uczestnikiem wielu konferencji międzynarodowych dotyczących rozwoju przedsiębiorczości, gospodarki i ochrony środowiska. W ramach działań rozwijających współpracę polsko-ukraińską wspierał funkcjonowanie takich form, jak kapituła Pojednania Polsko-

-Ukraińskiego, której jednym z założycieli był ówczesny radny Przemysła Wojciech Inglot (1955-2013)³⁸. Kapituła wyróżniała postaci, które wniosły wybitny wkład we współpracę polsko-ukraińską - spotkała się m.in. w Arłamowie 17-18 marca 2000 r. i podczas szczytu prezydentów Polski i Ukrainy w Rzeszowie w maju 2000 r. Podczas rzeszowskiego szczytu Kuchciński przedstawił w imieniu wojewody Zbigniewa Sieczkosia potrzebę budowy większej liczby przejść granicznych i lepszej obsługi ludzi na tych przejściach. Wspierał też współpracę dziennikarzy z Polski i Ukrainy - uczestniczył w tworzeniu ich stowarzyszenia w 1999 r. Brał też udział w ogólnopolskim zjeździe dziennikarzy Polonii Świata w Łańcucie (9 maja 2000 r.)³⁹.

W obszarze środowiska Kuchciński mocno wspierał rozwój różnych form ochrony przyrody na Podkarpaciu (parki narodowe, krajobrazowe, rezerwaty, obszary chronione) oraz współpracę międzynarodową, szczególnie w ramach trójstronnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”, który tworzą Bieszczadzki Park Narodowy z sąsiednimi na Ukrainie i Słowacji. Rząd pomagał także samorządom w odbudowie różnych form tzw. małej retencji, w tym małych zbiorników. Razem z ówczesnym wicemarszałkiem Sejmu Stanisławem Zającem i marszałkiem województwa Bohdanem Rzońcą Kuchciński otworzył, 1 lipca 2001 r., zbiornik w Bliznem, w gminie Jasienica Rosielna w powiecie brzozowskim⁴⁰.

Swoją aktywność Kuchciński wykazywał również w sytuacjach kryzysowych. Jedną z nich były problemy z rzekami wpływającymi do Polski

38 Wojciech Inglot, założyciel i właściciel znanej firmy kosmetycznej INGLOT Cosmetics. Przewodniczący Rady Miejskiej w Przemysłu (2000-2002), honorowy konsul Ukrainy w Przemysłu (2000-2010). Każdego roku w II LO w Przemysłu przyznawana jest nagroda im. Wojciecha Inglota dla najzdolniejszych uczniów w dziedzinie chemii.

39 Materiały Marka Kuchcińskiego.

40 *Ibidem*.

z Ukrainy (Mlecza i dopływy), które bywały zanieczyszczone siarką, znajdują się bowiem na terenach zasobnych w złoża tego pierwiastka. W Polsce wówczas zamykano kopalnie w Baszni w powiecie lubaczowskim z powodu braku popytu na siarkę, podobnie było na Ukrainie. Trzeba było szybkich interwencji, aby zanieczyszczone wody nie spowodowały wielkich szkód. Inną sytuacją kryzysową była powódź na Zakarpaciu wskutek wylania rzeki Cisy - Kuchciński zaangażował się wówczas w organizowaną z Podkarpacia, przez wojewodę i Państwową Straż Pożarną, pomoc dla powodzian. Jak wspomina: „Te zainteresowania zaowocowały powstaniem idei, a potem programu »Zielone Karpaty«, który przygotowywałem ze współpracownikami: Marią Suchy - wojewódzkim inspektorem ochrony środowiska, dyrektorami Bieszczadzkiego i Magurskiego parków narodowych, prof. Jerzym Pióreckim - dyrektorem Arboretum w Bolestraszcach, prof. Januszem Kotlarczykiem z Krakowa czy prof. Zygmuntem Wnukiem (1942-2016) z Rzeszowa. Sukcesywnie udawało się przekonywać do programu kolegów z Małopolski i Śląska, czyli województw karpackich, dążąc do umiędzynarodowienia programu”⁴¹.

Jeśli chodzi o wizyty zagraniczne, Kuchciński jako wicewojewoda podkarpacki jeździł głównie na wschód, do gmin i województw graniczących z Podkarpaciem. To były wyjazdy także sentymentalne, bo cała jego rodzina pochodziła z ziem wschodnich położonych tuż za granicą. Głównym miejscem docelowym był Lwów. Oprócz kontaktów z władzami państwowymi lwowskimi Kuchciński przy każdej okazji wspierał środowiska polskie, które przetrwały czasy wojny i pożogi. W archidiecezji lwowskiej najprężniej rozwijała się struktura kościelna, co siłą rzeczy powodowało, że wielokrotnie uczestniczył on w uroczystościach w różnych parafiach, jak np. 8 września 2001 r. w Mościskach podczas uroczystej koronacji obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy⁴². Marek Kuchciński wspomina, że prawdopodobnie był to jego ostatni wyjazd jako wicewojewody. W październiku odbyły się wybory parlamentarne, które AWS przegrała, a do rządów wróciła lewica w postaci koalicji SLD-PSL. Jednakże do Sejmu weszła reprezentacja Prawa i Sprawiedliwości. Kuchciński otrzymał pierwsze miejsce na liście PiS w okręgu krośnieńsko-przemyskim i z ramienia tej partii został posłem na Sejm RP.

41 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

42 *Ibidem*.

W wielkiej polityce (2001-2015)

1. W strukturach Prawa i Sprawiedliwości

Marek Kuchciński, który dopiero po wejściu w życie reformy administracyjnej Polski w 1999 r. objął funkcję wicewojewody podkarpackiego¹ - z ramienia Porozumienia Polskich Chrześcijańskich Demokratów (PPChD)², wchodzącej w skład Akcji Wyborczej Solidarność (AWS) - nie tylko nie zrezygnował wówczas z członkostwa w Porozumieniu Centrum (PC), ale wciąż przewodniczył strukturom tej partii w Przemyślu i regionie. Objęcie stanowiska wicewojewody odbyło się za zgodą i wiedzą prezesa PC Jarosława Kaczyńskiego, który później opisywał: „Dostał przedtem wyraźny sygnał z mojej strony, bym starał się o stanowisko [wicewojewody - przyp. J.D.], demonstrując swoją lojalność wobec AWS, ale nie występując z PC”³. Ta podwójna przynależność partyjna Kuchcińskiego wobec dekompozycji AWS w 2001 r. i wcześniejszej utraty przez rząd Jerzego Buzka większości

W 1999 r. w wyniku reformy administracyjnej powstało województwo podkarpackie, złożone z czterech dotychczasowych województw: rzeszowskiego, przemyskiego, krośnieńskiego i tarnobrzckiego. W starania o to, aby funkcję wicewojewody powierzono Markowi Kuchcińskiemu, byli zaangażowani zwłaszcza ówczesny poseł PC-AWS Adam Łoziński i senator Witold Kowalski.

² Zdaniem niektórych polityków PPChD nie było partią polityczną, lecz konfederacją kilku partii: Porozumienia Centrum (prezes - Antoni Tokarczuk, przewodniczący Zarządu Głównego PC- Krzysztof Tchórzewski), Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego (prezes - Artur Balazs) i Partii Chrześcijańskich Demokratów (prezes - Paweł Łączkowski).

³ J. Kaczyński, *Porozumienie przeciw monowładzy. Z dziejów PC*, Poznań 2016, s. 352.

sejmowej (od 2000 r. rząd mniejszościowy, po wyjściu z koalicji Unii Wolności) umożliwiła mu natychmiastowe przejście do nowo założonej, 29 maja 2001 r., przez Lecha i Jarosława Kaczyńskich partii Prawo i Sprawiedliwość (PiS), będącej sukcesorką Porozumienia Centrum. Już w kwietniu 2001 r. Marek Kuchciński wraz z Adamem Komórkiem, ówczesnym wójtem gminy Domaradz, uczestniczyli w przygotowawczej naradzie przyszłej partii PiS w Warszawie, w siedzibie przy ul. Puławskiej (spotkanie to prowadził Lech Kaczyński). Toteż obydwaj byli pierwszymi na Podkarpaciu członkami-założycielami PiS, do których dołączył jeszcze Jacek Kiczek z Rzeszowa. W wyniku tej kwietniowej narady Marek Kuchciński został pełnomocnikiem PiS na Podkarpaciu i jego zadaniem było tworzenie struktur tej partii, najpierw w formie komitetów w miastach i gminach, a po sądowej rejestracji PiS (13 czerwca 2001 r.) - w formie zarządów. Pierwszy komitet PiS powstał w Białymstoku, drugi zaś w Przemyśle, nieco później utworzono komitety w Rzeszowie oraz w pozostałych miastach i gminach województwa⁴. Tworzeniu tych struktur niewątpliwie sprzyjała funkcja wicewojewody. Dla Kuchcińskiego był to gorący czas działania, gdyż jesienią 2001 r. miały się odbyć wybory parlamentarne. W ciągu trzech miesięcy zbudowano - na fundamencie struktur Porozumienia Centrum - struktury w większych miastach, a także powołano pełnomocników PiS w gminach. Wytypowano też kandydatów do Sejmu i Senatu, których zgłoszono prezesowi PiS Lechowi Kaczyńskiemu (Jarosław Kaczyński prezesem PiS został w 2002 r., po objęciu przez Lecha Kaczyńskiego urzędu prezydenta Warszawy), gdyż o ostatecznym kształcie list wyborczych decydowały centralne władze partii. Liderami list wyborczych PiS na Podkarpaciu zostali: w okręgu wyborczym Przemyśl-Krosno - Marek Kuchciński, a w okręgu rzeszowskim - Marek Jurek, przewodniczący Rady Politycznej Przymierza Prawicy⁵. Obaj liderzy uzyskali mandaty poselskie. W tej sytuacji zaszły zmiany w regionalnej strukturze PiS na Podkarpaciu. Przewodniczącym Rady Regionalnej PiS został Marek Jurek, jego zastępcą zaś Marek Kuchciński, który jednocześnie objął przewodnictwo PiS w okręgu wyborczym nr 22 (Przemyśl-Krosno-Jarosław-Jasło-Lubaczów). Kolejne zmiany w podkarpackich strukturach PiS wprowadzono w 2002 r. Po zjednoczeniu się

4 W Przemyśle pierwszymi członkami-założycielami PiS byli: Danuta Rusinowska, Bogumiła Klarenbach, Bogusław Zaleszczyk, Zbigniew Duszyk, Andrzej Wolanin, Witold Wiśniewski; w Brzozowie: Adam Komórek; w Krośnie: Jan Gancarski, Paweł Krzanowski, Krzysztof Babinetz, Konrad Dąbał; w Jarosławiu: Paweł Niemkiewicz (zm. w maju 2014 r.), Andrzej Wyczawski; w Jasle: Witold Lechowski; w Rzeszowie: Jacek Kiczek, Piotr Stręk, Paweł Rak; w Dębicy: Czesław Łączak; w Tarnobrzegu: Jacek Brycki.

5 W myśl ordynacji wyborczej z 12 kwietnia 2001 r. województwo podkarpackie było podzielone na dwa okręgi wyborcze.

Przymierza Prawicy z PiS (2 czerwca 2002 r.) i objęciu przez Marka Jurka funkcji wiceprzewodniczącego PiS, przewodniczącym podkarpackiej Rady Regionalnej PiS został poseł Marek Kuchciński, który zachował jednocześnie szefostwo partii w swoim okręgu wyborczym. W związku z tym, że od 2001 r. Marek Kuchciński nieustannie odnawia mandat poselski, począwszy od IV do obecnej IX kadencji (od 2001 do 2023 r.) wciąż zachowuje dotychczasowe partyjne funkcje na Podkarpaciu. Jednocześnie wchodzi w skład Komitetu Politycznego PiS na szczeblu centralnym (od 2001 r.). Ponadto w latach 2007-2010 był wiceprezesem Prawa i Sprawiedliwości (do momentu wyboru na wicemarszałka Sejmu)⁶.

2. W Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej (2001-2015)

a) Sejm IV kadencji (2001-2005)

W Sejmie RP IV kadencji (2001-2005) Klub Parlamentarny Prawo i Sprawiedliwość, któremu najpierw przewodniczył Jarosław Kaczyński, a od 2004 r. Ludwik Dorn, liczył 44 posłów, wśród których był Marek Kuchciński. Większość sejmową stanowili posłowie Sojuszu Lewicy Demokratycznej, Unii Pracy i Polskiego Stronnictwa Ludowego, sprawujący rządy w Polsce (premierem był najpierw Leszek Miller, a później Marek Belka). Władze PiS, chcąc mieć ogłód prac sejmowych pomimo skromnej reprezentacji parlamentarnej, delegowały każdego posła do minimum dwóch komisji sejmowych. Marek Kuchciński najpierw został powołany do dwóch: Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych. W lutym 2003 r. zgodnie z decyzją Sejmu na wniosek władz swojego klubu został odwołany z Komisji Mniejszości Narodowych i przeniesiony do Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej, w której w 2004 r. objął funkcję wiceprzewodniczącego. Ponadto w 2004 r. przez miesiąc (od 24 czerwca do 23 lipca) pracował w Komisji ds. Unii Europejskiej. Uczestniczył też w pracach 17 podkomisji nadzwyczajnych, które zajmowały się konkretnymi projektami ustaw. W dwóch podkomisjach nadzwyczajnych: do rozpatrzenia poselskich projektów ustaw o zmianie miasta stołecznego Warszawy (13 października 2004 - 1 lipca 2005) oraz do rozpatrzenia rządowych projektów ustaw o zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych ustaw oraz o zmianie ustawy o pracownikach samorządowych (23 listopada 2004 - 22 marca 2005) pełnił funkcję wiceprzewodniczącego.

⁶ Archiwum Biura Poselskiego Marka Kuchcińskiego (dalej: ABPMK), materiały i dokumenty Porozumienia Centrum oraz Prawa i Sprawiedliwości.

Dla posła Kuchcińskiego duże znaczenie miała praca w Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Przyszedł do niej bowiem z konkretnym pomysłem - „Zielone Karpaty”. Był to międzynarodowy, wielofunkcyjny program rozwoju Karpat, który Kuchciński zainicjował jako wicewojewoda podkarpacki. Rozumiejąc znaczenie ochrony środowiska naturalnego, jego walory i racjonalność korzystania z zasobów przyrodniczych oraz fakt, że natura nie zna granic państwowych, poseł Kuchciński podjął działania w dwóch kierunkach: wprowadzenia do polityki państwa przynajmniej częściowych elementów „Zielonych Karpat” oraz umiędzynarodowienia tego programu poprzez włączenie do niego najpierw Słowacji, a później Ukrainy. Zderzywszy się z problemami braku wody pitnej (polskie Karpaty wytwarzają najwięcej wody pitnej) oraz rokrocznych powodzi w terenach górskich, podjął postulaty środowisk naukowych Rzeszowa i Krakowa dotyczące ochrony karpackich zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, budowania zbiorników retencyjnych, dbania o stan lasności, czyli ochrony całej gospodarki wodnej i leśnej oraz przyrody. Korzystał z raportów i studiów opracowanych przez instytucje państwowe i samorządowe, które obejmowały całe polskie Karpaty, czyli siedem powiatów województwa podkarpackiego (przemyski, sanocki, leski⁷, bieszczadzki, krośnieński, jasielski, brzozowski, strzyżowski), osiem powiatów województwa małopolskiego (gorlicki, nowosądecki, tatrzański, limanowski, myślenicki, wadowicki, nowotarski, suski) oraz trzy powiaty województwa śląskiego (bielski, żywiecki, cieszyński). Raporty, dzięki którym możliwe było doskonalenie projektu „Zielonych Karpat”; odnosiły się do takich kwestii, jak: turystyka letnia i zimowa, w tym agroturystyka i ekoturystyka, ochrona dziedzictwa kulturowego, rolnictwo ekologiczne, lecznictwo uzdrowiskowe, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, edukacja i kultura, ochrona przyrody, gospodarka leśna i wodna, zapobieganie powodziom, gospodarka odpadami⁸. Poseł Kuchciński zdawał sobie sprawę, że jego partia jest w opozycji i posiada niewielki wpływ na obóz rządowy, nie ustawał jednak w wysiłkach upowszechniania idei i założenia swojego programu. Czynił to zarówno na posiedzeniach sejmowej komisji ochrony środowiska i organizowanych z jego inicjatywy posiedzeniach wyjazdowych tej komisji, m.in. w Bieszczadach, jak i w licznych rozmowach z przedstawicielami rządu i parlamentu. Swoje starania o polityczne zaistnienie „Zielonych Karpat” nasilił po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r., kiedy Polskę zaczął obowiązywać unijny program „Natura 2000”. Kuchciński miał bowiem Świadomość, że rygorystyczne zapisy tego programu w zakresie ochrony

7 Powiat leski utworzono w 2002 r. z części powiatu bieszczadzkiego.

8 ABPMK, Stan środowiska w obszarze funkcjonalnym „Zielone Karpaty” (raport), Rzeszów 2000, s. 4-5.

przyrody znacznie utrudnią rozbudowę infrastruktury i w ogóle politykę rozwoju „Zielonych Karpat”. Jakkolwiek dostrzegał w „Naturze 2000” szlachetność samej idei, to jednak uważał, że dla rozwoju Polski, szczególnie w przestrzeni karpackiej, program ten będzie stanowić spore utrudnienie. Unia Europejska „Naturę 2000” wprowadziła w momencie, kiedy państwa zachodnie posiadały już odpowiednią infrastrukturę społeczną, gospodarczą i komunikacyjną, a Polska dopiero weszła na Ścieżkę rozwoju w tym zakresie i zaczęła korzystać z unijnych funduszy. Posłowi Kuchcińskiemu udało się znaleźć w parlamencie zwolenników „Zielonych Karpat” oraz uzyskać polityczne wsparcie ze strony Klubu Parlamentarnego PiS, dzięki czemu doprowadził do zaistnienia tego programu, przynajmniej na forum sejmowej Komisji Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, a także w obszarze współpracy przygranicznej, realizowanej m.in. przez samorządy i euroregiony. Jednakże pomimo przychylności wielu posłów ówczesnej lewicowej koalicji rządowej nie było odpowiednich okoliczności do całościowej, ustawowej realizacji tego programu. Niemniej Kuchciński podjął taką próbę na przykładzie ustawy uzdrowiskowej, wniesionej przez posłów PiS. Miała ona umożliwić rozwój lecznictwa kuracyjno-uzdrowiskowego i siłą rzeczy dotyczyła terenów karpackich. Niestety nie spotkała się z poparciem lewicowej większości sejmowej⁹.

Marek Kuchciński podczas pełnienia funkcji państwowych podjął działania w celu umiędzynarodowienia „Zielonych Karpat”. Pierwsze kroki w tym zakresie uczynił w czerwcu 1999 r., kiedy uczestniczył, jako wicewojewoda, w IV posiedzeniu Polsko-Słowackiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Transgranicznej w Lubowniańskich Kupelach i doprowadził do włączenia „Zielonych Karpat” w obszar prac grupy roboczej ds. środowiska i gospodarki leśnej tejże Komisji. Niebawem, gdyż w sierpniu 1999 r., o założeniach tego projektu dyskutowano na spotkaniu owej polsko-słowackiej grupy roboczej w Boguchwale koło Rzeszowa. W maju 2000 r. na V posiedzeniu Polsko-Słowackiej Komisji Międzyrządowej w Szczyrku strona słowacka wyraziła wolę dołączenia do „Zielonych Karpat”¹⁰. Już jako poseł Marek Kuchciński rozpropagował „Zielone Karpaty” w wielu środowiskach, także na Ukrainie - głównie wśród przyrodników Lwowa, Tarnopola, Stanisławowa czy Zakarpacia. Szczególnie cenna okazała się współpraca w ramach trójkrotnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty

9 W Polsce, głównie na obszarze gór i pogórzy karpackich, jest blisko 100 gmin, które mogłyby się stać uzdrowiskami i w ten sposób wzbogacać swój rozwój. A wówczas funkcjonowały 42 uzdrowiska. Rozwój nowych blokował biurokratyczny aparat ministerstw. Odrzucony projekt był szansą na tworzenie nowych uzdrowisk i ich rozwój.

10 ABPMK, Zielone Karpaty - wielofunkcyjny rozwój obszarów górskich i podgórskich (dokument).

Wschodnie!': łączącego m.in. Bieszczadzki Park Narodowy, Użański Park Narodowy z Ukrainy i słowacki Park Narodowy „Połoniny”. Podkreślić należy, że w Sejmie IV kadencji parlamentarne komisje środowiska Polski i Ukrainy kilkakrotnie odbywały wspólne posiedzenia i wizytacje, zarówno w polskich, jak i ukraińskich Bieszczadach”.

Drugą ważną sferą aktywności posła Kuchcińskiego w Sejmie IV kadencji były działania na rzecz wzmocnienia i unowocześnienia infrastruktury granicznej, w szczególności przejść granicznych na Ukrainę i na Słowację. Z doświadczeń wyniesionych z Przemysła wiedział, jakie społeczne znaczenie dla regionu podkarpackiego miała wówczas wymiana ludzka i handlowa. Kuchcińskiego mobilizował przykład bazaru przemyskiego, na którym handel był w latach 90. XX w. źródłem utrzymania kilkunastu tysięcy mieszkańców ziemi przemyskiej. Poseł zdawał sobie sprawę z korzyści płynących z ułatwień przepływu ludzi i towarów zza wschodniej granicy, toteż podjął starania o rozbudowę drogowego przejścia granicznego w Medyce i utrzymanie tam na przejściu kolejowym odpraw fitosanitarnych i weterynaryjnych (wraz z modernizacją terminali), a także o budowę parkingów dla dużych samochodów ciężarowych w Korczowej i Medyce, budowę nowych międzynarodowych przejść granicznych: Budomierz-Hruszew (powiat lubaczowski), Malhowice-Niżankowice (powiat przemyski) oraz turystyczno-sezonowych przejść granicznych w miejscowościach: Bandrów-Mszaniec (gmina Ustrzyki Dolne), Żurawin (gmina Lutowiska), Nowe Sady (gmina Fredropol), Michniowiec (gmina Czarna), Radruż (gmina Horyniec-Zdrój)¹². Postulując powyższe przedsięwzięcia we wrześniu 2004 r., a więc po wejściu Polski do Unii Europejskiej, Kuchciński Świadomy był przyszłych wyzwań dla Podkarpacia w kontekście stosunków polsko-ukraińskich. Funkcjonujące dotychczas trzy przejścia graniczne (Korczowa, Medyka, Krościenko) już wówczas - nawet przy obowiązywaniu wiz dla Ukraińców - były zatłoczone i stanowiły zarzewie społecznych konfliktów. Utrudniały wymianę gospodarczą i międzynarodowy ruch komunikacyjny. Wiele z wymienionych postulatów w kolejnych latach zostało urzeczywistnionych. Dla turystyczno-sezonowych przejść granicznych przeszkodą były przepisy Unii Europejskiej, gdyż wschodnia granica Polski od 2004 r. ma charakter unijny. Dopiero po ponad 20 latach udało się uruchomić - przy

11 ABPMK, zbiór dokumentów dotyczących „Zielonych Karpat”. Wiele cennych wskazań odnoszących się do współpracy międzynarodowej w trójstronnym rezerwacie biosfery udzielał Markowi Kuchcińskiemu Wojomir Wojciechowski, ówczesny dyrektor Bieszczadzkiego Parku Narodowego, autor m.in. książki *Czar Bieszczadów. Opowiadania Woja*, Rzeszów 2009.

12 ABPMK, Inicjatywy posła Kuchcińskiego w sprawie granicy polsko-ukraińskiej w IV kadencji Sejmu RP, 2004.

wspierciu samorządu województwa podkarpackiego - jedno turystyczno-sezonowe przejście w Wołosatem¹³.

Pomimo granicznych przeszkód Marek Kuchciński nie ustawał w wysiłkach na rzecz polsko-ukraińskiej współpracy. Inicjował i wspierał różne formy wymiany międzyludzkiej z naszymi sąsiadami. Godny podkreślenia jest fakt doprowadzenia do współpracy w 2004 r. dwóch szkół z powiatu przemyskiego - w Sierakoścach i Lipie - z sąsiadującą z nimi po stronie ukraińskiej szkołą w Niżankowicach. Kuchciński znalazł dla tych placówek darczyńcę - Fundację UPS, jedną z największych firm kurierskich na Świecie. Sfinansowała ona w tych szkołach pracownie komputerowe (wraz z komputerami i oprogramowaniem), pracownie plastyczne, muzyczne, biblioteki, hale sportowe, dodatkowe zajęcia szkolne dla uczniów, a dla tych najzdolniejszych ufundowała program stypendialny. Efektem tej współpracy był wspólny wyjazd uczniów do Stanów Zjednoczonych. Ponadto wielu z nich ukończyło studia¹⁴.

Marek Kuchciński miał swój udział także w pierwszym obywatelskim projekcie ustawy odnoszącym się do brutalizacji przekazów medialnych (także Internetu) skierowanych do dzieci i młodzieży, który został przygotowany przez Komitet Inicjatywy Ustawodawczej Ustawy o Zakazie Promowania Przemocy w Środkach Masowego Przekazu w Przemyśle latem 2001 r., w okresie rządów Akcji Wyborczej Solidarność z Unią Wolności. Pełnomocnikiem tego Komitetu była Lucyna Podhalicz, niebawem dyrektor Biura Poselskiego Marka Kuchcińskiego. Po zebraniu ponad 100 tysięcy podpisów projekt ten został przekazany - 14 sierpnia 2001 r. - ówczesnemu marszałkowi sejmu Maciejowi Płażyńskiemu i oficjalnie zarejestrowany. Pomimo kończącej się wówczas III kadencji Sejmu projekt nie utracił ważności (obywatelskich projektów ustaw przez dwie kadencje nie obowiązuje zasada dyskontynuacji), lecz przeszedł na IV kadencję. Jakkolwiek został on zaprezentowany na forum sejmowym przez Lucynę Podhalicz, to jednak brak woli politycznej ze strony lewicowej większości sejmowej sprawił, że prace nad nim do końca IV kadencji nie zostały ukończone¹⁵. W Sejmie V kadencji prace nad nim, ale już jako projektem poselskim (druk nr 859), podjęto na nowo. Przedłużające się prace w komisjach sejmowych sprawiły, że nie zdążono tego projektu wprowadzić na plenarne posiedzenie izby poselskiej, została bowiem podjęta decyzja o skróceniu kadencji Sejmu¹⁶.

13 ABPMK, materiały dotyczące infrastruktury granicznej.

14 ABPMK, materiały i dokumenty. Znajomość z prezesem UPS Arnoldem Wellmanem Marek Kuchciński nawiązał dzięki kontaktom utrzymywanym ze środowiskiem Rogera Scrutona i Marka Matraszka.

15 Por. ABPMK, Pismo Marszałka Sejmu Marka Borowskiego wraz z projektem ustawy i uzasadnieniem (druk sejmowy nr 4/2001).

16 ABPMK, materiały i dokumenty.

W Sejmie IV kadencji, kiedy Prawo i Sprawiedliwość było w opozycji sejmowej, posłowie tej partii główną uwagę skupili na wypracowaniu kompleksowego programu dla Polski. Klub Parlamentarny PiS od 2003 r. pracował w zespołach roboczych z udziałem ekspertów z poszczególnych dziedzin życia społecznego. Poseł Marek Kuchciński kierował zespołem do spraw polityki regionalnej. We współpracy z Krzysztofem Jurgielem, kierownikiem zespołu do spraw rolnictwa i rozwoju wsi, oraz prof. Janem Szyszką (1944-2019), który przewodniczył zespołowi do spraw ochrony środowiska, zostały wypracowane założenia programu Prawa i Sprawiedliwości (w zakresie polityki regionalnej, rolnictwa i ochrony środowiska). Ogłoszono je podczas konwencji ekonomicznej PiS 12 grudnia 2004 r. w Warszawie¹⁷. Stały się one także częścią programu „Polska Wschodnia”: przyjętego uchwałą Rady Politycznej PiS 30 kwietnia 2005 r. Autorem tej uchwały był Marek Kuchciński¹⁸. W następnej kadencji Sejmu program ten został urzeczywistniony.

Jesienią 2004 r., w trakcie wyborów prezydenckich na Ukrainie (I tura - 31 X, II tura - 21 XI), w których rywalizowali ówczesny premier Wiktor Janukowycz z przywódcą „Naszej Ukrainy” Wiktorem Juszczenką i w których następstwie wybuchła pomarańczowa rewolucja, Marek Kuchciński z ramienia swojej partii, która zorganizowała wyjazd na Ukrainę ponad 1300 wolontariuszy jako obserwatorów, koordynował działalnością prawie 600 z nich. Przewożeni oni byli na Ukrainę autobusami i pociągami przez Przemysł do Lwowa i dalej do Ługańska, Mariupola, Odessy, Winnicy, na Podole, Zakarpacie i Wołyń. Wśród nich na Zakarpaciu był Kuchciński razem ze śp. senator Anną Kurską. Większość tych osób po sfałszowanych wyborach na rzecz Janukowycza czynnie wspierała protesty na kijowskim Majdanie, podczas których wystąpił m.in. ówczesny prezydent Warszawy Lech Kaczyński. Konsekwencją tych wydarzeń było powtórzenie wyborów (26 grudnia 2004 r.) i zwycięstwo Wiktora Juszczenki. Marek Kuchciński za zaangażowanie się w sprawy ukraińskie został 6 sierpnia 2007 r. uhonorowany przez prezydenta Wiktora Juszczenkę orderem „Za Zasługi” (wręczonym w 2010 r.) - „za znaczący osobisty wkład na rzecz rozwoju stosunków polsko-ukraińskich”¹⁹.

Wspieranie przez Marka Kuchcińskiego demokratycznych przemian w Europie Wschodniej widoczne było nie tylko na Ukrainie. Jego Biuro

17 Dokumenty Prawa i Sprawiedliwości: Konwencja Ekonomiczna. Rolnictwo, obszary wiejskie, ochrona środowiska, polityka regionalna. Tezy programowe, Warszawa 2004, s. 7-8, 15-32, 55-56, 60-63.

18 <http://www.old.pis.org.pl> [dostęp: 20 marca 2020], Aktualności. Okręg Rzeszów, 24 marca 2006.

19 *Ibidem*.

Poselskie w Przemysłu zorganizowało 1 marca 2005 r. kilkudniowy wyjazd 20 obserwatorów do Mołdawii. Była to najliczniejsza grupa wysłana z Polski. Znaleźli się w niej również posłowie Marek Kuchciński i Paweł Poncyliusz. Formalnie posiadali oni status obserwatorów OBWE, ale finanse i cały wyjazd musieli zorganizować sami, na trudnym politycznie terenie. Misją kierował Krzysztof Sobolewski, pracownik przemyskiego biura PiS, który już wtedy wykazywał zdolności organizacyjne; dzisiaj jest posłem i szefem struktur PiS w całym kraju.

Zaangażowanie Marka Kuchcińskiego na Wschodzie zostało zdynamizowane dzięki powołaniu przez niego przy Podkarpackim Zarządzie Regionalnym PiS specjalnego Zespołu do Spraw Wschodnich. Zespołem tym kierowała Izabela Fac, ówczesny rzecznik prasowy PiS na Podkarpaciu, przy czynnym udziale Krzysztofa Sobolewskiego z Przemysłu i Jacka Kiczka z Rzeszowa. Nie tylko organizowali oni wyjazdy obserwatorów na wybory do Kazachstanu, Mołdawii czy Ukrainy, lecz także wspierali akcje pomocy Polakom na Wschodzie. Wspomnieć również należy o uczestnictwie Marka Kuchcińskiego wraz z Mariuszem Kamińskim w kongresie głównej partii opozycyjnej Kazachstanu „Demokratyczny Wybór Kazachstanu”: który odbył się 22-24 lipca 2005 r.²⁰

W drugiej połowie 2005 r. Marek Kuchciński kończył swą pracę w Sejmie IV kadencji jako lider okręgu przemysko-krośnieńskiego i szef PiS w województwie. Uznany został przez dziennikarzy za najbardziej skutecznego i pracowitego posła na Podkarpaciu, który podjął około 5000 interwencji i zaliczył ponad 300 wystąpień w sejmie²¹.

b) Sejm V kadencji (2005-2007)

W wyborach parlamentarnych, które odbyły się 25 września 2005 r., Prawo i Sprawiedliwość uzyskało 155 mandatów poselskich, Platforma Obywatelska - 133, Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej - 56, Sojusz Lewicy Demokratycznej - 55, Liga Polskich Rodzin - 34, Polskie Stronnictwo Ludowe - 25, mniejszość niemiecka - 2²². W tej sytuacji PiS rozpoczęło

20 <http://www.old.pis.org.pl> [dostęp: 22 marca 2020], Aktualności. Okręg Rzeszów, 22 maja 2006; <http://www.pis.org.pl> [dostęp: 22 marca 2020], Aktualności. PiS na świecie, 25 lipca 2005.

21 *Ibidem*.

22 Przed kampanią wyborczą Prawo i Sprawiedliwość prowadziło kampanię informacyjną połączoną z trasą koncertową polskich artystów (Rynkowski, Steczkowska, Sojka, Geppert, Lombard, Pietrzak, Pazura) pod hasłem „Wiosna Polaków”. W Rzeszowie taka impreza odbyła się 11 czerwca 2005 r. Na jednej scenie razem wystąpili: Jarosław Kaczyński, Stanisław Sojka i Jan Pietrzak.

programowe rozmowy negocjacyjne z PO w sprawie utworzenia większości sejmowej i wyłonienia rządu. Pracowano wówczas w zespołach negocjacyjnych. Zespołem do spraw rozwoju kierował poseł Marek Kuchciński, który w 2005 r. odnowił swój mandat poselski, uzyskując 16 061 głosów. Wraz z Krzysztofem Jurgielem prowadzili oni negocjacje w zakresie polityki regionalnej i rozwoju wsi z ówczesnymi przedstawicielami Platformy Obywatelskiej: Grażyną Gęsicą, Janem Olbrychtem i Waldym Dzikowskim. Jakkolwiek w tym obszarze osiągnięto porozumienie programowe, czyli *de facto* zgodę na realizację programu „Polski Wschód”²³ w kontekście unijnej perspektywy finansowej na lata 2007-2013²⁴, to jednak na innych płaszczyznach, w tym politycznej, konsensusu nie osiągnięto. Fiasko tych rozmów spowodowało, że PiS powołało rząd mniejszościowy z premierem Kazimierzem Marcinkiewiczem. Rząd ten funkcjonował do kwietnia 2006 r., czyli do momentu zawiązania koalicji z Samoobroną i Ligą Polskich Rodzin. W lipcu 2006 r. Kazimierza Marcinkiewicza na stanowisku premiera zastąpił Jarosław Kaczyński. Marszałkiem Sejmu - od początku tej kadencji - był Marek Jurek, a po jego rezygnacji Ludwik Dorn (od 27 kwietnia 2007 r.). Przewodniczącym Klubu Parlamentarnego PiS został natomiast Przemysław Gosiewski, a jego pierwszym zastępcą - Marek Kuchciński. W 2006 r., kiedy Przemysław Gosiewski został ministrem w rządzie Jarosława Kaczyńskiego, a później wicepremierem, Kuchciński przejął po nim przewodnictwo Klubu Parlamentarnego PiS (14 lipca 2006) i pełnił tę funkcję do końca V kadencji. Pierwszym jego wystąpieniem sejmowym jako szefa Klubu Parlamentarnego PiS było to, w którym udzielił poparcia dla *expose* premiera Jarosława Kaczyńskiego (19 lipca 2006). Jednocześnie Kuchciński przewodniczył Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych (9 listopada 2005 - 23 sierpnia 2007) oraz zasiadał w Komisji Łączności z Polakami za Granicą (od 24 marca 2006 r.)²⁴.

Niebawem po wyborach parlamentarnych odbyły się wybory prezydenckie. Pomimo że w I turze (9 października 2005 r.) minimalnie więcej głosów otrzymał lider PO Donald Tusk (różnica około 3 proc.), to jednak II turę (23 października 2005 r.) zdecydowanie wygrał prof. Lech Kaczyński, uzyskując 54,04 proc. głosów. Największe poparcie Lech Kaczyński miał na Podkarpaciu (72,66 proc.), gdzie jego kampanią kierował Marek Kuchciński, który m.in. wystosował list otwarty do mieszkańców Podkarpacia, w którym zaapelował o poparcie dla kandydata PiS²⁵. Należy podkreślić, że od tego prezydenckiego zwycięstwa Prawo i Sprawiedliwość stało

23 Relacja Krzysztofa Jurgieła (2020).

24 <http://www.old.pis.org.pl> [dostęp: 22 marca 2020], Aktualności. Sejm, 19 lipca 2006.

25 <http://www.old.pis.org.pl> [dostęp: 22 marca 2020], Aktualności. Okręg Rzeszów, 19 września 2005.

się na Podkarpaciu dominującą partią polityczną, wygrywającą wszystkie późniejsze wybory. Natomiast z perspektywy krajowej objęcie przez Lecha Kaczyńskiego urzędu prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej było niewątpliwym wzmocnieniem koalicyjnego obozu rządowego.

Dla Marka Kuchcińskiego V kadencja Sejmu nie była ani łatwa, ani spokojna. Z powodu nowych funkcji sejmowych zmieniły się priorytety jego działania. Z jednej strony nieustanna walka o utrzymanie większości sejmowej dla koalicyjnego rządu, w tym pacyfikowanie konfliktów ze skrajnie niecojalnymi koalicjantami (Samoobrona i LPR), z drugiej zaś dbałość o dyscyplinę w łonie klubu oraz monitorowanie procesu ustawodawczego powodowały skupienie jego uwagi głównie na działalności politycznej. Pomimo konfliktowej sytuacji wśród koalicjantów czuwał nad realizacją zarówno „Zielonych Karpat”, jak i inwestycji na Podkarpaciu. Z powodu braku pełnej akceptacji programu „Zielonych Karpat” (poparcia nie uzyskano głównie ze strony Samoobrony) został zastosowany wariant punktowego wcielania go w życie, polegający na wprowadzaniu odrębnych, odnoszących się do konkretnych problemów ustaw. Ten program realizował ówczesny minister ochrony środowiska prof. Jan Szyszko, który przygotowywał odpowiednie ustawy. W ten sposób wcielono w życie szereg ustaw regulujących m.in. prawo wodne, gospodarkę leśną czy kwestie przeciwpowodziowe. Aby przyspieszyć proces legislacyjny, nadano tym projektom ustaw tryb projektów poselskich, za których skuteczność odpowiadało kierownictwo Klubu Parlamentarnego PiS. W tym czasie weszła w życie Konwencja karpacka (19 czerwca 2006 r.), podpisana w 2003 r. przez siedem państw: Republikę Czeską, Polskę, Słowację, Ukrainę, Rumunię, Węgry i Serbię. Zobowiązywała ona rządy państw sygnatariuszy do prowadzenia polityki i współpracy w zakresie ochrony środowiska naturalnego i zrównoważonego rozwoju Karpat. Już wówczas minister Jan Szyszko, za namową posła Kuchcińskiego, czynił starania o przeniesienie Sekretariatu Konwencji z Wiednia do Polski (do Rzeszowa lub Krasiczyna)²⁶.

Sztandarową inicjatywą Prawa i Sprawiedliwości w Sejmie V kadencji było wcielenie w życie w 2006 r. rządowego, wielofunkcyjnego i wieloletniego programu operacyjnego „Polska Wschodnia”, którego wstępne założenia zostały przygotowane przez Marka Kuchcińskiego, Krzysztofa Jurgieła i Jana Szyszkę. Na szczęblu rządowym program ten uruchomiła minister rozwoju Grażyna Gęsicka i dwaj jej zastępcy - Jerzy Kwieciński oraz ówczesny senator Władysław Ortyl. Główną inwestycją tego programu była droga szybkiego ruchu S-19, biegnąca przez województwa wschodnie (Suwałki-Dukla). Przedsięwzięcie to niebawem przekształciło się w projekt Via Carpatia, czyli międzynarodowej trasy Północ-Południe

26 ABPMK, zbiór dokumentów dotyczących „Zielonych Karpat”.

Europy (Kłajpeda-Saloniki), który stał się podstawą do zamierzenia przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego politycznej koncepcji integrującej w szczególności państwa środkowoeuropejskie, którą później, za prezydentury Andrzeja Dudy, nazwano Trójmorzem. 27 października 2006 r. w Zamku w Łańcucie odbyła się międzynarodowa konferencja „Jedna droga - cztery kraje” z udziałem prezydenta Lecha Kaczyńskiego i ministrów transportu Polski, Litwy, Słowacji i Węgier, podczas której podpisano Deklarację łańcucką, zobowiązującą sygnatariuszy do wystąpienia do Komisji Europejskiej o uznanie szlaku Via Carpatia za międzynarodowy korytarz transportowy²⁷.

Należy podkreślić, że w ramach programu operacyjnego „Polska Wschodnia” rozpoczęto wiele inwestycji na Podkarpaciu, opracowywanych wcześniej także przez Marka Kuchcińskiego. Przy jego wsparciu wojewoda podkarpacki Ewa Draus w ciągu dwóch lat rozbudowała i zmodernizowała przejścia graniczne w Korczowej, Medyce i Krościenku. Rozpoczęto również budowę przejścia granicznego Budomierz-Hruszew, modernizację terminalu odpraw fitosanitarnych wraz z centrum logistycznym na przejściu kolejowym Żurawica-Medyka oraz podjęto starania o budowę przejścia granicznego Malhowice-Niżankowice (opóźniane przez stronę ukraińską). Ponadto przygotowano program ochrony przeciwpowodziowej, obejmujący budowę zbiorników wodnych na Wisłoce, Wisłoku, Jasiołce i Sanie (36 zadań inwestycyjnych), rozpoczęto budowę autostrady A-4 na odcinku Tarnów-Rzeszów-Korczowa (poprzednie plany zakładały tylko drogę do Rzeszowa), modernizację linii kolejowej L-91 Rzeszów-Ocice oraz przebudowę linii E-30 Kraków-Przemyśl. Z tego programu finansowano także infrastrukturę drogową (m.in. obwodnicę z nowym mostem w Przemyśle i obwodnicę Jarosławia). Korzystały z niego również wyższe uczelnie (w tym Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyśle), miasta i gminy Podkarpacia (zakupiono nowe autobusy miejskie w Rzeszowie). Wybudowano Centrum Wystawienniczo-Kongresowe w Jasionce, Ścieżki rowerowe wzdłuż Polski Wschodniej, a także wprowadzono szerokopasmowy Internet. Program „Polska Wschodniej” uruchomiony przez rząd Jarosława Kaczyńskiego, obejmujący województwa: podkarpackie, lubelskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie²⁸, z perspektywy współczesności podniósł, umocnił i uatrakcyjnił - przez lata niedoinwestowaną - wschodnią część Polski, nie tylko pod względem cywilizacyjnym, lecz także kulturowym²⁹.

27 Konferencję w Zamku w Łańcucie zorganizowała wojewoda podkarpacki Ewa Draus.

28 Województwo świętokrzyskie włączono do programu „Polska Wschodnia” w 2006 r. na wniosek Przemysława Gosiewskiego.

29 ABPMK, materiały dotyczące programu „Polska Wschodnia”.

Program „Polski Wschodniej” zdynamizował aktywność nie tylko wójtów, burmistrzów czy prezydentów miast Podkarpacia, lecz także wyzwolił energię społeczną obywateli działających na płaszczyźnie licznych stowarzyszeń czy organizacji pozarządowych. Biuro Poselskie Marka Kuchcińskiego w Przemyśle, funkcjonujące od grudnia 2001 r., wobec gwałtownego napływu pism w sprawie różnorodnych interwencji obywatelskich zmuszone było zmienić swój charakter. Dotychczasowe Biuro Interwencji i Porad, działające przy Biurze Poselskim, w czerwcu 2006 r. przekształcono w Punkt Obsługi Wyborców (POW). W latach 2006-2011 przemyski POW przyjął ponad 15 000 obywatelskich spraw³⁰.

W pracy sejmowej ważnym organem okazała się Komisja Administracji i Spraw Wewnętrznych, której przewodniczył Marek Kuchciński. Delegowanie go do tej Komisji nie było przypadkowe. Już 2 grudnia 2005 r. ówczesny premier Kazimierz Marcinkiewicz powołał go, na wniosek Klubu Parlamentarnego PiS, w skład Rady Służby Cywilnej. Ale to wynikało głównie z wieloletniej, dobrze układającej się współpracy Kuchcińskiego z Ludwikiem Dornem, który objął resort spraw wewnętrznych i funkcję wicepremiera. Dorn zabiegał nawet, aby Kuchciński był jego zastępcą (wiceministrem) w tymże resorcie, ponieważ obydwa pracowali wcześniej w zespole PiS przygotowującym program reform w tym obszarze polityki państwa. Ostatecznie do tego nie doszło, Marek Kuchciński musiał bowiem skupić się na wypełnianiu obowiązków przewodniczącego Komisje, gdyż posłowie PiS wnieśli pod obrady Sejmu dwa istotne projekty ustaw: poselski projekt ustawy o służbie cywilnej oraz poselski projekt ustawy o państwowym zasobie kadrowym, obsadzaniu wysokich stanowisk państwowych oraz zmianie niektórych ustaw. Ten drugi był rozpatrywany w podkomisji nadzwyczajnej, której również przewodniczył Marek Kuchciński. On też podczas plenarnych posiedzeń Sejmu referował te projekty ustaw - obydwa zostały sprawnie uchwalone³².

W Sejmie V kadencji Marek Kuchciński pełnił także funkcję przewodniczącego Polsko-Ukraińskiej Grupy Bilateralnej (w poprzedniej kadencji był jej wiceprzewodniczącym), do której należało 40 posłów. Z tej racji zaangażował się w rozwijanie współpracy z Ukrainą na wielu płaszczyznach. Z jednej strony wspierał europejskie aspiracje Ukrainy i starania o zapewnienie bezpieczeństwa wschodniej granicy z Polską, z drugiej zaś współpracował z organizacjami polskimi na Ukrainie i dbał o transgraniczny

30 *Ibidem*.

31 W tym czasie Marek Kuchciński na funkcję wiceministra spraw wewnętrznych proponował Ewę Draus (sprawującą wówczas urząd wojewody podkarpackiego), lecz nie zdecydowała się ona opuścić Podkarpacia.

32 ABPMK, materiały sejmowe.

polsko-ukraiński rozwój na szczeblu regionalnym i gminnym. W marcu 2006 r. przewodniczył kilkusetosobowej delegacji obserwatorów, rekrutującej się głównie z Podkarpacia, która monitorowała pierwsze po pomarańczowej rewolucji wybory parlamentarne na Ukrainie. Ponadto uczestniczył w wielu uroczystościach rocznicowych, m.in.: 350. rocznicy ślubów Jana Kazimierza we Lwowie (1 kwietnia 2006 r.), w której wziął udział prezydent RP Lech Kaczyński, czy 750. rocznicy założenia Lwowa. Stałym punktem jego aktywności na płaszczyźnie polityki historycznej było coroczne uczestnictwo w sierpniowych uroczystościach w Zadwórz, gdzie 17 sierpnia 1920 r. w bitwie z bolszewicką 1. Armią Konną Budionnego poległo ponad 300 polskich obrońców Lwowa (polskie Termopile). W 2006 r. w licznej delegacji z Podkarpacia Markowi Kuchcińskiemu towarzyszyli ówczesny wicewojewoda podkarpacki Dariusz Iwaneczko i poseł Andrzej Ćwierz z Jarosławia³³. Ponadto na wniosek Marka Kuchcińskiego Instytut Pamięci Narodowej 2 czerwca 2006 r. uhonorował nagrodą „Kustosz Pamięci Narodowej” Czesławę i Eugeniusza Cydzików ze Lwowa, założycieli Polskiego Towarzystwa Opieki nad Grobami Wojskowymi (powołanego w 1984 r.)³⁴.

Dla Marka Kuchcińskiego Sejm V kadencji był polem nieustannych zmaganiań na rzecz przewartościowania społecznego i gospodarczego kraju oraz usunięcia stojących na drodze rozwoju barier. Jako przewodniczący Klubu Parlamentarnego PiS czuwał nie tylko nad procesem legislacyjnym, lecz także nad utrzymaniem większości parlamentarnej w coraz bardziej skonfliktowanym Sejmie. Zabezpieczał poparcie polityczne dla rządu Jarosława Kaczyńskiego, niekwestionowanego przywódcy obozu zmian. Pod koniec sierpnia 2007 r. tzw. afera Andrzeja Leppera spowodowała utratę większości sejmowej przez rząd, co skutkowało skróceniem kadencji Sejmu i nowymi wyborami parlamentarnymi. Takie decyzje władze PiS podjęły 22 sierpnia 2007 r., Sejm zaś je przegłosował 7 września 2007 r. (za skróceniem kadencji Sejmu opowiedziało się 377 posłów, przeciw było 54, a 20 wstrzymało się od głosu).

c) Sejm VI kadencji (2007-2011)

Wiele przyczyn złożyło się na skrócenie V kadencji Sejmu. Nie tylko trudna koalicja z Samoobroną i Ligą Polskich Rodzin, stwarzająca Prawu i Sprawiedliwości nadmiar politycznych kłopotów w budowaniu IV Rzeczypospolitej i oczyszczaniu państwa z oligarchicznych struktur wytworzonych po 1989 r., lecz także wewnątrzpartyjne rozgrywki personalne, niespójna

33 <http://www.old.pis.org.pl> [dostęp: 22 marca 2020], Aktualności. Okręg Rzeszów, 16 lutego 2006, 27 marca 2006, 1 kwietnia 2006, 5 kwietnia 2006, 20 sierpnia 2006.

34 *Kustosz Pamięci Narodowej. Ludzie, instytucje, organizacje*, Warszawa 2020, s. 50-51.

polityka informacyjna, przeorientowanie polityki zagranicznej czy natężona antypisowska strategia propagandowa³⁵. Wszystkie te elementy przesłoniły sukcesy gospodarcze rządu Jarosława Kaczyńskiego i w konsekwencji przyczyniły się do porażki wyborczej Prawa i Sprawiedliwości w wyborach parlamentarnych z 21 października 2007 r. Prawo i Sprawiedliwość - w porównaniu z poprzednimi wyborami - powiększyło liczbę mandatów poselskich do 166, ale Platforma Obywatelska uzyskała 209 mandatów, a PSL 31. Samoobrona (1,53 proc. głosów) i Liga Polskich Rodzin (1,3 proc. głosów) pozostały poza Sejmem. Ugrupowanie wyborcze Lewica i Demokraci, skupiające postkomunistów, uzyskało 53 mandaty (13,15 proc. głosów). W tej sytuacji władzę przejęła koalicja PO-PSL. Marszałkiem Sejmu został Bronisław Komorowski (PO), a funkcję wicemarszałka z ramienia Klubu Parlamentarnego PiS objął Krzysztof Putra. Utworzono koalicyjny rząd z premierem Donaldem Tuskiem. Urząd prezydenta RP sprawował prof. Lech Kaczyński.

Marek Kuchciński, kandydujący tradycyjnie z okręgu wyborczego przemysko-krośnieńskiego, uzyskał 35 060 głosów, najwięcej w okręgu, i ponownie zasiadł w ławach poselskich jako członek Klubu Parlamentarnego PiS, któremu przewodniczył wówczas Przemysław Gosiewski (do stycznia 2010 r.). Po objęciu przez Gosiewskiego funkcji wiceprezesa PiS przez trzy miesiące klubowi przewodniczyła Grażyna Gęsicka (do 10 kwietnia 2010 r.), a wiceprzewodniczącym był Marek Kuchciński, który później został pełniącym obowiązki przewodniczącego (10 kwietnia - 4 sierpnia 2010 r.). Od 12 stycznia 2008 r. był natomiast wiceprezesem PiS, obok Aleksandry Natalii-Świat, Adama Lipińskiego, Przemysława Gosiewskiego i Zbigniewa Ziobry. W merytorycznych strukturach Sejmu Kuchciński powrócił zaś do Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, w której objął funkcję przewodniczącego³⁶.

Posel Marek Kuchciński na przekór ówczesnej - sytuującej go w opozycji - politycznej rzeczywistości wzmocnił swoją pozycję zarówno w strukturach partii, jak i w Sejmie. Przewodnictwo w Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa stworzyło mu większe możliwości doskonalenia projektu „Zielone Karpaty”. Uzyskawszy ważny instrument w postaci Konwencji karpackiej, dążył nie tylko do realizacji „Zielonych Karpat”, lecz także do umiędzynarodowienia tego programu. Nie posługując się tą nazwą, zorganizował wyjazdowe posiedzenia Komisji w Bieszczadach (5-6 marca 2008 r.), aby zapoznać posłów z problemami lokalnej gospodarki i kultury oraz stanem ochrony środowiska. Wysłuchano

35 Zob. m.in.: W. Roszkowski, *Kierunek Targowica. Polska 2005-2015*, Kraków 2019, s. 7-61; A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989-2012*, Kraków 2013, s. 529-614.

36 ABPMK, materiały sejmowe.

wówczas opinii zarówno miejscowych i wojewódzkich władz, jak i instytucji oraz naukowców zajmujących się tematyką ochrony środowiska. Swoimi doświadczeniami i problemami podzielili się także przedstawiciele parków narodowych - wchodzących w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” - z Polski, Ukrainy i Słowacji. Po skonfrontowaniu wszystkich opinii i stanowisk z unijnym systemem „Natura 2000” Komisja podjęła szereg dezyderatów skierowanych do rządu. Wskazała na mankamenty w polityce państwa: niedofinansowanie parków narodowych, brak polityki przestrzennej, problem zagospodarowywania odpadów komunalnych, brak planów ochrony środowiska, niedostateczna infrastruktura turystyczna, jak również wyszczególniła bariery rozwoju tych obszarów, wynikające ze stosowania programu „Natura 2000”. Jednocześnie Komisja wezwała rząd do zintensyfikowania współpracy transgranicznej w regionie Karpat Wschodnich (Polska, Słowacja, Ukraina). Konsekwencją tego bieszczadzkiego posiedzenia było podjęcie inicjatywy ustawodawczej nowelizującej prawo regulujące działalność obszarów ochrony przyrody. Rozpatrywano ją w podkomisji nadzwyczajnej (18 grudnia 2009 - 5 sierpnia 2010), której również przewodniczył poseł Kuchciński. Nowelizacja ta była niewątpliwie ważnym krokiem na drodze do realizacji idei „Zielonych Karpat”³⁷.

Wkrótce po bieszczadzkim posiedzeniu Komisji Marek Kuchciński, wykorzystując sprzyjającą atmosferę wokół jego poczynąń w zakresie ochrony przyrody, doprowadził do powstania 12 marca 2008 r. Parlamentarnego Zespołu Karpackiego, którego został przewodniczącym. Niewątpliwym celem tego zespołu było poszerzenie płaszczyzny oddziaływania w zakresie „Zielonych Karpat”; zarówno w kraju, jak i za granicą. Wcześniej Kuchciński przynależał do Parlamentarnego Zespołu ds. Ratownictwa Górskiego i Wodnego (od 15 listopada 2007 r.), po czym zasilł Parlamentarny Zespół ds. Klimatyzmu i Zrównoważonego Rozwoju (od 22 stycznia 2009 r.). Wspomnieć należy, że za wspieranie na forum Sejmu ratownictwa górskiego otrzymał 7 października 2009 r. odznakę honorową „Za Zasługi dla Ratownictwa Górskiego”³⁸.

Sejm VI kadencji był dla opozycyjnego Klubu Parlamentarnego PiS czasem wypełnionym nieustanną walką o utrzymanie - zapoczątkowanego przez rząd Jarosława Kaczyńskiego - programu inwestycyjnego dla Polski. Dotyczył on w szczególności Polski Wschodniej, w tym Podkarpacia. Rząd Donalda Tuska sukcesywnie rezygnował z wielu inwestycji we wschodniej Polsce, przekierowując fundusze głównie do planowanych obszarów

37 ABPMK, zbiór dokumentów dotyczących „Zielonych Karpat”.

38 ABPMK, materiały i dokumenty.

metropolitarnych (model polaryzacyjno-dyfuzyjny³⁹). Z wolna topniały więc projekty PiS zakładające zrównoważony rozwój Polski. W tej sytuacji Marek Kuchciński i inni posłowie z Podkarpacia skupili uwagę na obronie zaplanowanych już licznych inwestycji podkarpackich: drogowych (m.in.: S-19, południowego odcinka autostrady Przeworsk-Korczowa, obwodnic Jasła, Krosna, Sanoka, Łańcuta, Przeworska i wschodniej obwodnicy Przemyśla⁴⁰), kolejowych (modernizacji linii kolejowych: E-30 Kraków-Rzeszów-Medyka, Rzeszów-Ocice, Mielec-Dębica) oraz na dążeniach do pozostawienia regionalnej siedziby Służby Ochrony Kolei w Przemyśle. Walczono też o budowę zbiornika przeciwpowodziowego Kąty-Myscowa, który został wykreślony z listy inwestycji do wykonania w ramach programu „Infrastruktura i środowisko”: jak również o realizację „Programu ochrony przeciwpowodziowej dorzecza Górnej Wisły” (okolice Mielca i Tarnobrzega). Szacuje się, że ówczesny rząd PO-PSL zredukował fundusze na projekty inwestycyjne na Podkarpaciu o kwotę ponad 1 mld euro⁴¹. Tylko skromną część z tej kwoty udało się uratować⁴².

Poza nieustanną walką o podkarpackie inwestycje w Sejmie i w rządzie Marek Kuchciński był zaangażowany w liczne działania polityczne i społeczne jako przewodniczący regionalnych struktur PiS. W maju 2008 r., po niespodziewanej śmierci senatora dr. Andrzeja Tadeusza Mazurkiewicza (1963-2008) z Jarosławia, rozpoczęła się kampania wyborcza. Wygrał ją, zostając senatorem, kandydat PiS Stanisław Zajac z Jasła (22 czerwca 2008 r.). Niemal równolegle przygotowywano obchody 100. rocznicy powstania Związku Walki Czynnej, organizacji niepodległościowej założonej we Lwowie przez Kazimierza Sosnkowskiego z inicjatywy Józefa Piłsudskiego. Uroczystości odbyły się 17 czerwca 2008 r. w Przemyśle z udziałem

39 Prawo i Sprawiedliwość było zdecydowanym przeciwnikiem modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego. Partia ta promowała model zrównoważonego rozwoju Polski, który przyczyniał się m.in. do rozwoju średnich miast i obszarów wiejskich. W 2015 r., kiedy PiS wygrało wybory i objęło władzę, w szeregach tej partii dyskutowano nad wkomponowaniem w koncepcję zrównoważonego rozwoju modelu deglomeracyjnego, wiążącego się z przeniesieniem niektórych centralnych urzędów poza Warszawę i tzw. ośrodki metropolitarne. To wówczas - na fundamencie sporu o Trybunał Konstytucyjny, kiedy wicemarszałek Sejmu prof. Ryszard Terlecki, zastanawiający się nad kwestią odcięcia Trybunału Konstytucyjnego od bieżącej polityki, wysunął myśl przeniesienia siedziby Trybunału np. do Przemyśla (choćby Federalny Trybunał Konstytucyjny Niemiec urzęduje w Karlsruhe) - Rada Miejska w Przemyśle przyjęła (21 grudnia 2015 r.) rezolucję oddającą historyczny Zamek Kazimierzowski pod siedzibę Trybunału Konstytucyjnego.

40 Wojewoda podkarpacki Ewa Draus decyzję o budowie obwodnicy Ropczyc z natychmiastowym rygiorem wykonalności podpisała w ostatnim dniu swojego urzędowania.

41 ABPMK, Raport z pracy posła na Sejm RP Marka Kuchcińskiego od X 2007 do VI 2009.

42 ABPMK, materiały dotyczące programu „Polska Wschodnia”.

prezydenta RP prof. Lecha Kaczyńskiego, który objął patronat nad wydarzeniem. W Zamku Kazimierzowskim odbyła się wówczas konferencja, której przewodniczył Marek Kuchciński. Przed gmachem Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej prezydent Polski odsłonił zaś tablicę upamiętniającą 100-lecie powołania Związku Walki Czynnej (która powstała dzięki staraniom ówczesnego dyrektora Muzeum Mariusza Olbromskiego), jak również wręczył order i odznaczenia państwowe zasłużonym kombatanom z Podkarpacia. Z okazji rocznicy w Przemyśle odbył się ponadto zlot wszystkich drużyn harcerskich i strzeleckich z Podkarpacia⁴³.

W 2009 r. na wniosek Marka Kuchcińskiego sejm specjalną uchwałą (6 marca 2009 r.) uczcił 100. rocznicę urodzin Ryszarda Siwca (1909-1968), mieszkańca Przemyśla, który 8 września 1968 r. podczas ogólnopolskich dożynek na Stadionie Dziesięciolecia w Warszawie dokonał aktu samospalenia (zmarł 12 września 1968 r.) w proteście przeciwko agresji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację. Po upadku komunizmu Ryszard Siwiec został bohaterem Czech, Słowacji i Polski, odznaczono go najwyższymi orderami tych państw. W 2010 r. Marek Kuchciński wraz z ówczesnym wicemarszałkiem Senatu Zbigniewem Romaszewskim wziął udział w odsłonięciu pomnika tego bohatera w Pradze⁴⁴. Kopię praskiego pomnika w 2012 r. umieszczono obok nowego Stadionu Narodowego w Warszawie przy ul. Ryszarda Siwca. Nie odniósł skutku wniosek Marka Kuchcińskiego z 2009 r., aby nowo budowanemu wówczas, na EURO 2012, Stadionowi Narodowemu nadać imię Ryszarda Siwca⁴⁵.

Kolejnym ważnym wydarzeniem była konferencja programowa PiS pt. „Prawo i Sprawiedliwość dla Podkarpacia”: zorganizowana w marcu 2009 r. w Teatrze im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie. W wygłoszonych referatach (m.in: Grażyny Gęsickiej, Tomasza Poręby, Stanisława Zająca, Stanisława Ożoga, Wojciecha Buczaka i Marka Kuchcińskiego) określono program społeczny i gospodarczy dla Podkarpacia oraz sposoby jego realizacji⁴⁶.

43 Raport z pracy posła na Sejm RP Marka Kuchcińskiego od X 2007 do VI 2009.

44 W 52. rocznicę tragicznej śmierci Ryszarda Siwca, 12 września 2020 r., staraniem lwowskich konsulów generalnych Polski i Republiki Czeskiej, przy ul. K. Lewickiego 45 we Lwowie, gdzie mieszkał Ryszard Siwiec, odsłonięto tablicę pamiątkową ku jego czci, z polsko-ukraińskim napisem: „Usłyszcie mój krzyk, krzyk zwyczajnego człowieka, syna narodu, który własną i cudzą wolność ukochał ponad wszystko, ponad własne życie. Opamiętajcie się! Jeszcze nie jest za późno!”.

45 J. Draus, *Ryszard Siwiec, [w:] Żywe pochodnie. Świadectwa sprzeciwu i solidarności wobec agresji na Czechosłowację w 1968 roku*, red. Jan Draus i Maciej Szymanowski, Warszawa 2018, s. 52-54.

46 ABPMK, Raport z pracy posła na Sejm RP Marka Kuchcińskiego od X 2007 do VI 2009, s. 6.

Należy podkreślić, że większość wygłoszonych wówczas tez programowych została urzeczywistniona po 2015 r., po wygranych przez PiS wyborach parlamentarnych. W 2009 r. odbyły się także wybory do Parlamentu Europejskiego. Ich koordynatorem na szczeblu ogólnopolskim był Marek Kuchciński. Jak wspomina: „była to trudna kampania, bowiem wśród kandydatów z listy PiS wielu już wówczas myślało o odejściu z partii, a wewnątrzpartyjne spory między Zbigniewem Ziobro i jego stronnikami a Adamem Bielanem i Michałem Kamińskim przekładały się na wewnętrzną walkę podczas kampanii w okręgach i miały duży wpływ na wyniki wyborów. Ostatecznie PiS podwoił liczbę europosłów do 15”⁴⁷. Z Podkarpacia mandat europosła z listy PiS zdobył wówczas Tomasz Poręba.

d) Tragedia smoleńska

Z chwilą objęcia rządów przez koalicję PO i PSL zaogniła się sytuacja na scenie politycznej w Polsce. Nieustanne ataki na Prawo i Sprawiedliwość stały się ideologicznym kanonem koalicji rządzącej. Nie stroniono także od dezawuowania roli i misji w polityce państwa prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, głównie na płaszczyźnie polityki zagranicznej. Ataki na prezydenta prowadzono też w masowych środkach przekazu. Z jednej strony toczono z nim nieustanne spory kompetencyjne, z drugiej zaś wojnę o ratyfikowanie, niezbyt korzystnego dla Polski, traktatu lizbońskiego z 13 grudnia 2007 r., reformującego Unię Europejską. Ta przejawiająca się na wielu płaszczyznach życia politycznego fatalna kohabitacja (w perspektywie mających się odbyć w 2010 r. wyborów prezydenckich) została tragicznie przerwana. 10 kwietnia 2010 r. prezydent Lech Kaczyński wraz z żoną Marią, ostatnim prezydentem RP na uchodźstwie Ryszardem Kaczorowskim i 94-osobową delegacją leciał samolotem rządowym do Katynia, aby uczcić 70. rocznicę zbrodni katyńskiej, lecz nie dotarł do celu. Samolot rozbił się przy lądowaniu na lotnisku pod Smoleńskiem. Wszyscy zginęli, a Polska pogrążyła się w żałobie narodowej.

Marek Kuchciński o tragedii smoleńskiej dowiedział się telefonicznie od prof. Waldemara Parucha, po którym zadzwonił także Joachim Brudziński. Była sobota, zbliżała się godzina 9.00. Kuchciński wracał wtedy własnym samochodem z Warszawy do Przemyśla i był już w okolicy Jarosławia. Po usłyszeniu tej tragicznej wiadomości natychmiast zawrócił do stolicy, aby organizować opiekę i pomoc dla rodzin swoich zmarłych kolegów. Jako przewodniczący (był I zastępcą Przemysława Gosiewskiego) Klubu Parlamentarnego PiS wiedział, że w tych trudnych chwilach nie może pozostać bierny, lecz musi aktywnie wspierać wszelkie działania wynikające z ludzkiej solidarności. Nazajutrz odbyło się zebranie prezydium klubu PiS, na

47 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020).

którym ustalono zakres działań oraz podzielono role. Szczególną aktywnością wykazały się posłanki Jolanta Szczypińska (1957-2018)⁴⁸ i Beata Kempa, które wzięły na siebie opiekę nad rodzinami zmarłych. We wtorek 13 kwietnia 2010 r. cały Klub Parlamentarny PiS upamiętnił prezydenta Lecha Kaczyńskiego i jego małżonkę oraz wszystkie koleżanki i kolegów, którzy polegli w katastrofie. W tym posiedzeniu Klubu wzięły także udział rodziny ofiar. Przed gabinetem władz PiS do dzisiaj znajduje się tablica z portretami poległych parlamentarzystów. Posłowie Klubu wzięli udział we wszystkich ceremoniach pożegnalnych i pogrzebowych śp. Lecha i Marii Kaczyńskich⁴⁹ oraz swoich kolegów z Prawa i Sprawiedliwości. Nie zabrakło ich też na uroczystościach pożegnalnych pozostałych ofiar katastrofy. Marek Kuchciński obecny był także na pogrzebach: Stanisława Zająca z Jasła, posłanki Grażyny Gęsickiej⁵⁰ z Rzeszowa, senator Janiny Fetlińskiej, pochodzącej z Tuligłowów koło Jarosławia, gen. Bronisława Kwiatkowskiego, wywodzącego się z Mazurów koło Kolbuszowej, gen. Kazimierza Gilarzkiego, pochodzącego z Rudołowic koło Jarosławia, oraz posła Leszka Deptuły (PSL), pochowanego w Mielcu. Wkrótce Kuchciński uczestniczył w ceremoniach upamiętniania ofiar katastrofy smoleńskiej na Podkarpaciu: w Jasle (25 maja 2010 r.), Birczy (13 czerwca 2010 r.), Ropczycach (29 sierpnia 2010 r.), Brzostku (11 września 2010 r.), Tarnawie Niżnej (3 kwietnia 2011 r.), Sanoku, Brzozowie, Krośnie i Rzeszowie (10 kwietnia 2012 r.), Jarosławiu (11 kwietnia 2011 r.), przy PWSW w Przemyśle (14 kwietnia 2011 r.) i w wielu innych miejscowościach. Wspólnie z kolegami z Klubu Parlamentarnego PiS wszedł w skład Zespołu Parlamentarnego ds. Zbadania Przyczyn Katastrofy Tu-154M z 10 kwietnia 2010 r., powołanego 8 lipca 2010 r. pod przewodnictwem Antoniego Macierewicza. Uczestniczył też w niemal wszystkich 96 miesięcznicach smoleńskich (dziesiątego dnia każdego miesiąca), organizowanych przez Klub Parlamentarny PiS.

* * *

Po oficjalnej żałobie narodowej polityka powróciła do życia. Rozpoczęła się kampania wyborcza na pusty urząd prezydenta Rzeczypospolitej. Wydawało się, że nastrój ogólnonarodowej żałoby złagodzi polityczne konflikty,

48 Biogram Jolanty Szczypińskiej, !ES.

49 Należy podkreślić, że senator Zbigniew Cichoń z Krakowa po uprzedniej rozmowie telefonicznej z Markiem Kuchcińskim uzyskał zgodę kardynała Stanisława Dziwisza na pochówek Pary Prezydenckiej na Wawelu.

50 Matka Grażyny Gęsickiej, Adela Dusyn (ur. 23 VII 1929 w Mirocinie), pochodziła z powiatu przeworskiego, natomiast jej ojciec, Jan Dusyn (ur. 26 II 1927) - z Augustowa.

ale szybko okazało się, że były to płonne nadzieje. Rządzący nie tylko zniszczyli ten nastrój refleksji i zadumy, lecz także powrócili na drogę zwalczania, nieżyjącego już, prezydenta Kaczyńskiego. Miał rację wybitny pisarz i poeta Jarosław Marek Rymkiewicz, pisząc: „Nie mogę patrzeć na te krokodyle łyż. Ludzie, którzy Go nienawidzili, którzy Nim gardzili, którzy Nim pomiatali, teraz płaczą nad Jego trumną”⁵¹. Hipokryzja, zakłamanie i nienawiść wobec Lecha i Jarosława Kaczyńskich i formacji PiS zawsze towarzyszyły Platformie Obywatelskiej. Nie inaczej było w prezydenckiej kampanii wyborczej latem 2010 r., kiedy naprzeciw siebie stanęli Jarosław Kaczyński oraz pełniący obowiązki prezydenta Bronisław Komorowski. Marek Kuchciński, który mocno zaangażował się w kampanię Jarosława Kaczyńskiego, zmobilizował Podkarpacie, gdzie w obydwu turach wyborczych jego kandydat otrzymał najlepsze wyniki w Polsce (w I turze 54,09 proc., w II turze - 65,19 proc.). Jakkolwiek Jarosław Kaczyński przegrał te wybory (46,99 proc. do 53,01 proc.), to jednak - jak pokazała mapa wyborcza - udało mu się zdobyć lepsze wyniki w połowie Polski, wygrywając nie tylko w województwie podkarpackim, lecz także w małopolskim, świętokrzyskim, łódzkim, mazowieckim, podlaskim i lubelskim.

W przeciwieństwie do Kancelarii Prezydenta RP, w której ówczesny marszałek Sejmu Bronisław Komorowski jeszcze w dniu katastrofy smoleńskiej upominał się o pełnienie obowiązków prezydenta RP i w której niebawem zrobił „porządek”; w Sejmie wymuszonych tragiczną śmiercią posłów zmian dokonano na początku sierpnia, przed zaprzysiężeniem nowego prezydenta (6 sierpnia 2010 r.). Wówczas funkcję wicemarszałka Sejmu po zmarłym Krzysztofie Putrze objął Marek Kuchciński (4 sierpnia 2010 r.), rezygnując automatycznie z wiceprezesury w PiS (wówczas wiceprezesem PiS została Beata Szydło) i przewodnictwa w Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (5 sierpnia 2010 r.). Przestał także pełnić obowiązki przewodniczącego Klubu Parlamentarnego PiS, które objął po katastrofie smoleńskiej⁵². Zmieniły się wówczas jego obowiązki służbowe oraz powiększyła płaszczyzna jego oddziaływania politycznego i społecznego.

Podczas pełnienia zaszczytnej funkcji wicemarszałka Sejmu - do końca VI kadencji (? listopada 2011) - Marek Kuchciński mocno angażował się nie tylko w działalność sejmową, lecz także na niwie partyjnej. Uczestniczył we wszystkich konferencjach programowych PiS organizowanych od stycznia do czerwca 2011 r. Nad wieloma z nich objął patronat, m.in.: nad ogólnopolską konferencją „Polityka rodzinna państwa na tle sytuacji demograficznej Polski” (Warszawa, 24 lutego 2011 r.), nad rzeszowską konferencją z cyklu

51 Cyt. za: W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 138.

52 Przewodniczącym Klubu Parlamentarnego PiS został wówczas Mariusz Błaszczak, jego dotychczasowy rzecznik.

„Ochrona przyrody a turystyka" (11-13 maja 2011 r.), a także nad konferencją „Samorząd terytorialny w Polsce w Świetle budżetu państwa": zorganizowaną w Sejmie RP przez Klub Parlamentarny PiS (29 października 2012 r.). Ponadto współorganizował dwie konferencje karpackie: w Nowym Targu („Europa bogata Karpatami" - 25 czerwca 2011 r.) i Żywcu („Powiat żywiecki w programie rozwoju Karpat" - 2 lipca 2011 r.). Uczestniczył też w posiedzeniu Rady Programowej Strategicznej Koncepcji „Karpacki Horyzont 2020" w Arłamowie (2 września 2011 r.). Gabinet wicemarszałka Kuchcińskiego odgrywał też rolę koordynatora wielu inicjatyw Prawa i Sprawiedliwości, czego przykładem było wspólne wystąpienie z wicemarszałkiem Senatu RP Zbigniewem Romaszewskim z apelem do Polaków o powołanie ogólnopolskiego komitetu honorowego budowy pomnika upamiętniającego prezydenta Lecha Kaczyńskiego oraz ofiary katastrofy smoleńskiej - władze państwowe nie wykazywały bowiem zainteresowania w tej sprawie. Tak było też w przypadku powstania Ruchu Społecznego im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, ogłoszonego 10 grudnia 2010 r. podczas konferencji „Lech Kaczyński - pamięć i zobowiązanie": zorganizowanej w Jachrance koło Warszawy (inauguracja Ruchu odbyła się 10 kwietnia 2011 r. w Sali Kongresowej w Warszawie, w obecności Jarosława Kaczyńskiego i Macieja Łopińskiego, który odczytał deklarację ideową Ruchu). Później, 10 stycznia 2013 r., przy wsparciu sekretariatu wicemarszałka Kuchcińskiego powstał Społeczny Komitet Obchodów Powstania Styczniowego, a 1 listopada tego samego roku Społeczny Komitet Obchodów 100. Rocznicy Czynu Niepodległościowego w Krakowie. Komitetom tym przewodniczył Jarosław Kaczyński. Podkreślić należy, że wszystkie inicjatywy, włącznie z ruchem im. Lecha Kaczyńskiego oraz powstałym w 2011 r. Korpusem Ochrony Wyborów (ponad 27 tysięcy członków), przygotował i koordynował zespół pod kierunkiem Anety Kordowskiej, doradcy wicemarszałka Marka Kuchcińskiego.

Pierwszą służbową podróżą zagraniczną Marka Kuchcińskiego jako wicemarszałka był wyjazd do Miednoje w celu upamiętnienia 70. rocznicy zbrodni dokonanej przez NKWD na polskich funkcjonariuszach służb mundurowych (2 września 2010 r.). Wicemarszałek odwiedził też Ostaszków, miejsce obozu dla polskich jeńców wojennych, rozstrzelanych w 1940 r. w piwnicach więzienia NKWD w Kalininie (obecnie Twer). W wystąpieniu na Polskim Cmentarzu Wojennym w Miednoje Marek Kuchciński przypomniał katastrofę smoleńską i zacytował fragment niewygłoszonego w Katyniu przez śp. prezydenta Lecha Kaczyńskiego przemówienia: „...czym jest śmierć dziesiątków tysięcy osób - obywateli Rzeczypospolitej - bez sądu? Jeśli nie jest to ludobójstwo, to co nim jest? Pytamy i nie przestaniemy pytać: dlaczego?"⁵³.

53 ABPMK, materiały sejmowe.

Ważnym kierunkiem działalności wicemarszałka Kuchcińskiego w Sejmie VI kadencji było zintensyfikowanie kontaktów politycznych z parlamentarzystami ze Słowacji. Wielokrotnie spotykał się on z działaczami Ruchu Chrześcijańsko-Demokratycznego: Janem Figefem (ówczesnym wicepremierem i ministrem transportu), Janem Hudackym (posłem, później europosem) czy Martinem Froncem (posłem, byłym ministrem edukacji), zaangażowanymi w program „Europa Karpat”. Nawiązał też współpracę z europosem Miroslavem Mikolasikiem. Podczas obchodów 150. rocznicy powstania Macierzy Słowackiej, które odbyły się 30 maja 2011 r. w Martinie, Marek Kuchciński otrzymał z rąk przewodniczącego Macierzy Słowackiej Mariana Tkača i członka zarządu tej organizacji Pavola Macali złoty medal Cyryla i Metodego za wspieranie współpracy polsko-słowackiej⁵⁴.

e) Sejm VII kadencji (2011-2015)

W wyniku wyborów parlamentarnych, które odbyły się 9 października 2011 r., Prawo i Sprawiedliwość uzyskało 157 mandatów poselskich, Platforma Obywatelska zaś 207⁵⁵. Obydwie konkurujące partie utrzymały, z minimalnymi stratami, dotychczasowy stan poparcia społecznego z 2007 r. Prawo i Sprawiedliwość dominowało w pięciu województwach: podkarpackim (48,6 proc.), małopolskim (39,2 proc.), Świętokrzyskim, lubelskim i podlaskim. O przegranej PiS (również w jesiennych wyborach samorządowych) zadecydowały nie tylko błędy w kampanii wyborczej, lecz także wcześniejszy rozłam w partii, dokonany przez grupę posłów, którzy 12 grudnia 2010 r. utworzyli partię polityczną Polska Jest Najważniejsza - z Joanną Kluzik-Rostkowską, Adamem Bielanem, Pawłem Kowalem i Pawłem Poncyliuszem na czele⁵⁶. Niedługo po rozpoczęciu VII kadencji nastąpił kolejny rozłam w PiS - w marcu 2012 r. europosłowie: Zbigniew Ziobro, Jacek Kurski i Tadeusz Cymański wraz z 16 posłami PiS utworzyli formację Solidarna Polska. W tej powyborczej konfiguracji po raz drugi pełnię władz przejęła Platforma Obywatelska z PSL (28 posłów), z rządem Donalda Tuska, a od 22 września 2014 r. - z rządem Ewy Kopacz, dotychczasowej marszałek Sejmu, zastąpionej wówczas przez Radosława Sikorskiego. Funkcję wicemarszałka Sejmu objął wtedy - po raz drugi - Marek Kuchciński

54 Pavol Macała należy do ścisłej grupy międzynarodowych współpracowników Marka Kuchcińskiego w „Europie Karpat”.

55 Frekwencja w tych wyborach wynosiła 48,9 proc. Głosów nieważnych oddano prawie 700 tysięcy.

56 Ugrupowanie to funkcjonowało do 2013 r. - wówczas większość jego członków przeszła do partii Polska Razem Jarosława Gowina, która w 2017 r. przekształciła się w Porozumienie.

(8 listopada 2011 - 11 listopada 2015), przewodniczącym Klubu Parlamentarnego PiS został zaś Mariusz Błaszczak⁵⁷.

Z formalnego punktu widzenia Marek Kuchciński, jako wicemarszałek Sejmu, był wówczas najwyższym przedstawicielem władzy państwowej z ramienia PiS. Toteż na nim spoczęła w dużej mierze odpowiedzialność nie tylko za monitorowanie prac większości sejmowej i rządu, lecz także za wspieranie swojej partii w politycznej działalności. Wprawdzie odpowiadali za to Klub Parlamentarny PiS i wszyscy posłowie, ale instytucjonalne oparcie mieli oni w wicemarszałku. Sfera monitorowania rządów PO i PSL nie należała do zadań trudnych, orężem tej władzy była bowiem bardziej „post-polityka”, czyli umiejętność „zarządzania emocjami”; niż realna polityka oraz służba państwu i społeczeństwu. Dzięki temu narzędziu socjotechnicznemu przykrywano afery, brak umiejętności rządzenia, brak programu dla państwa, korupcję, fatalną politykę zagraniczną, uległość wobec silniejszych partnerów, zwłaszcza Niemiec, prywatyzację przedsiębiorstw państwowych (sprzedano nawet kolejkę linową na Kasprowy Wierch), likwidację stoczni (co załamało żeglugę morską), „edukację” seksualną w szkołach zamiast programu informatyzacji, wzrost bezrobocia i rozwój tzw. umów śmieciowych, zmniejszenie liczebności wojska „do 30-40 tysięcy żołnierzy i 60 tysięcy mundurowych urzędników”: rekordową biurokratyzację życia publicznego, wzrost emigracji zarobkowej (2,2 mln Polaków w 2013 r.), plany przyjmowania uchodźców z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu czy kompromitację prowadzonego śledztwa smoleńskiego⁵⁸. Te wszystkie patologie władzy nie tylko sprzyjały protestom, marszom czy wiecom, lecz także stanowiły dla kierownictwa PiS płaszczyznę analiz i studiów do budowania nowego, pozytywnego programu dla Polski. Czynił to funkcjonujący od 2013 r. zespół programowy przy prezesie Jarosławie Kaczyńskim, któremu przewodniczył prof. Waldemar Paruch. Podobny, ekonomiczno-społeczny zespół prowadziła Beata Szydło - pracowali w nim m.in. Mateusz Morawiecki czy Paweł Szalamacha. Działał także zespół ekspertów skupionych wokół wicemarszałka Kuchcińskiego. Równolegle zespół gabinetu Kuchcińskiego, kierowany przez doradcę wicemarszałka Anetę Kordowską we współpracy z Klubem Parlamentarnym PiS, kontynuował pracę - rozpoczętą jeszcze przez Przemysława Gosiewskiego - nad tworzeniem zaplecza kadrowego dla PiS. Wówczas do tzw. zasobu kadrowego zakwalifikowano ponad 1500 osób z całej Polski, o różnych specjalizacjach. Z między innymi ich udziałem organizowano akademickie kluby obywatelskie im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego (Poznań, Kraków, Warszawa, Łódź, Katowice, Lublin, Gdańsk, Olsztyn, Toruń) oraz konferencje w całej Polsce, podczas

57 ABPMK, materiały sejmowe.

58 Zob. W. Roszkowski, *op. cit.*, *passim*.

których prezentowano opinie i dyskutowano na temat istotnych problemów społecznych czy gospodarczych. W 2013 r. w ramach cyklu „Rozmowy z Polakami o Polsce” główni przedstawiciele PiS przeprowadzili z mieszkańcami miast i wsi ponad 320 spotkań (w całym kraju), w których uczestniczyło ponad 60 tysięcy osób. Najwięcej spotkań odbyli: Jarosław Kaczyński (55), Marek Kuchciński (52), Mariusz Kamiński (48), Beata Szydło (46), Mariusz Błaszczak (44), Joachim Brudziński (41) i Stanisław Karczewski (39)⁵⁹. W ten sposób rodziły się programy społeczne, gospodarcze i polityczne na nadchodzące wybory prezydenckie i parlamentarne⁶⁰.

Przy wsparciu Marka Kuchcińskiego funkcjonowała także Akademia Polityczna, ze stałą siedzibą w Sosnowcu, założona przez posła prof. Ryszarda Terleckiego, późniejszego wicemarszałka Sejmu i przewodniczącego Klubu Parlamentarnego PiS. Wykłady w ramach tej Akademii były prowadzone głównie w województwach śląskim, małopolskim i podkarpackim. Jednym z wykładowców był prof. Włodzimierz Bernacki, późniejszy poseł, senator i wiceminister nauki. Drugą „latającą” uczelnią była Akademia Samorządowa działająca na Podkarpaciu, kierowana przez Władysława Ortyła, późniejszego marszałka województwa podkarpackiego. Jej współzałożycielem także był marszałek Kuchciński. Zajęcia prowadzono nie tylko w miastach, lecz także w wiejskich gminach (w skali kraju akademię taką prowadziła śląska posel Izabela Kloc). Z inicjatywy marszałka powstał również Ruch Kobiet im. Grażyny Gęsickej, rzeszowskiej posłanki, która zginęła w katastrofie smoleńskiej, zorganizowany przez jej przyjaciółkę Ewę Draus. Inauguracja tego ruchu, z udziałem marszałka Kuchcińskiego, odbyła się 31 lipca 2011 r. w ogrodach dworu Pogonowskich w Łopuszce Małej w powiecie przeworskim. Wykład inauguracyjny wygłosiła prof. Józefina Hryniewicz, posłanka z okręgu rzeszowskiego. Marek Kuciński był także jednym z założycieli wspomnianego już Ruchu Społecznego im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, którego inicjatorem był Maciej Łopiński⁶¹.

W Sejmie VII kadencji marszałek Marek Kuchciński nie przynależał do żadnej komisji sejmowej, ale był członkiem aż dziewięciu parlamentarnych zespołów - m.in. do spraw: Ratownictwa Górskiego i Wodnego, Tradycji i Pamięci Żołnierzy Wyklętych, Obrony Wolności Słowa, Rozwoju Polski Wschodniej, Zbadania Przyczyn Katastrofy Tu-154M z 10 kwietnia 2010 r., Obrony Ideałów Solidarności, a także przewodniczącym Parlamentarnego Zespołu Karpackiego. Na forum tego ostatniego kontynuował ponad dziesięcioletnią ideę i program „Zielone Karpaty”. W tym samym czasie rozpoczął, we współpracy z ekspertami, prace nad europejską strategią rozwoju

59 ABPMK, materiały Prawa i Sprawiedliwości.

60 ABPMK, materiały i dokumenty.

61 ABPMK, materiały Prawa i Sprawiedliwości.

całego makroregionu karpackiego - leżącego na terenie osmm państw Europy Środkowej - której celem było rozszerzanie współpracy międzynarodowej i pozyskiwanie środków finansowych, m.in. na wspieranie ochrony środowiska oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, turystyki i lokalnej przedsiębiorczości. Podkreślić należy, że w 2011 r., po objęciu przez Marka Kuchcińskiego funkcji wicemarszałka Sejmu RP, „Zielone Karpaty” przybrały format „Europy Karpat”⁶².

Z racji pełnionej funkcji wicemarszałka Marek Kuchciński uczestniczył w wielu uroczystościach patriotyczno-religijnych. Szczególne znaczenie miały dla niego te odbywające się w Zadwórzku koło Lwowa (upamiętniające bitwę z 17 sierpnia 1920 r.). W sierpniu 2012 r., po mszy św. odprawionej przez kapelana przemyskich harcerzy ks. Stanisława Czenczka, hołd młodym obrońcom Lwowa poległym w walce z bolszewikami oddały wraz z marszałkiem Kuchcińskim liczne delegacje młodzieży i organizacji kresowych z Podkarpacia: harcerze „Czarnej Trzynastki” z Przemyśla, kompania rzeszowskich „Strzelców”: sportowcy z klubu „Gryf” z Mielca, reprezentacja z niżańskiego Centrum Kultury „Sokół” wraz z orkiestrą, Klub Kresowian z Leżajska oraz przedstawiciele organizacji polskich ze Lwowa i Ziemi Lwowskiej⁶³.

62 Problematykę „Europy Karpat” przedstawiono w rozdziale V.

63 ABPMK, materiały sejmowe. W uroczystościach w Zadwórzku, organizowanych zawsze w sierpniu, Marek Kuchciński uczestniczył wielokrotnie.

Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (2015–2019)

Rok 2015 był dla Polski czasem podwójnych wyborów: prezydenckich i parlamentarnych. Prawo i Sprawiedliwość, które w Sejmie VII kadencji wypracowało nowe programy dla Polski, do wyborów prezydenckich wystawiło dr. Andrzeja Dudę, byłego ministra w kancelarii Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, posła PiS z Krakowa, a od roku 2014 europosła. Jego kandydaturę ogłosił Jarosław Kaczyński 11 listopada 2014 r. podczas uroczystości Święta Niepodległości w Krakowie. Głównym rywalem kandydata PiS był dotychczasowy prezydent Bronisław Komorowski, nazywany przez przeciwników „notariuszem Tuska”. O ile kampania wyborcza Andrzeja Dudy była skupiona na wypracowanym przez PiS pozytywnym programie politycznym i społecznym, o tyle Komorowski liczył prawie wyłącznie na poparcie mediów i sondaży (u progu kampanii notował nawet 70 proc. poparcia), socjotechnikę wyborczą i antypisowską retorykę. Swoją kampanię upodobił do nieudanych rządów Donalda Tuska i Ewy Kopacz, które charakteryzowały się przede wszystkim brakiem programów politycznych. W konsekwencji, pomimo poparcia środowisk lewicowych i lewackich, Bronisław Komorowski przegrał te wybory z Andrzejem Dudą. W I turze (10 maja 2015 r.) kandydat PiS pokonał go stosunkiem głosów 34,76 proc. do 33,77 proc., w II turze (24 maja 2015 r.) - 51,55 proc. do 48,45 proc. Zwycięstwo Andrzeja Dudy dało Prawu i Sprawiedliwości oraz formacjom wspierającym kandydata PiS w wyborach prezydenckich nadzieję na wygraną

Kandydaturę Andrzeja Dudy wspierały następujące partie: Solidarna Polska Zbigniewa Ziobry, Stronnictwo „Piast” Janusza Wojciechowskiego i Zbigniewa Kuźmiuka (partia ta została założona w 2006 r. w wyniku rozłamu w PSL), Liga Obrony Suwerenności

w wyborach parlamentarnych i odsunięcie Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego od rządów w Polsce. Ta nadzieja ziściła się 25 października 2015 r., kiedy w wyborach do Sejmu Prawo i Sprawiedliwość uzyskało 37,58 proc. głosów, czyli 235 mandatów², a w wyborach do Senatu 61 mandatów (na 100). Było to wówczas potrójne zwycięstwo PiS (prezydent, Sejm, Senat) i pierwszy od 1989 r. przypadek uzyskania przez jedno ugrupowanie polityczne samodzielnej większości sejmowej. Na fundamencie tych wyborów powstał rząd Beaty Szydło, a od 11 grudnia 2017 r. Mateusza Morawieckiego.

Najlepszy wynik wyborczy w skali ogólnopolskiej Prawo i Sprawiedliwość zanotowało na Podkarpaciu. W rzeszowskim okręgu wyborczym uzyskało 56,11 proc. poparcia i 12 mandatów (na 15), a w krośnieńsko-przemyskim, z którego kandydował Marek Kuchciński - 53,51 proc., co dało 7 mandatów (na 11). Marek Kuchciński, jako lider listy PiS, otrzymał 34 558 głosów, co najmniej dwukrotnie więcej niż liderzy list z innych ugrupowań.

Na pierwszym posiedzeniu Sejmu VIII kadencji, 12 listopada 2015 r., Marek Kuchciński z rekomendacji Klubu Parlamentarnego PiS, któremu przewodniczył prof. Ryszard Terlecki³, został wybrany na marszałka Sejmu⁴. Od tej pory zmieniła się jego sytuacja polityczna. Jako marszałek, a zarazem druga - po prezydencie RP - osoba w państwie, przyjął na siebie nie tylko obowiązki sejmowe, lecz także powinności konstytucyjne. Jakkolwiek jego działalność była skupiona przede wszystkim na sprawach państwowych, to jednak - jako przewodniczący Rady Regionalnej PiS i przewodniczący struktur PiS w swoim okręgu wyborczym - żywo interesował się Podkarpaciem. Z racji sprawowanego urzędu marszałka Sejmu, zgodnie ze statutem Prawa i Sprawiedliwości, wszedł w skład Komitetu Politycznego PiS. Od pierwszych miesięcy 2016 r. marszałkowi Kuchcińskiemu pomagał zespół doradców, który tworzyli: prof. Waldemar Paruch, prof. Jan

(założona w 2002 r.) oraz Polska Razem Jarosława Gowina (założona w 2013 r., przekształcona w partię Porozumienie w 2017 r.). W 2014 r. Solidarna Polska oraz Polska Razem podpisały z Prawem i Sprawiedliwością porozumienie o współpracy.

- 2 Platforma Obywatelska zdobyła 138 mandatów, Kukiz'15 - 42, Nowoczesna Ryszarda Petru - 28, Polskie Stronnictwo Ludowe - 16, mniejszość niemiecka - 1.
- 3 Biogram Ryszarda Terleckiego, ES, tom 3, s. 610. Dla uzupełnienia informacji zawartych w tym biogramie warto dodać, że R. Terlecki to także poseł RP VI, VII, VIII i IX kadencji, od 2015 r. przewodniczący Klubu Parlamentarnego PiS i wicemarszałek Sejmu (VIII i IX kadencji).
- 4 Rekomendacji Markowi Kuchcińskiemu udzielił Jarosław Kaczyński, ponieważ według statutu Prawa i Sprawiedliwości do objęcia ważnych stanowisk w państwie (prezydenta RP, marszałków Sejmu i Senatu, premiera i ministrów) przedstawiciele PiS rekomenduje prezes Prawa i Sprawiedliwości.

Majchrowski, dr hab. Maciej Szymanowski, dr Tomasz Żukowski, mec. Marek Czeszkiewicz, Andrzej Klarkowski, Christian Młynarek, Jan Malicki i wielu innych⁵. Wiceszefem, a następnie (od października 2016 r.) szefem Kancelarii Sejmu została Agnieszka Kaczmarek, natomiast dyrektorem Gabinetu Marszałka Sejmu Aneta Kordowska.

W okresie pełnienia przez Marka Kuchcińskiego funkcji marszałka Sejmu wyszczególnić można przynajmniej trzy kierunki jego działalności: dbałość o należyty proces ustawodawczy, zaangażowanie w dyplomację parlamentarną oraz aktywność na niwie polityki historycznej, w tym m.in. troska o nadanie odpowiedniej rangi i specyfiki kompleksowi sejmowemu przy ul. Wiejskiej.

1. Ustawodawstwo - budowanie nowego państwa

Sejm VIII kadencji odznaczał się ogromną aktywnością ustawodawczą. W ciągu 4 lat odbyło się 86 posiedzeń plenarnych, przyjęto 923 ustawy oraz 390 uchwał. Ponadto trzykrotnie zwoływano zgromadzenia narodowe. Obradowało 35 komisji, w tym 29 stałych, 4 nadzwyczajne i 2 śledcze, które łącznie odbyły 5,6 tysięcy posiedzeń. Posłowie złożyli ponad 34 tysiące interpelacji i niespełna 10 tysięcy zapytań poselskich. W zakresie procesu ustawodawczego większość stanowiły przedłożenia rządowe, ale nie brakowało też inicjatyw poselskich. Były również projekty ustaw wychodzące z rządu, którym - dla szybkiego ich uchwalenia - nadawano tryb inicjatywy poselskiej, a także inicjatywy ustawodawcze prezydenta RP Andrzeja Dudy, inicjatywy senackie oraz obywatelskie (np. dotycząca wolnych niedziel)⁶.

Ta wzmożona aktywność ustawodawcza wynikała przede wszystkim z potrzeb szybkiego reformowania państwa i realizacji programu „Dobra zmiana”: promowanego przez PiS w kampanii prezydenckiej i parlamentarnej. Po raz pierwszy od 1989 r. większość parlamentarna, wraz z rządem i prezydentem, poważnie potraktowała swoich wyborców i sukcesywnie

5 Ponadto współpracownikami marszałka Kuchcińskiego byli m.in.: wicemarszałek Sejmu prof. Ryszard Terlecki - przewodniczący Klubu Parlamentarnego PiS, minister dr Piotr Naimski, minister dr Jerzy Kwieciński, minister prof. Krzysztof Szczepiński, prof. Włodzimierz Bernacki - poseł, obecnie senator, prof. Krzysztof Dybciak, prof. Zdzisław Krasnodębski - europoseł, minister prof. Jan Szyszko (1944-2019). Jego współpracownikami zagranicznymi byli m.in.: Pavol Macała i Jan Hudacky (Słowacja), Markijan Malski (Ukraina), Richard Hiiresik i Zsolt Nemeth (Węgry) oraz Alexander Tomsky (Republika Czeska).

6 Dynamikę procesu ustawodawczego (także wydarzeń sejmowych i pozasejmowych z udziałem marszałków i posłów) odzwierciedla „Kronika Sejmowa” (numery z lat 2015-2019), wydawana przez Wydawnictwo Sejmowe.

urzeczywistniała poszczególne aspekty programu wyborczego. Nie minęło 100 dni od początku funkcjonowania ówczesnego rządu i parlamentu, kiedy została uchwalona jedna z najważniejszych ustaw - „Rodzina 500 plus” (11 lutego 2016), przyznająca 500 zł co miesiąc na drugie i kolejne dziecko (do 18. roku życia) w rodzinie, później na każde dziecko⁷. W ślad za tą ustawą z Sejmu wyszło szereg ustaw prorodzinnych, prospołecznych czy gospodarczych i finansowych. Najważniejsze z nich obejmowały: obniżenie wieku emerytalnego (65 lat dla mężczyzn, 60 lat dla kobiet); emeryturę matczyną dla kobiet, które wychowały czworo i więcej dzieci, ukończyły 60 lat i nie pobierają Świadczeń emerytalnych czy rentowych; podniesienie wysokości rent socjalnych; utworzenie nowego typu placówek dla osób bezdomnych, czyli schronisk z usługami opiekuńczymi; nowe programy dla niepełnosprawnych; wprowadzenie i stopniowe zwiększanie minimalnej stawki godzinowej za pracę (umowy zlecenia, umowy o Świadczenie usług); sukcesywne podnoszenie płacy minimalnej (od 1750 zł w 2015 r. do 2600 zł w 2020 r.); coroczną, stałą w wysokości, 13. emeryturę dla emerytów i rencistów (w planie jest 14. emerytura); darmowe leki dla seniorów powyżej 75. roku życia; „Mieszkanie plus”; przekształcenie statusu nieruchomości mieszkalnych posiadających status wieczystego użytkowania na status własności; wyprawki szkolne; zwolnienie z podatku PIT osób do 26. roku życia; ustanowienie niedziel i Świąt dniami wolnymi od pracy dla pracowników handlu i usług itp.

Te prorodzinne i prospołeczne uregulowania prawne były wspierane przez szereg ustaw odnoszących się do finansów i podatków. Powołanie Krajowej Administracji Skarbowej umożliwiło wydobywanie z szarej strefy nieuczciwych podatników VAT, dla sumiennych płatników obniżono zaś CIT (z 19 proc. do 9 proc.), co stanowi jedną z najniższych stawek w Europie⁸. Uchwalono „Konstytucję dla biznesu”: czyli pakiet ustaw ułatwiających rozwój polskim firmom. Przeprowadzono kilka reform strukturalnych, m.in. w systemie oświaty: zniesiono obowiązek szkolny dla 6-latków, zlikwidowano gimnazja i wprowadzono 8-klasową szkołę podstawową, 4-letnie liceum, 5-letnie technikum oraz 3-letnie szkoły branżowe. Utworzono także ważną formację wojskową w postaci Wojsk Obrony Terytorialnej oraz zwiększono wydatki obronne, które mają osiągnąć 2,5 proc. PKB do 2030 r. Powołano Fundusz Dróg Samorządowych oraz zdecydowano o budowie Centralnego Portu Komunikacyjnego, który gruntownie odmieni mapę komunikacyjną Polski. Wprowadzono elektroniczne recepty i zwolnienia

7 Pierwsza ustawa z 2016 r. również zakładała możliwość otrzymania świadczenia na pierwsze dziecko, ale wprowadziła kryterium dochodowe. Druga ustawa zniosła to kryterium.

8 Tak niską stawkę tego podatku posiadają oprócz Polski Węgry i Czarnogóra. Niższa obowiązuje w Rosji.

lekarskie, a dla kierowców zniesiono obowiązek posiadania przy sobie dowodu rejestracyjnego pojazdu i polisy OC.

Wyszczególnione ustawy to zaledwie fragment uregulowań prawnych wprowadzonych w Sejmie VIII kadencji, w których wyraźna jest nowa filozofia funkcjonowania państwa - odchodzenie od neoliberalnej doktryny, która minimalizowała obecność państwa w życiu społecznym i gospodarczym. Dla liberałów bowiem w polityce gospodarczej najważniejsze były monetaryzm, dobre wskaźniki makroekonomiczne oraz niski poziom inflacji. Na płaszczyźnie polityki społecznej regułą było zaś minimalizowanie - w imię oszczędności i dyscypliny budżetowej - świadczeń socjalnych, rodzinnych i emerytalnych. Zamiast polityki zrównoważonego rozwoju preferowano strategię polaryzacji, zgodnie z którą inwestowano w metropolie i obszary lepiej rozwinięte. Taka neoliberalna polityka doprowadziła do rozwarstwienia społecznego, spadku poziomu życia zwykłych obywateli i braku u nich poczucia bezpieczeństwa. Ten neokolonialny status nieustannie przyczyniał się do zmniejszania suwerenności i podmiotowości kraju. Sprzyjał również zeświecczeniu państwa, co osłabiało tożsamość i wspólnotę narodową. A przecież św. Jan Paweł II w encyklice *Centesimus annus* przestrzegał: „Historia uczy, że demokracja bez wartości łatwo przemienia się w jawny lub zakamuflowany totalitaryzm”.

Prawo i Sprawiedliwość przeciwstawiło się tym neoliberalnym trendom i zaczęło budować nowe państwo, w którym kapitałem jest rodzina. Od niej bowiem zależy potencjał ludzki, czyli największa wartość, jaką dysponuje państwo. Bez potencjału ludzkiego, jego wykształcenia i kompetencji nie ma mocnej gospodarki ani rozwoju społecznego. Toteż kapitał rodziny, oparty na chrześcijańskich wartościach, stał się zaczynem i determinantem funkcjonowania państwa i jego postępu. Im silniejsza rodzina, we wszystkich jej wymiarach, tym silniejsze państwo; państwo czułe na ludzką krzywdę, zdolne pomagać potrzebującym i zapobiegać kryzysom, a na scenie międzynarodowej będące podmiotem, a nie przedmiotem.

W procesie ustawodawczym na uwagę zasługuje zwiększenie wpływu obywateli na stanowienie prawa. Temu służyły m.in. prowadzone na szeroką skalę konsultacje społeczne w formie licznych spotkań prowadzonych przez marszałka Kuchcińskiego w różnych miejscowościach Polski. Podczas VIII kadencji odbyło się ponad 2000 takich spotkań, w tym ponad 800 poza Sejmem. Ich celem było nie tylko zaznajomienie obywateli czy środowisk społecznych z pracą Sejmu, lecz także wysłuchanie opinii społeczeństwa na temat konkretnych projektów ustaw, co pozwalało również zapobiegać obstrukcji ze strony opozycji sejmowej, która niekiedy kwestionowała sens rozwiązań prawnych, zaślaniając się rzekomym głosem społeczeństwa.

Warto też podkreślić, że z inicjatywy marszałka Kuchcińskiego 4 sierpnia 2017 r. upubliczniono w systemie internetowym Sejmu wszystkie

dzienniki urzędowe wydane przez władze Rzeczypospolitej Polskiej na obczyźnie w latach 1939-1990. W ten sposób przywrócono dorobek prawny i zachowano ciągłość ustrojową państwa polskiego. Prace nad tym projektem prowadził prof. Jan Majchrowski.

2. Dyplomacja parlamentarna

Dyplomacja parlamentarna należy do istotnych elementów polityki zagranicznej państwa i stanowi dobre uzupełnienie klasycznej dyplomacji. W Sejmie VIII kadencji, kiedy marszałkiem był Marek Kuchciński, dyplomacja parlamentarna została bardzo zintensyfikowana. W Sejmie i Senacie (marszałek Senatu: Stanisław Karczewski) zaktywizowano tradycyjne formaty współpracy międzyparlamentarnej, ale też pojawiły się nowe formaty. Niewątpliwym priorytetem w zakresie tej dyplomacji były dla marszałka Kuchcińskiego państwa Europy Środkowej i Wschodniej. Na tej płaszczyźnie marszałek zdynamizował współpracę parlamentarną państw Grupy Wyszehradzkiej i jednocześnie zbudował nowy, poszerzony format w postaci Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej (#EUROWAW), a także rozwinął współpracę z parlamentami Litwy, Ukrainy i innych państw Europy Wschodniej. Zgromadzeniem Parlamentarnym Polski i Ukrainy kierował wicemarszałek Ryszard Terlecki, który był też główną osobą wspierającą działania dyplomacji parlamentarnej Sejmu w Europie Środkowej. Współpracę w formacie Bukaresztańskiej Dziewiątki (2018) pozostawiono natomiast w gestii marszałka Senatu Stanisława Karczewskiego.

a) Grupa Wyszehradzka

Jesienią 2015 r., gdy rządy obejmowało Prawo i Sprawiedliwość, a marszałkiem Sejmu został Marek Kuchciński, stosunki Polski z Grupą Wyszehradzką znajdowały się w głębokim kryzysie. Było to efektem rządów PO i PSL, które nie przywiązywały większej wagi do tego formatu w polityce europejskiej oraz nie dotrzymały wspólnych uzgodnień w sprawie dyslokacji uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki. Ówczesna premier Ewa Kopacz wbrew stanowisku Grupy Wyszehradzkiej, które wcześniej zaakceptowała, na Radzie Europejskiej wyraziła zgodę na przyjęcie migrantów do Polski. Jakkolwiek nowy rząd Beaty Szydło wycofał się z tej decyzji (przez co wciąż ponosi unijne konsekwencje), to jednak odbudowanie zaufania wśród państw Grupy Wyszehradzkiej nie było łatwe. Wysiłki w tym kierunku czyniła zarówno strona rządowa, jak i parlamentarna. W tej sytuacji ważną decyzją marszałka Kuchcińskiego był wyjazd do Budapesztu, gdzie spotkał

się z przewodniczącym węgierskiego Zgromadzenia Narodowego László Kócskem (18 grudnia 2015 r.), z którym przedyskutował różne płaszczyzny współpracy parlamentarnej państw Europy Środkowej, w tym Grupy Wyszehradzkiej, w kontekście Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego, a także uzgodnił kalendarz polsko-węgierskich inicjatyw związanych z przypadającymi w 2016 r. rocznicami (60. rocznicą wydarzeń poznańskiego Czerwca i powstania węgierskiego z 1956 r.), które połączyły oba narody.

W odnowieniu polsko-węgierskich kontaktów parlamentarnych nie małą rolę odegrała trwająca od kilku lat współpraca Prawa i Sprawiedliwości z partią Fidesz, a także - sięgająca epoki średniowiecza - przyjaźń obydwu narodów. Jarosław Kaczyński kilkakrotnie spotykał się z Viktor Orbanem, zarówno na Węgrzech (Budapeszt, Wyszehrad), jak i w Polsce (Kraków, Warszawa, Krynica-Zdrój, Niedzica). Należy podkreślić, że w zakresie dyplomacji parlamentarnej Budapeszt był pierwszym kierunkiem obranym przez Marka Kuchcińskiego jako marszałka Sejmu.

W Warszawie, niedługo po budapesztańskiej wizycie, doszło do spotkania przedstawicieli komisji do spraw europejskich państw Grupy Wyszehradzkiej (31 stycznia - 1 lutego 2016 r.). Marszałek Kuchciński podczas otwarcia zebrania podkreślił znaczenie Grupy Wyszehradzkiej „w obliczu kryzysu migracji, który przekłada się na bezpieczeństwo, kwestię ochrony granic i integralności strefy Schengen”. Marszałek uzewnętrznił stanowisko Polski wobec kryzysu migracyjnego oraz zachęcił partnerów do współpracy⁹.

Konsekwencją obrad wyszehradzkiej komisji do spraw europejskich był szczyt przewodniczących parlamentów V4, który odbył się 27 kwietnia 2016 r. w zamku w Stirin (Republika Czeska), ponieważ przewodnictwo w Grupie Wyszehradzkiej pełniła wówczas strona czeska. W spotkaniu uczestniczył także przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Francji Claude Bartolone, zaproszony przez Jana Hamackę, szefa czeskiej Izby Poselskiej. Podczas dyskusji nad rolą parlamentów narodowych w polityce Unii Europejskiej marszałek Kuchciński przedstawił polską deklarację „Europa solidarnych państw”: odnoszącą się do bezpieczeństwa granic i odnowienia instytucji unijnych, ale przede wszystkim przyznającą parlamentom narodowym przewodnią rolę w kształtowaniu polityki wewnętrznej. Była to odpowiedź Polski nie tylko na porozumienie podpisane pomiędzy Wielką Brytanią a UE (19 lutego 2016), lecz przede wszystkim na rzymską propozycję federalnej Europy podpisaną przez przewodniczących parlamentów Włoch, Niemiec, Francji i Luksemburga we wrześniu 2015 r. Strona polska wyraźnie opowiadała się za zachowaniem suwerenności i niezależności państw członkowskich UE oraz wzmocnieniem roli parlamentów narodowych.

9 *Sejm VIII kadencji. Ustawy, sprawozdania, relacje*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2021, s. 370.

Deklaracja „Europa solidarnych państw” była przedmiotem obrad kolejnego szczytu przewodniczących parlamentów V4, jaki odbył się w Przemyśle 3-4 grudnia 2016 r. Uczestniczył w nim także marszałek Senatu Stanisław Karczewski. Uzgodniono wówczas stanowiska stron, co było wspólnym postulatem Grupy Wyszehradzkiej w odniesieniu do wzmocnienia kompetencji parlamentów narodowych we współpracy z UE. Przy tej okazji przedyskutowano zakres współpracy regionalnej oraz wspólny program, w tym kwestię upowszechniania kultury poszczególnych państw. Na zakończenie uczestnicy szczytu wzięli udział w ceremonii nadania jednemu z placów w Przemyśle nazwy „skwer Wyszehradzki” oraz odsłonięcia na nim tablicy upamiętniającej 25-lecie Grupy Wyszehradzkiej¹⁰.

Podczas polskiej prezydencji poza szczytem przemyskim odbyły się jeszcze dwa: w Warszawie (7 marca 2017 r.) i Krakowie (29 czerwca 2017 r.). W stolicy przeciwstawiono się projektowi „Europa wielu prędkości” oraz zaakceptowano trzy inicjatywy: zorganizowania wystawy objazdowej „Od Wyszehradu do Wyszehradu”: stworzenia tzw. półki wyszehradzkiej (w bibliotekach wszystkich państw) oraz założenia polityki informacyjnej V4. W Krakowie, gdzie obrady toczyły się na Wawelu, Marek Kuchciński podsumował polską prezydencję” i przypomniał o polskim programie realizowanym w ramach Roku Solidarności Polsko-Węgierskiej (2016), a także o Międzynarodowej Wystawie Malarstwa Państw Grupy Wyszehradzkiej VISEGRAD4ART (2017), otwartej w Galerii Sztuki Współczesnej w Przemyśle¹². Następnie prezydencję w V4 przekazano stronie węgierskiej. Z tej okazji Marek Kuchciński i László Kiiver dokonali uroczystego otwarcia wystawy poświęconej królowi Polski i Węgier Władysławowi IV¹³.

W latach 2018-2019 (do końca Sejmu VIII kadencji) odbyły się cztery parlamentarne szczyty Grupy Wyszehradzkiej: w Budapeszcie (1-2 marca 2018 r.), Bratysławie (15 listopada 2018 r.), Pieszczanach (25 marca 2019 r.) i Popradzie (27 czerwca 2019 r.), a także dwa nieformalne spotkania szefów parlamentów V4: w Balatonfured (22 czerwca 2018 r.) i Koszycach (13 października 2018 r.). W Bratysławie gośćmi szczytu byli szefowie parlamentów Francji i Niemiec, w Pieszczanach zaś szefowie parlamentów krajów Beneluksu.

10 *Ibidem*, s. 373-374; „Kronika Sejmowa” 2017, nr 48, s. 50.

11 Zob. *Polska prezydencja w Grupie Wyszehradzkiej (lipiec 2016 r. - czerwiec 2017 r.)*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017, s. 9-24. Z okazji zakończenia polskiej prezydencji w Grupie V4 Wydawnictwo Sejmowe wydało także: *The Parliaments of the Visegrad Group*, ed. W. Paruch, B. Szmulik, J. Szymanek, Warszawa 2017.

12 Zob. *VISEGRAD4ART 2017* (katalog wystawy), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017. Patronat nad wystawą obejmował marszałek Marek Kuchciński.

13 *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 376.

Dominującą tematyką na wszystkich wymienionych posiedzeniach były kwestie unijne oraz pogłębianie współpracy wewnątrz Grupy Wyszehradzkiej, a także z państwami bałtyckimi i bałkańskimi. Podkreślić należy, że wypracowane na tych spotkaniach wspólne stanowiska w odniesieniu do szczegółowych kwestii związanych z polityką UE wywarły niemały wpływ na politykę rządów państw V4. Owa współpraca parlamentarna dopełniała więc rządowe (na szczeblu premierów) i prezydenckie (na szczeblu prezydentów państw) formaty V4. W ciągu czterech lat intensywnej współpracy we wszystkich formatach znaczenie Grupy Wyszehradzkiej wzrosło - w polityce nie tylko Unii Europejskiej, lecz także Europy Środkowej.

Dotychczasowa współpraca parlamentarna V4 zasługuje niewątpliwie na zinstytucjonalizowanie jej w postaci Zgromadzenia Parlamentarnego Grupy Wyszehradzkiej. Propozycje takie zgłaszał niejednokrotnie Marek Kuchciński, jeden z architektów odbudowy i nieustannego rozwijania dyplomacji parlamentarnej w ramach V4¹⁴.

Niezależnie od szczytów parlamentarnych marszałek Kuchciński rozwijał intensywne stosunki bilateralne z przewodniczącymi parlamentów V4. W ciągu niespełna 4 lat odbył 16 spotkań z przewodniczącym Zgromadzenia Parlamentarnego Węgier La.szlem Kiiverem, 6 z przewodniczącym Izby Poselskiej Czech (i dwukrotnie z przewodniczącym czeskiego Senatu) oraz 4 z przewodniczącym Rady Narodowej Republiki Słowackiej. Spotkania te odbywały się zazwyczaj w Warszawie, ale także w innych miejscach - przy okazji rocznic, upamiętnień historycznych oraz konferencji naukowych. W 2016 r. w Budapeszcie marszałek Kuchciński uczestniczył w odsłonięciu tablicy ku czci Romka Strzałkowskiego, najmłodszej ofiary poznańskiego Czerwca 1956, otworzył Konferencję Przyjaciół Węgier oraz rozmawiał z Viktorem Órbánem i prezydentem Węgier Jánosem Aderem (5-6 maja 2016 r.). Ponownie w Budapeszcie był (tym razem nieoficjalnie) 9 sierpnia 2016 r., gdzie towarzyszył, razem z wicemarszałkami Ryszardem Terleckim i Joachimem Brudzińskim, prezesowi Jarosławowi Kaczyńskiemu w dyskusjach z premierem Viktorem Órbánem i La.szlem Kiiverem o kryzysie migracyjnym i sytuacji w UE po brexicie. Później marszałek Kuchciński wraz z La.szlem Kiiverem odsłonił w Przemyśle pomnik polskiego ułana i węgierskiego huzara (10 września 2016 r.)¹⁵, w Warszawie otworzył zaś konferencję „Polska-Węgry 1956” (13 października 2016 r.). Uczestniczył

14 D. Hejj, *Współpraca parlamentarna w ramach Grupy Wyszehradzkiej*, [w:] *Dyplomacja parlamentarna w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 2015-2019*, red. B. Surmacz, A. Kuczyńska-Zanik, „!EŚ Policy Papers” 2019, nr 2, s. 57.

15 Przy tej okazji Laszló Kiiver przypomniał, że w Budapeszcie stoi pomnik z napisem: „Przemyśl 1914-1915”, upamiętniający armię węgierską broniącą Twierdzy Przemyśl podczas I wojny światowej.

także w okolicznościowej sesji Zgromadzenia Narodowego Węgier z okazji 60. rocznicy powstania węgierskiego, podczas której wygłosił przemówienie (25 października 1916 r.). W 2017 r. odsłonił w Budapeszcie pomnik Henryka Sławika i Józsefa Antalla, bohaterów Polski i Węgier (26 czerwca 2017 r.), uczestniczył w VI Narodowej Pielgrzymce Węgrów na Jasną Górę (27 czerwca 2017 r.) oraz brał udział w spotkaniu Jarosława Kaczyńskiego z Viktorom Órbanem w Sejmie (22 września 2017 r.). W 2018 r. w Budapeszcie uroczystie odsłonił popiersie Józefa Piłsudskiego (26 września 2018 r.), a w Krasiczynie spotkał się - w ramach Letniej Szkoły Polsko-Węgierskiej zorganizowanej przez Instytut Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka w Warszawie - z polską i węgierską młodzieżą (25 listopada 2018 r.). W tym samym roku w stolicy Węgier uczestniczył też w obchodach 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę (8 grudnia 2018 r.) - wygłosił wówczas przemówienie na forum parlamentu węgierskiego, otworzył konferencję naukową oraz spotkał się z Polonią węgierską. W 2019 r. marszałek Kuchciński wziął udział w I Forum Polsko-Węgierskim w Starym Sączu (19 maja 2019 r.), gdzie został wyróżniony specjalnym dyplomem Forum „Za wyjątkowy wkład w umacnianie przyjaźni polsko-węgierskiej”: który wręczył mu Zygmunt Berdychowski, założyciel Instytutu Studiów Wschodnich i przewodniczący Rady Programowej Forum Ekonomicznego w Krynicy-Zdroju. Laudację wygłosił zaś Richard Hiircsik, poseł węgierski, jeden z najbardziej zaangażowanych we współpracę obu parlamentów. We wszystkich tych węgierskich uroczystościach marszałkowi towarzyszył Laszlo Kiiver. W 2018 r. prezydent Węgier wręczył Markowi Kuchcińskiemu Wielki Krzyż Orderu Zasługi Węgier „w dowód uznania za wybitne zasługi w budowaniu politycznych i społecznych kontaktów węgiersko-polskich”. Podobne odznaczenie otrzymał też marszałek Senatu Stanisław Karczewski¹⁶.

Inny charakter miały bilateralne związki polsko-czeskie. Następtwem wizyty marszałka Kuchcińskiego w Pradze (2 marca 2016 r.) było spotkanie prezydentów Sejmu RP i Izby Poselskiej Republiki Czeskiej w Dolnich Morawicach (24 czerwca 2016 r.), które kontynuowano w tym samym składzie dwa lata później w Juracie (29 sierpnia 2018 r.). Marszałek Kuchciński rozmawiał z prezydentem Republiki Czeskiej Milošem Zemanem (10 maja 2018 r.) oraz dwukrotnie z przewodniczącym czeskiego Senatu, najpierw Milanem Stechem (20 lutego 2017), a później Jaroslavem Kubera (15 maja 2019 r.). We wrześniu 2016 r. podczas konferencji „Europa Karpat” w Krynicy-Zdroju, w imieniu prezydenta RP Andrzeja Dudy, marszałek Kuchciński wręczył wysokie odznaczenie państwowe wicemarszałkowi czeskiego Senatu Premyslowi Sobotce, który od lat aktywnie wspierał rozwój współpracy polsko-czeskiej. Marszałek był z wizytą również w Pradze (25 maja 2018 r.),

16 ABPMK, materiały sejmowe.

gdzie rozmawiał z przewodniczącym Izby Poselskiej Radkiem Vondrackiem na temat wspólnego stanowiska w kwestii budżetu unijnego i unijnej polityki rolnej. Z kolei podczas wizyty Radka Vondracka w Sejmie (9 czerwca 2018 r.) politycy dyskutowali nad udoskonaleniem współpracy parlamentarnej. Marek Kuchciński uczestniczył ponadto w praskich uroczystościach upamiętniających 50. rocznicę inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację (11 września 2018 r.), podczas których uczczono pamięć trzech bohaterów: Czecha Jana Palacha, Węgry Sandora Bauera i pochodzącego z Przemysła Ryszarda Siwca¹⁷.

Jeśli chodzi o stosunki parlamentarne ze Słowacją, ożywienie nastąpiło dopiero w 2017 r. po spotkaniu marszałka Kuchcińskiego z przewodniczącym słowackiej Rady Narodowej Andrejem Danką (6 marca 2017 r.). Później doszło do wspólnego posiedzenia prezydiów Sejmu i Rady Narodowej w Tatrzańskej Łomnicy (6 listopada 2017 r.), a w następnym roku do spotkania marszałka ze słowacką parlamentarną Grupą Przyjaźni z Polską w Warszawie (1 lutego 2018) oraz do jego pierwszej oficjalnej wizyty w parlamencie słowackim w Bratysławie (20 lutego 2018). Efektem tej wizyty było m.in. I Forum Polska-Słowacja, które odbyło się w Jasionce koło Rzeszowa (26 stycznia 2019 r.)¹⁸.

b) Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej
#EUROWAW

W orbicie szczególnych zainteresowań Marka Kuchcińskiego była Europa nie tylko Środkowa, lecz także Wschodnia. Gdy realizował on swój projekt „Zielonych Karpat” i zgłębiał wiedzę w tym temacie, dostrzegł różnice dzielące te dwie znaczące części Europy, ale też ich historyczne związki. Inne były drogi do wolności państw Europy Środkowej, dla których przełomową datą był rok 1989, a inne krajów Europy Wschodniej, wchodzących w skład imperium sowieckiego, dla których taką datą był rok 1991¹⁹. Patrząc ze współczesnej perspektywy, nie sposób pominąć faktu, że proces integracji europejskiej nie objął - z wyjątkiem krajów bałtyckich - państw Europy Wschodniej, chociaż kilka z nich taką wolę wciąż artykułuje (Ukraina, Gruzja, Mołdawia). Dla stworzenia płaszczyzny dialogu i współpracy parlamentarnej wszystkich państw Europy Środkowej i Wschodniej, będących ongiś pod sowiecką dominacją, marszałek Marek Kuchciński wraz

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Zob. J. Draus, *Drogi do wolności. Europa Środkowa 1989*, Warszawa 2019; J. Targalski, *Opozycja w Europie Wschodniej w okresie totalitaryzmu. Opozycja w Chorwacji i Serbii w okresie II Jugosławii*, Warszawa 2019.

z marszałkiem Senatu Stanisławem Karczewskim, wcielając w życie pomysł wicemarszałka Sejmu prof. Ryszarda Terleckiego, zwołali w 2016 r. I Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej, pod znanym kryptonimem #EUROWAW, czyli „Europa w Warszawie”.

Obrady toczyły się 30-31 sierpnia w formie konferencji „Solidarność i suwerenność”. Otworzył je marszałek Kuchciński, który wyszczególnił ich cele: wzmocnienie regionalnej współpracy parlamentów narodowych oraz przypomnienie Unii Europejskiej, że „Europa jest pojęciem szerszym niż Unia Europejska” i że „nie ma bezpieczeństwa Unii Europejskiej bez zagwarantowania bezpieczeństwa całej Europy”. Powiedział: „proponuję, aby »Europa solidarnych państw« - związek »wolnych z wolnymi, równych z równymi« - stała się podstawowym modelem dla naszych działań i dyskusji”²⁰. Za tymi słowami marszałka kryło się wołanie o odnowę Unii Europejskiej, rozumiane jako otwarcie jej na kraje Wschodu i zaprzestanie dzielenia państw europejskich. Formule dziewiętnastowiecznego „koncertu mocarstw” przeciwstawił koncepcję „Europy wolnych i solidarnych państw”²¹.

O ile w pierwszym szczycie #EUROWAW uczestniczyło 12 przewodniczących i wiceprzewodniczących parlamentów państw Europy Środkowej i Wschodniej nienależących do Unii Europejskiej (Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Gruzja, Macedonia, Mołdawia, Serbia, Turcja, Ukraina), o tyle drugi szczyt (17-18 maja 2017 r.) został poszerzony o państwa przynależące do UE (Austria, Bułgaria, Chorwacja, Republika Czeska, Estonia, Grecja, Litwa, Łotwa, Rumunia, Słowacja, Węgry) oraz Albanii. Głównym tematem drugiego spotkania były problemy związane z bezpieczeństwem i rozwojem tego regionu Europy. Przedstawiano także konkretne projekty współpracy. Prezydent RP Andrzej Duda, który gościł uczestników szczytu w Belwederze, zaprezentował zaś Inicjatywę Trójmorza, która stała się jednym z kluczowych punktów obrad (połączenia transportowe: Via Carpatia, Rail Baltica, korytarz surowcowy Bałtyk-Adriatyk)²².

Trzeci szczyt, który odbył się 12-13 lipca 2018 r., zdominowała problematyka regionalna. W pierwszej części, pod hasłem „Wzmocnienie współpracy parlamentarnej szansą dla rozwoju regionu”: prowadzonej przez marszałka Karczewskiego, dokonano analizy Partnerstwa Wschodniego, Inicjatywy Trójmorza, Grupy Wyszehradzkiej oraz powstałej niedawno Grupy Warneńskiej (Bułgaria, Grecja, Serbia, Rumunia). Omówiono wspólne interesy

20 *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 346-348.

21 D. Wilczewski, *Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej*, [w:] *Dyplomacja parlamentarna...*, op. cit., s. 99.

22 *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 348-354.

oraz zagrożenia. Spore zainteresowanie wywołały kwestie energetyczne. W drugiej części obrad - „Parlamenty w polityce międzynarodowej” - której przewodniczył Marek Kuchciński, uwagę skupiono na zwiększeniu roli parlamentów w kreowaniu polityki Unii Europejskiej na rzecz zrównoważonego rozwoju. Należy dodać, że podczas tego szczytu grono uczestników powiększyło się o Kazachstan, Maltę i Słowenię²³.

Obrady czwartego szczytu (4-5 czerwca 2019 r.) wpisały się natomiast w 30-lecie niepodległości i demokratycznych przemian w Europie Środkowej i Wschodniej. W spotkaniu wzięło udział kilkudziesięciu opozycjonistów i dysydentów z Europy Środkowej i Wschodniej²⁴. Wysłuchali oni wykładu prof. Rogera Scrutona, wybitnego intelektualisty, filozofa i pisarza brytyjskiego, który zauważył, że obecnie mamy do czynienia z podziałem na dwa sprzeczne Światopoglądy - ideę przywiązania do państw narodowych i kosmopolityczną wizję porządku ponadnarodowego: „Nie można zrozumieć kontynentu europejskiego, jeśli nie uzna się, że jest on stowarzyszeniem państw narodowych, podczas gdy instytucje polityczne zwróciły się ku kosmopolityzmowi, a elity polityczne ustanawiają prawa ponad głowami suwerennych rządów”²⁵.

Należy podkreślić, że inicjatywa szczytów przewodniczących parlamentów państw Europy Środkowej i Wschodniej, podjęta przez marszałka Kuchcińskiego we współpracy z marszałkiem Senatu Stanisławem Karczewskim, okazała się pożytecznym formatem współpracy międzyparlamentarnej. Przeszkodą w organizacji piątego szczytu, w 2020 r., okazała się pandemia, która ogarnęła większość krajów Świata.

c) „Europa Karpat”

Po ponad 10 latach intensywnej pracy nad „Zielonymi Karpatami” (od 1999 r.) Marek Kuchciński, jako wicemarszałek Sejmu (od sierpnia 2010 r.), konsekwentnie zmierzał do nadania tej inicjatywie makroregionalnego formatu i do tego, by region Karpat został zaliczony w poczet strategicznych dla Unii Europejskiej obszarów, objętych polityką rozwoju. W 2011 r., gdy wicemarszałek Kuchciński uzyskał wsparcie swojej formacji politycznej, Klubu Parlamentarnego PiS, i wiceministrów środowiska i turystyki, a także częściowe przyzwolenie ówczesnych władz Sejmu, rozpoczął - wzorując się na

23 *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 355-359.

24 *IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW2019*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019, *passim*. Publikacja- oprócz dokumentacji fotograficznej - zawiera stenogramy przemówień i wystąpień uczestników IV Szczytu.

25 Cyt. za: D. Wilczewski, op. cit., s.102.

makroregionalnych inicjatywach: dunajskiej, bałtyckiej, a w szczególności alpejskiej²⁶ - realizację projektu „Europa Karpat”; którego podstawą były „Zielone Karpaty”. Po raz pierwszy ta koncepcja została uzewnętrzniona 6 września 2011 r. W tym bowiem dniu na łamach „Rzeczpospolitej” ukazał się tekst Marka Kuchcińskiego i Krzysztofa Szczerskiego pt. *Karpaty ważne dla Unii Europejskiej*. Autorzy uzasadnili tezę, dlaczego Karpaty powinny być dla Unii Europejskiej ważnym strategicznie obszarem, wymagającym odrębnego ujęcia w unijnych programach i uwzględnienia w geopolitycznej koncepcji UE. Jednocześnie podkreślili tradycje i bogactwo kulturowe tego regionu oraz jego społeczne i gospodarcze funkcje. Wskazali również, że Karpaty „to jeden z najważniejszych europejskich zasobów środowiska naturalnego o niezwykle bogactwie przyrodniczym(...), [który wywiera - przyp. J.D.] olbrzymi wpływ na stosunki klimatyczne i wodne państw środkowoeuropejskich, a walory krajobrazowe i uzdrowiskowe wzmacniają jego atrakcyjność”²⁷.

Dzień po ukazaniu się tego tekstu (7 września 2011 r.) odbyła się specjalna konferencja „Europa Karpat” w ramach międzynarodowego XXI Forum Ekonomicznego w Krynicy-Zdroju. Wówczas, przy współudziale polskiej strony rządowej (także rządowych przedstawicieli Ukrainy, Słowacji, Węgier, Rumunii), posłów i europosłów z państw karpacczych (w tym ówczesnej przewodniczącej Komisji Rozwoju Regionalnego Parlamentu Europejskiego Danuty Hubner), przedstawicieli euroregionów (m.in.: Euroregionu Karpackiego Słowacja-Północ, Stowarzyszenia Euroregionu Karpackiego - Ukraina, Euroregionu Karpackiego - Polska) nie tylko zaprezentowano projekt „Europa Karpat”; lecz także przedyskutowano wiele jego aspektów. Moderatorami tej konferencji byli wicemarszałek Marek Kuchciński i Krzysztof Szczerski (wiceminister spraw zagranicznych w latach 2005-2007). Ich intencją było podjęcie wspólnych międzynarodowych działań na rzecz rozwoju Karpat oraz wpisanie inicjatywy „Europy Karpat” do programu polskiej prezydencji w Radzie Europejskiej (1 lipca - 31 grudnia 2011 r.). W tym celu w trakcie krynickiej konferencji zostało ogłoszone Memorandum karpackie, a także nastąpiło podpisanie przez stronę polską protokołów do Konwencji karpacczych²⁸. Memorandum zawierało m.in. postulaty podjęcia wysiłków na rzecz

26 Strategia alpejska objęła siedem państw: Austrię, Francję, Niemcy, Włochy, Słowenię, Szwajcarię i Lichtenstein (dwa ostatnie nie przynależą do UE). Ostatecznie została wypracowana w latach 2013-2015.

27 „Rzeczpospolita”, 6 września 2011, nr 207, s. 8.

28 Konwencja karpacka została podpisana w 2003 r. w Kijowie przez siedem państw: Czechy, Polskę, Rumunię, Serbię, Słowację, Ukrainę i Węgry. W Polsce konwencja ta weszła w życie 19 czerwca 2006 r.

opracowania strategii dla Karpat oraz przystąpienia Unii Europejskiej - jako strony - do Konwencji karpackiej²⁹.

Począwszy od krynickiej konferencji „Europa Karpat” została zaklasyfikowana jako subregionalna międzynarodowa inicjatywa, zarówno w sensie politycznym, jak i społeczno-gospodarczym i kulturowym. Dzięki wysiłkowi Marka Kuchcińskiego wiele środowisk podjęło prace w celu wypracowania strategii karpackiej, rodziły się nawet inicjatywy wspierające te dążenia. Przykładem była „Sieć miast karpackich”, zawiązana 30 września 2011 r. w Świlczy koło Rzeszowa na zorganizowanym przez Euroregion Karpaty - Polska spotkaniu przedstawicieli miast karpackich z Polski, Słowacji, Węgier, Rumunii i Ukrainy, z udziałem Kuchcińskiego. W tym czasie pojawiło się w obiegu społecznym pojęcie „marki karpackiej”: której tenże Euroregion (a konkretnie jego wiceprezes i dyrektor Dawid Lasek) był pomysłodawcą. W 2012 r. podczas spotkania wicemarszałków Marka Kuchcińskiego i Cezarego Grabarczyka w Jaremczy na Ukrainie podjęto zaś decyzję o mocniejszym zaangażowaniu się w odbudowę polskiego przedwojennego obserwatorium astronomicznego na górze Pop Iwan w paśmie Czarnohory oraz w utworzenie Polsko-Ukraińskiego Domu Spotkań Młodzieży Akademickiej w Mikuliczynie koło Jaremczy. Inwestycje te ze strony polskiej monitorował Jan Malicki, dyrektor Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, a ze strony ukraińskiej rektor Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku (przedwojenny Stanisławów) - Igor Cependa³⁰. Głośnym echem odbił się międzynarodowy Redyk Karpacki (2013), czyli tradycyjna wędrówka z owcami od Rumunii przez Ukrainę, Polskę, Słowację do Czech, połączona z licznymi imprezami. Upamiętniała ona wspólne tradycje pasterskie.

Idea „Europy Karpat” dzięki wicemarszałkowi Kuchcińskiemu przyciągała i mobilizowała wiele środowisk politycznych i społecznych w karpackich regionach. Świadczyły o tym regularne międzynarodowe konferencje „Europa Karpat”; które organizowano dwa razy w roku: zimą w zamku w Krasieczynie, a latem podczas Forum Ekonomicznego w Krynicy-Zdroju. Ich wieloaspektowa problematyka, a zwłaszcza panelowe dyskusje niewątpliwie sprzyjały wypracowywaniu strategii karpackiej. Gromadziły bowiem nie tylko przedstawicieli rządów państw, regionów, miast i gmin, parlamentarzystów, naukowców, licznych organizacji i stowarzyszeń, lecz także specjalistów z wielu dziedzin życia społecznego. W 2013 r. podczas obrad

29 ABPMK, dokumenty dotyczące „Europy Karpat”.

30 W. Paruch, „Europa Karpat” - projekt współpracy państw Europy Środkowej i Wschodniej, [w:] *Europa Karpat. Rzecz o współpracy*, Warszawa 2019, s. 32.

w Krasiczynie (23 lutego) przyjęto tzw. Deklarację krasiczyńską³¹. Jakkolwiek nawiązywała ona do krynickiego Memorandum karpackiego, to jednak pojawiły się w niej nowe elementy: postulat powoływania grup karpackich w parlamentach narodowych (w Sejmie Parlamentarnemu Zespołowi Karpackiemu przewodniczył Marek Kuchciński), utworzenia w ramach perspektywy finansowej UE 2014-2020 transnarodowego programu operacyjnego Europejskiej Współpracy Terytorialnej dla obszaru Euroregionu Karpackiego - pod nazwą „Karpacki Horyzont 2020”; a także podjęcia inicjatywy na rzecz opracowania i wydania *Encyklopedii karpackiej*. W 2014 r. po aneksji Krymu przez Rosję i w obliczu następstw tego zdarzenia (wojna rosyjsko-ukraińska w Donbasie) uczestnicy konferencji „Europa Karpat” w Krynicy-Zdroju udzielili w Deklaracji krynickiej poparcia Ukrainie. Odrzucili tym samym politykę bierności wobec tej agresji oraz wezwali do obrony praw i wartości europejskich³².

W 2015 r., po objęciu przez Marka Kuchcińskiego urzędu marszałka Sejmu RP, „Europa Karpat” stała się *de facto* projektem politycznym, realizowanym we współpracy z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, niezależnie od ich przynależności do Unii Europejskiej (Ukraina była objęta programem UE „Partnerstwo Wschodnie”). Realizacji tego programu sprzyjał też format dyplomacji parlamentarnej. Wówczas „Europa Karpat” stała się elementem polskiej polityki zagranicznej, a także przedmiotem debaty w Grupie Wyszehradzkiej. Do unijnej agendy wprowadzono operacyjny „Karpacki Horyzont 2020”; jak również projekt budowy transeuropejskiego szlaku komunikacyjnego Via Carpatia. Ster nad strategią karpacką przejął minister dr Jerzy Kwieciński we współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego.

Przyspieszenie prac nad strategią karpacką znalazło wyraz w Deklaracji przemyskiej, podpisanej podczas XVII Międzynarodowej Konferencji „Europa Karpat”; która odbyła się w Przemyśle (29 stycznia 2017 r.), z udziałem m.in. premier Beaty Szydło i ministrów z państw karpackich. W Deklaracji ogłoszono m.in.: „...uważamy za konieczne przyjęcie przez Unię Europejską makroregionalnej strategii rozwoju dla Karpat (...), [która - przyp. J.D.] znacznie ograniczy peryferyjność naszego regionu, podniesie jego bezpieczeństwo oraz wzmocni poparcie społeczne dla Unii Europejskiej (...). Celem współpracy karpackiej w najbliższych latach jest budowa osi Północ-Południe niezbędnej dla podniesienia spójności ekonomicznej w regionie i jego dostępności komunikacyjnej. W tym kontekście

31 Deklaracja krasiczyńska z 23 lutego 2013, „Zeszyty Polityczne Prawa i Sprawiedliwości” 2014/1, nr 3, Warszawa 2014, s. 61-64.

32 Ł. Lewkowicz, *Współpraca parlamentarna w ramach inicjatywy „Europa Karpat”*, [w:] *Dyplomacja parlamentarna ...*, op. cit., s. 62.

inwestycjami o znaczeniu strategicznym w sferze ekonomicznej są: Via Carpathia wraz z drogą S19, linia kolejowa Podłęże-Piekielko, kanał Odra-Dunaj. Wspieramy również inne inicjatywy regionalne na rzecz odpowiedzialnego rozwoju, takie jak: program współpracy transnarodowej Interreg Europa Środkowa, Program Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020, współpraca w zakresie wymiany młodzieży, Ramowa Konwencja o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat, Instytut Karpacki, Beskidzkie Centrum Narciarstwa (...). Opowiadamy się za wpisaniem na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO transgranicznych fortyfikacji austro-węgierskich, w tym Twierdzy Przemyśl³³.

Znaczący wymiar miała też XX Konferencja, również obradująca w Przemyśle (17 lutego 2018 r.). Oprócz dyskusji nad kolejnymi aspektami „Europy Karpat” zaprezentowano Program dla Bieszczad. Przedstawił go minister Jerzy Kwieciński. Dokument ten, zakładający poprawę szans rozwojowych Bieszczad (powiaty: leski, bieszczadzki, sanocki oraz gmina Bircza), został opracowany w ramach rządowej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Podczas kolejnej konferencji w ramach krynickiego Forum Ekonomicznego (5-6 września 2018 r.) marszałek Kuchciński nagroził niektóre inicjatywy („Twierdza Przemyśl”; „Szlak Kultury Wołoskiej”: „Polsko-Ukraińskie Centrum Hodowli i Promocji Konia Huculskiego”: „Karpackie Niebo”). Ponadto pojawiły się nowe inicjatywy (m.in. „Collegium Carpathicum”). Centralnym punktem tej konferencji było jednakże podpisanie „Deklaracji woli dotyczącej utworzenia Strategii Makroregionalnej Unii Europejskiej dla Regionu Karpat”. Dokument podpisali: Mihály Varga (wicepremier i minister finansów Węgier), Stepan Kubiw (wicepremier i minister rozwoju gospodarczego Ukrainy), Denisa Žilakova (dyktorka generalna w gabinecie wicepremiera ds. inwestycji i informatyzacji w Ministerstwie Finansów Słowacji) oraz Jerzy Kwieciński (minister inwestycji i rozwoju)³⁴. *De facto* był to ramowy projekt strategii karpackiej przygotowany przez stronę polską, który nie był wcześniej znany zagranicznym partnerom konferencji (dla tego „deklaracja woli”). Został on podczas tego spotkania zaprezentowany przez ministra Kwiecińskiego.

Następne konferencje zostały przeprowadzone w: Krasiczynie (16-17 lutego 2019 r.)³⁵, Regietowie (15 czerwca 2019 r.)³⁶, Krynicy-Zdroju

33 *Sejm VIII kadencji..., op. cit.*, s. 312-315.

34 *Ibidem*, s. 229-331.

35 *Konferencja Europa Karpat. Zamek w Krasiczynie 16-17 lutego 2019 r.*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.

36 W konferencji w Regietowie marszałek Marek Kuchciński nie uczestniczył. Wydarzenie poprowadziła poseł Barbara Bartuś.

(4-5 września 2019 r.), Krasiczynie (21-23 lutego 2020 r.)³⁷ oraz Karpaczu (8-10 września 2020 r.; w ramach Forum Ekonomicznego, które zostało zorganizowane tam z powodu pandemii). Łącznie odbyło się 27 konferencji „Europa Karpat”. Ich organizatorem zawsze był marszałek Marek Kuchciński.

Wspomnieć należy także o dwóch niezależnych konferencjach z udziałem marszałka Kuchcińskiego, których tematyka była powiązana z projektem „Europy Karpat”. W Łąncucie 17 kwietnia 2019 r. odbyła się konferencja pt. „Korzyści dla regionów wynikające z wdrażania trasy Via Carpatia”: podczas której minister Andrzej Adamczyk zrelacjonował realizację międzynarodowego korytarza transportowego Kłajpeda-Tesaloniki (7700 km). W trakcie tego wydarzenia został potwierdzony udział Ukrainy i Turcji (zainicjowany w 2016 r., w tzw. II deklaracji łańcuckiej) w tej wielkiej międzynarodowej inwestycji, którą minister Adamczyk nazwał „Drogą życia”.

Druga niezależna konferencja (także z udziałem Andrzeja Adamczyka) odbyła się w Przemyślu (29 czerwca 2019 r.) i była poświęcona efektom przywrócenia połączenia kolejowego Przemyśl-Lwów-Kijów. Program „Europy Karpat” pod hasłem „Europa Karpat - Europa naszej przyszłości” był prezentowany także podczas konwencji Prawa i Sprawiedliwości w Katowicach (5-7 lipca 2019 r.). Wówczas prof. Krzysztof Szczerski, szef gabinetu Prezydenta RP Andrzeja Dudy, stwierdził, że nie byłoby całej koncepcji „Europy Karpat” bez marszałka Marka Kuchcińskiego: „Trzeba było wyobraźni politycznej, by rozpocząć dyskusję o nowej, szerszej niż Grupa Wyszehradzka, perspektywie patrzenia na naszą rolę w regionie. Idąc od »Europy Karpat« jako koncepcji, która się zrodziła w środowisku PiS, podtrzymując instrumenty do działania politycznego, potrafiliśmy przeprowadzić przez Pałac Prezydencki dwie poważne nowe formy politycznej współpracy regionu, pokazując jego wielki potencjał. Pierwsza to Bukaresztańska Dziewiątka, związana ze szczytem NATO w Warszawie, w listopadzie 2015 r. Druga to Trójmorze, od Estonii po Chorwację, jedna z flagowych form współpracy w Unii Europejskiej, ważny budulec integracji”³⁸.

Marszałka Marka Kuchcińskiego zapewne bardzo ucieszyła wiadomość, że w grudniu 2019 r. projekt strategii makroregionalnej dla regionu Karpat został pozytywnie zaopiniowany przez Komitet Regionów Unii Europejskiej i zarekomendowany Komisji Europejskiej. W punkcie 50. opinii Komitet Regionów UE „wzywa Komisję Europejską do poparcia inicjatywy utworzenia Makroregionalnej strategii dla obszaru Karpat jako kolejnej strategii makroregionalnej i drugiej [po alpejskiej - przyp. J.D.] skierowanej do europejskiego obszaru o specyfice górskiej”. W tej sytuacji pilną potrzebą stało się powołanie w Przemyślu Instytutu Europy Karpat.

37 Konferencja „Europa Karpat”; *Przemyśl/Krasiczyn 21-23 lutego 2020 r.*, Przemyśl 2020.

38 *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 339-340.

d) Konferencja Przewodniczących Parlamentów Unii Europejskiej

Konferencja Przewodniczących Parlamentów Unii Europejskiej stanowi forum dyskusji o najważniejszych sprawach UE. Polska, jakkolwiek członkiem Unii stała się w 2004 r., to jednak uczestniczy w tych dorocznych konferencjach od 2001 r. W Sejmie VIII kadencji (2015-2019) odbyło się pięć konferencji zwyczajnych (Luksemburg, Bratysława - 2, Tallin, Wiedeń) oraz jedna nadzwyczajna (Rzym). We wszystkich uczestniczył marszałek Sejmu Marek Kuchciński.

Podczas konferencji w Luksemburgu (23-24 maja 2016 r.) rozmawiano o problemach związanych z kryzysem migracyjnym i zjawiskami terroryzmu w Europie. W trakcie omawiania kwestii relokacji uchodźców marszałek Kuchciński podkreślił, że „dla Polski bliscy są migranci ze wschodniej części Europy, w tym z Ukrainy, oraz repatrianci”. Kiedy w konkluzjach tej konwencji zapisano, że „przewodniczący popierają deklarację Rady Europejskiej z 7 marca 2016 r. w sprawie przyspieszenia wdrożenia relokacji i przesiedleń w celu zmniejszenia ogromnego ciężaru spoczywającego na państwach szczególnie obciążonych olbrzymim napływem uchodźców i migrantów”, przedstawiciele Polski, Słowacji, Republiki Czeskiej i Węgier (Grupa Wyszehradzka) wnieśli zastrzeżenia wobec takiego zapisu. Zaproponowali wówczas następującą treść: „Przewodniczący apelują o wzmocnienie solidarności oraz odpowiedzialności wewnątrz Unii. W tym celu państwa członkowskie powinny mieć możliwość podejmowania suwerennych decyzji dotyczących preferowanych sposobów udziału w tych działaniach. W tym kontekście odnotowują [a nie popierają - przyp. J.D.] deklarację Rady Europejskiej z 7 marca 2016 roku”. Zastrzeżenia wniesiono także wobec stwierdzenia, że „przewodniczący przyjmują z zadowoleniem Komunikat Komisji Europejskiej z 6 kwietnia 2016 roku”: który odnosił się do wariantów reform systemu azylowego. Wówczas strona wyszehradzka zaproponowała zamianę słów „przyjmują z zadowoleniem” na „odnotowują”. W ten sposób Grupa V4 wyraziła swoje niezadowolenie i sprzeciw wobec polityki migracyjnej Komisji Europejskiej.

Ponadto w konkluzjach tej konferencji została także odnotowana deklaracja Marka Kuchcińskiego „Europa solidarnych państw. Bezpieczeństwo, granice, odnowione instytucje”. Była to - jak już wcześniej wspomniano - odpowiedź strony polskiej na deklarację podpisaną 14 września 2015 r. w Rzymie przez przewodniczących parlamentów Włoch, Niemiec, Francji i Luksemburga, wzywającą do zwiększenia integracji politycznej w obrębie federalnej Unii Europejskiej. Deklaracja Kuchcińskiego przeciwstawiała się tym federalistycznym tendencjom („Nadanie integracji europejskiej nowego kierunku polegającego na przekształceniu Unii Europejskiej w państwo federalne jest współcześnie zarówno nierealne, jak i błędne”),

wzywała do odnowy instytucji europejskich („Podstawą współistnienia i współpracy w Europie powinny być suwerenność państw narodowych, solidarność i równość wszystkich narodów, respektowanie praw człowieka, demokracja i państwo prawa. To na gruncie tych zasad powinny stać wszystkie instytucje europejskie”) i proponowała rozważenie koncepcji „»Europy solidarnych państw« układających swe stosunki w obrębie UE wedle zasady: »wolni z wolnymi, równi z równymi«”³⁹.

Podczas konferencji w Bratysławie (7 października 2016 r.) debatowano nie tylko o aktualnych wyzwaniach i zagrożeniach dla jedności europejskiej, lecz także o roli parlamentów narodowych i o spójności we wspólnocie. Marszałek Kuchciński w swoim wystąpieniu podniósł kwestię trwania przy wartościach chrześcijańskich, odniósł się do „fałszywego rozumienia solidarności” (za przykład podał rurociąg Nord Stream) oraz zaproponował „wprowadzenie prawa weta do poszczególnych konkretnych projektów przygotowywanych przez Komisję Europejską czy Parlament Europejski, np. w sytuacji gdy ¼ lub ½ państw członkowskich nie zgodzi się z daną propozycją”. Upominał się także o współpracę z państwami pozostającymi poza UE: Ukrainą, krajami kaukaskimi i bałkańskimi („Silna Unia Europejska charakteryzuje się siłą całej Europy”). W trakcie drugiej bratysławskiej konferencji (24 kwietnia 2017 r.), poświęconej przyszłości UE, marszałek Kuchciński powtórzył niejako swoje poprzednie tezy: „Naprawę Unii proponuję podjąć poprzez m.in. wzmocnienie roli parlamentów narodowych w odniesieniu do procesów decyzyjnych w Unii. Zapisane przecież w traktacie lizbońskim prawo udziału parlamentów w pracach decyzyjnych obecnie jest ograniczone, już od wielu lat”⁴⁰.

Podczas konferencji w Tallinie (23-24 kwietnia 2018 r.) uwagę skupiono na dwóch aspektach: przyszłości Unii Europejskiej (kontynuacja konferencji w Bratysławie) oraz europejskim bezpieczeństwie. Marszałek Kuchciński wystąpił w pierwszej części obrad. Przyznał, że konsekwentnie opowiada się za wzmocnieniem roli parlamentów narodowych, ponieważ „projekt europejski musi być zakorzeniony w rzeczywistości politycznej państw członkowskich”. Krytycznie ocenił projekty „unii wielu prędkości”; domagał się nienaruszania prawa państwa członkowskiego do reform wewnętrznych („Polska jest przykładem, wobec którego instytucje unijne nie honorują tej ważnej zasady”), a także podkreślał systematyczny spadek zaufania do instytucji UE („Z badań wynika, że 60 proc. Europejczyków opowiada się za przeniesieniem niektórych kompetencji [UE - przyp. J.D.] na poziom narodowy”). Na koniec zadał pytania: „Czy jesteśmy gotowi otworzyć debatę na temat zmian unijnych traktatów (...)?”; „I czy w ramach obowiązujących

39 *Ibidem*, s. 276-278.

40 *Sejm VIII kadencji...*, *op. cit.*, s. 279-286.

traktatów jest możliwe usprawnienie stosowania zasad pomocniczości i proporcjonalności w taki sposób, aby wzmocnić rolę parlamentów narodowych (...)?"⁴¹.

Ostatnia konferencja, w której uczestniczył marszałek Kuchciński, odbyła się w Wiedniu (8-9 kwietnia 2019 r.), gdzie dyskutowano o relacjach z państwami niebędącymi członkami UE oraz kontynuowano wątek terazniejszości i przyszłości UE. Marszałek Sejmu w swojej wypowiedzi odniósł się do pięciu kwestii: kryzysu wartości („Europa nie jest tylko rynkiem bez duszy”), nierównego traktowania państw członkowskich („Traktaty określają kompetencje państw oraz instytucji unijnych, a ta granica jest ze strony UE naruszana i jest to problem”), obniżania rangi parlamentów narodowych, niedostatków w zakresie finansowania polityki rolnej i polityki spójności oraz rozbijania jedności UE poprzez lansowanie projektów „Europy wielu prędkości”⁴².

W jedynej nadzwyczajnej konferencji przewodniczących parlamentów UE, która odbyła się w Rzymie (17 marca 2017 r.) z okazji 60. rocznicy podpisania traktatów rzymskich, które zapoczątkowały proces integracji europejskiej, wziął udział marszałek Senatu Stanisław Karczewski. Podkreślić należy, że do jego kompetencji należała współpraca w trójstronnym formacie Zgromadzenia Parlamentarnego Sejmu i Senatu RP, Sejmu Republiki Litewskiej i Rady Najwyższej Ukrainy oraz w parlamentarnym formacie Bukaresztańskiej Dziewiątki⁴³.

e) Parlamentarna dyplomacja bilateralna

Ważną rolę dla Marka Kuchcińskiego jako marszałka Sejmu odgrywały kontakty z szefami parlamentów, grupami parlamentarnymi czy politykami państw, z którymi Polska utrzymuje stosunki dyplomatyczne. Taka forma dyplomacji nie tylko dopełniała politykę zagraniczną państwa, lecz także wpływała na stosunki międzypaństwowe czy współpracę z organizacjami międzynarodowymi. W Sejmie VIII kadencji marszałek Kuchciński odbył - oprócz spotkań z politykami z Węgier, Republiki Czeskiej i Słowacji (nie tylko w oficjalnym formacie Grupy Wyszehradzkiej), szczytów #EUROWAW, konferencji przewodniczących parlamentów Unii Europejskiej, spotkań z ambasadorami - ponad 60 różnego rodzaju rozmów bilateralnych, głównie z politykami z Europy. Pod względem statystycznym i geograficznym dominowały rozmowy z parlamentarzystami: Ukrainy i Litwy - po 8 spotkań, Niemiec - 6, Gruzji - 5, Łotwy - 3, Szwecji - 2. Kontakty z politykami

41 *Ibidem*, s. 290-292.

42 *Ibidem*, s. 297-298.

43 *Ibidem*, s. 284-285.

z innych państw miały raczej charakter jednorazowy, chociaż z większością z nich marszałek Kuchciński rozmawiał wielokrotnie podczas spotkań i konferencji wielostronnych. Ten statystyczny i geograficzny obraz pokazuje główne kierunki aktywności marszałka Kuchcińskiego w bilateralnych stosunkach parlamentarnych.

Stosunki parlamentarne z Radą Najwyższą Ukrainy koncentrowały się wokół spraw bezpieczeństwa Ukrainy i udzielania jej politycznego wsparcia w wojnie z Rosją (rozmowy z przewodniczącym Rady Wołodymyrem Hrojsmanem, a potem Andrijem Parubijem oraz z sekretarzem Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy Ołeksandrem Turczynowem). Problematyka bezpieczeństwa dominowała także podczas spotkania z deputowaną Julią Tymoszenko. Na Ukrainie pozytywnie przyjęto uchwałę Sejmu RP „Deklaracja Pamięci i Solidarności”, upamiętniającą polskie i ukraińskie ofiary zbrodni niemieckich i sowieckich z czasów II wojny Światowej. Marszałek Kuchciński wraz z przewodniczącym Rady Najwyższej Ukrainy dwukrotnie wziął udział w Forum Rozwoju Regionalnego w Truskawcu oraz zawsze uczestniczył w corocznym Forum Europa-Ukraina w Jasionce koło Rzeszowa, które wciąż pozostaje ważnym miejscem spotkań i rozmów z liczną delegacją parlamentarną Ukrainy. Podkreślić należy, że Marek Kuchciński w trakcie rozmów z politykami ukraińskimi nie stronił od spraw dotyczących Polaków na Ukrainie, takich jak polskie szkolnictwo czy zabytki kultury polskiej. Zwracał także uwagę na to, że mniejszość polska nie ma takiego wsparcia ze strony władz ukraińskich, na jakie może liczyć mniejszość ukraińska w Polsce. Ze względu na rosnące zainteresowanie Ukraińców kontaktami z Polską (rokrocznie granice Polski przekracza ponad 20 mln Ukraińców, w roku 2019 - 22,9 mln, a około 2 mln pracuje w Polsce) nieustannie podnosił kwestie modernizacji przejść granicznych i budowy nowych (obecnie funkcjonuje 12 przejść granicznych)⁴⁴.

W latach 2017-2019 znacznie ożywiły się stosunki parlamentarne z Sejmem Republiki Litewskiej. Sprzyjały temu ważne polsko-litewskie rocznice historyczne. W 2017 r. marszałek Kuchciński wziął udział w obchodach 630. rocznicy chrztu Litwy i wygłosił przemówienie w Seimasie (26 września), które nie tylko zostało owacyjnie przyjęte, lecz także przełamało chłodne dotychczas polsko-litewskie stosunki. Pół roku później (1 marca 2018 r.) przewodniczący Seimasu Viktoras Pranckietis gościł w Warszawie w związku z obchodami 100-lecia odbudowy niepodległości Republiki Litewskiej, a 11 marca 2018 r. marszałek Kuchciński brał udział w wileńskich uroczystościach Dnia Odrodzenia Niepodległości Litwy, podczas których obecna była też przewodnicząca parlamentu Łotwy Inara Murniece. To wówczas ze strony polskiego marszałka padła propozycja przywrócenia aktywności

44 ABPMK, materiały sejmowe.

Zgromadzenia Parlamentarnego Polski i Litwy, a także wzmocnienia współpracy parlamentarnej Polski i Łotwy. Marszałek Kuchciński oficjalnie zadeklarował również chęć przystąpienia Sejmu RP do zgromadzenia parlamentarnego państw bałtyckich (Litwa, Łotwa, Estonia). Na zakończenie szefowie parlamentów Polski, Litwy i Łotwy podpisali „List otwarty do Przewodniczących Parlamentów Państw Europejskich”; będący protestem przeciwko budowie Nord Stream 2. Na pozytywne skutki odważnych poczynań marszałka Kuchcińskiego nie trzeba było długo czekać - 12 lutego 2019 r., po dziesięcioletniej przerwie, reaktywowano obrady Zgromadzenia Parlamentarnego Sejmu i Senatu RP oraz Sejmu Republiki Litewskiej.

Znacząca była wizyta w Sejmie (22 lutego 2019 r.) prezydent Litwy Daliai Grybauskaitė. Uzgodniono wówczas wspólne wystąpienie do UNESCO, aby na listę Światowego dziedzictwa wpisać akt unii lubelskiej. Niebawem marszałek Kuchciński wziął udział w wileńskich obchodach 15. rocznicy wstąpienia Litwy do Unii Europejskiej (9 maja 2019 r.). Po powrocie do Warszawy przygotowywał zaś wielkie uroczystości 450-lecia unii lubelskiej, które odbyły się 30 czerwca 2019 r. w Lublinie. Poprzedziła je okolicznościowa uchwała Sejmu (13 czerwca 2019 r.). Kluczowym punktem tych obchodów, po mszy Świętej w archikatedrze lubelskiej, koncelebrowanej przez biskupów z Litwy, Łotwy, Ukrainy i Polski, były dyskusja o tradycji i dziedzictwie unii z 1569 r. w lubelskim Centrum Spotkania Kultur oraz wspólne obrady Zgromadzenia Parlamentarnego Polski i Litwy. Złożono też wieńce pod pomnikiem Unii Lubelskiej. Uroczystościom tym przewodniczyli: marszałek Marek Kuchciński wraz z marszałkiem Senatu Stanisławem Karczewskim oraz przewodniczący Sejmu Republiki Litewskiej Viktoras Pranckietis. Obecni byli też szefowie parlamentów Łotwy, Węgier, deputowani z Białorusi, Republiki Czeskiej, Estonii, Mołdawii oraz ambasadorowie Ukrainy i Gruzji. Przy tej okazji Viktoras Pranckietis został odznaczony przez prezydenta Andrzeja Dudę Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej, a aktu dekoracji dokonał marszałek Kuchciński.

Tydzień później podobne uroczystości z udziałem marszałka Sejmu odbyły się w Wilnie (6-7 lipca 2019 r.), gdzie w Pałacu Wielkich Książąt Litewskich zaprezentowano - przywieziony z Lublina - obraz *Unia lubelska* Jana Matejki⁴⁵. W obchodach tych uczestniczył prezydent elekt Litwy Gitanas Nausėda (który po objęciu urzędu pierwszą wizytę zagraniczną złożył w Polsce). Spotkał się on z marszałkiem Markiem Kuchcińskim, który za odnowę stosunków polsko-litewskich został odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu „Za Zasługi dla Litwy” - „za wkład w rozwijanie stosunków pomiędzy Litwą i Polską, poprawę współpracy politycznej, kulturalnej,

45 Wcześniej, gdy 19 grudnia 2018 r., marszałek Kuchciński otworzył w Wilnie wystawę poświęconą 550-leciu polskiego parlamentaryzmu.

gospodarczej i społecznej pomiędzy obu krajami". Warto zwrócić uwagę, że naprawa stosunków polsko-litewskich przyczyniła się w znacznym stopniu także do zdynamizowania współpracy między parlamentarzystami polskimi i litewskimi, o czym Świadczą ich częste spotkania⁴⁶.

Niewątpliwym sukcesem marszałka Kuchcińskiego było podniesienie na wyższy poziom stosunków parlamentarnych pomiędzy Polską a Gruzją. Miesiąc po warszawskim spotkaniu marszałka z prezydentem Gruzji Giorgim Margwelaszwilim (9 listopada 2017 r.) nastąpiła wizyta przewodniczącego gruzińskiego parlamentu Iraklego Kobakhidzego w Sejmie (18 grudnia 2017 r.), gdzie podpisano polsko-gruzińskie porozumienie o partnerstwie strategicznym. Z tej okazji została otwarta wystawa poświęcona 25. rocznicy odnowienia stosunków dyplomatycznych między Polską i Gruzją. Następnym podpisane porozumienia było zwołanie I Zgromadzenia Parlamentarnego Polski i Gruzji, które zainaugurowało swoją działalność w Warszawie 27-28 lutego 2019 r. Fakt ten przyczynił się do umocnienia - zawsze życzliwych - wzajemnych relacji na linii Warszawa-Tbilisi⁴⁷.

W Sejmie VIII kadencji ożywiły się również parlamentarne stosunki polsko-niemieckie. Po spotkaniu w Warszawie (17 lutego 2016 r.) marszałka Kuchcińskiego z szefem Bundesratu - a zarazem premierem Saksonii - Stanisławem Tillichem (kiedy to wyrażono zgodę na podjęcie starań w celu uruchomienia linii kolejowej Paryż-Wrocław-Kijów) i wizycie marszałka Sejmu w Berlinie, gdzie wspólnie z przewodniczącym Bundestagu Norbertem Lammertem otworzył wystawę „Polacy i Niemcy. Historie dialogu”: w Przemyślu odbyło się forum prezydiów Sejmu i Bundestagu (13 czerwca 2017 r.). To wówczas zapoczątkowano proces projektowania wspólnej polityki obu parlamentów. Dyskutowano o problemach Europy dotyczących m.in. migracji, bezpieczeństwa, ochrony granic strefy Schengen czy roli parlamentów w polityce Unii Europejskiej. Strona polska podniosła także kwestię polskiej diaspory w Niemczech (1,5 mln osób) w celu nadania jej oficjalnego statusu mniejszości narodowej (przed II wojną Światową Polacy w Niemczech posiadali taki status).

Kilka z omawianych wówczas zagadnień było przedmiotem spotkań marszałka Kuchcińskiego z nowym przewodniczącym Bundestagu Wolfgangiem Schauble - zarówno w Berlinie (1 lutego 2018 r.), jak i dwa razy w Warszawie (25 czerwca 2018 r.; 12 czerwca 2019 r.). Podczas tych rozmów uzgodniono ramowy program wizyty marszałka Kuchcińskiego w Berlinie związany z 80. rocznicą wybuchu II wojny Światowej. Jednakże wskutek nieoczekiwanej

46 Zob. *Sejm VIII kadencji...*, s. 169-171, 403-404, 406-418, 420, 437, 454-455, 459, 461, 500-502, *passim*. Relacje z uroczystości 450. rocznicy unii lubelskiej w Lublinie i w Wilnie opisano w „Kronice Sejmowej” 2019, nr 83, s. 83-95.

47 *Ibidem*, s. 446-448, 455-458, 498.

dymisji marszałka Kuchcińskiego (9 sierpnia 2019 r.)⁴⁸ w uroczystościach tych wzięła udział nowa marszałek Sejmu Elżbieta Witek⁴⁹.

Znaczące miejsce w polityce parlamentarnej marszałka Kuchcińskiego zajmowały stosunki polsko-szwedzkie, nie tylko przez wzgląd na zapewnienie bezpieczeństwa w regionie Morza Bałtyckiego, lecz także w odniesieniu do Partnerstwa Wschodniego, jako wspólnej ongiś inicjatywy Polski i Szwecji. Te dwa kluczowe zagadnienia były przedmiotem obrad IV Forum Polsko-Szwedzkiego, które odbyło się w Sejmie RP (29 listopada 2016 r.) z udziałem przewodniczącego parlamentu Szwecji Urbana Ahlina.

W przeddzień Forum obydwaj szefowie parlamentów byli w Przemyśle (28 listopada 2016 r.), gdzie zapoznali się z funkcjonowaniem polsko-ukraińskiego przejścia granicznego w Medyce oraz złożyli wizytę w placówkach Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej w Huwnikach i w miejscu planowanego przejścia granicznego z Ukrainą Malhowice-Niżankowice. Wzięli też udział w uroczystościach 15-lecia Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyśle. Przemyska wizytacja granicy wschodniej znalazła odzwierciedlenie w dyskusjach podczas Forum Polsko-Szwedzkiego i zmobilizowała stronę szwedzką do większego zainteresowania się unijnym programem Partnerstwa Wschodniego. Problematyka ta powróciła (wraz z Nord Stream 2) podczas wizyty Marka Kuchcińskiego w Sztokholmie. Marszałek został wówczas przyjęty przez króla Karola XVI Gustawa (30 maja 2018 r.). Podkreślić należy, że dobre stosunki parlamentarne ze Szwecją miały znaczący wpływ na pogłębianie współpracy Polski z krajami skandynawskimi, mimo że ten kierunek dyplomacji parlamentarnej pozostawał w cieniu zainteresowań Sejmu. Marszałek Kuchciński próbował go zdynamizować, odbywając pierwszą od 20 lat wizytę w Norwegii (14-15 lutego 2017 r.)⁵⁰.

3. Polityka historyczna

Znaczące miejsce w działalności Marka Kuchcińskiego jako marszałka Sejmu zajmowała polityka historyczna. Pielęgnowanie pamięci o rocznicach wydarzeń historycznych i o wybitnych Polakach, organizowanie licznych konferencji i wystaw, wydawanie okolicznościowych albumów i książek, jak również roztoczenie opieki nad grobami nie tylko marszałków Sejmu, lecz także wszystkich parlamentarzystów I i II Rzeczypospolitej oraz posłów mikołajczykowskiego PSL, działających w Polsce w pierwszych latach po II wojnie Światowej, budowały w społeczeństwie poczucie więzi

48 O przyczynach dymisji zob. s. 136-137.

49 *Ibidem*, s. 171, 466-468, 473, 474-477, 480-481.

50 Zob. *ibidem*, s. 468-473, 479-480.

na gruncie patriotyzmu oraz kształtowały Świadomość narodową. Dzięki tej działalności Sejm VIII kadencji dołączył do grona instytucji państwowych pielęgnujących narodowe dziedzictwo historyczne i umacniających narodową wspólnotę.

Pierwszą wielką uroczystością o charakterze narodowym była 1050. rocznica chrztu Polski. Z tej okazji 13 kwietnia 2016 r. Sejm (także Senat) przyjął specjalną uchwałę, w której wyraził „wdzięczność twórcom państwowości i wszystkim pokoleniom Polaków, którzy wiernie trwali przy zasadach wyznaczających naszą tożsamość”. Marszałek Sejmu zwołał wówczas na 15 kwietnia 2016 r. uroczyste Zgromadzenie Narodowe. Odbyło się ono w Poznaniu - w Sali Ziemi Międzynarodowych Targów Poznańskich. Zgromadzenie to otworzył, po mszach św. w archikatedrach poznańskiej i gnieźnieńskiej, marszałek Marek Kuchciński, a marszałek Senatu Stanisław Karczewski odczytał przesłanie obydwu marszałków⁵¹. Orędzie do narodu wygłosił prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda.

Podkreślić należy, że w Zgromadzeniu Narodowym uczestniczyli: Rada Ministrów z premier Beatą Szydło na czele, Konferencja Episkopatu Polski z przewodniczącym abp. metropolitą poznańskim Stanisławem Gądeckim, kardynał Pietra Parolin - sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej i legat papieski, przedstawiciele parlamentów europejskich i najważniejszych instytucji państwowych, reprezentanci korpusu dyplomatycznego w Polsce oraz delegacja Polonii. Była to jedna z najważniejszych uroczystości w powojennej historii Polski. Z tej okazji wydano piękny album *Chrześcijaństwo w dziejach Polski i Polaków 966-2016* (pod redakcją naukową Waldemara Parucha) oraz wykonano okolicznościowy medal. Ostatnim akordem tego jubileuszu była narodowa pielgrzymka Polaków do Rzymu (21-23 października 2016 r.), w której uczestniczył również marszałek Kuchciński⁵².

51 W przesłaniu m.in. przypominano: „Przyjęcie chrztu włączyło Polskę w krąg świata chrześcijańskiego, tworząc nowoczesne podstawy identyfikacji kulturowej i religijnej mieszkańców państwa piastowskiego, a w konsekwencji również politycznej i narodowej Polaków (...). Początek chrystianizacji uznajemy od wieków za symboliczną cezurę państwowości polskiej”. Na koniec przywołano słowa św. Jana Pawła II: „Mówiąc bowiem o chrzcie, nie mamy na myśli tylko sakramentu chrześcijańskiej inicjacji przyjętego przez pierwszego historycznego władcę Polski, ale też wydarzenie, które było decydujące dla powstania narodu i dla ukształtowania się jego chrześcijańskiej tożsamości. Polska jako naród wychodzi wówczas z własnej dziejowej prehistorii, a zaczyna istnieć historycznie”. Teksty wystąpień prezydenta RP Andrzeja Dudy, marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego, marszałka Senatu Stanisława Karczewskiego, prymasa Polski abp. Wojciecha Polaka, abp. metropolity poznańskiego i przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski Stanisława Gądeckiego zostały zawarte w: *Chrześcijaństwo w dziejach Polski i Polaków 966-2016*, red. W. Paruch, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018, s. 314-346.

52 Zob. *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 74-80.

Rok 2018 był naznaczony kolejnymi wielkimi rocznicami: 550-leciem parlamentaryzmu Rzeczypospolitej i 100. rocznicą odzyskania niepodległości. Obchody tych jubileuszy nie miały charakteru jednorazowej ceremonii, lecz obejmowały cykl rozciągniętych w czasie imprez. Uroczystości związane z 100. rocznicą odzyskania niepodległości potrwają zapewne do 2023 r., czyli do czasu międzynarodowego uznania polskiej granicy wschodniej (15 marca 1923 r.) oraz zakończenia długiego i burzliwego procesu kształtowania się granic II Rzeczypospolitej. O ile obchody 550-lecia polskiego parlamentaryzmu miały wymiar sejmowa-senacki, o tyle 100. rocznica odzyskania niepodległości była Świętem ogólnonarodowym.

Punktem kulminacyjnym obchodów 550-lecia polskiego parlamentaryzmu było Zgromadzenie Narodowe z udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy, zwołane przez marszałków Sejmu i Senatu w Zamku Królewskim w Warszawie (13 lipca 2018 r.). Zgromadzenie otworzył marszałek Kuchciński, który w swoim wystąpieniu nie tylko przedstawił zarys historyczny polskiego parlamentu, lecz także podkreślił znaczenie Zamku Królewskiego w dziejach parlamentaryzmu. Wydarzenie zostało poprzedzone międzynarodową konferencją naukową „Sejm I Rzeczypospolitej - parlament wielu narodów a europejskie reprezentacje stanowe”: okolicznościową wystawą prezentującą ponad pół tysiąca lat historii i tradycji polskiej demokracji (6 lipca 2018 r.) oraz uroczystościami w wielkopolskim Kole (8 lipca 2018 r.), gdzie 550 lat temu odbył się sejmik generalny, który wyznaczył drogę do pierwszego posiedzenia dwuizbowego sejmiku walnego 9 października 1468 r. w Piotrkowie. Toteż kolejne uroczystości, wraz z sesją naukową „Od Piotrkowa do Warszawy - 550-lecie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej”: odbyły się w Piotrkowie Trybunalskim. Ostatnim akcentem tych obchodów jubileuszowych była konferencja naukowa „Przedstawiciele Ziemi Przemyskiej w życiu parlamentarnym Rzeczypospolitej”: zorganizowana w Przemyśle przez Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej (25 listopada 2018 r.). Termin tego wydarzenia zbiegł się z przemyskimi obchodami 100-lecia niepodległości, w związku z czym podczas konferencji zaprezentowano książkę *Miasto waleczne. Przemysł w 100. rocznicę odzyskania niepodległości*. We wszystkich uroczystościach 550-lecia polskiego parlamentaryzmu uczestniczył marszałek Marek Kuchciński⁵³.

Obchody 100. rocznicy odzyskania niepodległości rozpoczęły się od przyjęcia przez Sejm, już 25 maja 2017 r., uchwały, w której ustanowiono rok 2018 Rokiem Jubileuszu 100-lecia Odzyskania przez Polskę Niepodległości. Niebawem zainaugurowano działalność Komitetu Narodowych Obchodów

53 *Ibidem*, s. 81-85. Przegląd wszystkich uroczystości jest zawarty w albumie *1468-2018. Uroczystości upamiętniające 550-lecie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.

100. Rocznicy Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, pod przewodnictwem prezydenta RP Andrzeja Dudy (11 września 2017 r.). W skład Komitetu weszli również marszałek Sejmu Marek Kuchciński i marszałek Senatu Stanisław Karczewski. Pod patronatem marszałka Kuchcińskiego 7 listopada 2017 r. Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku zorganizowało akcję „Mamy Niepodległą”; polegającą na wysyłaniu pocztówek z życzeniami z okazji Narodowego Święta Niepodległości (akcję powtórzono w 2018 r.). W 150. rocznicę urodzin marszałka Józefa Piłsudskiego (5 grudnia 2017 r.) odbyło się Zgromadzenie Narodowe z udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy. Z kolei 15 września 2018 r. w Strachocinie koło Sanoka, przy sanktuarium św. Andrzeja Boboli - patrona Polski, marszałek Kuchciński odsłonił pomnik z okazji 100. rocznicy odzyskania niepodległości. Marszałek uczestniczył też w głównych obchodach tego jubileuszu - 11 listopada 2018 r. na placu Piłsudskiego w Warszawie. Wraz z prezydentem Andrzejem Dudą i marszałkiem Senatu złożył wieniec przed Grobem Nieznanego Żołnierza. W Zamku Królewskim wziął udział w uroczystości pośmiertnego nadania Orderu Orła Białego 25 Polakom zasłużonym dla niepodległości, a następnie u boku prezydenta RP uczestniczył w Biało-Czerwonym Marszu 100-lecia Odzyskania Niepodległości pod hasłem „Dla Ciebie, Polsko”.

8 grudnia 2018 r. przed Zgromadzeniem Narodowym Węgier w Budapeszcie, zwołanym (w formule konferencji) przez przewodniczącego węgierskiego parlamentu La.szla Kiiviera dla uczczenia 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, Marek Kuchciński wygłosił ważne przemówienie, w którym podkreślił polsko-węgierską tradycję przyjaźni i wzajemnej pomocy w dążeniu do niepodległości. Należy zaznaczyć, że Węgry były jedynym krajem, który uczcił polską niepodległość na szczelbie państwowym⁵⁴.

Kolejnym elementem pielęgnowania pamięci o trudnych latach budowania niepodległości było uczczenie przez Sejm 100-lecia Sejmu Ustawodawczego (10 II 1919 r.). Marszałek Kuchciński wygłosił na forum Sejmu okolicznościowe przemówienie, w którym podkreślił znaczenie Sejmu Ustawodawczego w budowaniu podstaw odrodzonego, po latach niewoli, państwa polskiego, i przypomniał, że dziełem tego Sejmu była konstytucja marcowa z 1921 r. Na zakończenie Marek Kuchciński przywołał słowa ówczesnego marszałka Wojciecha Trąmpczyńskiego: „Ustawy, jeśli mają przynieść pożytek krajowi, nie mogą być rezultatem walk partyjnych, ale winny być raczej tylko streszczeniem poczucia słuszności, zapisanego w sumieniu każdego uczciwego człowieka”. Uroczystości zostały poprzedzone okolicznościową wystawą „Dobro Rzeczypospolitej Najwyższym Prawem” i konferencją

⁵⁴ *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s.101-104.

naukową „Fundamenty Niepodległej. Sejm Ustawodawczy (1919-1922)”; nad którą patronat objął marszałek Sejmu⁵⁵.

Czwartą odsłoną polityki pamięci marszałka Kuchcińskiego było uczczenie 450. rocznicy unii lubelskiej, która dała początek Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Główne obchody tego polsko-litewskiego jubileuszu odbyły się w Lublinie oraz w Wilnie⁵⁶. O współczesnej wartości tego historycznego wydarzenia najlepiej Świadczą słowa wypowiedziane niegdyś przez Jan Pawła II: „Od unii lubelskiej do Unii Europejskiej”. Marszałek Kuchciński w okolicznościowym liście z okazji tej rocznicy napisał: „Dziś nie ma tamtej unii, jest inna: Europejska, mamy też Sojusz, ale znacznie szerszy - Północnoatlantycki. Nie zwalnia nas to jednak z odpowiedzialności za bliską współpracę między Litwą a Polską, za wymianę doświadczeń na poziomie parlamentarnym i rządowym. Z przeszłości wynika wniosek - współpraca Polski i Litwy wzmacnia potencjał polityczny obu państw. Polacy i Litwini potrafili w przeszłości decydować o losach Europy. Im częstsze są nasze kontakty, tym lepsza współpraca. Odwołując się do myśli i działalności politycznej prezydenta Lecha Kaczyńskiego(...), należy przyjąć zasadę - budowanie wewnętrznych porozumień wewnątrz większych struktur międzynarodowych może dać Polsce i Litwie mocniejszy wpływ na procesy zachodzące we współczesnym świecie”⁵⁷.

Tradycją polskiego Sejmu zawsze było przypominanie wspólnocie narodowej o rocznicach znaczących wydarzeń historycznych, wybitnych postaciach, które swoją działalnością czy twórczością ubogaciły życie polityczne, naukowe, kulturalne, społeczne bądź religijne. W okresie pełnienia funkcji marszałka przez Marka Kuchcińskiego Sejm podjął 101 uchwał (do końca kadencji 106) upamiętniających zarówno wydarzenia historyczne⁵⁸, jak i wybitnych Polaków (każdy kolejny rok ogłaszano rokiem pamięci

55 *Ibidem*, s. 105-110.

56 Zob. *ibidem*, podrozdział: „Parlamentarna dyplomacja bilateralna”.

57 *Sejm VIII kadencji...*, *op. cit.*, s. 113-114.

58 Upamiętniono takie wydarzenia historyczne, jak: 1050-lecie chrztu Polski, powstanie warszawskie, deportacja Polaków do Kazachstanu, 360-lecie ślubów lwowskich, III powstanie śląskie, protest robotników Radomia, Ursusa i Płocka z 1976 r., ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej w latach 1943-1945, powstanie wielkopolskie, utworzenie Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, powstanie Armii Krajowej, utworzenie Studenckiego Komitetu Solidarności w Krakowie, rozpoczęcie budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego, założenie Związku Polaków w Niemczech, powstanie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, inwazja wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację, bohaterska obrona Lwowa z 1918 r., I pielgrzymka Jana Pawła II do Polski, zaślubiny Polski z morzem w Pucku, wydarzenia marcowe 1968 r.

o wybranych osobach/wydarzeniach)⁵⁹. Ponadto w Sejmie zorganizowano 12 konferencji naukowych i 46 wystaw, głównie o tematyce historycznej. Marszałek Kuchciński wystosował setki listów okolicznościowych z okazji różnych, odbywających się w Polsce uroczystości, imprez, konferencji, w których pomimo zaproszenia nie mógł wziąć udziału. Nad wieloma z nich objął patronat.

* * *

Wypowiedziane przez marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego - u progu VIII kadencji - motto: „Czczyć przeszłość i budować przyszłość” znalazło potwierdzenie w inicjatywie, zrodzonej w obliczu 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, utworzenia w gmachu Sejmu Muzeum Parlamentaryzmu Rzeczypospolitej. W opracowanych już założeniach programowych i koncepcji wyszczególniono przynajmniej trzy funkcje, które to Muzeum powinno spełniać: wychowawczo-edukacyjną, patriotyczną i kultury obywatelskiej. Intencją autorów tej koncepcji było, aby licznie odwiedzający (głównie uczestnicy wycieczek szkolnych) gmach polskiego Sejmu doświadczali historii tej ważnej instytucji państwowej także dzięki eksponatom i dokumentom przechowywanym dotąd w archiwach czy Bibliotece Sejmowej. Pierwsze kroki na rzecz utworzenia tego Muzeum już poczyniono.

Z inicjatywy Marka Kuchcińskiego 9 listopada 2018 r. w korytarzu wice-marszałków Sejmu wystawiono galerię portretów marszałków Sejmu Drugiej Rzeczypospolitej: Wojciecha Trąpczyńskiego, Macieja Rataja, Ignacego Daszyńskiego, Kazimierza Świtalskiego, Stanisława Cara, Walerego Sławka i Wacława Makowskiego. Wykonali je współcześni wybitni malarze portreciści: Antoni Cygan, Ryszard Kałamarz, Janusz Szpyt, Wienczyśław Pyrzanowski, Łukasz Zedlewski, Stanisław Baj i Stanisław Chomiczewski⁶⁰.

29 kwietnia 2019 r. odsłonięto natomiast popiersia dwóch marszałków Izby Poselskiej Królestwa Polskiego i Rzeczypospolitej Obojga Narodów, współtwórców Konstytucji 3 maja: Stanisława Małachowskiego (marszałek

59 Wśród upamiętnionych Polaków byli m.in.: Henryk Sienkiewicz, Feliks Nowowiejski, Romuald Traugutt, Joseph Conrad (Korzeniowski), Stanisław Mikołajczyk, prof. Marian Raciborski, Ludwik Zamenhof, Bolesław Biegas (artysta malarz), Zbigniew Herbert, Henryk Sławik, Jan Henryk Dąbrowski, Gustaw Herling-Grudziński, Stanisław Moniuszko, Anna Walentynowicz, ks. Zdzisław Peszkowski, Isaac Bashevis Singer, Ernest Malinowski, Kazimierz Sabbat, kard. Stefan Wyszyński, abp Ignacy Tokarczuk, Ryszard Siwiec.

60 J. Stasiak-Harabin, *Galeria portretów marszałków Sejmu II RP*, „Artysta i Sztuka” 2019, nr 29, s. 40-49.

konfederacji Korony Królestwa Polskiego i marszałek Sejmu Czteroletniego) oraz Kazimierza Nestora Sapichy (marszałek konfederacji Wielkiego Księstwa Litewskiego). Miało to zapoczątkować galerię rzeźb kilkunastu marszałków izby z dawnych czasów. Popiersie Stanisława Małachowskiego wykonała Elżbieta Kołodziejczyk-Macander, a popiersie Kazimierza Nestora Sapichy - Marek Szczepanik. Ufać należy, że idea utworzenia Muzeum Parlamentaryzmu Rzeczypospolitej znajdzie swoich kontynuatorów i wypełni gmach Sejmu historyczną refleksją - z pożytkiem dla posłów i zwiedzających⁶¹. Historia bowiem nie tylko kształci i wychowuje, lecz także jest przestrogą przed błędami przeszłości⁶².

* * *

Historyczny wymiar miały także dwie kolejne inicjatywy sfinalizowane w czasie pełnienia funkcji marszałka Sejmu przez Marka Kuchcińskiego - budowa nowego gmachu sejmowego oraz przekształcenie Straży Marszałkowskiej w pełnoprawną formację mundurową. Nowy budynek sejmowy, usytuowany przy zbiegu ulic Wiejskiej i Pięknej, powstawał w latach 2016-2018. Wcześniej nikt nie miał odwagi podjąć takiej inwestycji (pomimo niewydolności dotychczasowych pomieszczeń, co nie sprzyjało sprawnej organizacji prac sejmowych)⁶³. Toteż posłowie w 100-lecie odzyskania niepodległości uzyskali ukończoną za kadencji marszałka Kuchcińskiego inwestycję dla kształtowania przyszłości Rzeczypospolitej⁶⁴.

Druga urzeczywistniona przez marszałka Kuchcińskiego inicjatywa była zadośćuczynieniem sięgającej XVI w. tradycji dotyczącej Straży Marszałkowskiej. W przeszłości Straż, ochraniająca króla oraz posłów i senatorów, posiadała charakter wojskowy. Jakkolwiek na przestrzeni wieków przybierała owej Straży zadań i kompetencji, to jednak wciąż wypełniała ona zadania służb

61 Nie zdążono bowiem z wykonaniem 14 popiersi najważniejszych marszałków Sejmu I Rzeczypospolitej: Mikołaja Sienickiego (1520-1581), Rafała Leszczyńskiego (1526-1592), Stanisława Czarnkowskiego (1526-1602), Lwa Sapichy (1557-1633), Jakuba Sobieskiego (1591-1646), Jerzego Ossolińskiego (1595-1650), Adama Kazimierza Czartoryskiego (1734-1823), Andrzeja Maksymiliana Fredry (1620-1679), Wincentego Aleksandra Korwin Gosiewskiego (1620-1662), Aleksandra Korwin Gosiewskiego (?-1639), Stanisława Herakliusza Lubomirskiego (1642-1702), Antoniego Szczuka (1654-1710), Władysława Ostrowskiego (1790-1869) i Stanisława Sołtyka (1752-1833).

62 *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 236-255.

63 Z inwestycji tej zrezygnowano z powodu ciągłego kryzysu finansowego państwa. Najbliższej realizacji tego przedsięwzięcia był marszałek Bronisław Komorowski (2009), lecz zrezygnował z tych planów.

64 *Sejm VIII kadencji...*, op. cit., s. 255-259.

mundurowych, nie posiadając należytej rangi ustawowej. Dopiero w 2018 r., mocą ustawy, uzyskała status pełnoprawnej formacji mundurowej⁶⁵.

4. Marszałek a sejmowa opozycja

Po wyborach parlamentarnych w 2015 r. większość parlamentarną uzyskało Prawo i Sprawiedliwość wraz ze swoimi koalicjantami. Partia ta posiadała konkretny, prezentowany w kampanii wyborczej, program „Dobrej zmiany”. Opozycja sejmowa, skupiona przede wszystkim wokół Platformy Obywatelskiej, Nowoczesnej i Polskiego Stronnictwa Ludowego, nie mogąc pogodzić się z rezultatem wyborczym, przyjęła postawę opozycji totalnej. W pragmatyce sejmowej oznaczało to z jednej strony krytykę wszelkich - nie tylko pozytywnych - zmian w państwie, z drugiej zaś przyjęcie taktyki prowokacji i awanturnictwa. Pozostawiając w spadku po poprzedniej kadencji przedwczesny wybór sędziów do Trybunału Konstytucyjnego i stawiając nową większość parlamentarną przed faktem dokonanym, uruchomiła płaszczyznę sporów i walki politycznej. Świadoma bowiem była, że Trybunał Konstytucyjny, poprzez swoje umocowanie konstytucyjne, może być tym organem, który zablokuje wszelkie niepożądane przez opozycję reformy. Odpowiedzią większości parlamentarnej było zatem odwrócenie tej chytrej taktyki opozycji, co rozpoczęło długotrwałą walkę o Trybunał Konstytucyjny⁶⁶, przegraną ostatecznie - pomimo włączenia w nią „ulicy i zagranicy” - przez opozycję⁶⁷.

65 *Ibidem*, s. 259-265.

66 W obliczu nasilającego się sporu o Trybunał Konstytucyjny 31 marca 2016 r. marszałek Marek Kuchciński powołał Zespół Ekspertów ds. Problematyki Trybunału Konstytucyjnego, który 15 lipca 2016 r. przedstawił raport zawierający analizy i wnioski z dotychczasowych opinii (w tym opinii Komisji Weneckiej), projektów ustaw prezentowanych przez partie polityczne, w którym wziął pod uwagę zmieniający się - od wybuchu konfliktu - stan prawny. Wiele rekomendacji Zespołu znalazło odzwierciedlenie w późniejszych uregulowaniach prawnych odnoszących się do Trybunału Konstytucyjnego. Tekst raportu został opublikowany w „Przeglądzie Sejmowym” 2016, nr 4. Należy podkreślić, że odpowiedzią Sejmu na coraz większą ingerencję instytucji unijnych w polski wymiar sprawiedliwości (także w kwestii imigrantów) była uchwała z dnia 20 maja 2016 r. w sprawie obrony suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej i praw jej obywateli. Kategoria suwerenności państwa w różnych aspektach, m.in. historycznym, „dzielenia się suwerennością” w ramach koncepcji „federalnej unii państw”; czy w forsowanej współcześnie tezie, jakoby suwerenność właściwa była ustrojom autorytarnym i totalitarnym, stała się przedmiotem rozważań w książce *W obronie suwerenności*, red. J. Majchrowski, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017.

67 Pod hasłem „ulica i zagranica” kryły się z jednej strony manifestacje uliczne, z drugiej strony odwoływanie się przez opozycję do liberalnych, lewicowych i lewackich ugru-

Spór o Trybunał Konstytucyjny przyspieszył z kolei reformowanie niewydolnego i powszechnie krytykowanego wymiaru sprawiedliwości, zapowiadane zresztą przez Prawo i Sprawiedliwość w programie wyborczym. Nowelizacje ustaw o Krajowej Radzie Sądownictwa, później o ustroju sądów powszechnych oraz o Sądzie Najwyższym nie tylko zdynamizowały protesty opozycji oraz jej „ulicznego i brukselskiego” zaplecza, lecz także ukazały polityczne oblicze znacznej części sędziów o komunistycznej przeszłości, uwłaszczonych, nietykalnych i uprzywilejowanych po 1989 r.

Opozycja, inicjując „obronę” wymiaru sprawiedliwości, liczyła na uzyskanie korzyści politycznych w postaci silniejszego poparcia społecznego. Tymczasem okazało się - co wykazywały badania opinii społecznej - że pomimo organizowania marnych, chociaż głośnych pod względem propagandowym, manifestacji nie udało się zmobilizować elektoratu, sądownictwo posiadało bowiem nikłe zaufanie społeczne, a środowiska wymiaru sprawiedliwości i korporacje prawnicze zawsze stały - w większości - po lewicowej bądź liberalnej stronie politycznej. Korzyści czerpali raczej sędziowie, którzy zyskali politycznego sojusznika w obronie przed reformami swojej uprzywilejowanej pozycji. Stając się instrumentem opozycji w grze politycznej, porzucili ustawowy zapis o apolityczności, którego i tak nigdy nie respektowali, ponieważ opowiadanie się po stronie „okrągłego stołu” zapewniało ciągłość karier sądowniczych. Natomiast opozycja, chociaż Świadoma reform w wymiarze sprawiedliwości, nie mając pozytywnego programu dla Polski i widząc swoją bezsilność, wybrała drogę awanturnictwa politycznego - w wymiarze unijnym, poprzez angażowanie będących pod wpływem nurtu lewicowo-liberalnego instytucji unijnych, oraz w wymiarze sejmowym, co było widoczne podczas procedowania w Sejmie ustaw sądowych i wszelkich innych reform, w tym także „Dobrej zmiany”.

W takich to okolicznościach i burzliwej atmosferze dane było marszałkowi Kuchcińskiemu prowadzić sejmowe obrady i kierować Sejmem. Niemal każda sesja plenarna, pomimo ustalonego przez Prezydium Sejmu czy Konwent Seniorów porządku obrad, rozpoczynała się składaniem licznych wniosków formalnych bądź paraformalnych oraz innych postulatów, na ogół odrzucanych przez marszałka bądź w sejmowym głosowaniu. Podobnie było podczas posiedzeń niektórych komisji sejmowych. Nierzadko posłowie opozycji i posłowie koalicji przeszkadzali sobie wzajemnie w prezentowaniu opinii. Utrzymanie porządku obrad i dyscypliny, w tym także dyscypliny merytorycznej, czyli związanej z tematem danej ustawy, było trudnym zadaniem marszałka. Wymagało to zarówno cierpliwości, jak i stanowczości.

powołań politycznych w Parlamencie Europejskim, Radzie Europy (także innych gremiach), będących w znacznej większości w opozycji do ugrupowań konserwatywnych czy prawicowych.

Do pierwszego poważnego kryzysu w obradach sejmowych doszło 16 grudnia 2016 r., kiedy to przed głosowaniami nad ustawą budżetową (po której miała być głosowana ustawa dezubekizacyjna) posłowie Platformy Obywatelskiej i Nowoczesnej zaczęli niespodziewanie protestować przeciwko zaproponowanym (nie było żadnej decyzji) przez marszałka zmianom dotyczącym pracy dziennikarzy w gmachu Sejmu⁶⁸. Dla dziennikarzy, prześiadujących w hallu głównym Sejmu, miano by przeznaczyć kilka sejmowych pomieszczeń, wraz z salą konferencyjną i studiem z ekranami. Z racjonalnego punktu widzenia wydawało się, że ów zamiar ucywilizowania pracy dziennikarzy zyska akceptację, ale tak się nie stało. Dziennikarze lewicowych mediów niechętnie przyjęli ten pomysł, czemu dali wyraz na łamach swych gazet. Toteż posłowie PO i Nowoczesnej, pod pretekstem zgłaszania wniosków formalnych w sprawie ustawy budżetowej, domagali się od marszałka Kuchcińskiego informacji w kwestii „ograniczenia” dostępu dziennikarzy do Sejmu. Wnioski te marszałek odrzucał, gdyż nie dotyczyły porządku dziennego obrad i ustawy budżetowej. Kiedy wreszcie doszło do głosowania nad ustawą budżetową, posypała się lawina tzw. wniosków formalnych, także konsekwentnie odrzucanych przez marszałka. Jednym z wnioskodawców był poseł Michał Szczerba, który na pulpicie mównicy sejmowej umieścił kartkę z napisem: „Wolne media w Sejmie”. Wcześniej poseł ten był kilka razy upominany za zakłócanie obrad sejmowych. Ponieważ nie chciał opuścić mównicy sejmowej, o co kilka razy apelował marszałek, wykluczono go z obrad. Po tej decyzji marszałek ogłosił przerwę w posiedzeniu. Wówczas na podwyższenie przy mównicy sejmowej weszła duża grupa posłów PO, Nowoczesnej, PSL i nieliczni z Kukiz'1S. Skandowali: „wolne media”, „bez cenzury”; „przywrócić posła”. Odśpiewali także hymn narodowy. W ten sposób rozpoczęła się okupacja mównicy i sali sejmowej, która trwała do 11 stycznia 2017 r. Towarzyszyły jej manifestacje przed Sejmem Komitetu Obrony Demokracji. Pierwsza manifestacja, do której doszło już 16 grudnia, około godziny 20.00, miała charakter zorganizowany, czyli była wcześniej zaplanowana, o czym Świadczyły użyte profesjonalne urządzenia nagłaśniające.

W trakcie przerwy w obradach zebrała się sejmowa Komisja Regulaminowa, Spraw Poselskich i Immunitetowych, która omawiała kwestię wykluczenia z obrad posła Michała Szczerby. Komisja ta podjęła negatywną decyzję w sprawie dotyczącej jego przywrócenia do udziału w obradach Sejmu. Zwołanie przez marszałka Konwentu Seniorów i zaapelowanie do przewodniczących opozycyjnych klubów parlamentarnych o umożliwienie obrad w sali plenarnej Sejmu okazały się bezskuteczne. Obradował też Klub Parlamentarny PiS, który zdecydował o kontynuowaniu posiedzenia Sejmu.

68 W Sejmie było akredytowanych około 1200 dziennikarzy.

Marszałek Kuchciński wspomina: „W tej sytuacji miałem dwa rozwiązania. Pierwsze: poprosić Straż Marszałkowską o przywrócenie porządku, ale uznałem to rozwiązanie za niewskazane. Wybrałem drugie, czyli przeniesienie posiedzenia do innej sali, aby w ten sposób kontynuować obrady i zabezpieczyć powagę Sejmu". Po podjęciu decyzji o wznowieniu obrad w Sali Kolumnowej wszyscy posłowie zostali o tym powiadomieni, zarówno drogą SMS-ową, jak i poprzez komunikat wyświetlany na ekranach w sali plenarnej Sejmu. We wznowionych obradach uczestniczyło ponad 240 posłów (Klub Parlamentarny PiS liczył 235 posłów), czyli większość sejmowa wystarczająca do uchwalenia ustawy budżetowej. Zarówno wszystkie poprawki, jak i całość ustawy przegłosowano metodą tradycyjną przez podnoszenie rąk i obliczanie głosów przez posłów sekretarzy. Posłowie swój udział w głosowaniach potwierdzili także w pisemnych oświadczeniach. Po uchwaleniu budżetu państwa na rok 2017 oraz ustawy dezubekizacyjnej marszałek zamknął 33. posiedzenie Sejmu.

Następstwem przyjęcia ustaw w Sali Kolumnowej były oskarżenia opozycji o bezprawne kontynuowanie obrad. Podnoszono argumenty, że posłowie opozycji nie wiedzieli o tym posiedzeniu, że celowo utrudniano im uczestnictwo w tych obradach, że nie było kworum itp. Ostatecznie, w sierpniu 2017 r., prokuratura - z wniosku posłów opozycji - oddaliła te oskarżenia, stwierdzając, że marszałek Sejmu Marek Kuchciński przeprowadził obrady zgodnie z regulaminem Sejmu i że nie dopatrzyła się uchybień w tym zakresie.

Również nieskuteczny okazał się wniosek o odwołanie marszałka Sejmu, nad którym głosowano 20 stycznia 2017 r. Było to pierwsze od momentu okupacji mównicy posiedzenie Sejmu w sali plenarnej. Okupujący opuścili bowiem tę salę 11 stycznia 2017 r. (protest ten określano często mianem puczu). Z perspektywy czasu należy stwierdzić, że opozycji, która doprowadziła do przerwania obrad Sejmu, raczej chodziło o niedopuszczenie do uchwalenia ustawy dezubekizacyjnej, a nie budżetu państwa. W konsekwencji opozycja uzyskała jedynie wycofanie się marszałka z propozycji nowego modelu organizacji pracy przedstawicieli mediów w parlamencie. Ale nastąpiło to po konsultacji z redaktorami kilku gazet o prawicowym obliczu. Przedstawiciele lewicowych mediów odmówili udziału w konsultacjach.

Od tego momentu proces obstrukcji obrad Sejmu zelżał, lecz tylko na chwilę. Szczególne jego nasilenie następowało zawsze, kiedy rozpoczynano debaty nad ustawami ustrojowymi, mającymi zmienić oblicze państwa. Tak było podczas uchwalania wspomnianych już ustaw sądowych, którym towarzyszyły manifestacje KOD. Jednocześnie lewicowe media nie ustawały w prowadzeniu nagonki na marszałka Kuchcińskiego, wyłuszczając z jego życiorysu młodzieńcze fakty mające go dyskredytować w oczach opinii społecznej. Natomiast opozycja sejmowa nieustannie śledziła i analizowała jego działalność jako marszałka Sejmu, usiłując się doszukać choćby

najdrobniejszych uchybień. Zaświadcza o tym drugi wniosek opozycji o odwołanie marszałka - z 15 czerwca 2018 r. Chodziło w nim o tradycyjny punkt „informacja bieżąca” (forma pytań do rządu z debatą), który zawsze towarzyszył plenarnym posiedzeniom Sejmu. Na początku kadencji ustalono zasadę, że pytania do przedstawicieli rządu będą zadawać po kolei kluby parlamentarne, a w przypadku pojawienia się alternatywnego wniosku, o kolejności, zgodnie z regulaminem, zdecyduje Sejm. Niewątpliwie tego dnia kolej do zadawania pytań przypadła Platformie Obywatelskiej. Ale pojawił się wniosek z Klubu Parlamentarnego PiS i marszałek zarządził głosowanie, w wyniku którego prawo do zadawania pytań przypadło posłom PiS. Z tego powodu posłowie opozycji natychmiast złożyli wniosek o odwołanie marszałka, argumentując tym.in. złamaniem zasad demokracji parlamentarnej i regulaminu Sejmu, chociaż nie marszałek zdecydował o tym, że tego dnia pytania zadawali posłowie PiS. Nad wnioskiem tym głosowano 3 lipca 2018 r. - i oczywiście został on odrzucony.

Od wiosny 2019 r., wobec zbliżających się jesiennych wyborów parlamentarnych, znacznie wzrosła częstotliwość medialnych ataków na marszałka Kuchcińskiego, skrzętnie wykorzystywanych przez sejmową opozycję. Najpierw zarzucono mu udział w tzw. seksaferze podkarpackiej, a informacje na ten temat były powielane na łamach kilku pism oraz w mediach społecznościowych. Marszałek Kuchciński nie tylko zaprzeczył tym oszczerczym informacjom, lecz także skierował szereg zawiadomień do prokuratury w sprawie jego znieważenia. Jednocześnie wystąpił z pozwem do sądu o ochronę dóbr osobistych przeciwko wydawcom i autorom tekstów, a także przeciwko osobie, która była źródłem tych fałszywych informacji. Należy wspomnieć, że posłowie opozycji powołali nawet własny „zespół śledczy”; aby wykorzystać tę rzekomą aferę w grze politycznej, a szczególnie w kampanii wyborczej. Kiedy bowiem rozpoczęła się parlamentarna kampania wyborcza, opozycja wraz z mediami - widząc, że poprzednia tzw. afera z powodu jej niewiarygodności i braku dowodów nie przynosi efektów społecznych - zaatakowała marszałka Kuchcińskiego za nadużywanie samolotów rządowych do celów służbowych, głównie na trasie Warszawa-Rzeszów-Warszawa. Krytykowano go również za to, że odbywał loty w towarzystwie parlamentarzystów, a czasami członków rodziny. Pomijając fakt, że wszystkie te zarzuty z pozycji postronnego obserwatora mają absurdalny charakter, warto zwrócić uwagę, że odwoływano się w nich do niezbyt życiowej instrukcji, w której nie było mowy o tym, z kim marszałek (druga osoba w państwie) powinien latać - sam czy z przysługującą mu ochroną ze strony Służby Ochrony Państwa - i kogo może zaprosić do samolotu. Ponadto pojęcie „nadużywania do celów służbowych” w odniesieniu do ponad 100 przelotów Kuchcińskiego związanych z wykonywaniem obowiązków służbowych w porównaniu do lotów z poprzedniej kadencji - premiera

Tuska czy marszałka Senatu Bogdana Borusewicza do Gdańska (którzy odbyli kilkakrotnie więcej lotów) - jawi się jako oczywista nagonka polityczna. Absurdem było też wytykanie udziału w tych lotach parlamentarzystów z Podkarpacia - każdemu posłowi i senatorowi przysługują bowiem bezpłatne loty na obszarze Polski, których koszty pokrywa Kancelaria Sejmu czy Senatu. Zupełnie niedorzeczne były też zarzuty niektórych mediów co do obecności na pokładzie samolotu towarzyszących marszałkowi Kuchcińskiemu pracowników Kancelarii Sejmu. Udział takich osób w lotach przewidywała nawet obowiązująca wówczas tzw. instrukcja HEAD, która w paragrafie 1 ust. 13 stanowiła, że „z wojskowego specjalnego transportu lotniczego (...) mogą korzystać także członkowie oficjalnych delegacji oraz personel towarzyszący najważniejszym osobom w państwie”. Loty wspólne z marszałkiem przynosiły zatem budżetowi państwa oszczędności, a nie straty, tym bardziej że - jak wyjaśniło Centrum Informacji Sejmu 25 lipca 2019 r. - „obecność dodatkowych osób na pokładzie nie wpływa w żadnej mierze na koszt przelotu”. Natomiast za przeloty członków rodziny marszałek Kuchciński zapłacił - w postaci darowizny na rzecz organizacji „Caritas”: fundacji „Budzik” oraz Funduszu Modernizacji Sił Zbrojnych (łącznie: 52 800 zł).

Dla opozycji totalnej racjonalne argumenty nie miały żadnego znaczenia. Kiedy przygotowywano już kolejny wniosek o odwołanie Marka Kuchcińskiego z funkcji marszałka - aby znowu forum Sejmu wykorzystać do ataków politycznych na Prawo i Sprawiedliwość - postanowił on złożyć honorową dymisję. Nie chciał bowiem, aby w trwającej kampanii wyborczej jego nazwisko było wykorzystywane przeciwko jego partii: Prawo i Sprawiedliwość. Toteż 8 sierpnia 2019 r., na dwa miesiące przed upływem VIII kadencji, wystąpił wraz z Jarosławem Kaczyńskim na konferencji prasowej i wygłosił następujące oświadczenie: „Informuję, że w dniu jutrzejszym zamierzam złożyć rezygnację z funkcji marszałka Sejmu, którą powierzono mi 12 listopada 2015 r. Chciałbym przy tym wyraźnie powiedzieć, że podczas mojej działalności nie złamałem prawa. Tak że liczba lotów wywołująca kontrowersje była podyktowana dużą liczbą spotkań z mieszkańcami, często małych miejscowości, jakie odbywałem podczas mojej pracy. Przyjąłem bowiem model pracy marszałka, który działa nie tylko w Sejmie i w Warszawie, ale pracuje także w kraju i za granicą. Ponieważ jednak opinia publiczna negatywnie ocenia moje postępowanie, uznałem, że nie będę mógł dłużej pełnić tej funkcji”⁶⁹. Nazajutrz, 9 sierpnia 2019 r., w dniu swoich urodzin, marszałek Kuchciński przestał sprawować urząd marszałka Sejmu. Jego następczynią została poseł i minister Elżbieta Witek.

69 ABPMK, tekst oświadczenia Marka Kuchcińskiego z 8 sierpnia 2019 r.

Zanim marszałek Kuchciński złożył rezygnację, na konferencji prasowej z udziałem przewodniczącego sejmiku podkarpackiego, starosty bieszczadzkiego, wicestarostów leskiego i sanockiego, burmistrza Zagórza oraz wójtów gmin bieszczadzkich: Cisnej, Czarnej, Komańczy, Lutowisk, Tyrawy Wołoskiej, Soliny, Olszanicy i Birczy odczytano następujące oświadczenie: „Chcemy wyrazić poparcie dla Marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego i dezaprobatę dla formy treści i ataków prowadzonych na jego osobę. Pan Marszałek był częstym gościem w Bieszczadach, a jego wizyty były odpowiedzią na zaproszenie samorządów, organizacji społecznych oraz lokalnych społeczności (...)”. Następnie głos zabierali poszczególni wójtowie. Najlepszym Świadectwem szacunku ponad podziałami politycznymi, jakim cieszył się marszałek Kuchciński, była wypowiedź Renaty Szczepańskiej (pełniącej funkcję wójta gminy Cisna) z Platformy Obywatelskiej, która przyznała: „zaangażowanie Marszałka w działania na rzecz Bieszczad było największe wśród wszystkich polityków w historii... Tego, co się wyprawia z wybitnym mężem stanu, nie godzi się w ogóle ani słuchać, ani oglądać. To, co się dzieje, to jest perfidna polityczna nagonka, która chce zniszczyć Bieszczady, a nie Marszałka - to wszystko, co on zrobił dla Bieszczad. Jest on jedynym gwarantem programu rozwoju dla Bieszczad. Może chodzi o to, że to zmarginalizowane Podkarpacie w końcu ma szansę?”. Wójt gminy Solina Adam Piątkowski przypominał, ile inwestycji zrealizowano przy wsparciu marszałka. Na zakończenie stwierdził: „My, samorządowcy z Bieszczad, do tej pory takiej szansy nie mieliśmy, nie mieliśmy takiego wsparcia”. Wypowiadali się też inni wójtowie, a na końcu Jerzy Borcz, przewodniczący sejmiku podkarpackiego: „Tylko naiwni mogą przypuszczać, że Marszałek, który jest u nas częstym gościem, mógł tu przyjeżdżać furmanką (...). W jego osobie mamy wielkiego orędownika rozwoju Polski Wschodniej i Południowej (...). Nie możemy rezygnować ze wsparcia Pana Marszałka. To brutalny atak polityczny przed wyborami(...). My będziemy stać za Panem Marszałkiem i wspierać go w tej trudnej chwili”⁷⁰. Nie były to odosobnione głosy z Podkarpacia. Większość działaczy PiS, a nawet zwykłych mieszkańców miast i wsi, była wówczas zdania, że marszałek Kuchciński nie powinien składać rezygnacji.

Po rezygnacji marszałka Kuchcińskiego długo trwały dyskusje w różnych podkarpackich środowiskach. Wielu pytało: „Co będzie teraz z Podkarpaciem? To przecież on stworzył Porozumienie Centrum, a potem PiS w tym województwie, to on doprowadził do tego, że matecznikiem PiS w Polsce jest Podkarpacie”⁷¹.

70 Konferencję prasową wójtów gmin bieszczadzkich transmitowała TVP Info (9 sierpnia 2019).

71 ABPMK, informacje z kampanii wyborczej do Sejmu (sierpień-październik 2019).

O tym, że wszelkie oszczerstwa i ataki na marszałka Kuchcińskiego okazały się nieskuteczne, dowiodły wybory parlamentarne, które odbyły się 13 października 2019 r. Marszałek Kuchciński, jako lider listy PiS do Sejmu w okręgu wyborczym 22 Krosno-Przemyśl, uzyskał rekordową liczbę głosów: 61 262 i po raz szósty został posłem. Żaden z liderów pozostałych list wyborczych nie zdobył w tym okręgu nawet jednej trzeciej takiej liczby głosów. W okręgu tym Prawo i Sprawiedliwość uzyskało o dwa mandaty więcej niż w poprzednich wyborach. Dla Marka Kuchcińskiego było to największe zwycięstwo wyborcze w jego dotychczasowej karierze politycznej. W Sejmie IX kadencji został wiceprzewodniczącym Klubu Parlamentarnego PiS, wiceprzewodniczącym sejmowej Komisji Łączności z Polakami za Granicą, przewodniczącym Karpackiego Zespołu Parlamentarnego i Zespołu ds. Ratownictwa Górskiego oraz przewodniczącym Polsko-Węgierskiej Grupy Parlamentarnej. Czynnie uczestniczy w pracach innych grup parlamentarnych: Polsko-Słowackiej, Polsko-Czeskiej i Polsko-Rumuńskiej. Jest także członkiem delegacji Sejmu i Senatu do Wymiaru Parlamentarnego Inicjatywy Środkowoeuropejskiej. Od 15 września 2020 r. przewodniczył sejmowej Komisji Spraw Zagranicznych, a od 7 października 2020 r. współprzewodniczył Zgromadzeniu Parlamentarnemu Polski, Litwy i Ukrainy. 3 marca 2021 r. wszedł w skład Rady Doradców Politycznych Prezesa Rady Ministrów Mateusza Morawieckiego, której głównym zadaniem jest ocena sytuacji polityczno-ekonomicznej w Polsce. 15 kwietnia 2021 r. prezydent RP Andrzej Duda powołał Marka Kuchcińskiego w skład Kolegium Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do spraw Polityki Międzynarodowej, a 12 października 2022 r. na urząd ministra - członka Rady Ministrów, szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Refleksje końcowe

1. Działalność polityczna Marka Kuchcińskiego dowodzi jego ambicji, zaangażowania i skuteczności. Choć nie chciał być politykiem, to jednak stał się nim. Nie mógł bowiem biernie patrzeć na szarość komunizmu i żyć „na niby”. Poszukiwał alternatywy, a nie ucieczki od rzeczywistości. Wspierał wszelkie działania antykomunistyczne, chociaż nie miał charakteru wojownika. Spokojny, zawsze uśmiechnięty i dowcipny, zjednywał sobie przyjaciół, wobec których był życzliwy i solidarny. Dojrzałość polityczną kształtował raczej na „zakazanej” lekturze i dyskusjach, które uwielbiał. Nie był typem samotnika. Dlatego skupiał wokół siebie ludzi myślących podobnie jak on. Od czasu Solidarności nieustannie kontynuuje działalność polityczną.
2. Umiejętność współpracy z dużym zespołem ludzi, zwolennikami różnych poglądów jest jedną z tajemnic jego sukcesów politycznych, z których korzystało także całe Podkarpacie. Bo żeby w czasach komunistycznych działać jednocześnie w środowisku wiejskim, robotniczym, ludzi kultury, intelektualistów - dodatkowo w doborowym towarzystwie międzynarodowym - trzeba było wyjść poza schematy podziałów klasowych czy resortowych, dzisiaj nadal widocznych.
3. Niewątpliwym osiągnięciem Marka Kuchcińskiego było stworzenie w Przemysłu i na Podkarpaciu struktur Porozumienia Centrum, a potem Prawa i Sprawiedliwości, partii, która wciąż jest regionalnym liderem. Potrafił zachęcić do współpracy prawie wszystkich ważnych polityków z Podkarpacia, działających wcześniej w różnych stronnictwach: Andrzeja Tadeusza Mazurkiewicza z KPN (późniejszy senator PiS), Stanisława Zajęca z ZChN (poseł i senator PiS) oraz polityków wyrosłych z Solidarności i stronnictw

ludowych. Wszyscy najważniejsi w XXI w. podkarpaccy politycy obozu niepodległościowego i solidarnościowego podczas prezesury Marka Kuchcińskiego włączyli się w działalność PiS. Poświadczają to swoją obecnością na rokrocznych spotkaniach opłatkowych w Rzeszowie, w których uczestniczy blisko 1000 osób. Są wśród nich także wojewodowie: Zbigniew Sieczko, Ewa Draus i Ewa Leniart oraz marszałkowie Bogdan Rzońca i Władysław Ortyl.

4. Życie i działalność Marka Kuchcińskiego pokazują drogę budowania na Podkarpaciu silnej partii politycznej, od wielu lat najlepiej zorganizowanej oraz potrafiącej wygrywać wybory parlamentarne i samorządowe. Podkarpacki PiS to niewątpliwie fenomen w skali kraju i wzorzec do naśladowania. Nielatwo jest zbudować partię polityczną, tym bardziej w wymiarze regionalnym. Wymagało to ogromnego ideowego zaangażowania, talentu organizacyjnego i poświęcenia. Na szczęście skutecznego. Ale wiązały się z tym pewne koszty. Trudno się dziwić, że rodzinę Marek Kuchciński założył później niż statystyczny mężczyzna w Polsce.
5. Marek Kuchciński już od ponad 20 lat nieprzerwanie zdobywa mandat poselski, zawsze w swoim przemysko-krośnieńskim okręgu wyborczym. Jako poseł nieustannie wspinał się po parlamentarnej drabinie i dotarł aż do szczytu - urzędu marszałka Sejmu. Wcześniej był dwukrotnie wicemarszałkiem Sejmu. W Prezydium Sejmu zasiadał przez 9 lat i 4 dni, więc - biorąc pod uwagę wszystkie partie wyrosłe z dawnej opozycji (po 1989 r.) - był jego najdłużej urzędującym członkiem.
6. Marszałek Kuchciński zawsze był i pozostanie wierny swojej małej Ojczyźnie: Przemyślowi i Podkarpaciu. Swoje rodzinne miasto uwielbia. Wszak Przemyśl to nie pospolite miasto, lecz kresowy królewski gród, dźwigający potężny ciężar historii, także Rzeczypospolitej. To miasto - jak ongiś określił - dumne, wciąż upominające się o godne miejsce na mapie Polski. To z Przemyśla Marek Kuchciński wyruszył na podbój Podkarpacia, zakładając struktury swojej partii. Zetknąwszy się z urokliwymi Bieszczadami, ofiarował im „Zielone Karpaty”, a później społeczeństwu naszej części kontynentu „Europę Karpat”. Dał szansę Przemyślowi, Podkarpaciu i Bieszczadom na nowe życie, z poszanowaniem wiary, tradycji, kultury i unikalnej bieszczadzkiej przyrody.
7. Przemyśl i Podkarpacie wniosły i wciąż wnoszą poważny wkład w życie polityczne Polski. Pokazują to struktury Prawa i Sprawiedliwości, które potrafią wygrywać wybory i wprowadzać dobre zmiany w naszym kraju.

Spis ilustracji

Zdjęcie na okładce:

Portret Marka Kuchcińskiego, autor: Marek Mikrut, olej/tektura, 2018 r.

I. Na ścieżkach dojrzewania

- I/1 Z rodzicami - Zbigniewem i Janiną Kuchcińskimi, 1957 r.
- I/2 W domu z rodzicami, siostrą i stryjem - o. Mieczysławem Kuchcińskim OMI, 1964 r.
- I/3 Z rodzicami i siostrą Beatą, zima 1963 r. Widok Przemyśla z góry Zniesienie
- I/4 Z rodzicami, siostrą, stryjem i babcią Wiktorią Kuchcińską przed domem przy ul. Matejki, 1964 r.
- I/5 Z przyjaciółmi, 1963 r. Od lewej: Grażyna Gawrońska, Marek Kuchciński, Maria Strońska, Piotr Pragłowski, Beata Kuchcińska
- I/6 Komunia Święta, 1963 r. Marek Kuchciński czwarty od lewej w górnym rzędzie
- I/7 Marek Kuchciński ćwiczy grę na skrzypcach, 1967 r.
- I/8 Z rodzicami i babcią Wiktorią, 1966 r.
- I/9 Klasa w Szkole Podstawowej nr 1 w Przemyśle, 1969 r. Stoją od lewej m.in.: Danuta Gil, Anna Kozuba, Bożena Tomaka, Marek Cynkar, Anna Sikora, Małgorzata Drań, Marta Sosnowska, Maria Pop, Jerzy Wróbel, Wiesław Kijanka, Anna Kikiela, Andrzej Próchnicki, Alina Jakubiec, Piotr Sowiński, ksiądz katecheta, Ewa Rokicka. Siedzą od lewej: Waldemar Kowalski, Marek Kuchciński, Wiesław Szamota
- I/10 Na obozie harcerskim w Polańczyku nad Soliną, 1968 r.
- I/11 Ministranci z ks. Julianem Jakielą przed tablicą grunwaldzką znajdującą się na ścianie katedry przemyskiej, 1964 r. Marek Kuchciński trzeci od lewej w dolnym rzędzie

- I/12 Portret Beaty Kuchcińskiej - siostry Marka Kuchcińskiego, autor: Marian Stroński, olej/plótno, 1965 r.
- I/13 Na Mazurach z prof. Ryszardem Jóźwikiem, 1972 r. Od lewej (widoczne twarze): Bogdan Gnyra, Krzysztof Pająk, Marek Kuchciński, Andrzej Paczewski
- I/14 „Wielka Czwórka” - z kolegami z klasy maturalnej (4A) I Liceum Ogólnokształcącego im. J. Słowackiego w Przemyślu, 1974 r. Od lewej: Stanisław Obler, Marek Kuchciński, Andrzej Paczewski, Janusz Czarniecki
- I/15 Wycinek artykułu na temat zespołu PTAH w miesięczniku „Nasz Przemysł” (X 2019, s. 39)
- I/16 Klasa Pomaturalnego Studium Ogrodniczego w Przemyślu, 1978 r. Na zdjęciu stoją od lewej m.in.: Joanna Strąg, Teresa Ekiert, Roman Fedyna, Remigiusz Stecura, Maciej Rosiak, Danuta Groszek, Bogusław Wojnarowicz, Grażyna Malec, Stanisław Papiernik, Romana Lach, Małgorzata Smoła, Stanisław Wielgosz, Rozalia Haniaczyk, Halina Karpa, Zdzisława Krupińska. W dolnym rzędzie od lewej m.in.: Barbara Strychalska, Zdzisław Antonow, Marek Kuchciński, Krystyna Mazur, Barbara Ozór, Jerzy Stanik
- I/17 Zespół PTAH, 1978 r. Na kongach gra Marek Kuchciński, na drugim planie gitarzysta basowy Mariusz Iwaniszyn
- I/18 W altanie pomidorów, 1979 r.
- I/19 Dziedziniec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1976 r. Od lewej: Mieczysław Abramowicz ps. Metys z Teatru Akademickiego KUL - grupa Ubodzy, Marek Kuchciński, Ryszard Tkaczyk ps. Raszek. Na dalszym planie Grzegorz Chomicki z teatru studenckiego Warsztat
- I/20 Janusz Malinowski- założyciel teatru studenckiego Warsztat oraz członkowie grupy: Andrzej Mazur, Michał Zulauf, Agnieszka Goika, Grzegorz Chomicki, 1976 r. Wiosna Kulturalna Studentów KUL - KULLAGES, Lublin, maj 1976 r. Na zdjęciu stoją od lewej: Marek Jackowski (zespół Manaam), Anna Hepner (studentka filozofii), Leonard Garski, Piotr Mitan, Zuzanna Gałązka (studentka z USA), Henryk Wójcik „Głobej” (historia sztuki). Siedzą w drugim rzędzie: w bluzce w paski Katarzyna Stańczak (historia sztuki), Anna Ambroż (historia sztuki), Milo Kurtis (zespół Manaam), z gitarą Adam Lewicki (filozofia). Siedzą w pierwszym rzędzie: Krzysztof Wasilewski (historia sztuki), Lucjan Furmaga (historia sztuki), obok w kaszkiecie Marek Kuchciński (historia sztuki)
- I/22 Dom, w którym mieszkał Emil Siara, przy ul. Matejki w Przemyślu, 1990 r. Obok kościoła ewangelicko-metodystyczny
- I/23 *Ulica]. Matejki w Przemyślu*, autor: Marek Mikrut, akwarela/papier, 2004 r.
- I/24 *Ulica Matejki*, autor: Andrzej Cieszyński, akryl/papier, 2005 r.
- I/24 Tablica upamiętniająca Andrzeja Maksymiliana Fredrę w 450. rocznicę jego śmierci, umieszczona w Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pacławskiej, obok ołtarza Matki Bożej Kalwaryjskiej, 3 sierpnia 2019 r.
- I/25 Uroczystość odsłonięcia pomnika marszałka Andrzeja Maksymiliana Fredry z okazji 400. rocznicy jego urodzin, Kalwaria Pacławska, 13 września 2020 r. Od

lewej: ojciec gwardian Krzysztof Hura, Krzysztof Majcher, Robert Chama, Marek Kuchciński, ks. bp Stanisław Jamrozek, Piotr Pilch (wicemarszałek województwa podkarpackiego), Beata Kot (wojewódzki konserwator), Piotr Mazur (komendant Rejonowej Policji w Przemyślu), Rafał Czupryk, Grażyna Zagrobelny (dyrektor regionalny Lasów Państwowych), Robert Cwynar (komendant Oddziału SG w Huminach), Piotr Zbrożek (autor pomnika), Marek Kudła (wicestarosta powiatu przemyskiego), Mariusz Śnieżek (wójt gminy Fredropol), Józef Martowicz

II. Przeciw komunistycznej władzy (1980-1989)

- II/1 Plakat wystawy „Człowiek-Bóg-Świat”, organizowanej przez przemyskie środowiska kultury niezależnej, 1986 r. Autor plakatu: Tadeusz Nuckowski
- II/2 I Wystawa „Człowiek- Bóg-Świat” w podziemiach franciszkańskich, Przemyśl, 1986 r. Na zdjęciu od lewej: Edward Korzeniowski, Jan Musiał (stoi tyłem), Krzysztof Kaniewski, Barbara Kaniewska z synem
- II/3 Członkowie jury II Wystawy „Człowiek-Bóg-Świat”. Od lewej: Kazimierz Wiśniak (scenograf, malarz, grafik), Magdalena Hniedzewicz (artysta plastyk i krytyk sztuki, Komitet Kultury Niezależnej), Lechosław Lameński (historyk sztuki KUL), ks. Wacław Partyka z Kurii Biskupiej w Przemyślu (historyk sztuki, przedstawiciel ordynariusza diecezji przemyskiej - ks. bp. Ignacego Tokarczuka)
- II/4 II Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat” w podziemiach franciszkańskich, 1987 r.
- II/5 II Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat”; Przemyśl, 19 września 1987 r. Od lewej: Beata Bober, Kazimierz Wiśniak, Magdalena Hniedzewicz
- II/6 III Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat”. Zdjęcie zrobione przed wejściem do podziemi kościoła Franciszkanów w Przemyślu, wrzesień 1988 r. Od lewej: Marek Kuchciński, Grażyna Niezgoda, Ryszard Żółtaniecki (socjolog, poeta, późniejszy dyplomata), Janusz Eysymont (artysta plastyk), Henryk Waniek (malarz, stoi tyłem), Margaret Steele-Hunter (malarka) z mężem Joachimem
- II/7 III Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat” w podziemiach franciszkańskich, 1988 r. Na zdjęciu m.in.: Jan Jarosz, Grażyna Niezgoda, Barbara Hawajska, Janusz Eysmont, Henryk Waniek, Maciej Gutowski, ks. Stanisław Zarych
- II/8 III Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat” w podziemiach franciszkańskich, 1988 r.
- II/9 Krzysztof Kaniewski (po lewej) i Henryk Waniek w podziemiach franciszkańskich w Przemyślu, wrzesień 1988 r.
- II/10 Maciej Gutowski, Krzysztof Kaniewski, ks. Stanisław Zarych, Tadeusz Nuckowski (z kamerą)
- II/11 IV Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat”, 14 października 1989 r. Na zdjęciu od lewej m.in.: Marek Kuchciński, Andrzej Michalik (z grupy artystów Łódź Fabryczna), Jan Jarosz i Zbigniew Blukacz (z grupy artystów Łódź Fabryczna)
- II/12 Wystawa Jerzego „Kozy” Cepińskiego i Mariusza Kościuka, Przemyśl, podziemia kościoła Franciszkanów, sierpień 1989 r.

- II/13 Wystawa Jerzego „Kozy” Cepińskiego i Mariusza Kościuka, Przemysł, podziemia kościoła Franciszkanów, sierpień 1989 r. Na zdjęciu m.in. malarze Krystyna Rokowska i Andrzej Kubat
- II/14 Na zdjęciu od lewej: Dennis O’Keeffe (profesor nauk społecznych, Uniwersytet Buckingham), Marta Sienicka (historyk literatury amerykańskiej, „miss redakcji” „Strychu Kulturalnego”) i Wayne Shute (USA), Przemysł, maj 1989 r.
- II/15 Portret Marka Kuchcińskiego autorstwa Helen Ganly, 1988 r.
- II/16 Marek Kuchciński nad rzeką San, na tle panoramy Przemysła, 1988 r.
- II/17 Siedziba Strychu i gospodarstwa ogrodniczego prowadzonego przez rodzinę Kuchcińskich, Przemysł, ul. Węgierska, 1988 r. Przed cieplarnią stoją od lewej: Joachim - mąż Margaret Steele-Hunter, Marek Kuchciński i jego ojciec Zbigniew Margaret Steele-Hunter i jej mąż Joachim na tle panoramy Przemysła, 1988 r.
- II/18 Marek Kuchciński przygotowuje matryce do ulotek na strychu swojego domu, lata 80.
- II/19 Strych Kulturalny, spotkanie autorskie we wrześniu 1989 r. z oksfordzką grupą artystyczną (Cally Le Poer Trench, Alan Franklin, Helen Ganly, Roger Perkins).
- II/20 Na zdjęciu od lewej: Alina Czernecka, Alan Franklin, Jadwiga Reppel, Wojciech Mikuła, Dorota Mech, Lucyna Hałasik, Waldemar Wiglusz, Józef Kurylak, Beata Bober, Grażyna Niezgoda, Helen Ganly, Magdalena Hniedzewicz (Komitet Kultury Niezależnej)
- II/21 Spotkanie „strychowe” z Markiem Lillą (Uniwersytet Harvardzki) na temat przyczyn upadku francuskiej myśli marksistowskiej w ostatnim dziesięcioleciu, 7 października 1989 r. Na zdjęciu od lewej m.in.: Zbigniew Blukacz (malarz z grupy Łódź Fabryczna), „ciocia” Moira Piekalkiewicz (Amnesty International), Frank Abrams z USA, Jerzy „Koza” Cepiński, Lucyna Hałasik, Zofia Broniek (Komitet Kultury Niezależnej)
- II/22 Spotkanie „strychowe”, 7 października 1989 r. Od lewej: Lucyna Podhalec, Mieczysław Dudek, Wojciech Mikuła, Jadwiga Reppel, Mark Lilla, Józef Kurylak, Marek Kuchciński
- II/23 Spotkanie „strychowe” - autorskie z Pawłem Niemkiewiczem, listopad 1989 r. Na zdjęciu od lewej: Artur Wilgucki, Ryszard Głowacki, Janusz Czarski, Jerzy Bonarek, Barbara Kędzior, Dorota Mech, Monika Maresch, Paweł Niemkiewicz
- II/24 Spotkanie „strychowe” w Wapowcach z Igorem Jakiwczukiem (dyrektorem Czaroborskiego Parku Narodowego) w domu Liliany Witowskiej-Wawer, czerwiec 1996 r. Stoją od lewej: Zenon Zegarski, Robert Rybotycki, Marek Kuchciński, Waldemar Wiglusz, Andrzej Żuromski, Justyna Woś-Nyczek, Jerzy Piórecki, Ryszard Głowacki, Igor Jakiwczuk. Siedzą: Zofia Wołczyk-Nestorow, Marianna Witkowska-Wawer, Maria Gwozdecka, towarzysz Igora Jakiwczuka
- II/25 Marek Kuchciński z Józefem Kurylakiem przed siedzibą Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” na placu Legionów 1, Przemysł, czerwiec 1989 r.
- II/26 Kampania wyborcza 1989 r. - sztab przy placu Legionów. Od lewej: Renata Staś, Jolanta Żółkiewicz, Waldemar Wiglusz, Marek Kuchciński, Jadwiga Janik, Janusz Obłąk

- II/27 Organizatorzy kampanii wyborczej w województwie przemyskim w 1989 r. W górnym rządzie od lewej: Mieczysław Mirowski, Helena Chudzio, Edward Opaliński, poseł RP Tadeusz Trelka, Klementyna Pyra, Jan Szot, Edward Banicki, Tadeusz Sopol, Jan Sołek, senator RP Tadeusz Ulma, Zbigniew Bartnik, Zygmunt Majgier, Jan Jarosz, Alicja Kuźmiek, Adam Piecuch, poseł RP Janusz Onyszkiewicz, Waldemar Wiglus, Zbigniew Broda, Maria Wojciechowska-Podhalec, Jan Pisz, Adam Kantor, senator RP Jan Musiał. W dolnym rządzie od lewej: Klaudiusz Dobrowolski, Tomasz Chomiszczak, Przemysław Chmielewski, Renata Staś, Joanna Pieniążek, Adrian Klarenbach, Janusz Obłąk, Andrzej Koperski
- II/28 Kampania wyborcza 1989. Tablice wyborcze przed kościołem Franciszkanów w Przemyśle
- II/29 Podsumowanie kampanii wyborczej na rynku w Przemyśle, 4 czerwca 1989 r. Na zdjęciu od lewej: poseł Janusz Onyszkiewicz, senatorowie Tadeusz Ulma i Jan Musiał, Marek Kuchciński - rzecznik KO „Solidarność”; Andrzej Koperski - członek KO „Solidarność”
- II/30 Spotkanie opłatkowe w przemyskiej siedzibie Solidarności (ul. Grodzka 3), grudzień 1989 r. Od lewej: Zygmunt Wajda, Józef Miciak, Marek Kuchciński, Wiesław Tomaszewski, Zbigniew Malcher, Zofia Sękiewicz, Teresa Hrynyszyn, Wiesław Gąska
- II/31 Spotkanie „strychowe” z Andrzejem Gronczewskim nt. „Pocałunek w literaturze”, październik 1990 r. Od lewej: Elżbieta Błońska-Grzesiak, Brygida Pisz, Grażyna Gronczewska, Zygmunt Grzesiak, Andrzej Gronczewski
- II/32 Spotkanie z Michaeliem Guntonem (dziennikarzem, emerytowanym doradcą Margaret Thatcher) w domu Marii Strońskiej przy ul. Matejki w Przemyśle. Na zdjęciu od lewej m.in.: Michael Gunton, Brygida Pisz, Artur Bobrowicz, Maria Strońska
- II/33 Polsko-Brytyjska Konferencja Obywatelska, Krasieczyn, wrzesień 1990 r. Od lewej m.in.: Elżbieta Błońska-Grzesiak, Zygmunt Grzesiak, David Regan, Grażyna Niezgoda, Marek Kuchciński, Jacek Bartyzel
- II/34 Polsko-Brytyjska Konferencja Obywatelska, Krasieczyn, 1990 r. Od lewej: Marek Kuchciński, Elizabeth Hodder (siostra Rogera Scrutona, radna hrabstwa Cambridge), Marek Matraszek
- II/35 Polsko-Brytyjska Konferencja Obywatelska, Krasieczyn, 1990 r. Od lewej: Andrew Eliss MP, Bogusław Dawnis, Adam Międlar, Elżbieta Błońska-Grzesiak, Ryszard Paczkowski, Julian Blazier MP, Bronisław Niemkiewicz, David Regan
- II/36 Polsko-Brytyjska Konferencja Obywatelska, Krasieczyn, 1990 r. Dżyzław Najder (po lewej) i Robert „Bob” Fielding
- II/37 Polsko-Brytyjska Konferencja Obywatelska, Krasieczyn, 1990 r. Julian Brazier MP (po lewej) i David Regan. Na drugim planie Robert Rybotycki i Janusz Obłąk
- II/38 Polsko-Brytyjska Konferencja Obywatelska, Krasieczyn, 1990 r. Roger Scruton, Zygmunt Grzesiak i Beata Łęczyńska
- II/39 Roger Scruton na tle zamku w Krasieczynie, 1990 r.

- II/40 Marek Kuchciński podczas konferencji poświęconej 30. rocznicy wyborów parlamentarnych w 1989 r. i reprintowi „Strychu Kulturalnego”; Przemyśl, czerwiec 2019 r.
- II/41 Prelegenci konferencji poświęconej 30. rocznicy wyborów parlamentarnych w 1989 r. i reprintowi „Strychu Kulturalnego”, Przemyśl, czerwiec 2019 r. Od lewej: Dariusz Iwaneczko, Ryszard Terlecki, Zdzisław Krasnodębski, Jan Draus, Jan Musiał, Marek Kamiński, Jan Karuś
- II/42 Krzysztof Dybciak (krytyk i teoretyk literatury) podczas konferencji poświęconej 30. rocznicy wyborów parlamentarnych w 1989 r. i reprintowi „Strychu Kulturalnego”; Przemyśl, czerwiec 2019 r.
- II/43 Podpisy niektórych uczestników konferencji w Przemyślu (czerwiec 2019 r.) poświęconej wyborom w 1989 r.
- II/44 Kongres Polska Wielki Projekt, Warszawa, 12 czerwca 2016 r. Od lewej: Jacek Borzęcki, Marek Kuchciński, Roger Scruton, Jan Jarosz, Marek Matraszek, Janusz Czarski
- II/45 Kongres Polska Wielki Projekt, Warszawa, 12 czerwca 2016 r. Sir Roger Scruton po odebraniu z rąk prezydenta Andrzeja Dudy i marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego medalu „Odwaga i Wiarygodność”. Od lewej: Zdzisław Krasnodębski, Roger Scruton, prezydent RP Andrzej Duda, Marek Kuchciński
- II/46 Sir Roger Scruton po odznaczeniu przez Prezydenta RP Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi RP - w uznaniu wybitnych zasług we wspieraniu przemian demokratycznych w Polsce, za rozwijanie polsko-brytyjskiej współpracy naukowej i uczelnianej, Warszawa, 4 czerwca 2019 r. Na zdjęciu od lewej: wicemarszałek Senatu Maria Koc, marszałek Sejmu Marek Kuchciński, sir Roger Scruton, prezydent RP Andrzej Duda

III. Budowanie Niepodległej

- III/1 Okładka „Spojrzeń Przemyskich”, nr 1, styczeń 1990 r.
- III/2 Oświadczenie z 29 maja 1990 r. o przystąpieniu do Porozumienia Centrum („Spojrzenia Przemyskie” lipiec 1990, nr 4, s. 10)
- III/3 Wybory parlamentarne w 1991 r. Kandydaci Porozumienia Obywatelskiego Centrum w województwie przemyskim i krośnieńskim
- III/4 Spotkanie organizacyjne PC z Jarosławem Kaczyńskim i Przemysławem Hniedziewiczem, Przemyśl, siedziba Przemyskiego Komitetu Obywatelskiego i Porozumienia Centrum, 17 czerwca 1990 r.
- III/5 Marek Kuchciński z Jarosławem Kaczyńskim, Przemyśl, 1992 r.
- III/6 Spotkanie z Jackiem Maziarzskim z cyklu „Otwarte Forum Obywatelskie”, temat: „Centrum na polskiej scenie politycznej”; Przemyśl, siedziba Przemyskiego Towarzystwa Kulturalnego (Klub Empik), 4 sierpnia 1990 r. Na pierwszym planie: Grażyna Niezgoda, Jacek Borzęcki, Stanisław Mech. W dalszych rzędach od lewej

- m.in.: Ludwik Dziurman, Zbigniew Kuchciński, Leszek Zajac, Teresa Hryniszyn, Marek Basta, Józef Kurylak, Robert Majka, Klementyna Pyra, Wojciech Rybienik, Zbigniew Malcher, Władysław Mazur, Juliusz Dorosz, Czesław Buksiński, Maria Strońska, Jacek Krochmal, Dorota Mech, Andrzej Ujejski
- III/7 Spotkanie z Jackiem Maziarskim, Przemyśl, Klub Empik, 4 sierpnia 1990 r. Od lewej: Jacek Maziarski, Marek Kuchciński, Bogusław Dawnis, Dorota Mech, Ryszard Głowacki, Krzysztof Osiejuk, Stanisław Mech
- III/8 Spotkanie z Jarosławem Piekałkiewiczem w ramach spotkań Strychu Kulturalnego, siedziba PC i Przemyskiego Towarzystwa Kulturalnego, Przemyśl, marzec 1994 r.
- III/9 Z „ciocią” Moirą, Przemyśl, 1995 r.
- III/10 Z „Rudym” (Krzysztofem Sawickim) w Krasicy nad Sanem („Rudy” przed wyjazdem do placówki w Moskwie), wiosna 1991 r.
- III/11 I Kongres Wojewódzki PC, Przemyśl, siedziba Komitetu Obywatelskiego i Przemyskiego Towarzystwa Kulturalnego (Klub Empik), grudzień 1990 r. Stoi Marek Kuchciński- pełnomocnik wojewódzki PC województwa przemyskiego. Siedzą od lewej: Jerzy Bonarek, Zbigniew Godzień, Bogusław Dawnis, Witold Kowalski
- III/12 II Kongres Wojewódzki PC „Polsko! Czas na zmiany”, Przemyśl, 1992 r. Od lewej: Teresa Hryniszyn, Stanisław Hajnus, Marek Kuchciński, Bogusław Dawnis, Witold Kowalski, Kazimierz Walczak, Jan Sołek, Zdzisław Szpakowski, Irena Lewandowska (Kozimala)
- III/13 Konferencja prasowa w ramach kampanii PC „Polsko! Czas na zmiany”; Przemyśl, siedziba WDK, późna jesień 1993 r. Od lewej: Jan Musiał, Marek Kuchciński, Jarosław Kaczyński
- III/14 „Drużyna PC” kandydująca do Rady Miasta Przemyśla, wybory samorządowe 1988 r.
- III/15 Marszałek Sejmu Maciej Płażyński z żoną u abp. Ignacego Tokarczuka, Przemyśl, 10 sierpnia 1999 r.
- III/16 Przejście graniczne Korczowa-Krakowiec, 28 lipca 1999 r. Ze strony polskiej na zdjęciu m.in.: Marek Kuchciński, Mieczysław Kasprzak (poseł na Sejm, wówczas starosta Jarosławski); ze strony ukraińskiej m.in.: Stefan Łukaszuk (starosta z Nowego Jaworowa), Iwan Karpa (przewodniczący Rady Powiatu Nowego Jaworowa) i Aleksander Duma (wówczas zarządzający przejściem granicznym w Krakowcu)
- III/17 Przyjazd marszałka Płażyńskiego w Bieszczady, 1999 r. Na zdjęciu m.in.: Henryk Leicht (wójt Baligrodu), Marek Kuchciński, Zbigniew Sawiński (wójt Soliny), Maciej Płażyński
- III/18 Utworzenie Polsko-Ukraińskiego Stowarzyszenia Dziennikarzy, Rzeszów 1999 r.
- III/18 Na zdjęciu m.in. Andrzej Klimczak i Marek Kuchciński
- III/19 Spotkanie po latach - 30 lat Porozumienia Centrum, maj 2020 r. Stoją od lewej: Waldemar Wiązowski, Krzysztof Jurgiel, Jerzy Materna, Piotr Perszewski, Zbigniew Hoffmann, Janusz Niedziela, Marek Ast, Maciej Małecki, Piotr Król, Zdzisław Si-piera, Wiesław Dobkowski, Wiesław Krajewski, Michał Drozdek, Lech Kołakowski,

- Waldemar Humięcki, Andrzej Adamczyk, Maciej Łopiński, Witold Czarnecki, Jacek Kurski, Mariusz Błaszczak, Marek Dziubek, Karol Karski, Szymon Giżyński, Ryszard Terlecki, Krzysztof Tchórzewski, Marek Kuchciński. Siedzą od lewej: Leonard Krasulski, Sławomir Siwek, Marek Suski, Izabela Dziewiątkowska, Adam Glapiński, Jarosław Kaczyński, Adam Lipiński, Małgorzata Gosiewska, Józef Orzeł, Tadeusz Dziuba, Waldemar Andzel
- III/20 Pielgrzymka papieża Jana Pawła II, ładowisko w Tarnobrzegu, 1999 r. Marek Kuchciński jako wicewojewoda podkarpacki wita Ojca Świętego
- III/21 Posiedzenie Rady Miasta Przemyśla, marzec 1999 r. Od lewej siedzą radni: Andrzej Koperski, Marek Kuchciński, Zbigniew Duszyk, Grzegorz Nehrebecki, Helena Skalska
- III/22 Posiedzenie Kapituły Pojednania Polsko-Ukraińskiego, Arłamów, 18 marca 2000 r. Na zdjęciu m.in.: Tadeusz Sawicki (prezydent miasta Przemyśla), Wojciech Inglot, Marek Kuchciński, Jan Martyniak (arcybiskup obrządku grekokatolickiego), Bogumiła Berdychowska
- III/23 Zjazd dziennikarzy Polonii Świata, Łańcut, 9 maja 2000 r. Marek Kuchciński, Wit Wojtowicz i delegacja ze Lwowa (Polskie Radio Lwów i „Gazeta Lwowska”), m.in.: Bożena Rafalska, Anna Gordijewska, Barbara Baczyńska, Teresa Pakosz
- III/24 III Szczyt Gospodarczy Polska-Ukraina, Rzeszów, 26 maja 2000 r. Na zdjęciu: Leonid Kuczma, Aleksander Kwaśniewski, Andrzej Arendelski, Marek Kuchciński
- Spotkanie z księciem Michałem Sapiehą, Wapowce, 2001 r.
- III/25 Urząd Wojewódzki w Rzeszowie, marzec 2001 r. Na zdjęciu: II wicewojewoda Marek Kuchciński, I wicewojewoda Wiesław Różycki, dyrektor generalny Magdalena Holzer, wojewoda Zbigniew Sieczkoś
- III/26 Wizytacja parków krajobrazowych, rezerwat Prządki k. Krosna, 15 czerwca 2000 r.
- III/27 Konferencja międzynarodowa o zasobach przyrodniczych Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery, Ustrzyki Dolne, 13 października 2001 r. Na zdjęciu: Marek Kuchciński, prof. Stefan Stojka, Wojomir Wojciechowski (dyrektor Bieszczadzkiego Parku Narodowego)
- III/28 Otwarcie zapory wodnej, Blizne, gm. Jasienica Rosielna, lipiec 2001 r. Na pierwszym planie: Marek Cwiakała (wójt Jasienicy Rosielnej), Marek Kuchciński, Bogdan Rzońca (marszałek województwa podkarpackiego), Stanisław Zajac (wice-marszałek Sejmu RP)
- III/29 Spotkanie opłatkowe w biurze w Przemyślu, 2001 r. Od lewej: Krystyna i Jan Sołkowie, Marek Kuchciński, ks. Tadeusz Polak, o. Andrzej Gut, ks. Tadeusz Pater (księża michalici), Adam Komórek (wójt Domaradza), Krzysztof Szymański, Danuta Rozmus, Anna Ekiert, Krystyna Makara, Mariusz Grzęda (starosta przemyski)
- III/30 Spotkanie z przewodniczącym Białoruskiego Frontu Ludowego Zianonem Paźniakiem, któremu zorganizowano wjazd do Polski przez przejście graniczne w Medyce, 1995 r. Od lewej: Andrzej Matusiewicz, Marek Kuchciński, Zianon Paźniak
- III/31 Spotkanie we Lwowie 2001/2002. Stoją m.in.: ks. bp Marcejan Trofimiak z Łucka, Jan Sałek (wicemarszałek województwa podkarpackiego), ks. bp Leon Mały ze Lwowa,
- III/32

- kard. Marian Jaworski - metropolita lwowski, Krzysztof Sawicki (konsul generalny RP we Lwowie), gen. Henryk Woźniak (szef Izby Celnej w Przemyśle), ks. Marian Buczek (sekretarz kurii metropolitalnej, późniejszy bp ordynariusz w Charkowie), Petra Olejnik (gubernator lwowski), Marek Kuchciński (poseł na Sejm RP)
- III/33 Spotkanie opłatkowe 2002/2003 w przemyskiej siedzibie Solidarności. Od lewej: ks. abp Józef Michalik- metropolita przemyski, Andrzej Buczek (przewodniczący NSZZ „Solidarność” Ziemi Przemyskiej), Marek Kuchciński
- III/34 Zbigniew Chrzanowski (dyrektor Polskiego Teatru Ludowego we Lwowie) i Marek Kuchciński na tle pomnika Adama Mickiewicza we Lwowie, lato 2003 r.

IV. W wielkiej polityce

- IV/1 Ulotka wyborcza
- IV/2 Konferencja prasowa Lecha Kaczyńskiego w trakcie kampanii do parlamentu, Rzeszów, lato 2001 r. Na zdjęciu: Marek Kuchciński, Anna Kamińska, Lech Kaczyński, Marek Jurek
- IV/3 Marek Kuchciński na sejmowej sali obrad, maj 2002 r.
- IV/4 Jarosław Kaczyński w Przemyśle, lipiec 2002 r. Siedzą Marek Kuchciński i Bogusław Zdeszczyk
- IV/5 Marek Kuchciński na sejmowej sali obrad, maj 2002 r.
- IV/6 Dni Zbigniewa Herberta, Lwów, 17 marca 2002 r. Uczestnicy obchodów z wizytą na cmentarzu Obrońców Lwowa. Na zdjęciu od lewej m.in.: Mariusz Olbromski, Bogdan Rzońca, Janusz Niemiec, Waldemar Wiglusz, Lucyna i Janusz Czarscy, Wojciech Manzyn, Anna Gordijewska, Barbara Baczyńska, konsul Michał Uziembło, poseł Marek Kuchciński, konsul Krzysztof Sawicki, Eugeniusz Cydzik, poseł Ryszard Czarnecki, ks. Tadeusz Pater, Jan Sołek, Emilia Chmielowa, Elżbieta Błomska, Rafał Dzięciołowski, Janusz Odrowąż-Pieniążek, Janusz Wasylkowski, Zdzisław Najder
- IV/7 Delegacja PiS (Małgorzata Gosiewska, Marek Kuchciński, Marek Suski, Józef Matusz) składa kwiaty na mogile Pięciu Nieznanych na cmentarzu Obrońców Lwowa, Lwów, 21 kwietnia 2002 r.
- IV/8 Na granicy UE w Dorohusku 1 maja 2004 r. - w dniu wejścia Polski do Unii. Marek Kuchciński i Elżbieta Kruk wręczają flagę UE oraz słup graniczny przedstawicielom ówczesnej opozycji ukraińskiej
- IV/9 Otwarcie Szkoły Polskiej w Mościskach z udziałem marszałka Senatu RP Andrzeja Stelmachowskiego, 2 września 2002 r. Na zdjęciu m.in.: ks. Józef Legowicz, bp Leon Mały, Marek Kuchciński, konsul Krzysztof Sawicki
- IV/10 Przed tablicą Zbigniewa Herberta, umieszczoną na fasadzie kamienicy przy ul. Łyczakowskiej, Lwów, 17 marca 2002 r. Od lewej: ambasador RP na Ukrainie Marek Ziółkowski, Marek Kuchciński, metropolita lwowski kard. Marian Jaworski, Zdzisław Najder, Krzysztof Dybciak

- IV/11 Spotkanie opłatkowe w Karmelu, Przemyśl, 19 stycznia 2003 r. Od lewej: Władysław Trojanowski, Bogusław Zaleszczyk, Marek Zazula (na drugim planie), Stanisław Demkowicz, Marek Kuchciński, Ryszard Buksa, Ryszarda Żurawska, Maria Gwozdecka, Alicja Wnorowska, Teresa Szajowska
- IV/12 W sanktuarium św. Andrzeja Boboli w Strachocinie, 2003 r. Od lewej: Marek Kuchciński, Elżbieta Kruk, Ludwik Dorn, Jarosław Kaczyński, ks. Józef Niżnik, Barbara Marianowska, Artur Zawisza, Marcin Libicki, Marek Jurek
- IV/13 W sanktuarium św. Andrzeja Boboli, 2003 r. Od lewej m.in.: Jan Pisz, Marek Kuchciński, Anna Ekiert, Bogusław Zaleszczyk, Jarosław Kaczyński, Janina Kuchcińska
- IV/14 Poseł Marek Kuchciński wraz delegacją PiS z Przemyśla składa kwiaty pod kamieniem upamiętniającym uchwalenie Konstytucji 3 maja, 3 maja 2003 r. Na zdjęciu m.in.: Stanisław Bajda - starosta przemyski, Bogusław Zaleszczyk, Wiesław Jurkiewicz, Marek Kuchciński, Robert Chama, Eugeniusz Strzałkowski, ks. Tadeusz Pater
- IV/15 Sejmowa Podkomisja ds. Polityki Regionalnej, w tle mapa „Zielonych Karpat”, Przemyśl, 29-30 września 2004 r. Od lewej posłowie: Andrzej Czerwiński, Zbigniew Janowski, Edmund Stachowicz, Marek Kuchciński
- IV/16 Karmel, spotkanie opłatkowe PiS i dawnej opozycji solidarnościowej, Przemyśl, 1 lutego 2004 r. Od lewej: Bronisław Klecha, Anna i Ziemowit Ojakowie, Wiesław Tomaszewski, Stanisław Wohner, Stanisław Paluch, Zbigniew Duszyk, Piotr Idzikowski, Marek Basta, Stanisław i Elżbieta Czarsey, Andrzej Huk, Bogusław Zaleszczyk, Zdzisław Korzekwa, Paweł Niemkiewicz, Zygmunt Majgier, Janusz Bator, Janusz Czarski, Janina Kuchcińska, Józef Sośnicki, Stanisław Lepszy, Irena Miśkiewicz, Jerzy Miśkiewicz, Alicja Wnorowska, Stanisław Wnorowski, ks. Tadeusz Pater, Eugeniusz Strzałkowski, Teresa Szajowska, Tadeusz Majchrowicz, Barbara Prokop, Ryszarda Żurawska, Kazimierz Żurawski, Jarosław Śliwiński, Danuta Waszczak, Paweł Chrupek, Andrzej Ćwierz, Adam Łoziński, Bronisław Niemkiewicz, Marek Kuchciński, Andrzej Radwański, Marek Jurek, ks. biskup Stefan Moskwa, Janusz Kołakowski, Robert Chama, Marek Zazula, o. Andrzej Gut, Andrzej Matusiewicz, Ryszard Lewandowski, Robert Rybotycki, Anna Łopuch, Wiesław Jurkiewicz, Maciej Karasiński, Wiesław Morawski, Augustyn Czubocho, Henryk Kozik, Stanisław Sarzyński, Ryszard Wojnar
- IV/17 Spotkanie z Eugeniuszem Cydzikiem (prezesem Polskiego Towarzystwa Opieki nad Grobami Wojskowymi) i Stanisławem Żółkiewiczem w rocznicę powołania Stowarzyszenia Obrońców Pamięci Orłąt Przemyskich, Przemyśl, klub „Czuwaj”, 2004 r.
- IV/18 Marek Kuchciński i konsul RP Marek Maluchnik składają kwiaty przed pomnikiem upamiętniającym obrońców Zadwórze, Zadwórze k. Lwowa, 17 sierpnia 2005 r. Na pierwszym planie od lewej: Marek Maluchnik (konsul RP we Lwowie) i Marek Kuchciński (poseł na Sejm RP). Na dalszym planie od lewej m.in. Marek Strączek i Lech Majkut (delegacja Związku Strzeleckiego „Strzelec” z Rzeszowa)

- IV/19 UPS (międzynarodowe przedsiębiorstwo kurierskie) w Lipie (gm. Bircza), 2005 r. Fundacja UPS funduje i buduje pracownie komputerowe i sale gimnastyczne w szkołach podstawowych w powiecie przemyskim - w Lipie i w Sierakościach. W pierwszym rzędzie z kwiatami siedzi Marek Kuchciński, trzeci od prawej stoi Arnold F. Wellman (wiceprezes UPS)
- IV/20 Podziękowanie dla Marka Kuchcińskiego od wiceprezesa UPS Arnolda F. Wellmana
- IV/21 UPS w Niżankowicach na Ukrainie w 2005 r. Delegacja amerykańsko-polska przybywa do Niżankowic przez przejście w Malhowicach. Na zdjęciu m.in.: Arnold F. Wellman (wiceprezes UPS), Wojciech Inglot (przewodniczący Rady Miasta Przemysła), Jerzy Bahr (ambasador RP w Kijowie), Marek Matraszek, Marek Kuchciński, Zbigniew Żak (wójt Fredropla)
- IV/22 UPS w Sierakościach (gm. Fredropol), 2005 r. Marek Kuchciński w towarzystwie dyrektor Anny Martowicz otwiera nową salę gimnastyczną i pracownię komputerową w szkole podstawowej
- IV/23 Marek Kuchciński przy budowie sali komputerowej w Lipie
- IV/24 Marek Kuchciński składa kwiaty przy mogile Pięciu Nieznanych z Persenkówki, Lwów, cmentarz Obrońców Lwowa, 13 listopada 2005 r.
- IV/25 Marek Kuchciński i Janusz Czarski składają kwiaty na grobie gen. Tadeusza Rozwadowskiego, Lwów, cmentarz Obrońców Lwowa, 13 listopada 2005 r.
- IV/26 Marek Kuchciński przy grobie rodziny Herbertów, Lwów, Cmentarz Łyczakowski, 13 listopada 2005 r.
- IV/27 Obchody 350. rocznicy ślubów lwowskich Jana Kazimierza. Koncert w katedrze lwowskiej. Prezydent Lech Kaczyński z małżonką Marią i kardynał Marian Jaworski, Lwów, 1 kwietnia 2006 r.
- IV/28 Posłowie Marek Kuchciński i Andrzej Ćwierz składają kwiaty pod pomnikiem Obrońców Zadwórza, Zadwórze k. Lwowa, 20 sierpnia 2006 r.
- Na sali obrad
- IV/29 Konferencja prasowa w Sejmie na temat dotacji na naukę, 4 lipca 2007 r. Na zdjęciu m.in.: Piotr Woźniak, Marek Kuchciński (przewodniczący Klubu Parlamentarnego PiS) i Aleksandra Natalii-Świat (przewodnicząca sejmowej Komisji Finansów Publicznych)
- IV/30 Konferencja prasowa na temat wykorzystywania funduszu UE, 18 czerwca 2007 r.
- IV/31 Na zdjęciu: Marek Kuchciński (przewodniczący Klubu Parlamentarnego PiS), Grażyna Gęsicka (minister rozwoju), Krzysztof Putra (wicemarszałek Senatu)
- IV/32 Konferencja prasowa - prezentacja projektu ustawy zakazującej używania nazw komunistycznych w miejscach publicznych, lipiec 2007 r. Na zdjęciu od lewej: Czesław Cywiński (prezes Zarządu Głównego Światowego Związku Żołnierzy AK), Marek Kuchciński, Mirosław Chojecki (wydawca, działacz opozycji w PRL, producent filmowy)
- IV/33 Jedna z konferencji prasowych kierownictwa KP PiS, 2006 r. Na zdjęciu od lewej: posłowie Marek Suski i Marek Kuchciński oraz senator Piotr Łukasz Juliusz Andrzejewski

- IV/34 Po odsłonięciu przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego tablicy upamiętniającej 100. rocznicę powstania Związku Walki Czynnej, Przemyśl, 17 czerwca 2008 r. Na zdjęciu od lewej m.in.: Zygmunt Cholewiński, Jolanta Szczypińska, Andrzej Ćwierz, Dorota Arciszewska-Mielewczyk, Marzenna Drab, Anna Pakuła-Sacharczuk, Krzysztof Putra, Adam Gawęda, Krzysztof Jurgiel, Elżbieta Rafalska, Robert Telus, Jacek Falfus, prezydent Lech Kaczyński, infulat Stanisław Zygarowicz, Jan Jarosz, Michał Kamiński
- IV/35 Posiedzenie Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych, Zakopane, 22 lutego 2007 r. W dolnym rzędzie od lewej m.in.: Wiesław Kilian, Marek Kuchciński, Mieczysław Walkiewicz, Krystyna Ozga. W środkowym rzędzie od lewej m.in.: Wiesław Woda, Kazimierz Gwiazdowski, Stanisław Pięta, Edward Siarka, Czesław Ślimak (wiceprezes Zarządu TOPR), Szymon Giżyński, Małgorzata Sadurska, Grzegorz Dolniak, Jan Jarota, Józef Stępkowski, Paweł Skawiński (dyrektor IPN), Aniela Rytel, Grzegorz Skrzypek (komendant placówki SG w Zakopanem), Andrzej Kowalcze (komendant powiatowy PSP Zakopane), Anna Pilarska, Józef Janezy (prezes zarządu TOPR). W górnym rzędzie m.in.: Andrzej Dera, Krzysztof Sikora, Stanisław Skupień (Tatrzański Park Narodowy), Konstanty Miodowicz. W dolnym rzędzie pierwszy z prawej kłeczy Sławomir Riemen (członek zarządu TOPR)
- IV/36 Uroczystości upamiętniające 100. rocznicę powstania Związku Walki Czynnej, Przemyśl, 17 czerwca 2008 r. Na zdjęciu w pierwszym rzędzie od lewej: Krzysztof Tchórzewski, Jolanta Szczypińska, Marek Kuchciński, Aleksandra Natalii-Świat, Krzysztof Putra
- IV/37 Tablica Związku Walki Czynnej
- IV/37 Spotkanie opłatkowe PiS w Starej Wsi, 27 stycznia 2008 r.
- IV/38 Ulotka wyborcza Marka Kuchcińskiego/ Ulotka wyborcza Prawa i Sprawiedliwości
- IV/39 Ulotka informacyjna Klubu Parlamentarnego PiS
- IV/40-41 Posiedzenie Komisji Ochrony Środowiska Sejmu RP i Rady Najwyższej Ukrainy w Bieszczadach, 5 czerwca 2008 r. Od lewej: dr Tomasz Winnicki - dyrektor Bieszczadzkiego Parku Narodowego, prof. Stefan Stojka (Ukraina), poseł Marek Kuchciński
- IV/42 Posiedzenie Komisji Ochrony Środowiska Sejmu RP i Rady Najwyższej Ukrainy w Bieszczadach, 5 czerwca 2008 r. Na zdjęciu Marek Kuchciński (wiceprzewodniczący Komisji) i Mykoła Szerszun
- IV/43 Odsłonięcie pomnika Jerzego Janickiego w Lutowiskach (Bieszczady), 2 maja 2010 r. Od lewej: Marek Kuchciński, Zbigniew Chrzanowski, wójt Lutowisk Włodzimierz Podyma, Jerzy Piórecki
- IV/44 Warta przy grobie prezydenta Lecha Kaczyńskiego i jego żony Marii Kaczyńskiej, 12 kwietnia 2010 r. Po prawej stronie stoją Marek Kuchciński i Adam Lipiński
- IV/45 Posiedzenie Sejmu, 6 maja 2010 r.
- IV/46 Marek Kuchciński wybrany na wicemarszałka Sejmu, 4 sierpnia 2010 r. Mariusz Błaszczak gratuluje Markowi Kuchcińskiemu
- IV/47

- IV/48 Marek Kuchciński wybrany na wicemarszałka Sejmu, 4 sierpnia 2010 r. Gratulacje składa Jarosław Kaczyński
- IV/49 Posiedzenie Sejmu w Sali Kolumnowej, 12 sierpnia 2010 r. Obrady prowadzi wice-marszałek Marek Kuchciński, przemawia poseł Krzysztof Jurgiel
- IV/50 W gabinecie wicemarszałka Sejmu, 16 września 2011 r. Od lewej siedzą posłowie: Krzysztof Tchórzewski, Marek Suski, Beata Szydło, Mariusz Błaszczak, Ryszard Terlecki, Wojciech Jasiński, Jadwiga Wiśniewska, Marek Kuchciński, Jolanta Szczypińska
- IV/51 Odsłonięcie pomnika Ryszarda Siwca, Republika Czeska, Praga 20 sierpnia 2010 r. Pomnik odsłaniają m.in. Marek Kuchciński i Zbigniew Romaszewski
- IV/52 Międzynarodowy Turniej Narciarski Miast Regionu Karpackiego o puchar Marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego, Przemyśl, 27 lutego 2011 r. Stoją od lewej: Tomasz Zubilewicz, Mariusz Zamirski, Robert Chama, Andrzej Dera, Wojciech Pomajda, Stanisław Piotrowicz, Jarosław Stawiarski. Klęczą od lewej: Józef Gudzelak, Marek Kuchciński, Zygmunt Babko, Bogdan Rzońca, Wojciech Krokowski
- IV/53 Noworoczne spotkanie opłatkowe PiS w Rzeszowie, 29 stycznia 2012 r. Na zdjęciu od lewej m.in.: Robert Godek, Maciej Kamiński, Stanisław Zagrobelny, Anna Ekiert, Ewa Draus, Bogdan Rzońca, Robert Bednarz, Zbigniew Marcinkiewicz, Józef Sośnicki, Grzegorz Szacki, Irena Szacka, Grażyna Szarama, Andrzej Szlachta, Tadeusz Gorgosz, Izzydor Miara, Andrzej Matusiewicz, Henryk Kozik, Grażyna Zagrobelna, Marek Kuchciński, Krzysztof Popiołek, Antoni Kopaczewski, Jan Warzecha, Wojciech Buczak, Stanisław Ożóg, Krystyna Wróblewska, Władysław Ortyl, Piotr Babinetz, Adam Śnieżek, Zdzisława Widziszewska, Ryszard Krężalek
- IV/54 Zjazd Okręgowy PiS Krosno-Przemyśl w Jarosławiu, 18 marca 2012 r. Stoją w górnym rzędzie od lewej m.in.: Kazimierz Węgrzyn, Wojciech Pruchnicki, Andrzej Budzicki, Piotr Babinetz, Andrzej Wyczawski, Marek Kuchciński, Andrzej Matusiewicz, Jan Krupa, Alicja Zając, Andrzej Ćwierz, Małgorzata Kondracka, Lucyna Podhalicz, Jan Giefert, Marian Kozłowski, Bogdan Wołoszyn, Wojciech Kamiński, Władysław Turek, Krzysztof Babinetz, Iwona Sosa-Choma, Krzysztof Sobolewski, Michał Szwed, Adam Łoziński. Stoją w dolnym rzędzie od lewej: Andrzej Radwański, Stanisław Śliwa, Mirosław Hajnosz, Ryszard Wysata, Daniel Krawiec, Krzysztof Brożbar, Adam Przybyśz, Andrzej Olesiuk, Andrzej Chrobak, Bogusław Załeszczyk, Bogdan Rzońca, S. Cholewa, Grażyna Zagrobelna, Henryk Kozik, Anna Ekiert, Alicja Chruścicka, Krzysztof Buczek, Tadeusz Chrzan, Teresa Pamuła, Irena Szacka, Maciej Kamiński. Siedzą: Władysław Bukowski (po lewej), Stanisław Zagrobelny
- IV/55 Przedstawiciele delegacji Zgromadzenia Parlamentarnego Polski i Ukrainy przed obserwatorium astronomicznym im. Józefa Piłsudskiego na górze Pop Iwan w Czarnohorze, 8 lipca 2012 r.
- IV/56 Spotkanie parlamentarzystów PiS, Warszawa, 13 września 2013 r. Stoją od lewej: Kazimierz Gołojuch, Piotr Naimski, Włodzimierz Bernacki, Jadwiga Wiśniewska, Ryszard Terlecki, Ewa Malik, Jan Szyszko, Krzysztof Szczerski, Maria Zuba, Jerzy

- Materna, Waldemar Andzel. Siedzą od lewej: Joachim Brudziński, Marek Kuchciński, Stanisław Karczewski, Paweł Szrot (na dalszym planie)
- IV/57 Biuro PiS w Przemyślu, 2013 r. Stoją od lewej: Piotr Babinetz, Władysław Bukowski, Antoni Macierewicz, Marek Kuchciński, Mariusz Błaszczak, Joachim Brudziński, Andrzej Matusiewicz
- IV/58 Obchody 100. rocznicy czynu legionowego i „Kadrówki” połączone z odsłonięciem w Kielcach pomnika Józefa Piłsudskiego, 12 sierpnia 2014 r. Pomnik odsłaniają m.in.: Marek Kuchciński, Karolina Kaczorowska, Krzysztof Jaraczewski i Wojciech Lubawski
- IV/59 Otwarcie wystawy poświęconej Romanowi Dmowskiemu z okazji 150. rocznicy jego urodzin, 22 października 2014 r. Na zdjęciu Jan Żaryn i wicemarszałek Marek Kuchciński
- IV/60 Ulotka wyborcza
- IV/61 „Europa Karpat” - zdjęcie pod schroniskiem Chatka Puchatka na Połoninie Wetlińskiej podczas konferencji w Smereku k. Wetliny, 25 lipca 2015 r. Na zdjęciu (przed schroniskiem Chatka Puchatka na Połoninie Wetlińskiej) m.in.: Bogdan Janowski, Marek Andruch, Leopold Bekier, Wojciech Buczak, Józef Szymbara, Andrzej Wyczawski, Lutek Pinczuk, Marek Kuchciński, Narcyz Piórecki, Władysław Szarma, Igor Cependa, Bogusław i Anna Rzońca, Alicja Wosik-Majewska, Janusz Ramski
- IV/62 Złożenie kwiatów pod pomnikiem Ryszarda Siwca, Warszawa, okolice Stadionu Narodowego, 8 września 2015 r.
- IV/63 Gabinet wicemarszałka, 27 maja 2014 r. Od lewej: Andrzej Szlachta, Józefina Hryniewicz, Zbigniew Chmielowiec, Anna Fotyga, Ryszard Terlecki, Jan Warzecha, Bogdan Rzońca, Janusz Wojciechowski, Marek Kuchciński, Stanisław Ożóg, Kazimierz Moskał, Piotr Babinetz, Antoni Macierewicz, Włodzimierz Bernacki

V. Marszałek Sejmu RP (2015-2019)

- V/1 Ulotka wyborcza - wybory parlamentarne 2015
- V/2 Sala obrad Sejmu przed wyborem marszałka Sejmu, 21 listopada 2015 r. Od lewej w pierwszym rządzie: Marek Kuchciński, Krzysztof Jurgiel, Beata Szydło. W drugim rządzie: Krzysztof Tchórzewski, Jolanta Szczypińska, Antoni Macierewicz, Mariusz Kamiński. W trzecim rządzie: Izabela Kloc, Iwona Arent, Małgorzata Wasserman, Stanisław Szwed, Czesław Hoc. W czwartym rządzie: Leszek Dobrzyński, Marek Ast, Marek Suski. W piątym rządzie: Jan Dziedzicak, Wojciech Szarama, Barbara Bartuś, Stanisław Piotrowicz. W szóstym rządzie: Bożena Borys-Szopa, Małgorzata Gosiewska, Marek Matuszewski, Jarosław Stawiarski, Witold Waszczykowski
- V/3 Marek Kuchciński wybrany na marszałka Sejmu
- V/4 Marszałek senior Kornel Morawiecki i nowo wybrany marszałek Sejmu Marek Kuchciński

- V/5 Marek Kuchciński wybrany na marszałka Sejmu
- V/6 Marek Kuchciński wybrany na marszałka Sejmu
- V/7 Marszałek Sejmu Marek Kuchciński otwiera posiedzenie Sejmu, podczas którego dokonano wyboru komisji sejmowych, 16 listopada 2015 r.
- V/8 Nowi sędziowie Trybunału Stanu po zaprzysiężeniu (kadencja TS 2015-2019), 14 grudnia 2015 r. Przewodnicząca - prof. Małgorzata Gersdorf (w środku), zastępcy przewodniczącej - Jerzy Kozdroń, Andrzej T. Rogoyski, członkowie: Robert Majka, dr Józef Zych, Piotr Łukasz J. Andrzejewski, prof. Bogusław Banaszek, Kazimierz Barczyk, Marek Czeszkiewicz, Jacek Dubois, prof. Czesław P. Kłak, Andrzej Kojdro, Maciej Miłosz, dr Witold Pahl, Maciej Prostko, Andrzej Raściszewski, Zbigniew Sieczkoś, prof. Bogdan W. Szlachta, Paweł Śliwa, Jerzy Wierchowicz, Maciej G. Zaborowski, dr hab. Rafał Sura
- V/9 Spotkanie parlamentarzystów PiS z Podkarpacia, 13 listopada 2015 r. Od lewej: Jan Warzecha, Wojciech Buczek, Bogdan Rzońca, Andrzej Matusiewicz, Kazimierz Gołojuch, Zbigniew Chmielowiec, Mieczysław Miazga, Marek Kuchciński, Alicja Zając (senator), Janina Sagatowska (senator), Krystyna Wróblewska, Piotr Uruski, Piotr Babinetz, Jerzy Paul, Stanisław Piotrowicz, Andrzej Szlachta, Aleksander Babko (senator), Władysław Ortyl (marszałek województwa), Kazimierz Moskał, Rafał Weber
- V/10 Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych - uroczystość w Pałacu Prezydenckim, Warszawa, 1 marca 2016 r. Stoją od lewej: minister obrony narodowej Antoni Macierewicz, marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, prezydent RP Andrzej Duda, przedstawiciele Kancelarii Prezydenta RP i doradcy: Małgorzata Sadurska, Paweł Soloch, Maciej Łopiński, Krzysztof Szczerski, Andrzej Dera, Wojciech Kolarski, Grażyna Ignaczak-Bandyh, Barbara Fedyszak-Radziejowska, Tadeusz Deszkiewicz
- V/11 Spotkanie uczestników wystawy „Polacy ratujący Żydów w czasie II wojnie światowej”, Sejm, gabinet marszałka Sejmu, 23 lutego 2016 r. Siedzą od lewej: Dariusz Iwaneczko, Marek Kuchciński, Bogdan Rzońca, Kazimierz Gołojuch, Wit Wojtowicz, Ryszard Terlecki
- V/12 Obchody IO-lecia stoku narciarskiego w Przemyślu, 3 marca 2016 r. Stoją od lewej: prezydent Przemyśla Robert Chama, zasłużeni narciarze seniorzy - b. mistrzowie Polski w narciarstwie alpejskim: Józef Gudzelak, Adolf Kunkiewicz i Zygmunt Babko oraz marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński
- V/13 Gabinet marszałka Sejmu - wizyta uczniów z I LO im. J. Słowackiego w Przemyślu, Sejm RP, 9 maja 2016 r.
- V/14 Msza św. podczas Świątowych Dni Młodzieży, Kraków, 31 lipca 2016 r. W pierwszym rzędzie od lewej: prezydent RP Andrzej Duda z małżonką, prezydent Republiki Panamy Juan Carlos Varela Rodriguez z małżonką, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński z małżonką, marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski z małżonką, premier Beata Szydło, minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski
- V/15 Marek Kuchciński i Andrzej Matusiewicz - posłowie z Przemyśla w Sejmie, 8 czerwca 2016 r.

- V/16 Marek Kuchciński u ks. Czesława Sadłowskiego w Zbroszy Dużej, 13 września 2016 r.
- V/17 105. rocznica Pogotowia Ratunkowego w Przemyślu. Marszałek Kuchciński odsłania pamiątkową tablicę na historycznym budynku przy ul. Wodnej, który był pierwszą siedzibą Pogotowia Ratunkowego w Przemyślu, 16 września 2017 r.
- V/18 Spotkanie z prezesem PiS Jarosławem Kaczyńskim, Rzeszów, 28 stycznia 2017 r. Siedzą od lewej: Joachim Brudziński, Beata Mazurek, Marek Kuchciński, Jarosław Kaczyński, Władysław Ortyl, Stanisław Karczewski
- V/19 Święto Narodowe Trzeciego Maja, Warszawa, plac Zamkowy, 3 maja 2017 r.
- V/20 26. rocznica powstania Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej, 23 maja 2017 r. Na zdjęciu: Marek Kuchciński, gen. dyw. SG Tomasz Praga (komendant główny Straży Granicznej) oraz płk SG Robert Rogoz (komendant Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej)
- V/21 W gabinecie marszałka Sejmu, 2017 r. Siedzą od lewej: Witold Lechowski, Grażyna Zagrobelna, Teresa Pamuła, Alicja Zając, Marek Kuchciński, Piotr Babinetz, Maryla Fajger, Bożena Ryczan, Lucyna Podhalec, Jan Pelczar. Stoją od lewej: Ryszard Urban, Paweł Kozioł, Daniel Krawiec, Marcin Józefowicz, Andrzej Olesiuk, Marcin Król, Krzysztof Babinetz, Andrzej Huk, Kazimierz Węgrzyn, Zdzisław Szmyd, Tadeusz Chrzan, Krzysztof Majcher, Marian Kozłowski, Wojciech Zając, Bogdan Wołoszyn, Andrzej Wyczawski, Marek Andruch, Grzegorz Nieradka, Wojciech Rzeszutka, Paweł Krzanowski
- V/22 Marek Kuchciński przemawia podczas otwarcia wystawy „Chrzest Litwy. Obraz Wojciecha Gersona” z okazji 630. rocznicy chrztu Litwy, Wilno, Muzeum Narodowe - Pałac Wielkich Książąt Litewskich, 26 września 2017 r.
- V/23 Uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego - spotkanie w gabinecie marszałka Sejmu, 9 kwietnia 2018 r. Siedzą od lewej: Marek Kuchciński, Jarosław Kaczyński, Andrzej Duda, Stanisław Karczewski, Ryszard Legutko, Mateusz Morawiecki, Beata Mazurek
- V/24 Marszałek Marek Kuchciński przemawia na posiedzeniu plenarnym podczas wiosennej sesji Zgromadzenia Parlamentarnego Sojuszu Północnoatlantyckiego, Warszawa, Sejm RP, 28 maja 2018 r.
- V/25 Inauguracyjne posiedzenie Komitetu Narodowych Obchodów 100. Rocznicy Odzyskania Niepodległości RP, wrzesień 2017 r.
- V/26 Wizyta marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego w I LO im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu - rozpoczęcie roku szkolnego 2018/2019 i wmurowanie aktu erekcyjnego przemysłowego Centrum Rozwoju Badmintona, 3 września 2018 r. Obok marszałka stoją: ks. bp Stanisław Jamrozek, dyrektor I LO Tomasz Dziurak oraz prezydent Przemyśla Robert Chama
- V/27 W Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej współprowadzonym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 1 września 2018 r. Od lewej: marszałek województwa Władysław Ortyl, marszałek Sejmu Marek Kuchciński, wiceprezes Rady Ministrów i minister kultury Piotr Gliński, wicemarszałek województwa Piotr Pilch

- V/28 Marszałek Marek Kuchciński wraz z delegacją składa kwiaty w mauzoleum Matki i Serca Syna na cmentarzu Na Rossie podczas wizyty w Wilnie z okazji inauguracji wystawy „Polska. Tradycje parlamentaryzmu do 1791 r.”, 19 grudnia 2018 r.
- V/29 Wizyta marszałka Marka Kuchcińskiego w Wilnie, 19 grudnia 2018 r. Od lewej: Jan Malicki, Marek Kuchciński oraz ambasador RP w Wilnie Urszula Doroszevska
- V/30 Centralne obchody Święta Narodowego Trzeciego Maja z udziałem marszałka Sejmu i przedstawicieli parlamentu - defilada wojskowa z okazji 15-lecia Polski w UE i 20-lecia w NATO, Warszawa, 3 maja 2019 r.
- V/31 Spotkanie przewodniczących parlamentów państw Grupy Wyszehradzkiej w Przemyskiej Bibliotece Publicznej, 3 grudnia 2016 r. Od lewej: przewodniczący Senatu Republiki Czeskiej Milan Štech, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier László Kiiver, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, przewodniczący Rady Narodowej Republiki Słowackiej Andrej Danko, wiceprzewodnicząca Izby Poselskiej Republiki Czeskiej Jaroslava Pokorna Jermanova
- V/32 Spotkanie przewodniczących parlamentów państw V4, Czechy, zamek w Štífin, 27 kwietnia 2016 r. Siedzą od lewej: marszałek Senatu Stanisław Karczewski, marszałek Sejmu Marek Kuchciński, ambasador RP w Pradze Grażyna Bernatowicz, dyrektor Biura Spraw Międzynarodowych Kancelarii Sejmu Bogdan Janowski oraz pracownik BSM KS Michał Garganisz
- V/33 Uroczystość przekazania Węgrom prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej, Kraków, Sala Senatorska Zamku Królewskiego na Wawelu, 29 czerwca 2017 r. Na zdjęciu m.in.: wicemarszałek województwa podkarpackiego Piotr Pilch, prezydent Przemysła Robert Chama, marszałek województwa podkarpackiego Władysław Ortyl, konsul generalny Słowacji w Krakowie Ivan Skorupa, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier László Kiiver, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, wicemarszałek Senatu RP Michał Seweryński, wicemarszałek Sejmu RP Ryszard Terlecki, pełnomocnik rządu ds. strategicznej infrastruktury energetycznej Piotr Naimski, poseł na Sejm RP Marek Krzakała, wicemarszałek Sejmu RP Beata Mazurek, szef Kancelarii Sejmu RP Agnieszka Kaczmarska, wiceszef Kancelarii Sejmu RP Adam Podgórski
- V/34 Uroczystość przekazania Węgrom prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej - marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński wręcza przewodniczącemu Zgromadzenia Narodowego Węgier László Kiiverowi dzwon Wyszehradzki Prezydencji Parlamentarnej, odlany przez przemysłą ludwisarnię Felczyńskich, Kraków, Wawel, 29 czerwca 2017 r.
- V/35 Robocze spotkanie przewodniczących parlamentów V4 - odsłonięcie skweru Wyszehradzkiego (skrzyżowanie ulic Wodnej i Jagiellońskiej) w 25. rocznicę V4, Przemyśl, 4 grudnia 2016 r. Od lewej: prezydent Przemysła Robert Chama, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier László Kiiver, wiceprzewodnicząca czeskiej Izby Poselskiej Jaroslava Pokorna Jermanova, przewodniczący Rady Narodowej Republiki Słowacji Andrej Danko, przewodniczący Senatu Republiki Czeskiej Milan Štech, przewodnicząca Rady Miejskiej w Przemyślu Lucyna Podhalicz

- V/36 Obrazy prezentowane podczas Pierwszej Międzynarodowej Wystawy Malarstwa Państw Grupy Wyszehradzkiej VISEGRAD4ART pt. „Malarstwo na nowo odkryte”, zorganizowanej przez Kancelarię Sejmu RP i Galerię Sztuki Współczesnej w Przemyśle, pod patronatem marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego (na wystawę tę składało się ponad 100 prac 20 artystów z państw V4), Przemyśl, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 15 lipca 2017 r.
- V/37 Międzynarodowe Triennale Malarstwa Regionu Karpat „Srebrny Czworokąt” 2018, 12 maja -1 lipca 2018 r., Galeria ARP
- V/38 VISEGRAD4ART, Przemyśl, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 15 lipca 2017 r.
- V/39 Uroczystość przekazania Węgrom prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej, Kraków, Wawel, 29 czerwca 2017 r.
- V/40 Spotkanie przedstawicieli komisji ds. europejskich, Warszawa, Sejm RP, 31 stycznia 2016 r. Od lewej posłowie: Konrad Głębocki, Izabela Kloc (przewodnicząca Komisji ds. UE), Marek Kuchciński, Lech Kołakowski
- V/41 Spotkanie przewodniczących parlamentów państw V4, Czechy, zamek w Štítn, 27 kwietnia 2016 r. Od lewej: marszałek Senatu Stanisław Karczewski, marszałek Sejmu Marek Kuchciński, szef Izby Poselskiej Republiki Czeskiej Jan Hamaček, przewodniczący Senatu Republiki Czeskiej Milan Štech, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier László Kiiver
- V/42 Spotkanie szefów parlamentów V4, Koszyce, 13 października 2018 r. Od lewej: przewodniczący Rady Narodowej Republiki Słowacji Andrej Danko, marszałek Sejmu Marek Kuchciński, przewodniczący czeskiej Izby Poselskiej Radek Vondracek, wicemarszałek Senatu Michał Seweryński, wiceprzewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier János Latorcai
- V/43 Spotkanie szefów parlamentów V4, Poprad, 27-28 czerwca 2019 r. Na górnym lewym zdjęciu stoją: László Kiiver, Radek Vondracek, Jifi Oberfalzer, Andrej Danko, Marek Kuchciński, Michał Seweryński
- V/44 Spotkanie szefów parlamentów V4, Budapeszt, 2 marca 2018 r. Od lewej: László Kiiver, Marek Kuchciński, Stanisław Karczewski, Andrej Danko
- V/45 Spotkanie szefów parlamentów V4 oraz Niemiec i Francji, Bratysława, 15 listopada 2018 r. Stoją od lewej: przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier László Kiiver, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, przewodniczący czeskiej Izby Poselskiej Radek Vondracek, przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych francuskiego Senatu Jean Bizet, wicemarszałek Senatu RP Michał Seweryński. Siedzą od lewej: przewodniczący Niemieckiego Bundestagu Wolfgang Schäuble, przewodniczący Rady Narodowej Republiki Słowackiej Andrej Danko, przewodniczący francuskiego Zgromadzenia Narodowego Richard Ferrand
- V/46 Spotkanie szefów parlamentów V4 i krajów Beneluksu, Pieszczany, 25 marca 2019 r. Od lewej Marek Kuchciński i László Kiiver
- V/47 Obrady w Sali Kolumnowej, I Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej, 31 sierpnia 2016 r. W pierwszym rzędzie od lewej:
- V/48

- Waldemar Paruch, Ryszard Terlecki, Marek Kuchciński, Stanisław Karczewski, Leszek Kieniewicz (dyrektor Biura Spraw Międzynarodowych i Unii Europejskiej Kancelarii Senatu). W drugim rządzie posłowie: Włodzimierz Bernacki, Izabela Kloc, Bogdan Rzońca
- V/49 Marszałek Sejmu RP i delegacje w drodze na obrady do Senatu, III Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW, 12 lipca 2018 r.
- V/50 Uczestnicy konferencji „Solidarność i suwerenność”, I Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej, 31 sierpnia 2016 r.
- V/51 I Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW2016 - konferencja „Solidarność i suwerenność”; Warszawa, 30-31 sierpnia 2016 r.
- V/52 Uczestnicy II Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW u Prezydenta RP, Pałac Prezydencki, 17 maja 2017 r.
- V/53 Uczestnicy II Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW2017, Warszawa, Sejm RP, 18 maja 2017 r.
- V/54 Uczestnicy III Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW #EUROWAW2018, Warszawa, Sejm RP, 12 lipca 2018 r.
- V/55 Otwarcie uroczystego koncertu z okazji obchodów 30. rocznicy wyborów 4 czerwca 1989, IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw EiŚW, Warszawa, Teatr Wielki, 4 czerwca 2019 r.
- V/56 Uczestnicy IV Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW2019, Warszawa, Sejm RP, 4 czerwca 2019 r.
- V/57 Powitanie sir Rogera Scrutona, IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW #EUROWAW2019, Warszawa, Arkady Kubickiego, 4 czerwca 2019 r.
- V/58 Sir Roger Scruton podczas obrad IV Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW, 4 czerwca 2019 r.
- V/59 Marszałek Sejmu Marek Kuchciński otwiera debatę podczas panelu „Europa Środkowa i Wschodnia wobec wyzwań współczesnego świata”; IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW, 4 czerwca 2019 r.
- V/60 Obrady w Senacie RP, IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW, 4 czerwca 2019 r.
- V/61 Marszałek Sejmu Marek Kuchciński otwiera konferencję „Europa Karpat”, pierwszą w Sejmie VIII kadencji, zamek w Przemyślu, 27 lutego 2016 r.
- V/62 XVI Międzynarodowa Konferencja „Europa Karpat” - XXVI Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 6-8 września 2016 r. Od lewej: marszałek Senatu Stanisław Karczewski, wiceprzewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier Ja.nos Latorcai, przewodniczący Rady Narodowej Republiki Słowackiej Andrej Danko, marszałek Sejmu Marek Kuchciński, przewodniczący czeskiej Izby Poselskiej Jan Hama.cek, wiceprzewodniczący czeskiego Senatu P:i'emysl Sobotka
- V/63 Marek Kuchciński otwiera konferencję „Europa Karpat”, Przemyśl, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 29 stycznia 2017 r. W pierwszym panelu udział wzięli: marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski, wiceminister rozwoju Jerzy Kwieciń-

- ski, przewodniczący Komisji ds. UE Zgromadzenia Narodowego Węgier Richard Hiirssik, przewodnicząca Komisji ds. UE Sejmu RP Izabela Kloc, prezydent Przemysła Robert Chama, prezes zarządu RAIC Presov Jan Hudacky (b. deputowany Rady Narodowej Słowacji i b. europoseł), prof. Uniwersytetu Lwowskiego i b. ambasador Ukrainy w Polsce Markijan Malski, profesor Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy na Słowacji Marian Suplata, przewodniczący Rady Programowej Forum Ekonomicznego Zygmunt Berdychowski
- V/64 II Forum Rozwoju Lokalnego, sesja „Europa Karpat”; Truskawiec, 23 czerwca 2017 r. Od prawej: sekretarz stanu w Ministerstwie Rozwoju RP Jerzy Kwieciński, przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy Andrij Parubij, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, wicepremier ds. integracji europejskiej i euroatlantycznej Ukrainy Ivanna Klymush-Tsintsadze
- V/65 Premier Beata Szydło człowiekiem roku. Nagrodę wręcza marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 6 września 2017 r.
- V/66 Spotkanie z olimpijczykami i medalistami: Anitą Włodarczyk (rzut młotem) i Piotrem Małachowskim (rzut dyskiem), Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 6 września 2017 r.
- V/67 Uczestnicy konferencji „Europa Karpat” na dziedzińcu zamkowym w Przemysłu, 27 lutego 2016 r. Na zdjęciu m.in.: Henryk Kozik, Jan Gefert, Józef Polacko, Anatolij Matwijenko, Stanisław Chęć, Mirosław Sobolewski, Adam Kosiński, Bohdan Hud’, Oksana Juryneć, Wojciech Hrobak, Janusz Ramski, Bogusław Zaleszczyk, Mykhailo Dovbenko, Anna Huk, Lucyna Podhalicz, Izabela Fac, Józef Szymbara, Izabela Kloc, Barbara Bartuś, Włodzimierz Bernacki, Jan Dziedziczak, Ryszard Pabian, Stanisław Karczewski, Ryszard Terlecki, Marek Kuchciński, Adam Hamryszczak, Jerzy Kwieciński, Gerwazy Longher, Maria Zuba, Bogdan Rzońca, Veroljub Arsić, Jan Hudacky, Richard Hiirssik, Jarosław Stawiarski, Piotr Naimski, Józef Matusz, Mirosław Mikolasik, Władysław Ortyl, Jerzy Cypriś, Ewa Leniart, Marian Banaś, Wojciech Zajac, Pšemysl Sobotka, Wojciech Buczak, Oleg Gonczaruk, Jan Banaszak, Mykhaylo Khariy, Krzysztof Szczurek, Pavol Macała, Andrzej Matusiewicz, Jan Gancarski, Iwona Olejnik, Marek Mazurek, Beata Mazurek, Anna Ekiert, Adrienne Kiirmendy, Robert Chama, Zygmunt Babko, Małgorzata Kondracka, Andrzej Wyczawski, Dawid Lasek, Jan Bury, Janusz Czarski, Bożena Ryczan, Jan Solec, Paweł Olejnik, Bogumił Musiał, Jadwiga Zenowicz, Piotr Babinetz, Henryk Litwin, Rafał Czarski, Bogdan Janowski, Jan Malicki, Waldemar Rataj, Wit Wojtowicz, Paweł Hydzik
- V/68 Sesja plenarna pt. „Projekt Europa. Jaki przepis na następne dekady?”; Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 8 września 2017 r. Uczestnicy: publicysta Maurizio Caprava (moderator dyskusji), b. prezydent Rumunii Traian Basescu, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, b. wicepremier Irlandii i minister spraw zagranicznych Eamon Gilmore, dziennikarz Boris Reitschuster
- Sesja plenarna, Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 8 września 2017 r.
- V/69 Z pamiątkowymi medalami wręczonymi podczas wystawy „Europa Karpat” 2011-2018, konferencja „Europa Karpat”; Przemysł, 17 lutego 2018 r. Od lewej: marszałek
- V/70

- województwa podkarpackiego Władysław Ortyl, wiceprzewodniczący Zgromadzenia Narodowego Republiki Bułgarii Yavor Notev, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, minister spraw zagranicznych RP Jacek Czaputowicz
- V/71 Sesja plenarna podczas XXVII Forum Ekonomicznego, Krynica-Zdrój, 7 września 2018 r. Na zdjęciu: Jacek Karnowski (moderator dyskusji), arcybiskup metropolita krakowski Marek Jędraszewski, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, wiceprzewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier János Latorcai, arcybiskup metropolita ryski Zbigniew Stankiewicz
- V/72 Uczestnicy i organizatorzy konferencji „Europa Karpat” 2017
- V/73 Marek Kuchciński z Richardem Hiircsikiem, „Europa Karpat”; Krynica-Zdrój, 7 września 2018 r.
- V/74 Marek Kuchciński podczas debaty, „Europa Karpat”, Krynica-Zdrój, 7 września 2018 r.
- V/75 Dyskusja nad przyszłością Europy podczas konferencji „Europa Karpat”; Krynica-Zdrój, 5 września 2018 r. Od lewej siedzą: europoseł Zdzisław Krasnodębski, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy Andrij Parubij, wiceprzewodniczący Zgromadzenia Narodowego Republiki Serbii Vladimir Marinković, przewodniczący Komisji ds. UE Zgromadzenia Narodowego Węgier Richard Hiircsik, b. europoseł i deputowany Rady Narodowej Republiki Słowackiej Jan Hudacký
- V/76 Wywiad Marka Kuchcińskiego dla TVP Rzeszów na dziedzińcu zamku w Krasicy, „Europa Karpat”; 16 lutego 2019 r.
- V/77 Uroczysta gala wręczenia nagród dla projektów karpaccich, XXII Międzynarodowa Konferencja „Europa Karpat” - XXVII Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 5 września 2018 r. Nagrody wręczali marszałek Sejmu Marek Kuchciński i premier Beata Szydło. Nagrodę główną otrzymał projekt „Twierdza Przemyśl”; a wyróżnione zostały projekty: „Polsko-Ukraińskie Centrum Hodowli i Promocji Konia Huculskiego”; „Karpaccy Szlak Kultury Wołoskiej”, „Karpaccie Niebo. Rozwój produktów turystycznych związanych z astronomią na terenie polsko-słowackiego pogranicza”
- V/78 Panel nt. infrastruktury energetycznej i komunikacyjnej w Europie Środkowej, konferencja „Europa Karpat”; Krasieczyn, 16-17 lutego 2019 r. Od lewej: marszałek Sejmu Marek Kuchciński, przewodniczący Komisji Infrastruktury Sejmu RP Bogdan Rzońca, minister infrastruktury RP Andrzej Adamczyk, sekretarz stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów Piotr Naimski, przewodniczący Komisji ds. UE Zgromadzenia Narodowego Węgier Richard Hiircsik
- V/79 Międzynarodowa konferencja „Via Carpatia” z przedstawicielami: Polski, Węgier, Słowacji, Litwy, Ukrainy, Bułgarii, Chorwacji, Rumunii, Turcji i Białorusi, zamek w Łańcucie, 17 kwietnia 2019 r.
- V/80 Panel pt. „Współpraca parlamentarna w Europie Środkowej i Wschodniej”, konferencja „Europa Karpat”, zamek w Krasieczynie, 22 lutego 2020 r. Od lewej: wicemarszałek Sejmu RP Ryszard Terlecki, wiceprzewodnicząca Rady Najwyższej Ukrainy

Olena Kondratiuk, przewodniczący Komisji ds. UE Zgromadzenia Narodowego Węgier Richard Hiircsik, przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP Zbigniew Rau, poseł Seimasu Republiki Litewskiej Emanuelis Zingeris, przewodnicząca delegacji Sejmu i Senatu RP do ZP OBWE i Polsko-Rumuńskiej Grupy Bilateralnej Barbara Bartuś

- V/81 Konferencja Przewodniczących Parlamentów UE, Luksemburg, 23 maja 2016 r.
- V/82 Marszałek Sejmu Marek Kuchciński przedstawia projekt deklaracji „Europa solidarnych państw. Bezpieczeństwo, granice, odnowione instytucje” podczas otwarcia drugiej części Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE - nt. przyszłości Unii, Luksemburg, 23 maja 2016 r. Deklaracja ta, 12 maja 2016 r. pozytywnie zaopiniowana przez sejmową Komisję ds. UE, była odpowiedzią na rzymską propozycję federalizacji UE, podpisaną przez przewodniczących parlamentów Włoch, Niemiec, Francji i Luksemburga 14 września 2015 r.
- V/83 Rozmowa z przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Węgier Lászlem Kiierem, Luksemburg, 23 maja 2016 r.
- V/84 Zdjęcie grupowe przewodniczących parlamentów państw UE, Bratysława, 24 kwietnia 2017 r.
- V/85 Spotkanie szefów parlamentów państw UE, Tallin, 24 kwietnia 2018 r. W sesji nt. przyszłości UE pierwszym mówcą był marszałek Marek Kuchciński, który podkreślił m.in., że „60 proc. Europejczyków opowiada się za przeniesieniem niektórych kompetencji unijnych na poziom narodowy” i że „zaufanie do Unii będzie rosło, gdy instytucje unijne będą równo traktować wszystkie państwa członkowskie”
- V/86 Marszałkowie Marek Kuchciński i Stanisław Karczewski na sali obrad podczas Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE, Bratysława, 24 kwietnia 2017 r.
- V/87 Zdjęcie grupowe uczestników spotkania przewodniczących parlamentów państw UE w Tallinie, 24 kwietnia 2018 r.
- V/88 Drugi dzień Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE, Wiedeń, 9 kwietnia 2019 r. Marszałek Marek Kuchciński w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę m.in. na kryzys wartości w UE („Europa nie jest tylko rynkiem bez duszy”)
- V/89 Sala obrad Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE w Wiedniu, 9 kwietnia 2019 r.
- V/90 Marek Kuchciński witany w Izbie Poselskiej Republiki Czeskiej, Praga, 2 marca 2016 r.
- V/91 Marek Kuchciński składa kwiaty przy pomniku Ryszarda Siwca w Pradze, 2 marca 2016 r.
- V/92 Złożenie kwiatów przy grobie Vaclava Havla, Praga, 2 marca 2016 r.
- V/93 Złożenie kwiatów przy tablicy Jana Palacha, Praga, 2 marca 2016 r.
- V/94 Wizyta marszałka Sejmu w Republice Czeskiej - spotkanie z przewodniczącym Izby Poselskiej Republiki Czeskiej Janem Hamackiem, 2 marca 2016 r.
- V/95 Konferencja Przyjaciół Węgier, Budapeszt, 6 maja 2016 r. Podczas uroczystej inauguracji konferencji marszałek Sejmu Marek Kuchciński odebrał z rąk prezesa Fundacji Przyjaciół Węgier Szilvesztra Viziego dyplom potwierdzający nadanie

mu tytułu honorowego członka Wspólnoty Przyjaciół Węgier. Marszałek Kuchciński został również odznaczony przez generała brygady Istvana Valóczy'ego. Ponadto otrzymał - od La.szla Trencsenyiego, przewodniczącego Światowego Stowarzyszenia Węgrów 1956 r. - nagrodę Pesti Sracok („chłopcy z Pesztu” - młodzi ludzie zaangażowani w rewolucję węgierską 1956 r.)

- V/96 Marek Kuchciński rozmawia z wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Węgier Janosem Latorcaiem, Budapeszt, 5 czerwca 2016 r.
- V/97 Wizyta marszałka Sejmu w Bundestagu, Berlin, 31 maja 2016 r.
- V/98 Marszałek Marek Kuchciński podczas otwarcia wystawy „Polacy i Niemcy. Historie dialogu”; Berlin, 31 maja 2016 r.
- V/99 Marszałek Marek Kuchciński i przewodniczący Bundestagu Norbert Lammert podczas wystawy „Polacy i Niemcy. Historie dialogu” w Bundestagu, Berlin, 31 maja 2016 r.
- V/100 Spotkanie przedstawicieli prezydentów państw Trójkąta Weimarskiego w Paryżu: marszałek Sejmu Marek Kuchciński, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Francji Claude Bartolone, przewodniczący Niemieckiego Bundestagu Norbert Lammert, 16 czerwca 2016 r.
- V/101 Norbert Lammert i Marek Kuchciński przed obrazem *Insula dulcomara* (1938) Paula Klee, Paryż, Centre Georges Pompidou, 17 czerwca 2016 r.
- V/102 Wicemarszałek Sejmu Ryszard Terlecki i marszałek Marek Kuchciński przed zegarem-symbolem, Paryż, 17 czerwca 2016 r. I; Horloge (z 1370 r.) to najstarszy zegar w Paryżu. Podczas jego renowacji w 1570 r. polski król elekcyjny i król Francji Henryk Walezy kazał dodać do niego herb Polski i Litwy oraz dwie duże figury: Prawo i Sprawiedliwość
- V/103 Spotkanie w ramach Trójkąta Weimarskiego, Paryż, 17 czerwca 2016 r. Marek Kuchciński wznosi toast podczas uroczystej kolacji
- V/104 Spotkanie przedstawicieli prezydentów państw Trójkąta Weimarskiego, Paryż, 16-17 czerwca 2016 r.
- V/105 Pożegnalne spotkanie z nuncjuszem apostolskim abp. Celestinem Migliorem, czerwiec 2016 r.
- V/106 Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej Xi Jinping przed sztandarem Straży Marszałkowskiej, Warszawa, Łazienki Królewskie, 20 czerwca 2016 r.
- V/107 Oficjalna wizyta przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej, Warszawa, Łazienki Królewskie, pałac Na Wyspie, 20 czerwca 2016 r.
- V/108 Uczestnicy posiedzenia prezydentów Sejmu i Izby Poselskiej Republiki Czeskiej, Dolní Moravice, 24 czerwca 2016 r. Od lewej: przewodniczący Polsko-Czeskiej Grupy Parlamentarnej Grzegorz Janik, zastępca przewodniczącego Komisji Spraw Zagranicznych Małgorzata Gosiewska, członek Komisji Spraw Zagranicznych Marek Krzakała, przewodnicząca Komisji ds. Unii Europejskiej Izabela Kloc, wicemarszałek Stanisław Tyszk, wicemarszałek Joachim Brudziński, marszałek Marek Kuchciński, przewodniczący Izby Poselskiej Parlamentu Republiki Czeskiej Jan Hamaček, pierwsza wiceprzewodnicząca Izby Poselskiej Parlamentu Republiki

- Czeskiej Jaroslava Jermanova, wiceprzewodniczący Izby Poselskiej Parlamentu Republiki Czeskiej Jan Bartosek, przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych w Izbie Poselskiej Parlamentu Republiki Czeskiej Karel Schwarzenberg, członek Czesko-Polskiej Grupy Przyjaźni Parlamentarnej w Izbie Poselskiej Parlamentu Republiki Czeskiej Ladislav Velebný
- V/109 Prezydium Sejmu i czeskiej Izby Poselskiej, Dolní Moravice, 24 czerwca 2016 r. Na zdjęciu: Marek Kuchciński, Marek Krzakała, Karel Schwarzenberg, Jan Hamaček
- V/110 Nieoficjalne spotkanie prezesa PiS Jarosława Kaczyńskiego i premiera Węgier Viktora Orbana, Budapeszt, 9 sierpnia 2016 r.
- V/111 László Kiiver (po lewej), Jarosław Kaczyński, Viktor Orban, Marek Kuchciński, Budapeszt, 9 sierpnia 2016 r.
- V/112 Odsłonięcie przez Marka Kuchcińskiego i László Kiivera pomnika huzara węgierskiego i ułana polskiego, Przemyśl, 10 września 2016 r.
- V/113 Odsłonięcie pomnika huzara węgierskiego i ułana polskiego, Przemyśl, 10 września 2016 r. Na zdjęciu m.in. szefowie parlamentów obu izb, prezydent Przemysła Robert Chama i rzeźbiarz Piotr Zbrożek
- V/114 Prezydent Przemysła Robert Chama wręcza Markowi Kuchcińskiemu i László Kiiverowi specjalne medale z okazji odsłonięcia pomników huzara i ułana, Przemyśl, Zamek Kazimierzowski, 10 września 2016 r. Siedzą muzycy Przemyskiej Orkiestry Kameralnej kierowanej przez Andrzeja Gurana
- V/115 Medal wręczony Markowi Kuchcińskiemu i László Kiiverowi z okazji odsłonięcia pomników huzara i ułana w Przemyślu
- V/116 Uroczysta sesja Zgromadzenia Narodowego Węgier z okazji 60. rocznicy powstania węgierskiego, Budapeszt, 25 października 2016 r.
- V/117 László Kiiver i Marek Kuchciński wychodzą z wystawy nt. powstania węgierskiego, 25 października 2016 r.
- V/118 Wystawa nt. powstania węgierskiego, Budapeszt, 25 października 2016 r.
- V/118 Wizyta marszałka Kuchcińskiego w Turcji, Ankara, 27-29 października 2016 r.
- V/119 Marek Kuchciński w mauzoleum Mustafy Kemala Paszy Atatürka, Ankara, 27 października 2016 r.
- V/120 Wystąpienie Marka Kuchcińskiego przed Zgromadzeniem Narodowym Węgier podczas uroczystej sesji upamiętniającej powstanie węgierskie 1956 r., Budapeszt, siedziba parlamentu, 25 października 2016 r. Obrady prowadzi wiceprzewodniczący Zgromadzenia Narodowego János Latorcai
- V/121 Marek Kuchciński w parlamencie węgierskim
- V/122 Marek Kuchciński i przewodniczący szwedzkiego Riksdagu Urban Ahlin przed cudownym obrazem Matki Bożej w sanktuarium w Kalwarii Pałacowskiej, 27 listopada 2016 r.
- V/123 Marek Kuchciński i Urban Ahlin z wizytą w placówce Straży Granicznej w Huwniakach, 27 listopada 2016 r.
- V/124 Marek Kuchciński i Urban Ahlin w klasztorze oo. Franciszkanów w Kalwarii Pałacowskiej przed obrazem *Taniec ze śmiercią*, 28 listopada 2016 r.
- V/125

- V/126 Marek Kuchciński i Urban Ahlin na Podkarpaciu, 28 listopada 2016 r.
- V/127 Z królem Norwegii Haraldem V, Oslo, 15 lutego 2017 r.
- V/128 Przewodniczący parlamentów Polski i Węgier ustanowili partnerstwo strategiczne, Warszawa, 18 kwietnia 2017 r.
- V/129 Delegacja hiszpańska w Wierzyńku, Kraków, 5 czerwca 2017 r.
- V/130 V Polsko-Hiszpańskie Forum Parlamentarne, Kraków, 5 czerwca 2017 r. Przewodnicząca hiszpańskiego Kongresu Deputowanych Ana Pastor Julian składa kwiaty w krypcie Lecha i Marii Kaczyńskich na Wawelu
- V/131 V Polsko-Hiszpańskie Forum Parlamentarne, Kraków, 5 czerwca 2017 r.
- V/132 Spotkanie prezydów Sejmu i Niemieckiego Bundestagu, Przemyśl, 13 czerwca 2017 r.
- V/133 Spotkanie prezydów Sejmu RP i Niemieckiego Bundestagu, Przemyśl, 13 czerwca 2017 r.
- V/134 Odświeżenie pomnika-laweczki Henryka Sławika i Józsefa Antalla na placu Gyöergya Goldmanna nad Dunajem, Budapeszt, 26 czerwca 2017 r.
- V/135 Odświeżenie pomnika-laweczki Henryka Sławika i Józsefa Antalla, Budapeszt, 26 czerwca 2017 r. Od lewej: Jerzy Snopek, Grzegorz Łupczyk, Ivan Guvcik, Laszlo Kiiwer, Marek Kuchciński, Kornel Morawiecki
- V/136 Spotkanie prezydów Sejmu RP i Niemieckiego Bundestagu, Przemyśl, 13 czerwca 2017 r.
- V/137 Rozmowa z przewodniczącym Knesetu Julim Jo'elem Edelsteinem, Kraków, 30 czerwca 2017 r.
- V/138 Ceremonia wręczenia medali i dyplomów honorowych Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, Kraków, 30 czerwca 2017 r.
- V/139 Spotkanie premiera Węgier Viktora Orbana z prezesem PiS Jarosławem Kaczyńskim, Sejm RP, 22 września 2017 r.
- V/140 Spotkanie z Viktorem Orhanem w gabinecie marszałka Sejmu, 22 września 2017 r.
- V/141 Posiedzenie prezydów Sejmu RP i Rady Słowackiej, Słowacja, Tatrzńska Łomnica, 7 listopada 2017 r. Na zdjęciu od lewej: przewodniczący Rady Narodowej Republiki Słowacji Andrej Danko, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, burmistrz Śtrby w Tatrach Słowackich i przewodniczący Związku Miast i Gmin Słowackich Michał Sykora
- V/142 Posiedzenie prezydów Sejmu RP i Rady Słowackiej, Słowacja, Tatrzńska Łomnica, 7 listopada 2017 r.
- V/143 Strategiczne partnerstwo Polski i Chin - marszałek Sejmu Marek Kuchciński i przewodniczący Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych Zhang Dejiang podpisują memorandum o współpracy, Sejm RP, 13 lipca 2017 r.
- V/144 Wystąpienie marszałka Marka Kuchcińskiego w Seimasie z okazji obchodów 630. rocznicy chrztu Litwy, Wilno, 26 września 2017 r.
- V/145 Spotkanie marszałka Sejmu z przewodniczącym parlamentu Korei Południowej Chung Sye-kyunem, 17 października 2017 r.

- V/146 Strategiczne partnerstwo Polski i Gruzji - porozumienie podpisują szefowie izb parlamentów Polski i Gruzji Marek Kuchciński, Stanisław Karczewski oraz Irakli Kobakhidze, Sejm RP, 18 grudnia 2017 r.
- V/147 Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier László Kócsos wygłasza laudację przed odnalezieniem Marka Kuchcińskiego, Budapeszt, 2 marca 2018 r.
- V/148 Uroczyste odsłonięcie popiersia Józefa Piłsudskiego z udziałem Marka Kuchcińskiego i László Kócsosa, Budapeszt, 26 września 2018 r.
- V/149 Odniesienie Marka Kuchcińskiego Wielkim Krzyżem Orderu Zasługi Węgier, Budapeszt, siedziba parlamentu węgierskiego, 2 marca 2018 r. Krzyż wręcza marszałkowi prezydent Węgier János Ader
- V/150 Uroczystości odniesienia marszałków Sejmu i Senatu, Budapeszt, 2 marca 2018 r. W pierwszym rzędzie od lewej: László Kócsos, Marek Kuchciński, János Ader, Stanisław Karczewski, Viktor Orbán
- V/151 Dzień Odrodzenia Niepodległości Litwy (11 marca 1918 r.), Wilno, 11 marca 2018 r. Od lewej: Marek Kuchciński, przewodnicząca parlamentu Litwy Inara Murniece, przewodniczący Seimasu Republiki Litewskiej Viktoras Pranckietis
- V/152 Spotkanie z przewodniczącym czeskiej Izby Poselskiej Radkiem Vondráčkem podczas oficjalnej wizyty marszałka Sejmu w Republice Czeskiej, Praga, 24 maja 2018 r.
- V/153 Marek Kuchciński i Radek Vondráček składają kwiaty przy pomniku Tomasa G. Masaryka, Czechy, Praga, 24 maja 2018 r.
- V/154 Spotkanie u arcybiskupa Pragi kardynała Dominika Duka z udziałem posła Grzegorza Janika oraz doradcy marszałka Sejmu prof. Macieja Szymanowskiego, Praga, 24 maja 2018 r.
- V/155 Spotkanie z premierem Andrejem Babišem, Praga, 24 maja 2018 r.
- V/156 Marek Kuchciński i przewodniczący Riksdagu Urban Ahlin podczas oficjalnej wizyty marszałka Sejmu RP w Szwecji, 29 maja 2018 r.
- V/157 Marek Kuchciński w Szwecji na zaproszenie przewodniczącego Riksdagu Urbana Ahlina, 29 maja 2018 r.
- V/158 Spotkanie z przewodniczącym Riksdagu Urbanem Ahlinem, Sztokholm, 29 maja 2018 r.
- V/159 Spotkanie Marka Kuchcińskiego z minister spraw zagranicznych Margot Wallström podczas oficjalnej wizyty marszałka Sejmu w Szwecji, Sztokholm, 29 maja 2018 r.
- V/160 Oficjalna wizyta w Turcji - Marek Kuchciński odsłania tablicę pamiątkową poświęconą polskim inżynierom i lotnikom współtworzącym turecki przemysł lotnictwa wojskowego w okresie II Rzeczypospolitej, Ankara, 28 października 2016 r. Złożenie wieńca pod pomnikiem prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego w Tbilisi, 5 listopada 2018 r.
- V/161 Marek Kuchciński z delegacją polską przed monastylem Dżwari, Gruzja, okolice Mcchety (dawnej stolicy Gruzji), 5 listopada 2018 r. Od lewej: dyrektor Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego Jan Malicki, ambasador RP w Gru-

- zji Mariusz Maszkiewicz, wicemarszałek Senatu RP Maria Koc, Marek Kuchciński, poseł na Sejm RP i przewodnicząca grupy bilateralnej Małgorzata Gosiewska, szef Kancelarii Sejmu Agnieszka Kaczmarska, poseł na Sejm RP Bartosz Józwiak
- V/163 Spotkanie Marka Kuchcińskiego i delegacji polskiej z patriarchą Gruzji, zwierzchnikiem Gruzinińskiego Kościoła Prawosławnego Eliaszem II, Tbilisi, 5 listopada 2018 r.
- V/164 Marek Kuchciński wizytuje linię rozgraniczającą tereny Gruzji i okupowanej przez Rosję Osetii Południowej, Odzisi, 5 listopada 2018 r.
- V/165 Otwarcie Instytutu Polskiego podczas oficjalnej wizyty marszałka Sejmu w Gruzji, Tbilisi, 5 listopada 2018 r.
- V/166 Wystawa „450 lat Unii Lubelskiej” w Zamku Królewskim w Warszawie - Marek Kuchciński i Viktoras Pranckietis przed obrazem przedstawiającym posiedzenie Sejmu RP Obojga Narodów, 1 lipca 2019 r.
- V/167 Marek Kuchciński przemawia podczas uroczystego posiedzenia Seimasu Republiki Litewskiej z okazji 15. rocznicy akcesji Litwy do UE oraz z okazji Dnia Europy, Wilno, 9 maja 2019 r.
- V/168 170. rocznica powstania chochołowskiego przeciwko zaborcy austriackiemu (21 lutego 1846 r.), Chochołów, 21 lutego 2016 r. Na zdjęciu m.in.: senator Jan Hamerski, poseł Anna Paluch, Jan Piczura z Witowa, marszałek Marek Kuchciński
- V/169 Uroczyste Zgromadzenie Narodowe w ramach obchodów 1050. rocznicy chrztu Polski i początków państwa polskiego, Poznań, 15 kwietnia 2016 r.
- V/170 Orędzie prezydenta RP Andrzeja Dudy podczas Zgromadzenia Narodowego w 1050. rocznicę chrztu Polski, Poznań, 15 kwietnia 2016 r.
- V/171 Prawykonanie *Oratorium966.pl* przez Filharmonię Poznańską podczas uroczystości 1050. rocznicy chrztu Polski, Poznań, 15 kwietnia 2016 r.
- V/172 Obchody 1050. rocznicy chrztu Polski, Poznań, 15 kwietnia 2016 r. Od lewej: arcybiskup metropolita warszawski kardynał Kazimierz Nycz, prezes Rady Ministrów Beata Szydło, arcybiskup metropolita poznański Stanisław Gądecki, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej kardynał Pietra Parolin, prezydent RP Andrzej Duda z małżonką Agatą Kornhauser- Dudą, marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski, arcybiskup metropolita krakowski kardynał Stanisław Dziwisz, nuncjusz apostolski Celestino Migliore, prymas Polski arcybiskup Wojciech Polak
- V/173 Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski arcybiskup metropolita poznański Stanisław Gądecki wręcza prezydentowi RP Andrzejowi Dudzie, marszałkowi Sejmu Markowi Kuchcińskiemu, marszałkowi Senatu Stanisławowi Karczewskiemu i premier Beacie Szydło krzyż wykonany z okazji jubileuszu 1050-lecia chrztu Polski, Poznań, bazylika katedralna, 15 kwietnia 2016 r.
- V/174 Marek Kuchciński i Laszlo Kiiver odsłaniają tablicę upamiętniającą-w 30. rocznicę powstania węgierskiego 1956 r. - solidarność Polaków z Węgrami, Warszawa, 19 kwietnia 2017 r.
- V/175 91. rocznica bitwy pod Zadwórzem k. Lwowa (polskie Termopile), Zadwórze, 17 sierpnia 2011 r. Na zdjęciu m.in.: Jan Franczuk (prezes Polskiego Towarzystwa

- Opieki nad Grobami Wojskowymi; na górze zdjęcia), Eugeniusz Cydzik (opiekun polskich mogił i miejsc pochówku na Ziemi Lwowskiej, laureat nagrody Kustosza Pamięci Narodowej), Marek Kuchciński, Stanisław Szarzyński, Teresa Paryna, harcerze Czarnej Trzynastki Przemyskiej, ks. Stanisław Czenczek
- V/176 Delegacja Sejmu podczas narodowej pielgrzymki z okazji 1050. rocznicy chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r. Na pierwszym planie od lewej: Jan Parys, posłowie Małgorzata Sadurska, Andrzej Matusiewicz, Witold Czarnecki, Marek Kuchciński
- V/177 Narodowa pielgrzymka w 1050. rocznicę chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r. W tle pielgrzymi z Podkarpacia
- V/178 Narodowa pielgrzymka w 1050. rocznicę chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r.
- V/179 Narodowa pielgrzymka w 1050. rocznicę chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r. Na zdjęciu: marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, arcybiskup metropolita poznański Stanisław Gądecki, marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski
- V/180 Wpis Marka Kuchcińskiego do księgi pamiątkowej z okazji narodowej pielgrzymki
- V/181 Delegacja polska podczas narodowej pielgrzymki z okazji 1050. rocznicy chrztu Polski
- V/182 Pielgrzymka do Watykanu w 1050-lecie chrztu Polski
- V/183 Marek Kuchciński otwiera wystawę „Józef Piłsudski. Dziadek”, Sejm RP, 10 maja 2017 r.
- V/184 Kongres Polska Wielki Projekt - Marek Kuchciński otwiera w Galerii Kordegarda wystawę rysunków Andrzeja Krauzego, Warszawa, 20 maja 2017 r.
- V/185 Marszałek Sejmu honorowym patronem wystawy watykańskiej „Twarze Jana Pawła II”; Sejm RP, 7 czerwca 2017 r. W pierwszym rzędzie stoją posłowie: Izabela Kloc, Henryk Kowalczyk, Marek Kuchciński, Anna Gulak (autorka wystawy), Aleksander Mrówczyński
- V/186 Obchody 630. rocznicy chrztu Litwy, Wilno, kaplica Ostrobramska, 26 września 2017 r. Przed obrazem Matki Boskiej Ostrobramskiej Królowej Korony Polskiej stoją Marek Kuchciński i Jarosław Narkiewicz - poseł na Sejm Litwy, minister transportu
- V/187 Marek Kuchciński składa kwiaty przed grobem Ignacego Tokarczuka w 100. rocznicę urodzin arcybiskupa, Przemyśl, podziemia katedry przemyskiej, 13 stycznia 2018 r.
- V/188 Konferencja naukowa poświęcona pamięci księdza arcybiskupa dr. Ignacego Tokarczuka w 100. rocznicę urodzin, Przemyśl, podziemia katedry przemyskiej, 13 stycznia 2018 r. Od lewej stoją: Jerzy Adamski, Waldemar Wiglusz, Robert Chama, Mariusz Krzysztofiński, Marek Kuchciński, Jan Żaryn, Zygmunt Magier, Jan Pączek, Zygmunt Błaż, Henryk Kozik, Waldemar Rataj
- V/189 Marek Kuchciński Honorowym Obywatelem Miasta Przemyśla (tytuł nadany mu przez Radę Miasta Przemyśla 12 kwietnia 2018 r.). Akt nadania tytułu wręczają mu przewodniczący Rady Miasta Bogusław Zaleszczyk i prezydent Przemyśla Robert Chama, Przemyśl, 3 maja 2018 r.

- V/190 Akt nadania tytułu Honorowego Obywatela Miasta Przemyśla dla Marka Kuchcińskiego, 12 kwietnia 2018 r.
- V/191 Jarosław Kaczyński i Marek Kuchciński odsłaniają tablicę upamiętniającą śp. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego w ósmą rocznicę jego śmierci, Sejm RP, 9 kwietnia 2018 r.
- V/192 Prezydent Andrzej Duda przemawia podczas odsłonięcia tablicy upamiętniającej śp. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, Sejm RP, 9 kwietnia 2018 r.
- V/193 Msza św. w roku stulecia niepodległości - prezydent Andrzej Duda w towarzystwie marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego i arcybiskupa metropolity warszawskiego kardynała Kazimierza Nycza zapala świecę w Świątyni Opatrzności Bożej, Warszawa, 4 czerwca 2018 r.
- V/194 Marek Kuchciński otwiera wystawę „550-lecie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej”; Zamek Królewski w Warszawie, 6 lipca 2018 r.
- V/195 Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP
- V/196 Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu Rzeczypospolitej i 100-lecia odzyskania niepodległości, Zamek Królewski w Warszawie, 13 lipca 2018 r.
- V/197 Marek Kuchciński otwiera konferencję naukową „Przedstawiciele ziemi przemyskiej w życiu parlamentarnym Rzeczypospolitej”; zorganizowaną z okazji 550. rocznicy parlamentaryzmu Rzeczypospolitej, Przemyśl, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 24 listopada 2018 r. W wydarzeniu wzięli udział m.in. historycy: Dariusz Kupisz, Zbigniew Rau, Marek Tracz-Tryniecki i Lucjan Fac
- V/198 Tablica upamiętniająca Andrzeja Maksymiliana Fredrę - marszałka Sejmu w 1652 r., Przemyśl, kościół oo. Reformatów, 25 listopada 2018 r.
- V/199 Okolicznościowy znaczek pocztowy wydany z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP
- V/200 Delegacja parlamentarzystów (Marek Kuchciński z małżonką, senator Mieczysław Golba z małżonką, minister Piotr Naimski) i prezydent Przemyśla Robert Chama w drodze do kościoła oo. Reformatów, gdzie jest pochowany marszałek Sejmu Andrzej Maksymilian Fredro, Przemyśl, ul. Franciszkańska
- V/201 Marek Kuchciński otwiera konferencję z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP, Zamek Królewski w Warszawie, 27 kwietnia 2018 r.
- V/202 Uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej 550-lecie parlamentaryzmu RP, Koło, 8 lipca 2018 r.
- V/203 Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP - Marek Kuchciński i Viktoras Pranckietis przed oryginałem aktu Unii Lubelskiej, Zamek Królewski w Warszawie, 13 lipca 2018 r.
- V/204 Marek Kuchciński i Viktoras Pranckietis przed obrazem *Hold ruski* Jana Matejki, Zamek Królewski w Warszawie, 13 lipca 2018 r.
- V/205 Poświęcenie sztandaru PiS
- V/206 Uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej 550-lecie parlamentaryzmu RP z udziałem marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego i wicemarszałek Senatu Marii Koc, Piotrków Trybunalski, 5 października 2018 r.

- V/207 Marek Kuchciński odsłania kamień-tablicę Ignacego Daszyńskiego przy dębach Niepodległości, Warszawa, Świątynia Opatrzności Bożej, 11 listopada 2018 r.
- V/208 Konferencja „Arcybiskup Ignacy Tokarczuk - świadek historii, świadek wiary”, Sejm RP, 23 listopada 2018 r. W gabinecie marszałka Sejmu stoją od lewej: wojewoda podkarpacki Ewa Leniart, wicemarszałek Sejmu Ryszard Terlecki, marszałek Sejmu Marek Kuchciński, arcybiskup metropolita przemyski Adam Szal, prezes PiS Jarosław Kaczyński, wicemarszałek Sejmu Beata Mazurek, szef Kancelarii Sejmu Agnieszka Kaczmarska, marszałek województwa podkarpackiego Władysław Ortyl
- V/209 80. urodziny ks. Czesława Sadłowskiego, Sejm RP, 18 grudnia 2018 r. Obecni byli: ks. Czesław Sadłowski, Marek Kuchciński, Bogusław Bek, Jerzy Leszek Batko, Leszek Batko, Marek Baran, Józef Baran, Stanisław Binkiewicz, Mirosław Aleksandrowicz, Krzysztof Rogalski, Wiesław Kęcik, Mirosław Błoński, Dariusz Bąk, Grzegorz Leszczyński, Marcin Krzysztofik, Wieńczysław Nowacki, Jan Karuś, Henryk Cząstka, Jan Baster, Andrej Kaczorowski, Edward Koleja, Marek Dziubek, Józef Perlak, Teresa Hałas, Sławomir Siwek, Jerzy Chrościkowski, Andrzej Melak, Józefa Hrynkiewicz, Sebastian Bętkowski, Marta Wierzbieniec, Robert Telus, Władysław Ortyl
- V/210 Marszałkowie Marek Kuchciński i Stanisław Karczewski odsłaniają popiersie marszałka Sejmu Kazimierza Nestora Sapięhy, współtwórcy Konstytucji 3 maja, 23 kwietnia 2019 r.
- V/211 Otwarcie wystawy poświęconej wyborom z 1989 r., Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 4 czerwca 2019 r. Stoją od lewej: Jan Musiał, Marek Kuchciński, Waldemar Wigłusz, Władysław Bukowski, Jacek Błoński, Marek Kamiński
- V/212 Wystawa w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej w 40. rocznicę Solidarności, Przemyśl, 2 sierpnia 2020 r. Od lewej: Tadeusz Majchrowicz, Marek Kamiński, Waldemar Wigłusz, Marek Kuchciński, Wojciech Kłyż
- V/213 Przedstawiciele państw Europy Środkowej - uczestnicy obchodów 450. rocznicy unii lubelskiej pod pomnikiem na placu Litewskim, Lublin, 30 czerwca 2019 r.
- V/214 Marek Kuchciński otwiera spotkanie szefów parlamentów Europy Środkowej w 450. rocznicę unii lubelskiej, Lublin, 30 czerwca 2019 r.
- V/215 Przedstawiciele państw Europy Środkowej - uczestnicy obchodów 450. rocznicy unii lubelskiej, Lublin, 30 czerwca 2019 r.
- V/216 Marek Kuchciński dekoruje Viktora Prancietisa Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi RP, nadanym litewskiemu politykowi przez prezydenta Polski w 450. rocznicę unii lubelskiej, Sejm RP, 1 lipca 2019 r.
- V/217 Marek Kuchciński i Andrzej Mazur u rzeźbiarza Bogusława Iwanowskiego, Tyrawa Wołoska, 2019 r.
- V/218 Spotkanie po latach byłych Strychu Kulturalnego: Janusz Czarski, Jerzy Piórecki, Marek Kuchciński, Jerzy Bonarek, Marek Mikrut, Andrzej Mazur, Przemyśl, kawiarnia Libera, lato 2018 r.
- V/219 Pomnik Obrońców Twierdzy Przemyśl, Budapeszt, 26 czerwca 2017 r. Stoją od lewej m.in.: radny Przemyśla Daniel Dryniak, prezydent Przemyśla Robert Chama,

- poseł na Sejm RP Marek Rząsa, marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, b. poseł (III kadencji) Adam Łoziński, marszałek senior Kornel Morawiecki, dyrektor Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej Jan Jarosz, dyrektor Centrum Kulturalnego w Przemyśle Janusz Czarski, rzeźbiarz Piotr Zbrozek, poseł na Sejm RP Wojciech Bakun
- V/220 Uroczystość odznaczenia marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego Krzyżem Wolności i Solidarności, Filharmonia Podkarpacka w Rzeszowie, 11 października 2016 r.
- V/221 Podsumowanie prezydenckiej kampanii wyborczej Andrzeja Dudy na Podkarpaciu, Rzeszów, 2020 r.
- V/222 Marek Kuchciński z Jarosławem Kaczyńskim przyjmują najbardziej pracowitych posłów pierwszej połowy VIII kadencji, gabinet marszałka Sejmu, 17 listopada 2018 r. Od lewej: Wojciech Zubowski, Andrzej Matusiewicz, Anna Paluch
- V/223 Spotkanie opłatkowe w Filharmonii Podkarpackiej, Rzeszów, styczeń 2020 r.
- V/224 Marek Kuchciński przejmuje prowadzenie obrad po wicemarszałku Joachimie Brudzińskim (przemawia poseł Andrzej Matusiewicz), Sejm, sala plenarna, 2017 r.
- V/225 Marek Kuchciński w towarzystwie premier Beaty Szydło wręcza Adamowi Głapińskiemu nominację na prezesa NBP, Sejm, 26 czerwca 2016 r.
- V/226 Marek Kuchciński nagrodzony Złotą Tarniną przez starostę bieszczadzkiego Marka Andrusza za szczególne zasługi dla powiatu bieszczadzkiego, Ustrzyki Dolne, 26 stycznia 2019 r. Od lewej wyróżnieni: Lucyna Podhalicz, Piotr Pilch, Marek Kuchciński, Adam Hamryszczak, Bogdan Rzońca
- V/227 Adam Hamryszczak i Marek Kuchciński ze Złotą Tarniną
- V/227 Konwencja PiS w Katowicach, 2019 r.
- V/228 Marek Kuchciński odbiera statuetkę GOPR z rąk prezesa GOPR Jana Łuszczewskiego i naczelnika GOPR Jacka Dębickiego podczas memoriału Olka Ostrowskiego w narciarstwie górskim w Bieszczadach, Ustrzyki Górne, 3 lutego 2018 r.
- V/229 Obraz *Stara rzeźba* Jana Vasilki (Słowacja, 2008), projekt dla Muzeum Sztuki Współczesnej w Koszycach, wystawiony w Nowym Budynku Komisji Sejmowych
- V/230 Obraz *Leviathan*, za który jego autor, Teofil Ioan tiop, podczas triennale „Srebrny Czworokąt” 2018 otrzymał nagrodę specjalną ufundowaną przez marszałka Marka Kuchcińskiego. Obecnie praca znajduje się w Nowym Budynku Komisji Sejmowych
- V/231 Prezes Jarosław Kaczyński, arcybiskup metropolita krakowski Marek Jędraszewski, marszałek Marek Kuchciński i wicepremier Beata Szydło z delegacją składają kwiaty przy grobie Lecha i Marii Kaczyńskich w rocznicę urodzin prezydenta, Kraków, Wawel, 18 kwietnia 2018 r.
- V/232 Uroczyste obchody Święta Narodowego Trzeciego Maja, Warszawa, 3 maja 2019 r.
- V/233 W defiladzie maszeruje pododdział Straży Marszałkowskiej
- V/234 Spotkanie zespołu ekspertów - powołanych przez Marka Kuchcińskiego - ds. Trybunału Konstytucyjnego i Komisji Weneckiej, Sejm RP, gabinet marszałka Sejmu, lipiec 2016 r.
- VI Narodowa Pielgrzymka Węgrów, Kraków, 29 czerwca 2017 r.
- V/235

- V/236 Marek Kuchciński z wicemarszałkiem Ryszardem Terleckim i doradcą Janem Majchrowskim w drodze do Paryża na spotkanie parlamentarne Trójkąta Weimarskiego, 16 czerwca 2016 r.
- V/237 Uroczystości barbórkowe w Przemyślu w 2017 r.
- V/238 Polsko-Węgierski Uniwersytet Letni - Szkoła Liderów w Krasicy. Rozmawiają: Janos Latorcai, prof. Istvan Kovacs, Marek Kuchciński
- V/239 II edycja Uniwersytetu Letniego - Szkoły Liderów w Krasicy, organizowanego przez Instytut Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka, sierpień 2019 r. Od lewej: Ryszard Terlecki, Janos Latorcai, Marek Kuchciński
- V/240 Spotkanie samorządowców powiatów bieszczadzkich w Ustrzykach Dolnych, sierpień 2019 r.
- V/241 Dożynki archidiecezjalne w Markowej w powiecie łańcuckim, sierpień 2019 r. Na zdjęciu: arcybiskup Adam Szal, Marek Kuchciński, Władysław Ortyl
- V/242 Marek Kuchciński z Zygmuntem Babko (kierownikiem podkarpackiej ligi narciarstwa alpejskiego) omawia kolejne turnieje narciarskie, 2019 r.
- V/243 Przed Chatką Puchatka: Józef Szymbara, Julian Leja (gospodarz), Marek Kuchciński, Witold Tomaka
- V/244 Delegacja GOPR w Sejmie, 22 stycznia 2020 r.
- V/245 Przed Chatką Puchatka na fokach (skiturach): Marek Kuchciński, Józef Szymbara i Zygmunt Babko, 2017 r.
- V/246 Ulotka wyborcza - wybory parlamentarne 2019
- V/247 Najdłużej współpracuję z panią Danutą Rusinowską. Na zdjęciu omawiamy sprawę bieżącą w moim biurze poselskim w Przemyślu
- V/248 Biuro Interwencji i Porad Prawnych funkcjonujące przy biurach poselskich Marka Kuchcińskiego działa nieprzerwanie od listopada 2001 r. Udzieliło porad w ponad 30 tys. przypadkach
- „Dużo pracy! Trzeba się zmultiplikować...”
- V/249

VI. Wędrówki

- VI/1 Z Maciejem Łopińskim między Rozsypańcem a Haliczem
- VI/2 Z Jerzym Pióreckim i Andrzejem Mazurem na łące nad Cisową, w tle Kopystańka
- VI/3 Po zjeździe z Rawki w Bieszczadach z Jerzym Kwiecińskim i Józefem Szymbarą
- VI/4 Na Przełęczy Wyżnej z kolegami z GOPR, ruszamy na Rawkę, 2019 r.
- VI/5 Tatry, w Dolinie za Mnichem z Piotrem Bąkiem (starostą tatrzańskim) i Szymonem Ziobrowskim (dyrektorem Tatrzańskiego Parku Narodowego)
- VI/6 Nad Morskim Okiem, wyprawa na Mnicha. Stoją od lewej: Maciej Krokowski (kierownik wyprawy), Jerzy Kwieciński, Marek Kuchciński, Piotr Bąk z córką, Zofia Bachledowa (przewodnik)
- VI/7 Tatry, na Mnichowych Plecach z Piotrem Bąkiem
- VI/8 Bieszczady, na Małej Rawce z Zygmuntem Babko i Józefem Szymbarą

- VI/9 Bieszczady, w drodze na Duże Jasło z Józefem Szymbarą i Hubertem Skuzą z GPR
- VI/10 Na Hali Gąsienicowej z Joanną i Piotrem Bąkami
- VI/11 U Bogusława Iwanowskiego w Tyrawie Wołoskiej

Ilustracje

I. Na ścieżkach dojrzwania



1/1

Z rodzicami - Zbigniewem i Janiną
Kuchcińskimi, 1957 r.

W domu z rodzicami, siostrą i stryjem -
o. Mieczysławem Kuchcińskim OMI, 1964 r.

1/2



1/3

Z rodzicami i siostrą Beatą, zima 1963 r. Widok Przemyśla z góry Zniesienie



Z rodzicami, siostrą, stryjem i babcią Wiktorią Kuchcińską przed domem przy ul. Matejki, 1964 r.

Z przyjaciółmi, 1963 r. Od lewej: Grażyna Gawrońska, Marek Kuchciński, Maria Strońska, Piotr Pragłowski, Beata Kuchcińska

1/5



Komunia Święta, 1963 r. Marek Kuchciński czwarty od lewej w górnym rzędzie

1/6



Marek Kuchciński ćwiczy grę na skrzypcach, 1967 r.

Z rodzicami i babcią Wiktorią, 1966 r.

1/8



Klasa w Szkole Podstawowej nr 1
w Przemyślu, 1969 r.

1/9



Na obozie harcerskim w Połajczyku
nad Soliną, 1968 r.

1/10



Ministranci z ks. Julianem Jakiół przed tablicą grunwaldzką znajdującą się na ścianie katedry przemyskiej, 1964 r. Marek Kuchciński trzeci od lewej w dolnym rzędzie



Portret Beaty Kuchcińskiej - siostry Marka Kuchcińskiego, autor: Marian Stroński, olej/plótno, 1965 r.

Na Mazurach z prof. Ryszardem Jóźwikiem, 1971 r. Od lewej (widoczne twarze): Bogdan Gnyra, Krzysztof Pająk, Marek Kuchciński, Andrzej Paczewski



1/13



„Wielka Czwórka” - z kolegami z klasy maturalnej (4A) I Liceum Ogólnokształcącego im. J. Słowackiego w Przemyślu, 1974 r. Od lewej: Stanisław Obler, Marek Kuchciński, Andrzej Paczewski, Janusz Czarniecki

1/14

„Ptah” zdobył medal na II Ogólnopolskim Przeglądzie Amatorskich Zespołów Artystycznych - Puławy 1974, oraz wyróżnienie za dwa programy „Kręcą się stare tryby” i „Karawana przez XXX-lecie” w opracowaniu Zbigniewa Janusza i Jacka Marcińczaka.

W 1974 roku skład zespołu tworzą: Ryszard Gąsior - harmonijka ustna, wokół, Jacek Marcińczak - klawiszowe, gitara, Zbigniew Baran - gitara solowa, Andrzej Preiss - gitara basowa, Zbigniew Lewicki - flet, Marek Kuchciński - konga, flet, Andrzej Dobrowolski - trąbka, Wacław Prosiecki - perkusja. Z repertuarem pop-rockowym w 1982 roku zespół kontynuuje swą działalność jako „Ptah-Band”.



Początki Zespołu „Ptah” MDK 1971/72: od lewej Marek Kuchciński, Zbigniew Lewicki, Ryszard Gąsior, Zbigniew Zachara, Jacek Marcińczak, Andrzej Preiss, siedzący Zbigniew Baran, Wacław Prosiecki. Fot. Z. Zachara.

Zbliżenia

1/15

Wycinek artykułu na temat zespołu PTAH w miesięczniku „Nasz Przemyśl” (X 2019, s. 39)



Klasa Pomaturalnego
Studium Ogrodniczego
w Przemyślu, Marek
Kuchciński siedzi
trzeci od lewej, 1978 r.

Zespół PTAH, 1978 r. Na kongach gra Marek
Kuchciński, na drugim planie gitarzysta basowy
Mariusz Iwaniszyn

1/17



W altanie pomidorów, 1979 r.

Dziedziniec Katolickiego
Uniwersytetu Lubelskiego.
Od lewej siedzą: Mieczysław
Abramowicz „Metys”,
Marek Kuchciński, Ryszard
Tkaczyk „Raszek”, 1976 r.



1/19



Janusz Malinowski -
założyciel teatru
studenckiego Warsztat oraz
członkowie grupy: Andrzej
Mazur, Michał Zulauf,
Agnieszka Goika, Grzegorz
Chomicki, 1976 r.

1/20

Wiosna Kulturalna
Studentów KUL -
KULLAGES, Lublin,
maj 1976 r.



1/21



Dom, w którym mieszkał Emil Siara, przy ul. Matejki w Przemyślu, 1990 r. Obok kościół ewangelicko-metodystyczny



Ulica]. Matejki w Przemyślu,
autor: Marek Mikrut,
akwarela/papier, 2004 r.

Ulica Matejki,
autor: Andrzej Cieszyński,
akryl/papier, 2005 r.

1/24



Tablica upamiętniająca Andrzeja Maksymiliana Fredrę
w 450. rocznicę jego śmierci, umieszczona w Sanktuarium
Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej,
obok ołtarza Matki Bożej Kalwaryjskiej, 3 sierpnia 2019 r.

1/25

Uroczystość
odsłonięcia pomnika
marszałka Andrzeja
Maksymiliana
Fredry z okazji
400. rocznicy jego
urodzin, Kalwaria
Pałacowska,
13 września 2020 r.



1/26

II. Przeciw komunistycznej władzy {1980-1989}

II/1

odlileaf1a 1: ośc1oa: a. oo. Pranc1ezk
20 wrac,n1a - 2o pddaiern1ka 1986
anów w Przemyślu
godz. 12.00 - 17.00



Plakat wystawy „Człowiek-Bóg-Świat”;
organizowanej przez przemyskie
środowiska kultury niezależnej, 1986 r.
Autor plakatu: Tadeusz Nuckowski

I Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat”
w podziemiach franciszkańskich,
Przemyśl, 1986 r. Na zdjęciu od lewej:
Edward Korzeniowski, Jan Musiał (stoi
tyłem), Krzysztof Kaniewski, Barbara
Kaniewska z synem

11/2



Członkowie jury II Wystawy
„Człowiek-Bóg-Świat”. Od lewej: Kazimierz
Wiśniak, Magdalena Hniedzewicz, Lechosław
Lameński, ks. Wacław Partyka

11/3



II Wystawa „Człowiek-
Bóg-Świat” w podziemiach
franciszkańskich, 1987 r.

11/4

II Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat”, Przemyśl,
19 września 1987 r. Od lewej: Beata Bober,
Kazimierz Wiśniak, Magdalena Hniedzewicz



11/5



III Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat”. Zdjęcie zrobione przed
wejściem do podziemi kościoła
Franciszkanów w Przemyślu,
wrzesień 1988 r.

11/6

III Wystawa „Człowiek-
Bóg-Świat” w podziemiach
franciszkańskich, 1988 r.



11/7



III Wystawa „Człowiek-Bóg-Świat”
w podziemiach franciszkańskich,
1988 r.

11/8

11/9



Krzysztof Kaniewski
(po lewej) i Henryk
Wanek w podziemiach
franciszkańskich
w Przemyślu, wrzesień 1988 r.

Maciej Gutowski, Krzysztof
Kaniewski, ks. Stanisław
Zarych, Tadeusz Nuckowski
(z kamerą)



11/10

11/11



IV Wystawa „Człowiek-Bóg-
Świat”; 14 października 1989 r.

Wystawa Jerzego „Kozy”
Cepińskiego i Mariusza Kościuka,
Przemyśl, podziemia kościoła
Franciszkanów, sierpień 1989 r.



11/12



Wystawa Jerzego „Kozy”
Cepińskiego i Mariusza Kościuka.
Na zdjęciu m.in. malarze Krystyna
Rokowska i Andrzej Kubat,
Przemyśl, podziemia kościoła
Franciszkanów, sierpień 1989 r.

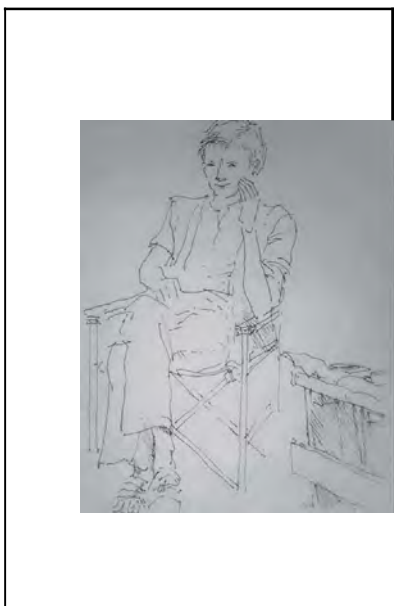
11/13



Na zdjęciu od lewej: Dennis O’Keeffe (profesor nauk
społecznych, Uniwersytet Buckingham), Marta
Sienicka (historyk literatury amerykańskiej, „miss
redakcji” „Strychu Kulturalnego”) i Wayne Shute
(USA), Przemyśl, maj 1989 r.

11/14

11/15



Portret Marka Kuchcińskiego autorstwa Helen Ganly, 1988 r.



11/16 Marek Kuchciński nad rzeką San, na tle panoramy
Przemyśla, 1988 r.



Siedziba Strychu i gospodarstwa ogrodniczego prowadzonego przez rodzinę Kuchcińskich, Przemyśl, ul. Węgierska, 1988 r. Przed cieplarnią stoją od lewej: Joachim - mąż Margaret Steele-Hunter, Marek Kuchciński i jego ojciec Zbigniew

11/17



II/1S Margaret Steele-Hunter i jej
mąż Joachim na tle panoramy
Przemyśla, 1988 r.

Marek Kuchciński
przygotowuje matryce
do ulotek na strychu swojego
domu, lata 80.



11/19



Strych Kulturalny, spotkanie
autorskie we wrześniu 1989 r.
z oxfordzką grupą artystyczną
(Cally Le Poer Trench, Alan
Franklin, Helen Ganly, Roger
Perkins)

11/20

Spotkanie „strychowe”
z Markiem Lillą (Uniwersytet
Harwardzki) na temat
przyczyn upadku francuskiej
myśli marksistowskiej
w ostatnim dziesięcioleciu,
7 października 1989 r.



11/21

11/22



Spotkanie „strychowe”,
7 października 1989 r.



Spotkanie „strychowe” -
autorskie z Pawłem
Niemkiewiczem, listopad
1989 r.

11/23



Spotkanie „strychowe”
w Wapowcach z Igorem
Jakiwczukiem (dyrektorem
Czarnohorskiego Parku
Narodowego) w domu
Liliany Witowskiej-Wawer,
czerwiec 1996 r.

11/24

Marek Kuchciński z Józefem Kurylakiem przed siedzibą Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” na placu Legionów 1, Przemyśl, czerwiec 1989 r.

11/25



Kampania wyborcza 1989 r. - sztab przy placu Legionów

11/26



Organizatorzy kampanii wyborczej w województwie przemyskim w 1989 r.

11/27



Kampania wyborcza 1989. Tablice wyborcze przed kościołem Franciszkanów w Przemyślu

Podsumowanie kampanii
wyborczej na rynku
w Przemyślu,
4 czerwca 1989 r.

11/29



Spotkanie opłatkowe
w przemyskiej siedzibie
Solidarności (ul. Grodzka 3),
grudzień 1989 r.

11/30

Spotkanie „strychowe”
z Andrzejem Gronczewskim
nt. „Pocałunek w literaturze”,
październik 1990 r.



11/31



Spotkanie z Michaelem
Guntonem (dziennikarzem,
emerytowanym doradcą
Margaret Thatcher) w domu
Marii Strońskiej przy
ul. Matejki w Przemyślu

11/32



Polsko-Brytyjska
Konferencja Obywatelska,
Krasiczyn, wrzesień 1990 r.

11/33



Polsko-Brytyjska Konferencja
Obywatelska, Krasiczyn, 1990 r.

11/35 Polsko-Brytyjska Konferencja
Obywatelska, Krasiczyn, 1990 r.



Polsko-Brytyjska Konferencja
Obywatelska, Krasiczyn, 1990 r.
Zdzisław Najder (po lewej)
i Robert „Bob” Fielding

Polsko-Brytyjska Konferencja
Obywatelska, Krasiczyn, 1990 r.
Julian Brazier MP (po lewej)
i David Regan. Na drugim planie
Robert Rybotycki
i Janusz Obłąk



11/37



Polsko-Brytyjska Konferencja
Obywatelska, Krasiczyn, 1990 r.
Roger Scruton, Zygmunt Grzesiak
i Beata Łęczyńska

11/38



Roger Scruton na tle zamku w Krasiczynie, 1990 r.

11/39



Marek Kuchciński podczas konferencji poświęconej 30. rocznicy wyborów parlamentarnych w 1989 r. i reprintowi „Strychu Kulturalnego”, Przemysł, czerwiec 2019 r.

Prelegenci konferencji poświęconej 30. rocznicy wyborów parlamentarnych w 1989 r. i reprintowi „Strychu Kulturalnego”, Przemysł, czerwiec 2019 r.



Krzysztof Dybciak (krytyk i teoretyk literatury) podczas konferencji poświęconej 30. rocznicy wyborów parlamentarnych w 1989 r. i reprintowi „Strychu Kulturalnego”, Przemysł, czerwiec 2019 r.

strych
kulturalny
pismo literacko - artystyczne
Jesień 1988-zima 1996/1997

Redwood Conference 20 September 1949
 10 Participants
 Zoran Janin
 Jack Cunningham
 Jan van
 Aubrey Mico
 Jan Z
 Joseph Mico
 Robert Cummings
 George Perkins
 Kenneth Dubois
 Roger Smith
 Mark Moberg
 Ronald Tiller
 Helmut Wigler
 2 Oct 2010



11/44

Kongres Polska Wielki Projekt, Warszawa,
12 czerwca 2016 r. Sir Roger Scruton po odebraniu
z rąk prezydenta Andrzeja Dudy i marszałka
Sejmu Marka Kuchcińskiego medalu „Odwa
ga i Wiarygodność”



11/45



11/46

-nr1

SPÓJRZENIA
styczeń
filo PRZEIYSm

**styczel
fllO**



Czerwiec 1989 — wspólne organizowaliśmy kampanie wyborcze (na zdjeciu tylko niektórzy z nas); w górnym rzędzie od lewej: Mieczysław Mirowski, Helena Chudrko, Edward Opaliński, poseł RP Tadeusz Trzaska, Klementyna Prym, Jan Szwed, Edward Benicki, Tadeusz Szepeł, Jan Szwed, senator RP Tadeusz Ulim, Zbigniew Bortnik, Zygmunt Maigier, Jan Jarosław, Alicja Krawczyk, Adam Piechucki, poseł RP Janusz Janusz, poseł RP Waldemar Wikłaz, Zbigniew Broda, Maria Podchwał, Jan Pisz, Adam Kantor, senator RP Jan Mielniczek, w dolnym rzędzie od lewej: Klaudiusz Dobrowolski, Tomasz Chomiszczak, Przemysław Chmielewski, senator RP Jan Mielniczek, Stanisław Jędrzejak, Adrian Pisz, Janusz Obłak, Andrzej Koperski (fot. Jacek Szwed)

Pospolite ruszenie obywatelskie

MAREK KUCHARSKI

[illegible]

Utworzenie PKO, nowej formy reorganizacji Komitetu Obywatelskiego, zacytujmych obywatelskiego go na wzor komisji problemowych w mieście. Jestem tuż przed przełomem, działających przy obopólnych radach w tym dławogoruchu na terenieca narodowych nie dał. Odpowiedz wanych legowojędźwa Zakotki, czyli st. - rezultatów. Członkowie Korutetu uwerknjzws oranziczyw t i: czestniczyli jako obserwatyn W po-

Poszukujemy kolporterów
naszej gazety

ATRAKCYJNA
PROWIZJA

Kontakt:

JAN JAR.OSZ

RKW NSZZ „Solidarność”

ul. Grodzka 3

tel. 69-67

Rysuje się wizja MIEDZYMORZA...

LESZEK MOCZULSKI

Należy liczyć się z tym, *te* Ukraina prędzej czy później będzie chciała swojego niepodległego bytu i Ukraina go uzyska. Pytanie: kiedy?, jak?, w jakich fazach? i jakim kosztem?

Dążenie do odzyskania prawa stanowienia o sobie przez narody podobne ukraińskiemu jest rzeczą słuszną, korzystną nie tylko dla nich samych, ale także dla nas. Istnieje konieczność współpracy wynikająca ze wspólnych interesów w tej części Europy, która bardzo wyraźnie różni się od części rosyjskiej, ale która równie wy-ani-
„ods aje” od upory Zachodniej.
Współpraca, która nas zabezpieczy przed rosyjskim ekspansjonizmem.
Jeśli nawet” Związek Rafu.icki się

rozpadnie czyli straci.-wszystkie do-
centa :e:u Ói:1! :

Porównując z taką Rosją ludność Polski, Ukrainy i zachodnich republik bałtyckich jej liczba nie wyniesie nawet 100 mln. mieszkańców. Jak dodamy Czechosłowację, Węgry i całe

ci411 dau:11na 3tT 3

NASI JADA!

RYSZARD GŁOWACKI

Furtka za granicę została nam uchylona dopiero w połowie lat pięćdziesiątych wraz z uruchomieniem pasa konwencji turystycznej w Tatrach. Słowackich. Po całonocnym oczekiwaniu otrzymałem upragniony dokument zwany kartą turystyczną i w niedługą trasę potem przeszedłem na 13-ale, b'y po dwóch dniach w drórkę przesy gory dotrzc: do Cesty Svobod:-Tam po raz pierwszy zetkn:łem c z masowym wykupy-

-wamem przez Polaków wszystkiego
c: iu nas, oyle mcosiagalne lub znac:
me dno: szez: trampek i wibramów
e obuwi wszelkwo rod j, sprzēt
turyS)cznego, a szczegolmc dzi ię-
cych ciuszkow ¹ zabawek. Z naszej
S)rony turysej oferowali to, czego
[m]i / o: owalo np.: sucha kielbase,
[m]i / o: i: cfi: ni: zj: rc: w:

:rudlz Jedzeniema u nas kabano-
 Y wisiaływ wleklukł epach.
 i i l. mewaz Polak JŹ. wtedy „po-
 lra „ więc na por dku dziennym
 żyły pary przemy. tmcze umaWiając
 inęna ysach, g zle. wystarczają nie-
 poz: rzecmcz. am. leme. Jednakowe ple-
 k. dnrazh się też t?c yz. 67. Inicy
 Od. iicy, którzy przeczności: I h legn-
 h me. grame, ku wah co tr zbzn, wrac-
 cab na „zldono do Polski, skąd zn-
 ciao dalulna. tr-



Spotkanie organizacyjne
PC z Jarosławem
Kaczyńskim i Przemysławem
Hniedziewiczem, Przemyśl,
siedziba Przemyskiego
Komitetu Obywatelskiego
i Porozumienia Centrum
(Klub Empik), 17 czerwca
1990 r.

Marek Kuchciński
z Jarosławem Kaczyńskim,
Przemyśl, 1992 r.

111/5



111/6

Spotkanie z Jackiem Maziarskim
z cyklu „Otwarte Forum
Obywatelskie”, temat: „Centrum
na polskiej scenie politycznej”,
Przemyśl, siedziba Przemyskiego
Towarzystwa Kulturalnego
(Klub Empik), 4 sierpnia 1990 r.
Na pierwszym planie: Grażyna
Niezgoda, Jacek Borzęcki,
Stanisław Mech

Spotkanie z Jackiem
Maziarskim, Przemyśl,
Klub Empik, 4 sierpnia
1990 r.



111/7



Spotkanie z Jarosławem Piekalkiewiczem w ramach
spotkań Strychu Kulturalnego, siedziba PC
i Przemyskiego Towarzystwa Kulturalnego,
Przemyśl, marzec 1994 r.

111/8



Z „ciocią” Moirą, Przemyśl, 1995 r.

111/9



Z „Rudym” (Krzysztofem Sawickim) w Krasiecinie nad Sanem („Rudy” przed wyjazdem do ambasady w Moskwie), wiosna 1991 r.



I Kongres Wojewódzki PC, Przemyśl, siedziba Komitetu Obywatelskiego i Przemysłowego Towarzystwa Kulturalnego (Klub Empik), grudzień 1990 r.



II Kongres Wojewódzki PC „Polsko! Czas na zmiany”; Przemyśl, 1992 r.

• rasowa w ramach
Konferencja Polska! Czas na
kampanię PC, „d”ba WOK,
myśl, się zli
zniany”, P_rz;1993 r. Od lewej: Jan
P ózna les len h .ski Jarosław
Musiał, Marek Kuc cm K aczynsk 1



• PC" kandydująca
„Drużyna ta Przemysła,
do Rady Mias we
wybory samorządo
1998 r.

111/14



Marszałek Sejmu, Maciej
Płażyński z żoną
Tokarczuka,
abp. Ignaceg pnia 1999 r.
Przemyśl, 10 sier

111/15



Przejście graniczne Korczowa-Krakowiec, 28 lipca 1999 r.

Przyjazd marszałka
Płażyńskiego
w Bieszczady, 1999 r.
Na zdjęciu m.in.: Henryk
Leicht (wójt Baligrodu),
Marek Kuchciński,
Zbigniew Sawiński
(wójt Soliny), Maciej
Płażyński

111/17



111/18

Utworzenie
Polsko-Ukraińskiego
Stowarzyszenia Dziennikarzy,
Rzeszów 1999 r. Na zdjęciu
m.in. Andrzej Klimeczak
i Marek Kuchciński



Spotkanie po latach - 30 lat Porozumienia Centrum, maj 2020 r.



Pielgrzymka papieża Jana Pawła II, lądowisko w Tarnobrzegu, 1999 r. Marek Kuchciński jako wicewojewoda podkarpacki wita Ojca Świętego



Posiedzenie Rady Miasta
Przemyśla, marzec 1999 r.
Od lewej siedzą radni:
Andrzej Koperski, Marek
Kuchciński, Zbigniew
Duszyk, Grzegorz
Nehrebecki, Helena
Skalska

Posiedzenie
Kapituły Pojednania
Polsko-Ukraińskiego, Arłamów,
18 marca 2000 r. Na zdjęciu
m.in.: Tadeusz Sawicki
(prezydent miasta Przemyśla),
Wojciech Inglot, Marek
Kuchciński, Jan Martyniak
(arcybiskup obrządku
grekokatolickiego), Bogumiła

111/22

Berdychowska

Zjazd dziennikarzy Polonii
Świata, Łańcut, 9 maja 2000 r.
Marek Kuchciński, Wit
Wojtowicz i delegacja ze Lwowa
(Polskie Radio Lwów i „Gazeta
Lwowska”), m.in.: Bożena
Rafalska, Anna Gordijewska,
Barbara Baczyńska, Teresa
Pakosz

III Szczyt Gospodarczy
Polska-Ukraina, Rzeszów,
26 maja 2000 r. Na zdjęciu:
Leonid Kuczma, Aleksander
Kwaśniewski, Andrzej
Arendelski, Marek Kuchciński



111/24



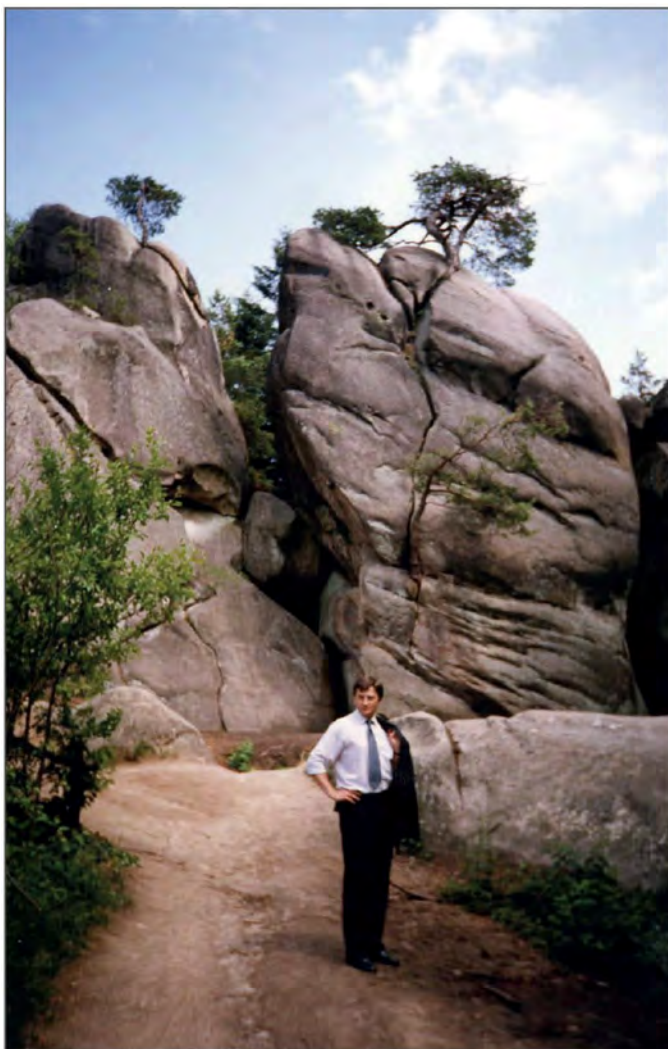
Spotkanie z księciem
Michałem Sapiełą,
Wapowce, 2001 r.

111/25

Urząd Wojewódzki
w Rzeszowie, marzec 2001 r.
Na zdjęciu: II wicewojewoda
Marek Kuchciński,
I wicewojewoda Wiesław
Różycki, dyrektor generalny
Magdalena Holzer, wojewoda
Zbigniew Siczkoś



111/26



Wizytacja parków
krajobrazowych, rezerwat
Prządki k. Krosna,
15 czerwca 2000 r.

Konferencja międzynarodowa
o zasobach przyrodniczych
Międzynarodowego Rezerwatu
Biosfery, Ustrzyki Dolne,
13 października 2001 r.
Na zdjęciu: Marek Kuchciński,
prof. Stefan Stojko, Wojomir
Wojciechowski (dyrektor
Bieszczadzkiego Parku
Narodowego)



Otwarcie zapory wodnej,
Blizne, gm. Jasienica Rosielna,
lipiec 2001 r. Na pierwszym
planie: Marek Ćwiąkała (wójt
Jasienicy Rosielnej), Marek
Kuchciński, Bogdan Rzońca
(marszałek województwa
podkarpackiego), Stanisław
Zając (wicemarszałek
Sejmu RP)



111/29



Spotkanie
opłatkowe w biurze
w Przemyślu, 2001 r.

111/30

Spotkanie z przewodniczącym
Białoruskiego Frontu
Ludowego Zianonem
Paźniakiem, któremu
zorganizowano wjazd do
Polski przez przejście
graniczne w Medyce, 1995 r.



111/31



Spotkanie opłatkowe 2002/2003 w przemyskiej siedzibie Solidarności. Od lewej: ks. abp Józef Michalik - metropolita przemyski, Andrzej Buczek (przewodniczący NSZZ „Solidarność” Ziemi Przemyskiej), Marek Kuchciński

111/33



III/34

Zbigniew Chrzanowski (dyrektor Polskiego Teatru Ludowego we Lwowie) i Marek Kuchciński na tle pomnika Adama Mickiewicza we Lwowie, lato 2003 r.



- Politykę karną oprzemy na zasadzie sprawiedliwej odpłaty za wyrządzone zło. Przestępcy nie mogą czuć się bezkarnie.

- Oblizymy podatki od osób prawnych i fizycznych. Wprowadzimy niskoprocentowe kredyty na tworzenie nowych miejsc pracy na wsi i w III górze.

- Utworzymy Urząd Antykorupcyjny - aby kontrolował nas i państwo polskie przed skorumpowanymi urzędnikami, sędziami i policjantami. Urzędnicy muszą pamiętać, iż pracują za nasze pieniądze więc mamy prawo kontrolować ich i rozliczać.

- Lmichimy Ustaw o finansach publicznych, aby zapewnić pełną jawność tego, co dzi je się: z pieniędzmi poeffilników.

- * Utworzymy Prokuratora, Generalną, aby czuwała nad prywatyzowaniem majątku i wywiązywaniem się inwestorów 7 70bowiązań, zwłaszcza gdy ci 10, hi o 1 wroźnienowych miejsc pracy.

Zlikwidujemy rady nadzorcze w spółkach skarbu państwa, które dziś pełnią funkcję ciepłych posad dla polityków i ich rodzin.

- Zlikwidujemy nadużycia zwiększając kontrolę Sejmu i rządu nad pieniędzmi publicznymi Wpływającymi do różnych agencji i funduszy.

Chcemy aby pieniąd:00 wypnicowallt'. w ka.o.lej gmini.: czy powiecie w „i”,'kszym stopniu zostawały na miejscu - mies:,kańcy sami najlepiej wied7,q,jakie są najpilniejsze potr.Łeby ich lokalnŁ.'j wsp6ł noty.

Głosuj na
Żnwoi SprawledU.woić

Marek Kuchciński lat 46. ogrodnik, działacz społeczny i polityczny, autor licznych programów i raportów, publikacji w pismach polskich i zagranicznych, radny miasta, Przemysłu, wojewoda przemyski

Pdnomocnik Komitetu Prawo i Sprawiedliwość Lecha Kaczyńskiego w województwie podkarpackim.

W latach 1980. działał w opozycji rolniczej. Organizator niezależnego śródoowi ka kulturalnego w Przemysłu ("Strzechy Kulturalny"). Viceprezes rze zowskiego oddziału Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, wiceprzewodniczący a następnie przewodniczący Rady Programowej Kadri Ilze zów. Współtwórca puwoluwej w Przemysłu p.t.lstwowej wyszej uczelni "Akademii Przemyskiej".

Zaangażowany w tworzenie Ludowego Uniwersytetu
Kulturalnego. Współautor międzynarodowego programu
"7. leśne Karpaty", wieloedycyjnego rozwoju Karpat.

w ż: r j : t icszka w l'ncmyślu.



Marek Kuchciński

roludniowo-wschodnia część naszego
wujówódtwH nHlezy du młjbHrdziej
atrakcyjnych regionów Polski. Ruzluc:te,
dolina Sanu, pogórza,
Bieszczady i Beskidy -

Io nasze rodzinne slrony!

Dlatego rozpoczęliśmy, wspólnie z samorządami i ludźmi dobrej woli, pracę nad programem

"ZIELONE KARPATY"

Stanowią one własność całego narodu oraz dziedzictwo przyszłych pokoleń.

Każde nasze działanie musi ułatwiać
tworzenie miejsc pracy i godziwe zarobki

Poprawa sytuacji gosp. J. kraju powinna być głównym zadaniem Mwego Sejmu i rządu. Sejm musi zwiększyć fundusze na rozwój zrównow. Karpat polskich. W nich rozwój gospodarczy op. temy nu naszym. [podkurp11fkfh](#) [pr.tcdsiebiorstw11ch](#).

Postawimy na zdrową żywność

prodaJunHwt. purz aaszby rolaikow. Paittw*
m.t zapewmc ldl opalalaoalf ekoaoomic-zllll- Mud
tiku wspierać tworzenie lebiQtll eyatlw
nlllml,-.tulgl,mdJl7ldobpnfflltowel
-,-,-,-,-,.....polJtayf tndy-
'lJl'o'hllliill-t.-,-,-,-,-

Będziemy chronić środowisko naturalne

Leżnictwo uzdrowskowe, czysta woda, czyste powietrze, czysta ziemia zapewnią nam zdrowie. W Karpatach dobra gospodarka wodna i leśna zapewni faktycznie większość Polaków wodę pitną oraz chronić będzie przed powodzią. Małe, refektoryjne zbiorniki służą także rozwojowi turystyki.

Będziemy chronić dziedzictwo kulturowe
Złoty Błociszewski, piękne krużganki i wiejski
architektura drewniana mogą przetrwać i być
całą Europą. Trzeba wzmocnić mecenat państwa
nad kulturą.

Postawimy na

współpracę przygraniczną
Nowe przejsia"FaacZOE z ięk z atrakcyjność
-----TmboJduocześnie poprawić
obsługę ludzi przekraczających granicę.



"Zielone Karpaty" - szansą rozwoju



PRAWO

ISPRAWJEDLIWO

Kandydaci do Sejmu.

Sid b P b lll, Kabi Pedallohrt(Ab) Zlen Kulmen (amt), C f o i o A d a m y r u z (La
šć W-L-ŋ(lma).Ĉ..Aa (Ja-.....), I"(Zaawz Knluonld-(Cana
.....DaI'In(Drlntit'e), MNI.eall(. ..),DennlUINl(.lmcn,lilia) KfZHIHMIRlhMUC-. ,KJln,Jaa(Raldatela)
Kabi**Pilmrjan**
en.

Ulotka wyborcza

IV/2



Konferencja prasowa Lecha Kaczyńskiego w trakcie kampanii do parlamentu, Rzeszów, lato 2001 r.
Na zdjęciach: Marek Kuchciński, Anna Kamińska, Lech Kaczyński, Marek Jurek



Marek Kuchciński na sejmowej sali obrad, maj 2002 r.

IV/3



Jarosław Kaczyński w Przemyślu, lipiec 2002 r.
Siedzą Marek Kuchciński i Bogusław Zdeszczyk

IV/4

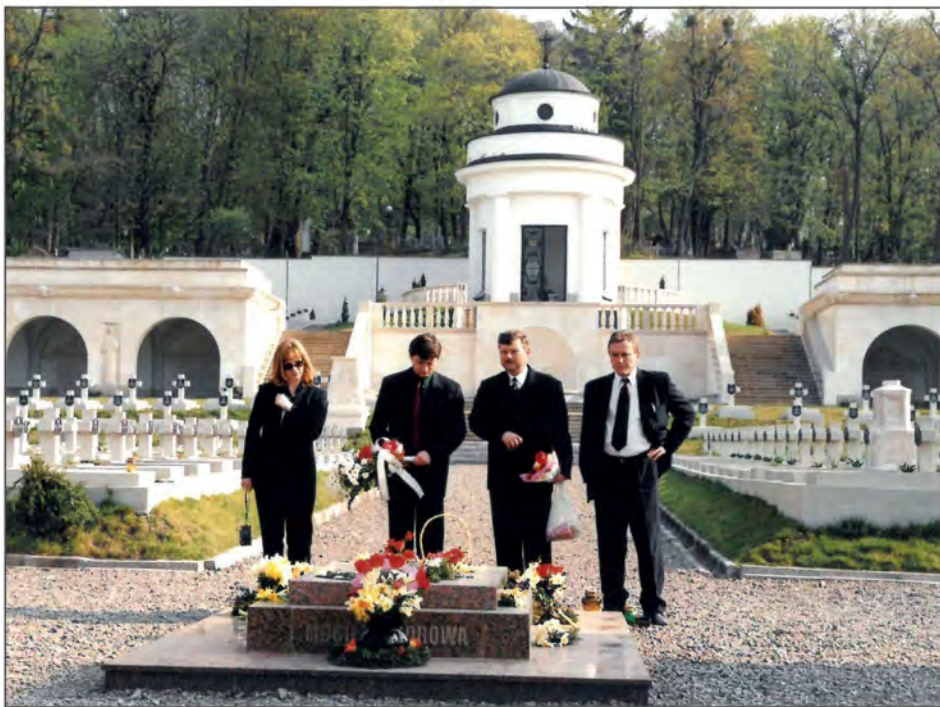
Marek Kuchciński na sejmowej sali
obrad, maj 2002 r.

IV/5



IV/6

Dni Zbigniewa Herberta, Lwów, 17 marca 2002 r. Uczestnicy obchodów z wizytą
na cmentarzu Obrońców Lwowa



Delegacja PiS (Małgorzata Gosiewska, Marek Kuchciński, Marek Suski, Józef Matusz) składa kwiaty na mogile Pięciu Nieznanych na cmentarzu Obrońców Lwowa, Lwów, 21 kwietnia 2002 r.

Na granicy UE w Dorohusku
1 maja 2004 r. - w dniu
wejścia Polski do Unii.
Marek Kuchciński i Elżbieta
Kruk wręczają flagę
UE oraz słup graniczny
przedstawicielom ówczesnej
opozycji ukraińskiej

IV/8



IV/9

Otwarcie Szkoły Polskiej w Mościskach z udziałem marszałka Senatu RP Andrzeja Stelmachowskiego, 2 września 2002 r.

Przed tablicą Zbigniewa
Herberta, umieszczoną
na fasadzie kamienicy przy
ul. Łyczakowskiej, Lwów,
17 marca 2002 r.



IV/10



Spotkanie opłatkowe
w Karmelu, Przemyśl,
19 stycznia 2003 r.

IV/11

W sanktuarium św. Andrzeja
Boboli w Strachocinie, 2003 r.
Od lewej: Marek Kuchciński,
Elżbieta Kruk, Ludwik
Dorn, Jarosław Kaczyński,
ks. Józef Niżnik, Barbara
Marianowska, Artur Zawisza,
Marcin Libicki, Marek Jurek



IV/12

SKOK



W sanktuarium św. Andrzeja Boboli, 2003 r. Od lewej m.in.: Jan Pisz, Marek Kuchciński, Anna Ekiert, Bogusław Zaleszczyk, Jarosław Kaczyński, Janina Kuchcińska

Posel Marek Kuchciński wraz z delegacją PiS z Przemyśla składa kwiaty pod kamieniem upamiętniającym uchwalenie Konstytucji 3 maja, 3 maja 2003 r.



Sejmowa Podkomisja ds. Polityki Regionalnej, w tle mapa „Zielonych Karpat”; Przemyśl, 29-30 września 2004 r. Od lewej posłowie: Andrzej Czerwiński, Zbigniew Janowski, Edmund Stachowicz, Marek Kuchciński

PRZEMYŚL, 01.02.2004 r.



Karmel, spotkanie oplatkowe PiS i dawnej opozycji solidarnościowej, Przemyśl, 1 lutego 2004 r.



Spotkanie z Eugeniuszem Cydzikiem (prezesem Polskiego Towarzystwa Opieki nad Grobami Wojskowymi) i Stanisławem Żółkiewiczem w rocznicę powołania Stowarzyszenia Obrońców Pamięci Orłąt Przemyskich, Przemyśl, klub „Czuwaj”, 2004 r.

IV/17

Marek Kuchciński i konsul RP Marek Małuchnik składają kwiaty przed pomnikiem upamiętniającym obrońców Zadwórze, Zadwórze k. Lwowa, 17 sierpnia 2005 r.



IV/18



UPS (międzynarodowe przedsiębiorstwo kurierskie) w Lipie (gm. Bircza), 2005 r.
Fundacja UPS funduje i buduje pracownie komputerowe i sale gimnastyczne
w szkołach podstawowych w powiecie przemyskim - w Lipie i w Sierakościach

IV/20

List od Arnolda F. Wellmana
do Marka Kuchcińskiego

ARNOLD F. WELLMAN

4/18/05

Dear Marek,

Thank you for all you
have done from the very first
meeting. You caught the vision of what
could be done and helped open my
eyes to what was possible in the
Ukraine. See you soon.

Sincerely, Annie



IV/21

UPS w Niżankowicach na Ukrainie w 2005 r. Delegacja amerykańsko-polska przybywa do Niżankowic
przez przejsie w Malhłowicach

UPS w Sierakościach
(gm. Fredropol), 2005 r.
Marek Kuchciński
w towarzystwie dyrektor
Anny Martowicz otwiera
nową salę gimnastyczną
i pracownię komputerową
w szkole podstawowej



IV/22

Marek Kuchciński przy budowie sali
komputerowej w Lipie



IV/23



Marek Kuchciński składa
kwiaty przy mogile Pięciu
Nieznanych z Persenkówki,
Lwów, cmentarz Obrońców
Lwowa, 13 listopada 2005 r.

IV/24

IV/25



Marek Kuchciński i Janusz Czarski składają kwiaty na grobie gen. Tadeusza Rozwadowskiego, Lwów, cmentarz Obrońców Lwowa, 13 listopada 2005 r.



Marek Kuchciński przy grobie rodziny Herbertów, Lwów, Cmentarz Łyczakowski, 13 listopada 2005 r.

IV/26



Obchody 350. rocznicy ślubów lwowskich Jana Kazimierza. Koncert w katedrze lwowskiej. Prezydent Lech Kaczyński z małżonką Marią i kardynał Marian Jaworski, Lwów, 1 kwietnia 2006 r.

IV/27

Posłowie Marek
Kuchciński i Andrzej
Ćwierz składają kwiaty
pod pomnikiem
Obrońców Zadwórze,
Zadwórze k. Lwowa,
20 sierpnia 2006 r.

IV/28



Na sali obrad

IV/29

IV/30



Konferencja prasowa w Sejmie na temat dotacji na naukę, 4 lipca 2007 r. Na zdjęciu: Piotr Woźniak, Marek Kuchciński (przewodniczący Klubu Parlamentarnego PiS) i Aleksandra Natalia Świat (przewodnicząca sejmowej Komisji Finansów Publicznych)

Konferencja prasowa na temat wykorzystywania funduszu UE, 18 czerwca 2007 r. Na zdjęciu: Marek Kuchciński (przewodniczący Klubu Parlamentarnego PiS), Grażyna Gęsicka (minister rozwoju), Krzysztof Putra (wice marszałek Senatu)

IV/31



IV/32



Konferencja prasowa - prezentacja projektu ustawy zakazującej używania nazw komunistycznych w miejscach publicznych, lipiec 2007 r. Od lewej siedzą: Czesław Cywiński, Marek Kuchciński, Mirosław Chojecki

Jedna z konferencji prasowych kierownictwa KP PiS, 2006 r. Na zdjęciu od lewej: posłowie Marek Suski i Marek Kuchciński oraz senator Piotr Łukasz Juliusz Andrzejewski

V/33





Po odsłonięciu przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego tablicy upamiętniającej 100. rocznicę powstania Związku Walki Czynnej, Przemyśl, 17 czerwca 2008 r.



Posiedzenie Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych, Zakopane, 22 lutego 2007 r.



Uroczystości upamiętniające
100. rocznicę powstania Związku
Walki Czynnej, Przemyśl,
17 czerwca 2008 r. Od lewej:
Krzysztof Tchórzewski, Jolanta
Szczypińska, Marek Kuchciński,
Aleksandra Natalia-Świat,
Krzysztof Putra

Tablica Związku
Walki Czynnej



Spotkanie opłatkowe PiS w Starej Wsi, 27 stycznia 2008 r.



Marek KUCHCIŃSKI



nr 1 na liście

Szanowni Państwo!

W Sejmie za obniżką podatków

Jesienią tego roku odpowiemy na pytanie: jakiej Polski chcemy? Czy spełni się marzenie pokoleń, że Polska, prócz tego, że jest wolna, będzie Polską sprawiedliwą, będzie Polską, w której cenę się pracę i uczciwość, Polską, w której każdy człowiek czuje się u siebie, bo ma szansę na godne życie.

Chcemy i umiemy sprawnie rządzić. Lech Kaczyński jako prezydent Warszawy każdego dnia udowadnia, iż można podjąć skuteczną walkę z korupcją, z układem interesów i powiązań, który hamuje rozwój aktywności i przedsiębiorczości Polaków. Przykład Warszawy nie musi być odosobniony – zmiany na lepsze możliwe są w całym kraju. Aby do tego doszło musimy przywrócić rządy prawa. Bo tylko silna i uczciwa Polska może sprostać wyzwaniom przyszłości. Ale to zależy już od Państwa. Bądźmy razem podczas jesiennych wyborów.

Marek Kuchciński

Fakty o Kuchcińskim:

- Jest liderem listy PiS w przemysko-krośnieńskim
- Najbardziej pracowity poseł swojego okręgu: podjął 5000 interwencji, ponad 300 wystąpień w Sejmie
- Uznany przez dziennikarzy za najbardziej skutecznego posła
- Współautor programu polityki regionalnej PiS zakładającego szybki rozwój Polski południowo-wschodniej
- Popiera silny samorząd terytorialny i jego stabilność finansową
- Popiera objęcie gospodarstw rolnych z obszarów górskich i podgórskich ulgami podatkowymi
- Zwolennik tworzenia przejść granicznych w każdej gminie przygranicznej



Podczas remontu szkoły we wsi Lipa

Przyczynił się do ufundowania przez amerykańskiego inwestora dwóch pracowni komputerowych w Lipie i Sierakościach koło Przemyśla. Amerykanie wydali znacznie ponad pół miliona dolarów na dokończenie budynku, wyposażenie, budowę sali gimnastycznej oraz szkolenia nauczycieli i stypendia dla uczniów.

Marek Kuchciński:

Ma 50 lat. Przemyslanin, pochodzi z rodziny kresowej. Działacz społeczno-polityczny od czasów opozycji demokratycznej z lat 80. (kultura niezależna i ruch chłopski). Autor licznych programów i raportów obejmujących m. in. rozwój regionalny i obszary przygraniczne ("Zielone Karpaty"). Był radnym Miasta Przemyśla, wicewojewodą podkarpackim. Od 4 lat jest posłem na Sejm RP. Prezes Prawa i Sprawiedliwości na Podkarpaciu. Żonaty, troje dzieci, mieszka w Przemyślu.



3 Maja w Przemyślu

Prawo i Sprawiedliwość

Nasi Kandydaci do Senatu:
Stanisław Piotrowicz
Andrzej Tadeusz Mazurkiewicz

Ulotka wyborcza Marka Kuchcińskiego / Ulotka wyborcza Prawa i Sprawiedliwości

Prawo i Sprawiedliwość

ul. Nowogrodzka 84/86
02-018 Warszawa
tel. (+48) 22 6215035;
faks (+48) 22 6216767
e-mail: biuro@pis.org.pl
www.pis.org.pl

Kontakt z Parlamentarzystami

Prawa i Sprawiedliwość

ul. Wiejska 4/6/8
00-902 Warszawa
tel. (+48) 22 694 26 39,
faks (+48) 22 694 26 28,
e-mail: kp-pis@sejm.pl
www.kppis.pl

Prawo i Sprawiedliwość

www.pis.org.pl

Prezes



Jarosław Kaczyński

Wiceprezisi



**Aleksandra
Nattali-Świat**



**Marek
Kuchciński**



**Adam
Lipiński**



**Zbigniew
Ziobro**

Sekretarz Generalny



**Jarosław
Zieliński**

Przewodniczący Zarządu Głównego



**Joachim
Brudziński**

Przewodniczący Klubu Parlamentarnego



**Przemysław
Gosiewski**



WYKONAWCZY
BIURO ORGANIZACYJNE

Prawo i Sprawiedliwość

ul. Nowogrodzka 84/86, 02-018 Warszawa
tel. (+48) 22 6215235, faks (+48) 22 6215767
e-mail: biuroorganizacyjny@pis.org.pl

nowoczesność

patriotyzm

solidarność



*„Prawo i Sprawiedliwość
chce stworzyć Polskę
szansę na szybki rozwój
oraz sprawiedliwy porządek
społeczny i gospodarczy.”*

Janina Kwasigłowska

[illegible]



„Moiżemy w końcu po trudnych wiekach wybrać się na pozycję, która się Polakom należy. Pozycję wielkiego, ważnego, silnego europejskiego narodu. Ale uczynić to będziemy mogli tylko wtedy, jeżeli kontynuowany będzie proces naprawy polskiego państwa. Uczyniliśmy w ciągu tych trudnych dziesięciu miesięcy wiele, by polskie państwo naprawić. Powołaliśmy nowe instytucje, zmieniliśmy wiele istniejących. Już dziś widać tego skutki, choćby w sektorze bezpieczeństwa, ale też w sektorze gospodarki. Podjęliśmy wysiłki, by nasza polityka społeczna była sprawiedliwsza. Te wysiłki będą kontynuowane. Tą drogą będziemy szli.”

Jarosław Kaczyński
(wydanie w Skoczynie Główny 1.10.2006 r.)

PartiaPrawo o Spraw.edhwość

Jarosław Kaczyński
PrezesPiS

Łudwik Dom, Marek Jurek, Adam Lipiński,
Kazimierz Michał Ujazdowski
Wiceprezesa PiS

Joachim Brudziński
Przewodniczący Zarządu Głównego PiS

02-018Warszawa
ul. Nowagrodzka 84186
Tel: 22 6215035, Faks: 22 6216167
•mail: biuro@pis.org.pl
internet: www.pis.org.pl

Klub ParlamentarnyPrawo .Spraw.edhwość

Marek Kuchciński
Przewodniczący KP PiS

Krzysztof Jurgiel
Wiceprzewodniczący ds. legislacyjnych
Krzysztof Tchórzewski
Wiceprzewodniczący ds. organizacyjnych
Krzysztof Putra

Z-ca Przewodniczącego ds. senackich
Tadeusz Cymański
Z-ca Przewodniczącego ds. sejmowych
Tomasz Markowski

*z-ca Przewodniczącego ds. sejmowych
ul. Wiejska4/6/8
00-902 Warszawa
Tel: 22 6542611, 6942619, 6942629, 6942630
Faks: 22 6942628, 6942831
Hnili: kp-pis@sejm.pl
internet: www.kp.pis.org.pl

Zespół skarg i wniosków KP PiS
Tel: 22 6941759



dobry klub

przejdź na naszą stronę
www.pis.org.pl

dotrzymujemy słowa

konsekwentna obrona



(...) wspieramy edukację dzieci, szczególnie z najbardziej niekorzystnych rodzin
 (...) chcemy zmian w Kodeksie Pracy wydłużających matkom urlopy macierzyńskie
 (...) jesteśmy świadomi zagrożeń, jakie wynikają z kryzysu demograficznego, matki muszą mieć komfort dobrego macierzyństwa
 (...) złożyliśmy projekt ustawy o materialnym wsparciu rodziny
 (...) rodzice wychowujący swoje lub przysposobione dzieci mogą liczyć na ulgi podatkowe
 (...) chcemy wprowadzić prawo chroniące małoletnich przed szkodliwymi treściami w środkach masowego przekazu
 (...) reformujemy system opieki społecznej

skuteczna pomoc

dotrzymujemy słowa



Biura naszych parlamentarzystów są do twojej dyspozycji. Przyjdź. Powiedz, jaki masz problem. Zapytaj o naszych prawników, którzy udzielą Ci darmowej porady. Na PiS możesz zawsze liczyć.

(...) głosowaliśmy za powołaniem Centralnego Biura Antykorupcyjnego. CBA zwalcza korupcję w życiu publicznym, gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych.

(...) zasiadamy w Sejmowych Komisjach Śledczych. Ujawniamy informacje, o których miały nie wiedzieć opinia publiczna.

(...) przygotowaliśmy ustawę o likwidacji Wojskowych Służb Informacyjnych. WSI miały ogromny, negatywny wpływ na życie publiczne w naszym kraju. Z dokumentów wynika, że służby te sprzedawały broń mafii.

(...) reformujemy wymiar sprawiedliwości.



www.pis.org.pl

przejdź na naszą stronę

www.pis.org.pl

Ulotka informacyjna Klubu Parlamentarnego PiS



Posiedzenie Komisji Ochrony Środowiska Sejmu RP i Rady Najwyższej Ukrainy w Bieszczadach, 5 czerwca 2008 r. Siedzą od lewej: Tomasz Winnicki, prof. Stefan Stojko, Marek Kuchciński

Posiedzenie Komisji Ochrony Środowiska Sejmu RP i Rady Najwyższej Ukrainy w Bieszczadach, 5 czerwca 2008 r. Stoją wiceprzewodniczący Marek Kuchciński i Mykoła Szerszun

IV/43



Odślonienie pomnika Jerzego Janickiego w Lutowiskach (Bieszczady), 2 maja 2010 r. Od lewej: Marek Kuchciński, Zbigniew Chrzanowski, wójt Lutowisk Włodzimierz Podyma, Jerzy Piórecki

IV/44



Warta przy grobie prezydenta Lecha Kaczyńskiego i jego żony Marii Kaczyńskiej, 12 kwietnia 2010 r.
Po prawej stronie stoją Marek Kuchciński i Adam Lipiński



Posiedzenie Sejmu, 6 maja 2010 r.

IV/47



Marek Kuchciński wybrany na wicemarszałka Sejmu, 4 sierpnia 2010 r. Mariusz Błaszczak gratuluje Markowi Kuchcińskiemu

Marek Kuchciński
wybrany na
wicemarszałka Sejmu,
4 sierpnia 2010 r.
Gratulacje składa
Jarosław Kaczyński

IV/48



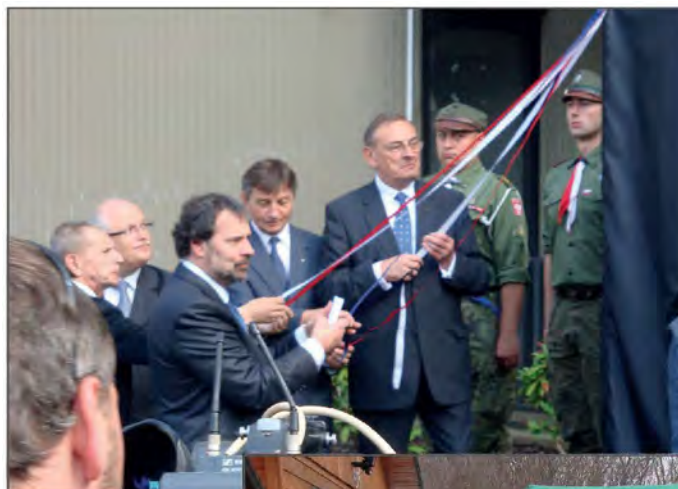
Posiedzenie Sejmu
w Sali Kolumnowej,
12 sierpnia 2010 r.
Obrady prowadzi
wicemarszałek Marek
Kuchciński, przemawia
poseł Krzysztof Jurgiel

IV/49

W gabinecie
wicemarszałka Sejmu,
16 września 2011 r.
Od lewej siedzą posłowie:
Krzysztof Tchórzewski,
Marek Suski, Beata
Szydło, Mariusz
Błaszczak, Ryszard
Terlecki, Wojciech
Jasiński, Jadwiga
Wiśniewska, Marek
Kuchciński, Jolanta
Szczypińska



IV/50



Odsłonięcie pomnika
Ryszarda Siwca,
Republika Czeska, Praga
20 sierpnia 2010 r. Pomnik
odsłaniają m.in. Marek
Kuchciński i Zbigniew
Romaszewski

IV/51

Międzynarodowy Turniej
Narciarski Miast Regionu
Karpackiego o puchar
Marszałka Sejmu RP Marka
Kuchcińskiego, Przemyśl,
27 lutego 2011 r.



IV/52



Noworoczne spotkanie oplątkowe PiS w Rzeszowie, 29 stycznia 2012 r.



Zjazd Okręgowy PiS Krosno-Przemyśl w Jarosławiu, 18 marca 2012 r.

owe PiS Rzeszów 29.01.2012



Przedstawiciele delegacji Zgromadzenia Parlamentarnego Polski i Ukrainy przed obserwatorium astronomicznym im. Józefa Piłsudskiego na górze Pop Iwan w Czarnohorze, 8 lipca 2012 r.



Spotkanie parlamentarzystów PiS, Warszawa, 13 września 2013 r.



Biuro PiS w Przemyślu, 2013 r. Stoją od lewej: Piotr Babinetz, Władysław Bukowski, Antoni Macierewicz, Marek Kuchciński, Mariusz Błaszczak, Joachim Brudziński, Andrzej Matusiewicz



Obchody 100. rocznicy czynu legionowego i „Kadrówki” połączone z odsłonięciem w Kielcach pomnika Józefa Piłsudskiego, 12 sierpnia 2014 r.



Otwarcie wystawy poświęconej Romanowi Dmowskiemu z okazji 150. rocznicy jego urodzin, 22 października 2014 r. Na zdjęciu Jan Żaryn i wicemarszałek Marek Kuchciński



Marek
KUCHCINSKI
www.marekkuchcinski.pl

Pls **IIa NII**
KUC HCINSKI

.- Prawo i Sprawiedliwość



W dziedzinie gospodarki uproszczymy podatki, ułatwimy kredytowanie małych firm poprzez wprowadzenie szerokiego dostępu do preferencyjnych kredytów dla osób podejmujących działalność gospodarczą. Zmienimy mającą przyczyną dotacji z urzędu pracy. Z takiel, o wsparcia będą komofizystać nie tylko bezrobotni, ale także osoby o innym statusie np. wieku do 25. i do 55. roku życia. Otworzymy rynek pracy poprzez uruchomienie prywatnego oraz społecznego pośrednictwa pracy, które często działają szybciej i taniej niż instytucje państwowe.



www.marekkuchcinski.pl

240

ILUSTRACJE



„Europa Karpat” - zdjęcie pod schroniskiem Chatka Puchatka na Połoninie Wetlińskiej podczas konferencji w Smereku k. Wetliny, 25 lipca 2015 r.



Złożenie kwiatów pod pomnikiem Ryszarda Siwca, Warszawa, okolice Stadionu Narodowego, 8 września 2015 r.

IV/62



Gabinet wicemarszałka Sejmu,
27 maja 2014 r.

IV/63

25 października wybierając

Prawo i Sprawiedliwość

roz!X)niemy nowy, lepszy czas dla Polski i Polaków.



Proszę o Państwa głos
25 października 2015 roku



**Marek
Kuchciński**

Działacz opozycji demokratycznej lat 80-tych. W latach 90-tych radny Przemysła i wicewojewoda podkarpacki.

Od 2001 roku - poseł na Sejm RP, pełnił funkcję Przewodniczącego Klubu Parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość oraz Wiceprezesa Prawa i Sprawiedliwości. Kierował pracami sejmowej Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych oraz Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Przewodniczący Parlamentarnego Zespołu Karpackiego, Wicemarszałek Sejmu RP.

Pomysłodawca Programu Rozwój Polski Wschodniej, czyli finansowego wsparcia z funduszy UE wschodnich województw Polski, w tym Podkarpacia. Inicjator europejskiej strategii rozwoju makroregionu karpackiego, która ma na celu polepszenie międzynarodowej współpracy i pozyskanie środków finansowych na wspieranie działań m.in. w zakresie ochrony środowiska, rozwoju infrastruktury drogowej i kolejowej, turystyki i lokalnej przedsiębiorczości.

Do Senatu kandydują:

**Alicja
Zająć**

Powiaty: krakowski, kielecki, świętokrzyski, małopolski

**Mieczysław
Golba**

Powiaty: białostocki, białogrodzki, łódzki, łowicki, łęczycki, radomski, sierpecki, włoski

Prawo i Sprawiedliwość

PIS

www.wybiezpis.org.pl

Marek

KUCHCIŃSKI

lista 1



t;- Marek

Pls KUCHCIŃSKI

Musimy zwyciężyć, aby zmienić Polskę.

Szanowni Państwo,

W maju, wybierając na Prezydenta Polski Andrzeja Dudę, daliśmy wyraźny sygnał, że mamy już dość złych rządów.

25 października odbędą się wybory parlamentarne. Wtedy możemy zrobić drugi, decydujący krok w kierunku dobrej zmiany. Prawo i Sprawiedliwość jest jedyną siłą, która może tego dokonać. Mamy plan i ludzi gotowych wziąć odpowiedzialność za Polskę.

Czas na zmiany!



Prawo i Sprawiedliwość w pierwszej kolejności zajmie się m.in. następującymi projektami ustaw:

- o podwyższeniu kwoty wolnej od podatków
- o dodatku w wysokości 500 zł na każde drugie i kolejne dziecko
- o wyższych pensjach i emeryturach
- o podwyższeniu minimalnej stawki godzinowej do 12 zł brutto
- a. o darmowych lekach dla seniorów po ukończeniu 75 roku życia
- o obniżeniu wieku emerytalnego
- o przywróceniu obowiązku szkolnego dla 7-latków
- o zwiększeniu ochrony rodziny, a zwłaszcza dzieci przed pochyłym odbieraniem ich z ich naturalnych rodzin
- o Narodowym Programie Zatrudnienia, m.in. utworzenie 1 200 000 miejsc pracy na terenie małych miast i gmin
- o obniżeniu podatku CIT dla przedsiębiorców z 19% do 15%
- o wprowadzeniu podatku obrotowego dla hipermarketów



Kandydaci Prawa i Sprawiedliwości 12 września 2015 r.

Prawo i Sprawiedliwość



25 października staną Państwo przed wyborem Posłów i Senatorów, którzy mogą zagwarantować przyjęcie tych ustaw.

Wsr;-scy chcemy dobrej zmiany dla Polski, którą zapewni głos oddany na Prawo i Sprawiedliwość.

- Ochrona zdrowia
- Ochrona rodziny
- Dobre perspektywy dla naszych dzieci
- Nowe miejsca pracy
- Godne zarobki
- Równość wobec prawa
- Międzynarodowy szacunek wobec Polski
- Szacunek wobec naszej kultury
- Szacunek wobec naszej religii

to wartości, które będziemy realizować, bo dobro Polski i Polaków jest dla nas największą wartością.

www.wybiezpis.Ofg.pl



Kandydaci Prawa i Sprawiedliwości 12 września 2015 r.

V/1

Ulotka wyborcza - wybory parlamentarne 2015

Sala obrad Sejmu przed wyborem
marszałka, 21 listopada 2015 r.



V/2



Marek Kuchciński
wybrany na marszałka
Sejmu

V/3

Marszałek senior Kornel Morawiecki
i nowo wybrany marszałek Sejmu
Marek Kuchciński



V/4



Marek Kuchciński w gabinecie marszałka
Sejmu, 2017 r.

V/5



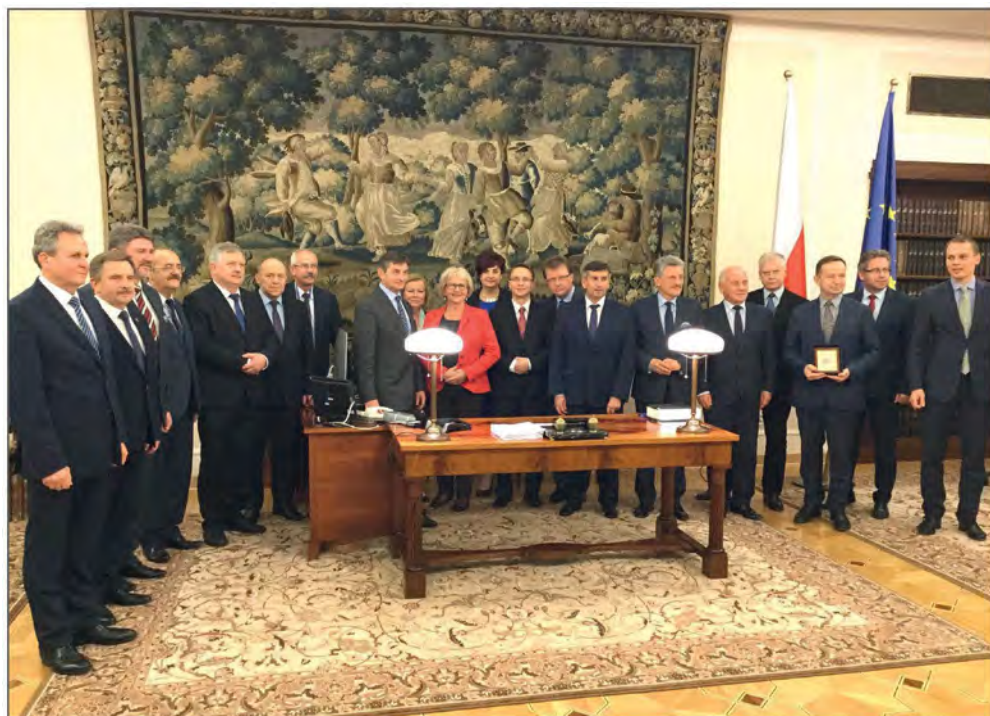
Marek Kuchciński wybrany na marszałka Sejmu



Marszałek Sejmu Marek Kuchciński otwiera posiedzenie Sejmu, podczas którego dokonano wyboru komisji sejmowych, 16 listopada 2015 r.



Nowi sędziowie Trybunału Stanu po zaprzysiężeniu (kadencja TS 2015-2019), 14 grudnia 2015 r.



Spotkanie parlamentarzystów PiS z Podkarpacia, 13 listopada 2015 r.



Narodowy Dzień Pamięci
Żołnierzy Wyklętych -
uroczystość w Pałacu
Prezydenckim, Warszawa,
1 marca 2016 r.

Spotkanie uczestników
wystawy „Polacy ratujący
Żydów w czasie II wojnie
światowej”, Sejm, gabinet
marszałka Sejmu, 23 lutego
2016 r.

V/11



Obchody 10-lecia stoku
narciarskiego w Przemyślu,
3 marca 2016 r.

V/12



Gabinet marszałka Sejmu - wizyta uczniów z I LO im. J. Słowackiego w Przemyślu, Sejm RP, 9 maja 2016 r.



Msza św. podczas Światowych Dni Młodzieży, Kraków, 31 lipca 2016 r.

V/15



Marek Kuchciński i Andrzej Matusiewicz -
posłowie z Przemysła w Sejmie,
8 czerwca 2016 r.



Marek Kuchciński u ks. Czesława
Sadłowskiego w Zbroszy Dużej,
13 września 2016 r.

V/16



105. rocznica Pogotowia
Ratunkowego w Przemyślu.
Marszałek Kuchciński
odslania pamiątkową tablicę
na historycznym budynku
przy ul. Wodnej, który był
pierwszą siedzibą Pogotowia
Ratunkowego w Przemyślu,
16 września 2017 r.

V/17

Spotkanie z prezesem PiS
Jarosławem Kaczyńskim,
Rzeszów, 28 stycznia 2017 r.



V/18



Święto Narodowe
Trzeciego Maja,
Warszawa, plac Zamkowy,
3 maja 2017 r.

V/19



26. rocznica powstania
Bieszczadzkiego Oddziału
Straży Granicznej,
23 maja 2017 r.

V/20



W gabinecie marszałka Sejmu, 2017 r.



Marek Kuchciński przemawia podczas otwarcia wystawy „Chrzest Litwy. Obraz Wojciecha Gersona” z okazji 630. rocznicy chrztu Litwy, Wilno, Muzeum Narodowe - Pałac Wielkich Książąt Litewskich, 26 września 2017 r.



Uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego - spotkanie w gabinecie marszałka Sejmu, 9 kwietnia 2018 r. Siedzą od lewej: Marek Kuchciński, Jarosław Kaczyński, Andrzej Duda, Stanisław Karzewski, Ryszard Legutko, Mateusz Morawiecki, Beata Mazurek



Marszałek Marek Kuchciński przemawia na posiedzeniu plenarnym podczas wiosennej sesji Zgromadzenia Parlamentarnego Sojuszu Północnoatlantyckiego, Warszawa, Sejm RP, 28 maja 2018 r.

V/25



Inauguracyjne posiedzenie
Komitetu Narodowych
Obchodów 100. Rocznicy
Odzyskania Niepodległości RP,
wrzesień 2017 r.

Wizyta marszałka
Sejmu Marka
Kuchcińskiego
w LO im. Juliusza
Słowackiego
w Przemyślu -
rozpoczęcie roku
szkolnego 2018/2019
i wmurowanie
aktu erekcyjnego
przemyskiego Centrum
Rozwoju Badmintonu,
3 września 2018 r.



V/26



W Muzeum Narodowym
Ziemi Przemyskiej
współprowadzonym przez
Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego,
1 września 2018 r.

V/27



Marszałek Marek Kuchciński wraz z delegacją składa kwiaty w mauzoleum Matki i Serca Syna na cmentarzu Na Rossie podczas wizyty w Wilnie z okazji inauguracji wystawy „Polska. Tradycje parlamentaryzmu do 1791 r.”, 19 grudnia 2018 r.



Wizyta marszałka Marka Kuchcińskiego w Wilnie, 19 grudnia 2018 r. Od lewej: Jan Malicki, Marek Kuchciński oraz ambasador RP w Wilnie Urszula Doroszewska

V/30



Centralne obchody Święta Narodowego Trzeciego Maja z udziałem marszałka Sejmu i przedstawicieli parlamentu - defilada wojskowa z okazji 15-lecia Polski w UE i 20-lecia w NATO, Warszawa, 3 maja 2019 r.

Spotkanie przewodniczących parlamentów państw Grupy Wyszehradzkiej w Przemyskiej Bibliotece Publicznej, 3 grudnia 2016 r.

V/31



Spotkanie przewodniczących parlamentów państw V4, Czechy, zamek w Štířín, 27 kwietnia 2016 r.

V/32



Uroczystość przekazania Węgrom prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej, Kraków, Sala Senatorska Zamku Królewskiego na Wawelu, 29 czerwca 2017 r.



Uroczystość przekazania Węgrom prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej - marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński wręcza przewodniczącemu Zgromadzenia Narodowego Węgier Laszlóvi Kiiwerowi dzwon Wyszehradzki Prezydencji Parlamentarnej

V/34

Robocze spotkanie przewodniczących parlamentów V4 - odsłonięcie skweru Wyszehradzkiego (skrzyżowanie ulic Wodnej i Jagiellońskiej) w 25. rocznicę V4, Przemyśl, 4 grudnia 2016 r.



V/35

V/36



Obrazy prezentowane podczas Pierwszej Międzynarodowej Wystawy Malarstwa Państw Grupy Wyszehradzkiej VISEGRAD4ART pt. „Malarstwo na nowo odkryte”, zorganizowanej przez Kancelarię Sejmu RP i Galerię Sztuki Współczesnej w Przemyślu, pod patronatem marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego



Międzynarodowe Triennale Malarstwa Regionu Karpat „Srebrny Czworokąt” 2018, 12 maja - 1 lipca 2018 r., Galeria ARP

V/37



VISEGRAD4ART, Przemyśl, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 15 lipca 2017 r.

V/38

Uroczystość przekazania
Węgrom prezydencji
w Grupie Wyszehradzkiej,
Kraków, Wawel,
29 czerwca 2017 r.

Os t a t n i e 12 miesięcy to czas intensywniej współpracy. Nie tylko w zakresie polityki i parlamentaryzmu, ale też kultury, nauki i sportu. To był szereg przedsięwzięć, w których zawsze mogliśmy liczyć na naszych przyjaciół Węgrów.

Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej



V/39



Spotkanie
przedstawicieli
komisji
ds. europejskich,
Warszawa,
Sejm RP,
31 stycznia 2016 r.

V/40



Spotkanie
przewodniczących
parlamentów państw V4,
Czechy, zamek w Stirfn,
27 kwietnia 2016 r.

V/41



Spotkanie szefów parlamentów V4, Koszyce, 13 października 2018 r.



Spotkanie szefów parlamentów V4, Poprad, 27-28 czerwca 2019 r.

Spotkanie szefów parlamentów V4,
Budapeszt, 2 marca 2018 r.

V/44



Spotkanie szefów parlamentów V4
oraz Niemiec i Francji, Bratysława,
15 listopada 2018 r.

V/45

Spotkanie szefów parlamentów V4
i krajów Beneluksu, Pieszczany,
25 marca 2019 r. Od lewej Marek
Kuchciński i László Kiiver



V/46



Zamek w Wyszehradzie,
3 sierpnia 2017 r.

V/47



Obrady w Sali Kolumnowej,
I Szczyt Przewodniczących
Parlamentów Państw Europy
Środkowej i Wschodniej,
31 sierpnia 2016 r.

Marszałek Sejmu RP
i delegacje w drodze
na obrady do
Senatu, III Szczyt
Przewodniczących
Parlamentów Państw
EŚiW, 12 lipca 2018 r.



Uczestnicy konferencji „Solidarność i suwerenność”, I Szczyt Przewodniczących Parlamentów
Państw Europy Środkowej i Wschodniej, 31 sierpnia 2016 r.



I Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW2016 - konferencja „Solidarność i suwerenność”; Warszawa, 30-31 sierpnia 2016 r.



Uczestnicy II Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw EŚiW u Prezydenta RP, Pałac Prezydencki, 17 maja 2017 r.



Uczestnicy II Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej
#EUROWAW2017, Warszawa, Sejm RP, 18 maja 2017 r.



Uczestnicy III Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej
#EUROWAW2018, Warszawa, Sejm RP, 12 lipca 2018 r.



Otwarcie uroczystego koncertu z okazji obchodów 30. rocznicy wyborów 4 czerwca 1989, IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw EiŚW, Warszawa, Teatr Wielki, 4 czerwca 2019 r.



Uczestnicy IV Szczytu Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW2019, Warszawa, Sejm RP, 4 czerwca 2019 r.

V/57



Powitanie sir Rogera Scrutona,
IV Szczyt Przewodniczących
Parlamentów Państw EŚiW
#EUROWAW2019, Warszawa, Arkady
Kubickiego, 4 czerwca 2019 r.

Sir Roger Scruton podczas obrad
IV Szczytu Przewodniczących
Parlamentów Państw EŚiW,
4 czerwca 2019 r.

V/58



Marszałek Sejmu Marek Kuchciński
otwiera debatę podczas panelu
„Europa Środkowa i Wschodnia
wobec wyzwań współczesnego
świata”, IV Szczyt Przewodniczących
Parlamentów Państw EŚiW, 4 czerwca
2019 r.

V/59



Obrady w Senacie RP,
IV Szczyt Przewodniczących
Parlamentów Państw EŚiW,
4 czerwca 2019 r.

V/60

Marszałek Sejmu Marek Kuchciński otwiera konferencję „Europa Karpat”; pierwszą w Sejmie VIII kadencji, zamek w Przemyślu, 27 lutego 2016 r.



V/61



XVI Międzynarodowa Konferencja „Europa Karpat” - XXVI Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 6-8 września 2016 r.

V/62

Marek Kuchciński otwiera konferencję „Europa Karpat”, Przemyśl, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 29 stycznia 2017 r.



V/63

V/64



II Forum Rozwoju Lokalnego,
sesja „Europa Karpat”,
Truskawiec, 23 czerwca 2017 r.

V/65

Premier Beata Szydło
człowiekiem roku. Nagrodę
wręcza marszałek Sejmu RP
Marek Kuchciński, Forum
Ekonomiczne, Krynica-
Zdrój, 6 września 2017 r.



V/66



Spotkanie z olimpijczykami
i medalistami: Anitą
Włodarczyk (rzut młotem)
i Piotrem Małachowskim
(rzut dyskiem), Forum
Ekonomiczne, Krynica-Zdrój,
6 września 2017 r.



Uczestnicy konferencji „Europa Karpat” na dziedzińcu zamkowym w Przemyślu, 27 lutego 2016 r.



Sesja plenarna pt. „Projekt Europa. Jaki przepis na następne dekady?”, Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 8 września 2017 r.

V/69



Sesja plenarna, Forum
Ekonomiczne, Krynica-
Zdrój, 8 września 2017 r.

Z pamiątkowymi medalami
wręczonymi podczas
wystawy „Europa Karpat”
2011-2018, konferencja
„Europa Karpat”, Przemysł,
17 lutego 2018 r.

V/70



Sesja plenarna podczas
XXVII Forum Ekonomicznego,
Krynica-Zdrój, 7 września 2018 r.

V/71



Uczestnicy i organizatorzy konferencji „Europa Karpat” 2017



Marek Kuchciński
z Richardem Hiiresikiem,
„Europa Karpat”, Krynica-
Zdrój, 7 września 2018 r.

V/73

Marek Kuchciński podczas
debaty, „Europa Karpat”;
Krynica-Zdrój, 7 września 2018 r.



V/74



Dyskusja nad przyszłością Europy podczas konferencji „Europa Karpat”, Krynica-Zdrój, 5 września 2018 r.



Wywiad Marka Kuchcińskiego dla TVP Rzeszów na dziedzińcu zamku w Krasieczynie, „Europa Karpat”, 16 lutego 2019 r.



Uroczysta gala wręczenia nagród dla projektów karpackich, XXII Międzynarodowa Konferencja „Europa Karpat” - XXVII Forum Ekonomiczne, Krynica-Zdrój, 5 września 2018 r.



Panel nt. infrastruktury energetycznej i komunikacyjnej w Europie Środkowej, konferencja „Europa Karpat”, Krasieczyn, 16-17 lutego 2019 r.



Międzynarodowa konferencja „Yia Carpatia” z przedstawicielami: Polski, Węgier, Słowacji, Litwy, Ukrainy, Bułgarii, Chorwacji, Rumunii, Turcji i Białorusi, zamek w Łańcucie, 17 kwietnia 2019 r.



Panel pt. „Współpraca parlamentarna w Europie Środkowej i Wschodniej”, konferencja „Europa Karpat”, zamek w Kraszynie, 22 lutego 2020 r.

Konferencja
Przewodniczących
Parlamentów UE,
Luksemburg, 23 maja 2016 r.

V/81



Marszałek Sejmu Marek Kuchciński przedstawia projekt deklaracji „Europa solidarnych państw. Bezpieczeństwo, granice, odnowione instytucje” podczas otwarcia drugiej części Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE - nt. przyszłości Unii, Luksemburg, 23 maja 2016 r.

V/82

Rozmowa z przewodniczącym
Zgromadzenia Narodowego
Węgier Lászlom Kiiwerem,
Luksemburg, 23 maja 2016 r.



V/83



Zdjęcie grupowe przewodniczących parlamentów państw UE, Bratysława, 24 kwietnia 2017 r.



Session I: The future of the European Union Session I: L'avenir de l'Union européenne

Mr Marek KUCHCIŃSKI

Marshal of the Sejm of the Republic of Poland

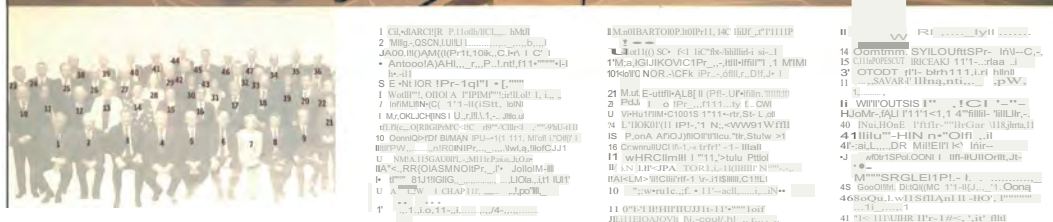
Marechal du SeJm de la Republique de Pologne



Spotkanie szefów parlamentów państw UE, Tallin, 24 kwietnia 2018 r.



Marszałkowie Marek Kuchciński i Stanisław Karczewski na sali obrad podczas Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE, Bratysława, 24 kwietnia 2017 r.



Zdjęcie grupowe uczestników spotkania przewodniczących parlamentów państw UE w Tallinie, 24 kwietnia 2018 r.



Drugi dzień Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE, Wiedeń, 9 kwietnia 2019 r. Marszałek Marek Kuchciński w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę m.in. na kryzys wartości w UE („Europa nie jest tylko rynkiem bez duszy”)



Sala obrad Konferencji Przewodniczących Parlamentów UE w Wiedniu, 9 kwietnia 2019 r.



Marek Kuchciński witany w Izbie Poselskiej Republiki Czeskiej, Praga, 2 marca 2016 r.



Marek Kuchciński składa kwiaty przy pomniku Ryszarda Siwca w Pradze, 2 marca 2016 r.

Złożenie kwiatów przy grobie Vaclava Havla, Praga, 2 marca 2016 r.



V/93



Złożenie kwiatów przy tablicy Jana Palacha,
Praga, 2 marca 2016 r.

Wizyta marszałka Sejmu w Republice
Czeskiej - spotkanie z przewodniczącym
Izby Poselskiej Republiki Czeskiej Janem
Hamackiem, 2 marca 2016 r.

V/94



Konferencja Przyjaciół Węgier,
Budapeszt, 6 maja 2016 r.

V/95



Marek Kuchciński rozmawia
z wiceprzewodniczącym
Zgromadzenia Narodowego
Węgier Janosem Latorcaiem,
Budapeszt, 5 czerwca 2016 r.

V/96



V/97

Wizyta marszałka Sejmu w Bundestagu, Berlin, 31 maja 2016 r.



Marszałek Marek Kuchciński podczas otwarcia wystawy „Polacy i Niemcy. Historie dialogu”, Berlin, 31 maja 2016 r.

V/98

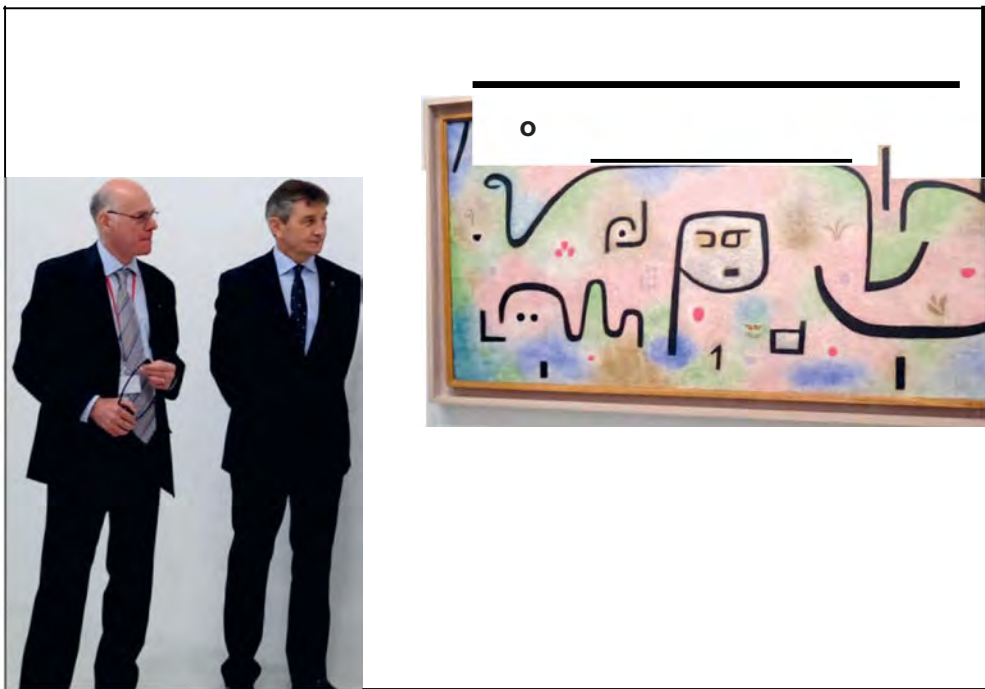
Marszałek Marek Kuchciński i przewodniczący Bundestagu Norbert Lammert podczas wystawy „Polacy i Niemcy. Historie dialogu” w Bundestagu, Berlin, 31 maja 2016 r.



V/99



Spotkanie przedstawicieli prezydów parlamentów państw Trójkąta Weimarskiego w Paryżu: marszałek Sejmu Marek Kuchciński, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Francji Claude Bartolone, przewodniczący Niemieckiego Bundestagu Norbert Lammert, 16 czerwca 2016 r.



Norbert Lammert i Marek Kuchciński przed obrazem *Insula dulcomara* (1938) Paula Klee, Paryż, Centre Georges Pompidou, 17 czerwca 2016 r.

Wicemarszałek Sejmu Ryszard Terlecki i marszałek Marek Kuchciński przed zegarem-symbolem, Paryż, 17 czerwca 2016 r. I:Horloge (z 1370 r.) to najstarszy zegar w Paryżu. Podczas jego renowacji w 1570 r. polski król elekcyjny i król Francji Henryk Walezy kazał dodać do niego herb Polski i Litwy oraz dwie duże figury: Prawo i Sprawiedliwość

V/102



V/103

Spotkanie w ramach Trójkąta Weimarskiego, Paryż, 17 czerwca 2016 r. Marek Kuchciński wznosi toast podczas uroczystej kolacji



Spotkanie przedstawicieli prezydentów parlamentów państw Trójkąta Weimarskiego, Paryż, 16-17 czerwca 2016 r.



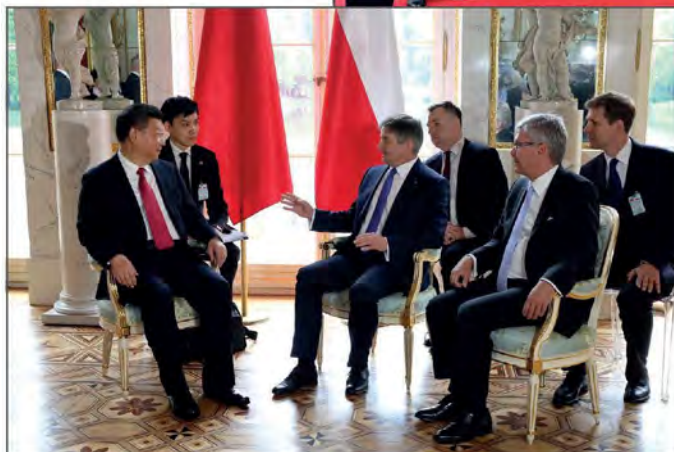
V/105

Pożegnalne spotkanie z nuncjuszem apostolskim abp. Celestinem Migliorem, czerwiec 2016 r.

Przewodniczący Chińskiej
Republiki Ludowej Xi Jinping
przed sztandarem Straży
Marszałkowskiej, Warszawa,
Łazienki Królewskie, 20 czerwca
2016 r.



V/106



Oficjalna wizyta przewodniczącego
Chińskiej Republiki Ludowej,
Warszawa, Łazienki Królewskie,
pałac Na Wyspie, 20 czerwca
2016 r.

V/107



Uczestnicy posiedzenia prezydiów Sejmu i Izby Poselskiej Republiki Czeskiej, Dolni Moravice,
24 czerwca 2016 r.

V/108

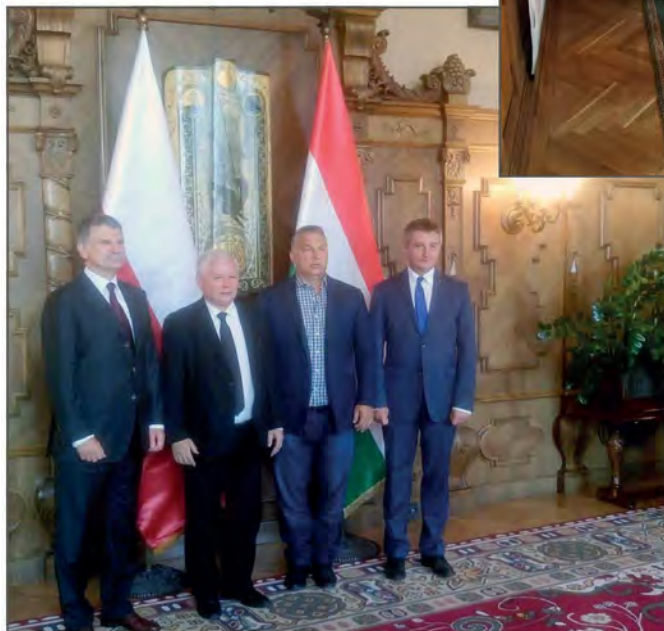
V/109



Prezydium Sejmu i czeskiej Izby Poselskiej, Dolni Moravice, 24 czerwca 2016 r. Na zdjęciu: Marek Kuchciński, Marek Krzakała, Karel Schwarzenberg, Jan Hamacek

Nieoficjalne spotkanie prezesa PiS Jarosława Kaczyńskiego i premiera Węgier Viktora Orhana, Budapeszt, 9 sierpnia 2016 r.

V/110



V/111

Laszlo Kiiver (po lewej), Jarosław Kaczyński, Viktor Orhan, Marek Kuchciński, Budapeszt, 9 sierpnia 2016 r.

Odślonięcie przez Marka Kuchcińskiego i Laszla Küvera pomnika huzara węgierskiego i ułana polskiego, Przemyśl, 10 września 2016 r.

V/112



Odślonięcie pomnika huzara węgierskiego i ułana polskiego, Przemyśl, 10 września 2016 r.
Na zdjęciu m.in. szefowie parlamentów obu izb, prezydent Przemyśla Robert Choma i rzeźbiarz Piotr Zbrozek

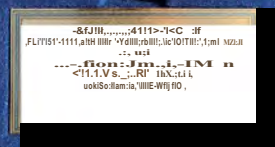
V/113

V/114



Medal wręczony Markowi Kuchcińskiemu i Laszłowi Kiiverowi z okazji odsłonięcia pomników huzara i ułana w Przemyślu

Prezydent Przemysła Robert Choma wręcza Markowi Kuchcińskiemu i Laszłowi Kiiverowi specjalne medale z okazji odsłonięcia pomników huzara i ułana, Przemyśl, Zamek Kazimierzowski, 10 września 2016 r.



V/115



Uroczysta sesja Zgromadzenia Narodowego Węgier z okazji 60. rocznicy powstania węgierskiego, Budapeszt, 25 października 2016 r.

V/116



Laszłó Kiiver i Marek Kuchciński wychodzą z wystawy nt. powstania węgierskiego, 25 października 2016 r.

V/117

Wystawa nt. powstania
węgierskiego, Budapeszt,
25 października 2016 r.



V/118



Wizyta marszałka
Kuchcińskiego
w Turcji, Ankara,
27-29 października
2016 r.

V/119

Marek Kuchciński
w mauzoleum Mustafy Kemala
Paszy Atatiirka, Ankara,
27 października 2016 r.



V/120



Wystąpienie Marka Kuchcińskiego przed Zgromadzeniem Narodowym Węgier podczas uroczystej sesji upamiętniającej powstanie węgierskie 1956 r., Budapeszt, siedziba parlamentu, 25 października 2016 r.



Mark Kuchciński w parlamencie węgierskim

Marek Kuchciński
i przewodniczący
szwedzkiego Riksdagu Urban
Ahlin przed cudownym
obrazem Matki Bożej
w sanktuarium w Kalwarii
Pałacowskiej,
27 listopada 2016 r.



V/123



Marek Kuchciński i Urban
Ahlin z wizytą w placówce
Straży Granicznej
w Huwnikach, 27 listopada
2016 r.

V/124

Marek Kuchciński
i Urban Ahlin w klasztorze
oo. Franciszkanów
w Kalwarii Pałacowskiej
przed obrazem *Taniec
ze śmiercią*, 28 listopada
2016 r.



V/125

V/126



Marek Kuchciński
i Urban Ahlin
na Podkarpaciu,
28 listopada 2016 r.

V/127

Z królem Norwegii
Haraldem V,
Oslo, 15 lutego 2017 r.



V/128



Przewodniczący parlamentów
Polski i Węgier ustanowili
partnerstwo strategiczne,
Warszawa, 18 kwietnia 2017 r.

Delegacja hiszpańska
w Wierzyńku,
Kraków, 5 czerwca 2017 r.



V/129



V Polsko-Hiszpańskie Forum
Parlamentarne, Kraków,
5 czerwca 2017 r.
Przewodnicząca
hiszpańskiego Kongresu
Deputowanych Ana Pastor
Julian składa kwiaty
w krypcie Lecha i Marii
Kaczyńskich na Wawelu

V/130



V Polsko-Hiszpańskie
Forum Parlamentarne,
Kraków, 5 czerwca 2017 r.

V/131

Droga do wzmocnienia Unii Europejskiej wiedzie przez lepszą współpracę obecnych instytucji, także poprzez docenienie parlamentów narodowych.

Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu



Spotkanie Prezydiów Sejmu i Niemieckiego Bundestagu
Przemyśl, 13 czerwca

Spotkanie prezydiów
Sejmu RP i Niemieckiego
Bundestagu, Przemyśl,
13 czerwca 2017 r.

Pytanie brzmi: w jakim kierunku chcemy podążać? Czy chcemy więcej czy mniej Europy? Czy chcemy więcej zadań wspólnie realizować, czy chcemy działać w pojedynkę? To nie jest banalna kwestia.

Norbert Lammert
Przewodniczący Bundestagu



Spotkanie Prezydiów Sejmu i Niemieckiego Bundestagu
Przemyśl, 13 czerwca 2017 r.



Spotkanie prezydiów Sejmu RP i Niemieckiego Bundestagu, Przemyśl, 13 czerwca 2017 r.

Odsłonięcie pomnika-laweczki Henryka Sławika i Józsefa Antalia na placu Gyöergya Goldmanna nad Dunajem, Budapeszt, 26 czerwca 2017 r.



V/135



Odsłonięcie pomnika-laweczki Henryka Sławika i Józsefa Antalla, Budapeszt, 26 czerwca 2017 r.

V/136



Rozmowa z przewodniczącym Knesetu Julim Jo'e'lem Edelsteinem, Kraków, 30 czerwca 2017 r.

V/137

Ceremonia wręczenia medali i dyplomów honorowych SPRAWIEDLIWY WŚRÓD NARODÓW ŚWIATA



Ceremonia wręczenia medali i dyplomów honorowych Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, Kraków, 30 czerwca 2017 r.

V/138

V/139



Spotkanie premiera Węgier Viktora Orbana z prezesem PiS Jarosławem Kaczyńskim, Sejm RP, 22 września 2017 r.



Spotkanie z Viktorem Orhanem w gabinecie marszałka Sejmu, 22 września 2017 r.

V/140

Posiedzenie prezydów Sejmu RP i Rady Słowackiej, Słowacja, Tatrzańska Łomnica, 7 listopada 2017 r.

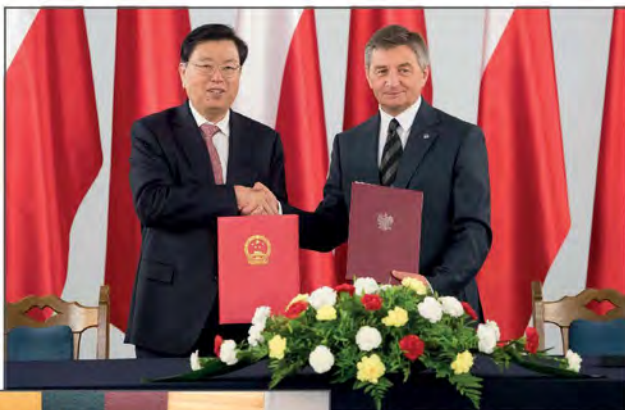
V/141



V/142

Posiedzenie prezydów Sejmu RP i Rady Słowackiej, Słowacja, Tatrzańska Łomnica, ? listopada 2017 r.

Strategiczne partnerstwo Polski i Chin - marszałek Sejmu Marek Kuchciński i przewodniczący Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych Zhang Dejiang podpisują memorandum o współpracy, Sejm RP, 13 lipca 2017 r.



V/143



Wystąpienie marszałka Marka Kuchcińskiego w Seimasie z okazji obchodów 630. rocznicy chrztu Litwy, Wilno, 26 września 2017 r.

V/144



Spotkanie marszałka Sejmu z przewodniczącym parlamentu Korei Południowej Chung-Sye-kyunem, 17 października 2017 r.

V/145

Strategiczne partnerstwo Polski i Gruzji - porozumienie podpisują szefowie izb parlamentów Polski i Gruzji Marek Kuchciński, Stanisław Karczewski oraz Irakli Kobakhidze, Sejm RP, 18 grudnia 2017 r.



V/146

V/147



Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Węgier Laszló Kiiver wygłasza laudację przed odnaceniem Marka Kuchcińskiego, Budapeszt, 2 marca 2018 r.

Uroczyste odsłonięcie popiersia
Józefa Piłsudskiego z udziałem Marka
Kuchcińskiego i Laszla Kiiver, Budapeszt,
26 września 2018 r.

V/148



Odnaczenie Marka Kuchcińskiego
Wielkim Krzyżem Orderu Zasługi
Węgier, Budapeszt, siedziba parlamentu
węgierskiego, 2 marca 2018 r.
Krzyż wręcza marszałkowi prezydent
Węgier Janos Ader

V/149



V/150

Uroczystości odznaczenia marszałków Sejmu i Senatu, Budapeszt, 2 marca 2018 r. W pierwszym rzędzie od lewej: László Kiiver, Marek Kuchciński, Janos Ader, Stanisław Karczewski, Viktor Orhan



Dzień Odrodzenia Niepodległości Litwy (11 III 1990), Wilno, 11 marca 2018 r. Od lewej: Marek Kuchciński, przewodnicząca parlamentu Łotwy Inara Milniece, przewodniczący Seimasu Republiki Litewskiej Viktoras Pranckietis

Spotkanie z przewodniczącym czeskiej Izby Poselskiej Radkiem Vondrackiem podczas oficjalnej wizyty marszałka Sejmu w Republice Czeskiej, Praga, 24 maja

V/152

2018 r.



V/153

Marek Kuchciński i Radek Vondracek składają kwiaty przy pomniku Tomasa G. Masaryka, Czechy, Praga, 24 maja 2018 r.

Spotkanie u arcybiskupa
Pragi kardynała Dominika
Duki z udziałem posła
Grzegorza Janika oraz doradcy
marszałka Sejmu prof. Macieja
Szymanowskiego, Praga, 24 maja
2018 r.



V/154



Spotkanie z premierem
Andrejem Babisem,
Praga, 24 maja 2018 r.

V/155

Marek Kuchciński
i przewodniczący Riksdagu
Urban Ahlin podczas
oficjalnej wizyty marszałka
Sejmu RP w Szwecji,
29 maja 2018 r.



V/156



Marek Kuchciński w Szwecji na zaproszenie przewodniczącego Riksdagu Urbana Ahlina, 29 maja 2018 r.

Spotkanie z przewodniczącym
Riksdagu Urbanem Ahlinem,
Sztokholm, 29 maja 2018 r.



Spotkanie Marka Kuchcińskiego
z minister spraw zagranicznych Margot
Wallström podczas oficjalnej wizyty
marszałka Sejmu w Szwecji, Sztokholm,
29 maja 2018 r.



Oficjalna wizyta w Turcji - Marek Kuchciński odsłania tablicę pamiątkową poświęconą polskim inżynierom i lotnikom współtworzącym turecki przemysł lotnictwa wojskowego w okresie II Rzeczypospolitej, Ankara, 28 października 2016 r.



Złożenie wieńca pod pomnikiem prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego w Tbilisi, 5 listopada 2018 r.

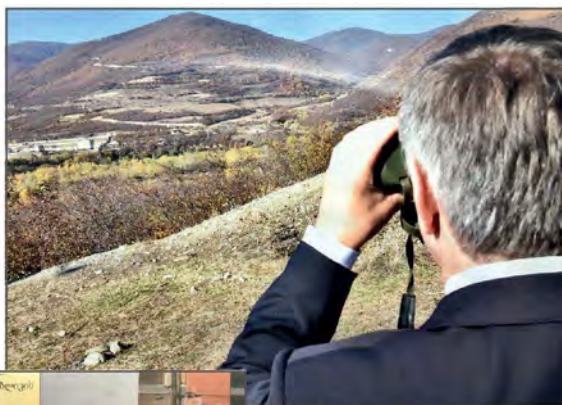


Mark Kuchciński z delegacją polską przed monastylem Dzwari, Gruzja, okolice Mechety (dawnej stolicy Guży), 5 listopada 2018 r.



Spotkanie Marka Kuchcińskiego i delegacji polskiej z patriarchą Gruzji, zwierzchnikiem Gruzjińskiego Kościoła Prawosławnego Eliaszem II, Tbilisi, 5 listopada 2018 r.

Marek Kuchciński wizytuje linię
rozgraniczającą tereny Gruzji
i okupowanej przez Rosję Osetii
Południowej, Odzisi, 5 listopada 2018 r.



V/164



Otwarcie Instytutu Polskiego podczas
oficjalnej wizyty marszałka Sejmu
w Gruzji, Tbilisi, 5 listopada 2018 r.

V/165



V/166

Wystawa „450 lat Unii Lubelskiej” w Zamku Królewskim w Warszawie - Marek Kuchciński i Viktoras
Pranckietis przed obrazem przedstawiającym posiedzenie Sejmu RP Obojga Narodów, 1 lipca 2019 r.



Marek Kuchciński przemawia podczas uroczystego posiedzenia Seimasu Republiki Litewskiej z okazji 15. rocznicy akcesji Litwy do UE oraz z okazji Dnia Europy, Wilno, 9 maja 2019 r.



V/168

170. rocznica powstania chochołowskiego przeciwko zaborcy austriackiemu (21 II 1846), Chochołów, 21 lutego 2016 r. Na zdjęciu m.in.: senator Jan Hamerski, poseł Anna Paluch, Jan Piczura z Witowa, marszałek Marek Kuchciński



Uroczyste Zgromadzenie Narodowe w ramach obchodów 1050. rocznicy chrztu Polski i początków państwa polskiego, Poznań, 15 kwietnia 2016 r.



Orędzie prezydenta RP Andrzeja Dudy podczas Zgromadzenia Narodowego w 1050. rocznicę chrztu Polski, Poznań, 15 kwietnia 2016 r.



Prawykonanie *Oratorium 966.pl* przez Filharmonię Poznańską podczas uroczystości 1050. rocznicy chrztu Polski, Poznań, 15 kwietnia 2016 r.



Obchody 1050. rocznicy chrztu Polski, Poznań, 15 kwietnia 2016 r.



Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski arcybiskup metropolita poznański Stanisław Gądecki wręcza prezydentowi RP Andrzejowi Dudzie, marszałkowi Sejmu Markowi Kuchcińskiemu, marszałkowi Senatu Stanisławowi Karczewskiemu i premier Beacie Szydło krzyż wykonany z okazji jubileuszu 1050-lecia chrztu Polski, Poznań, bazylika katedralna, 15 kwietnia 2016 r.



Marek Kuchciński i László Kiiver odsłaniają tablicę upamiętniającą - w 30. rocznicę powstania węgierskiego 1956 r. - solidarność Polaków z Węgrami, Warszawa, 19 kwietnia 2017 r.



91. rocznica bitwy pod Zadwórzem k. Lwowa (polskie Termopile), Zadwórze, 17 sierpnia 2011 r.



Delegacja polska podczas narodowej pielgrzymki z okazji 1050. rocznicy chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r.



Narodowa pielgrzymka w 1050. rocznicę chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r.
W tle pielgrzymi z Podkarpacia



Narodowa pielgrzymka
w 1050. rocznicę chrztu
Polski, Watykan,
21-23 października 2016 r.

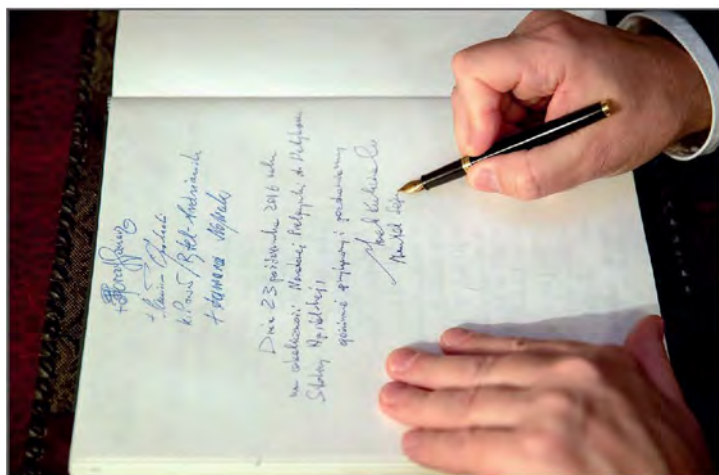
V/179



Narodowa pielgrzymka w 1050. rocznicę chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r. Na zdjęciu: marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, arcybiskup metropolita poznański Stanisław Gądecki, marszałek Senatu RP Stanisław Karzewski

Wpis Marka Kuchcińskiego do książki pamiątkowej z okazji narodowej pielgrzymki, Watykan, 21-23 października 2016 r.

V/180



V/181

Delegacja Sejmu podczas narodowej pielgrzymki z okazji 1050. rocznicy chrztu Polski, Watykan, 21-23 października 2016 r.



Pielgrzymka do Watykanu w 1050-lecie chrztu Polski



Marek Kuchciński
otwiera wystawę „Józef
Piłsudski. Dziadek”;
Sejm RP, 10 maja 2017 r.



Kongres Polska W.
Marek Kuch... k... elki Projek-t
K... ms... i ot...
ordegarda wysta... wleraw Galerii
Andrzeja K... we rysunków
20 maja... ra, użeg o W...
2017... arszawa,



h Marszałek Se... imu
w o n o r o w y m p a t r o n e m
w y s t a w y w a t y k a Ń s k i e j .
„Twarze Jana Pawła II”
SeimRP 7 czerwca 2017 r.

Obchody 630. rocznicy
chrztu Litwy, Wilno,
kaplica Ostrobramska,
26 września 2017 r. Przed
obrazem Matki Boskiej
Ostrobramskiej Królowej
Korony Polskiej stoją
Marek Kuchciński
i Jarosław Narkiewicz -
poseł na Sejm Litwy,
minister transportu



V/186



Marek Kuchciński składa
kwiaty przed grobem
Ignacego Tokarczuka w 100.
rocznicę urodzin arcybiskupa,
Przemyśl, podziemia katedry
przemyskiej,
13 stycznia 2018 r.

V/187

Konferencja naukowa
poświęcona pamięci
księdza arcybiskupa
dr. Ignacego Tokarczuka
w 100. rocznicę urodzin,
Przemyśl, podziemia
katedry przemyskiej,
13 stycznia 2018 r.



V/188



Marek Kuchciński Honorowym Obywatel Miasta Przemyśla (tytuł nadany mu przez Radę Miasta Przemyśla 12 kwietnia 2018 r.). Akt nadania tytułu wręczając mu przewodniczący Rady Miasta Bogusław Zaleszczyk i prezydent Przemyśla Robert Choma

V/190

Akt nadania tytułu Honorowego Obywatela Miasta Przemyśla dla Marka Kuchcińskiego, 12 kwietnia 2018 r.



V/191



Jarosław Kaczyński i Marek Kuchciński odsłaniają tablicę upamiętniającą śp. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego w ósmą rocznicę jego śmierci, Sejm RP, 9 kwietnia 2018 r.



Prezydent Andrzej Duda przemawia podczas odsłonięcia tablicy upamiętniającej śp. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, Sejm RP, 9 kwietnia 2018 r.



V/193

Msza św. w roku stulecia niepodległości - prezydent Andrzej Duda w towarzystwie marszałka Sejmu Marka Kuchcińskiego i arcybiskupa metropolity warszawskiego kardynała Kazimierza Nycza zapala świecę w Świątyni Opatrzności Bożej, Warszawa, 4 czerwca 2018 r.



Marek Kuchciński otwiera wystawę „550-lecie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej”, Zamek Królewski w Warszawie, 6 lipca 2018 r.



Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP



Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu Rzeczypospolitej i 100-lecia odzyskania niepodległości, Zamek Królewski w Warszawie, 13 lipca 2018 r.



Marek Kuchciński otwiera konferencję naukową „Przedstawiciele ziemi przemyskiej w życiu parlamentarnym Rzeczypospolitej”, zorganizowaną z okazji 550. rocznicy parlamentaryzmu Rzeczypospolitej, Przemysł, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 24 listopada 2018 r. W wydarzeniu wzięli udział m.in. historycy: Dariusz Kupisz, Zbigniew Rau, Marek Tracz-Tryniecki i Lucjan Fac

V/198



Tablica upamiętniająca Andrzeja Maksymiliana Fredrę - marszałka Sejmu w 1652 r., Przemyśl, kościół oo. Reformatów, 25 listopada 2018 r.

Okolicznościowy znaczek pocztowy wydany z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP



Delegacja parlamentarzystów (Marek Kuchciński z małżonką, senator Mieczysław Golba z małżonką, minister Piotr Naimski) i prezydent Przemyśla Robert Choma w drodze do kościoła oo. Reformatów, gdzie jest pochowany marszałek Sejmu Andrzej Maksymilian Fredro, Przemyśl, ul. Franciszkańska

V/200

Marek Kuchciński otwiera konferencję z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP, Zamek Królewski w Warszawie, 27 kwietnia 2018 r.

V/201





Uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej 550-lecie parlamentaryzmu RP, Koło, 8 lipca 2018 r.



Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu RP - Marek Kuchciński i Viktoras Pranckietis przed oryginałem aktu Unii Lubelskiej, Zamek Królewski w Warszawie, 13 lipca 2018 r.

V/203

Marek Kuchciński i Viktoras Pranckietis przed obrazem *Hold ruski* Jana Matejki, Zamek Królewski w Warszawie, 13 lipca 2018 r.



V/204



Poświęcenie
sztandaru PiS

Uroczystość odsłonięcia
tablicy upamiętniającej
550-lecie parlamentaryzmu
RP z udziałem marszałka
Sejmu Marka Kuchcińskiego
i wicemarszałek Senatu Marii
Koc, Piotrków Trybunalski,
5 października 2018 r.



Marek Kuchciński odsłania
kamień-tablicę Ignacego
Daszyńskiego przy dębach
Niepodległości, Warszawa,
Świątynia Opatrzności Bożej,
11 listopada 2018 r.



V/208

Konferencja „Arcybiskup Ignacy Tokarczuk - świadek historii, świadek wiary”, Sejm RP, 23 listopada 2018 r.

I

I



V/209

80. urodziny ks. Czesława Sadłowskiego, Sejm RP, 18 grudnia 2018 r.

V/210



Marszałkowie Marek Kuchciński i Stanisław Karczewski odsłaniają popiersie marszałka Sejmu Kazimierza Nestora Sapiehy, współtwórcy Konstytucji 3 maja, 23 kwietnia 2019 r.

Otwarcie wystawy poświęconej wyborom z 1989 r., Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 4 czerwca 2019 r. Stoją od lewej: Jan Musiał, Marek Kuchciński, Waldemar Wiglusz, Władysław Bukowski, Jacek Błoński,

V/211

Marek Kamiński



Wystawa w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej w 40. rocznicę Solidarności, Przemyśl, 2 sierpnia 2020 r. Od lewej: Tadeusz Majchrowicz, Marek Kamiński, Waldemar Wiglusz, Marek Kuchciński, Wojciech Kłyż

V/212



Przedstawiciele państw Europy Środkowej - uczestnicy obchodów 450. rocznicy unii lubelskiej pod pomnikiem na placu Litewskim, Lublin, 30 czerwca 2019 r.



Marek Kuchciński otwiera spotkanie szefów parlamentów Europy Środkowej w 450. rocznicę unii lubelskiej, Lublin, 30 czerwca 2019 r.

V/215



Przedstawiciele parlamentów Europy Środkowej - uczestnicy obchodów 450. rocznicy unii lubelskiej, Lublin, 30 czerwca 2019 r.

V/216



Marek Kuchciński dekoruje Viktorasa Pranckietisa Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi RP, nadanym litewskiemu politykowi przez prezydenta Polski w 450. rocznicę unii lubelskiej, Sejm RP, 1 lipca 2019 r.



Marek Kuchciński i Andrzej Mazur u rzeźbiarza Bogusława Iwanowskiego, Tyrawa Wołoska, 2019 r.

V/217

Spotkanie po latach bywalców Strychu
Kulturalnego: Janusz Czarski, Jerzy
Piórecki, Marek Kuchciński, Jerzy Bonarek,
Marek Mikrut, Andrzej Mazur, Przemyśl,
kawiarnia Libera, lato 2018 r.



V/218



Pomnik Obrońców Twierdzy
Przemyśl, Budapeszt, 26 czerwca
2017 r. Stoją od lewej m.in.: radny
Przemyśla Daniel Dryniak,
prezydent Przemyśla Robert
Choma, poseł na Sejm RP Marek
Rząsa, marszałek Sejmu RP Marek
Kuchciński, b. poseł (III kadencji)
Adam Łoziński, marszałek
senior Kornel Morawiecki,
dyrektor Muzeum Narodowego
Ziemi Przemyskiej Jan Jarosz,
dyrektor Centrum Kulturalnego
w Przemyślu Janusz Czarski,
rzeźbiarz Piotr Zbrozek, poseł na
Sejm RP Wojciech Bakun

V/219



Marek Kuchciński z Jarosławem Kaczyńskim przyjmują najbardziej pracowitych posłów pierwszej połowy VIII kadencji, gabinet marszałka Sejmu, 17 listopada 2018 r. Od lewej: Wojciech Zubowski, Andrzej Matusiewicz, Anna Paluch



Spotkanie oplatkowe w Filharmonii Podkarpackiej, Rzeszów, styczeń 2020 r.



Marek Kuchciński przejmuje prowadzenie obrad po wicemarszałku Joachimie Brudzińskim (przemawia poseł Andrzej Matusiewicz), Sejm, sala plenarna, 2017 r.

Marek Kuchciński
w towarzystwie premier
Beaty Szydło wręcza Adamowi
Głapińskiemu nominację na
prezesa NBP, Sejm,
26 czerwca 2016 r.

V/225



Marek Kuchciński nagrodzony
Złotą Tarniną przez starostę
bieszczadzkiego Marka
Andrucha za szczególne zasługi
dla powiatu bieszczadzkiego,
Ustrzyki Dolne, 26 stycznia
2019 r. Od lewej wyróżnieni:
Lucyna Podhalicz, Piotr Pilch,
Marek Kuchciński, Adam
Hamryszczak, Bogdan Rzońca



V/226



Adam Hamryszczak i Marek
Kuchciński ze Złotą Tarniną

V/227



V/228

Konwencja w Katowicach, 2019 r.



Marek Kuchciński odbiera statuetkę GPR z rąk prezesa GPR Jana Łuszczewskiego i naczelnika GPR Jacka Dębickiego podczas memoriału Olka Ostrowskiego w narciarstwie górskim w Bieszczadach, Ustrzyki Górne, 3 lutego 2018 r.

Obraz *Stara rzeźba* Jana Vasilki (Słowacja, 2008), projekt dla Muzeum Sztuki Współczesnej w Koszycach, wystawiony w Nowym Budynku Komisji Sejmowych



Obraz *Leviathan*, za który jego autor, Teofil Joan tiop, podczas triennale „Srebrny Czworokąt” 2018 otrzymał nagrodę specjalną ufundowaną przez marszałka Marka Kuchcińskiego. Obecnie praca znajduje się w Nowym Budynku Komisji Sejmowych



Prezes Jarosław Kaczyński, arcybiskup metropolita krakowski Marek Jędraszewski, marszałek Marek Kuchciński i wicepremier Beata Szydło z delegacją składają kwiaty przy grobie Lecha i Marii Kaczyńskich w rocznicę urodzin prezydenta, Kraków, Wawel, 18 kwietnia 2018 r.



Uroczyste obchody Święta Narodowego Trzeciego Maja, Warszawa, 3 maja 2019 r. W defiladzie maszeruje pododdział Straży Marszałkowskiej



Spotkanie zespołu ekspertów - powołanych przez Marka Kuchcińskiego - ds. Trybunału Konstytucyjnego i Komisji Weneckiej, Sejm RP, gabinet marszałka Sejmu, lipiec 2016 r.



VI Narodowa Pielgrzymka Węgrów, Kraków, 29 czerwca 2017 r.

Marek Kuchciński
z wicemarszałkiem Ryszardem
Terleckim i doradcą Janem
Majchrowskim w drodze
do Paryża na spotkanie
parlamentarne Trójkąta
Weimarskiego, 16 czerwca 2016 r.



V/236



Uroczystości barbórkowe
w Przemyślu w 2017 r. V/117

Polsko-Węgierski Uniwersytet
Letni - Szkoła Liderów
w Kraszynie. Rozmawiają:
Janos Latorcai, prof. Istvan
Kovacs, Marek Kuchciński



V/238



II edycja Uniwersytetu Letniego - Szkoły Liderów w Krasieczynie, organizowanego przez Instytut Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka, sierpień 2019 r. Od lewej: Ryszard Terlecki, Janos Latorcai, Marek Kuchciński



Spotkanie samorządowców powiatów bieszczadzkich w Ustrzykach Dolnych, sierpień 2019 r.



Dożynki archidiecezjalne w Markowej w powiecie łańcuckim, sierpień 2019 r. Na zdjęciu: arcybiskup Adam Szal, Marek Kuchciński, Władysław Ortyl



Marek Kuchciński z Zygmuntem Bobko (kierownikiem podkarpackiej ligi narciarstwa alpejskiego) omawia kolejne turnieje narciarskie, 2019 r.

V/243



Przed Chatką Puchatka:
Józef Szymbara, Julian
Leja (gospodarz), Marek
Kuchciński, Witold
Tomaka

Delegacja GOPR w Sejmie,
V/244
22 stycznia 2020 r.



V/245

Przed Chatką Puchatka na fokach (skiturach): Marek Kuchciński, Józef Szymbara i Zygmunt Bobko, 2017 r.

Marek Kuchciński

Dzielnik opozycji demokratycznej lat 80. W latach 90. radny. Przemysła i wicewojewoda podkarpacki. Od 2001 roku jest posłem na Sejm RP, był przewodniczącym Klubu Parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość, kierował pracami sejmowej Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych oraz Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, wiceprzewodniczącym Sejmu VI i VII kadencji. Marszałek Sejmu RP w okresie 12.11.2015-09.08.2019. Szef Karpackiego Zespołu Parlamentarnego. Wielko zwolennik wspierania rozwoju zrównoważonego Polski i wzmacniania współpracy państw Europy Środkowej, odznaczony najwyższymi odznaczeniami węgierskimi i litewskimi.



Pomysłodawca Programu Rozwoju Polski Wschodniej (2003 r.), czyli finansowego wsparcia z funduszy UE wschodnich województw Polski, w tym Podkarpacia. Inicjator europejskiej strategii rozwoju makroregionu karpackiego, która na celu polepszenie międzynarodowej współpracy państw karpackich i pozyskanie środków finansowych na wspieranie działań m.in. w zakresie ochrony środowiska, rozwoju infrastruktury drogowej i kolejowej, turystyki i przedsiębiorczości. Oryginalny szlak Via Carpatia, kluczowego transeuropejskiego korytarza transportowego, integrującego systemy transportowe Litwy, Polski, Słowacji, Ukrainy, Węgier, Rumunii, Bułgarii, Grecji i Turcji. Żonaty, ojciec trojki dzieci.

13 PAŹDZIERNIKA GŁOSUJĄC
NA PRAWO I SPRAWIEDLIWOŚĆ,
WYBIERASZ DOBRĄ CZAS DLA POLSKI!

Proszę o Państwa głos.

Marek Kuchciński

MATERIAŁ WYBORCZY KW PRAWO I SPRAWIEDLIWOŚĆ



Bieszczady pełną Podkarpacia

- ✓ Budujemy Państwo oparte na wartościach, programach społecznych i rozwoju.
- ✓ Proponujemy model gospodarczy Polski jako państwa dobrobytu: dobrze opłacanych pracowników, wolności gospodarowania dla przedsiębiorców oraz skutecznie świadczonych usług społecznych.
- ✓ Systematycznie wprowadzamy rozwiązania pomagające rozwijać się polskim firmom i przedsiębiorcom oraz inwestować w nowoczesne technologie.

DO SENATU KANDYDUJĄ



Alicja Zając
powiaty: brzozowski,
jasielski, krosniński,
Krosno



Mieczysław Golba
powiaty: bieszczadzki,
jarosławski, leski,
lubaczowski, przeworski,
sanocki, przemyski,
Przemyśl

IX KADENCJA
PIS Lista nr 2
Marek Kuchciński



Szanowni Państwo,

13 października odbędą się wybory parlamentarne. Przez cztery lata, dzięki Państwa poparci, przeprowadziliśmy wiele ważnych, dobrych zmian. Chcemy wraz z Wami iść tą drogą dalej. Chcemy, żeby Polska była coraz lepszym miejscem do codziennego życia. Polskość cenimy bardzo wysoko i to ona buduje podstawy naszego programu. Mamy świadomość odpowiedzialności i ogromu zadań, które przed nami stoją i chcemy kontynuować dobrą zmianę dla Polski!



Marszałek Sejmu RP 12.11.2015-09.08.2019

Programy, które zrealizowaliśmy:

- ✓ program 500+ na każde dziecko,
- ✓ pieniądze dla uczniów Dobry start – 300 zł,
- ✓ zniesienie podatku PIT dla młodych,
- ✓ niższe podatki PIT dla wszystkich,
- ✓ Mały ZUS dla mikroprzedsiębiorców,
- ✓ obniżenie CIT dla firm z 19% do 9%,
- ✓ zwiększenie pensji minimalnej i kwoty wolnej od podatku,
- ✓ obniżenie wieku emerytalnego i dodatkowa 13. emerytura,
- ✓ odzyskanie pieniędzy z przepiętów podatkowych (VAT),
- ✓ finansowanie remontu dróg lokalnych,
- ✓ pomoc w przywracaniu lokalnych połączeń autobusowych,
- ✓ wzmocnienie wojska – Brygady Obrony Terytorialnej,
- ✓ dotacje dla Kół Gospodyń Wiejskich i Ochotniczych Straży Pożarnych.

Nasze plany:

- ✓ dalsze podnoszenie minimalnego wynagrodzenia:
– 2600 zł od 2020 r.,
– 3000 zł w 2021 r.,
- ✓ kolejna 13. emerytura w 2020 r., 13. i 14. emerytura w 2021 r.,
- ✓ podwyżka dopłat dla polskich rolników do poziomu europejskiego,
- ✓ Fundusz Modernizacji Placówek Służby Zdrowia,
- ✓ poprawa działania ochrony i służby zdrowia,
- ✓ zmniejszenie czasu oczekiwania na lekarza specjalistę,
- ✓ Fundusz Inwestycji w Szkole,
- ✓ wspieranie programu docieplania domów,
- ✓ wspieranie budowy sieci wodociągowych i kanalizacyjnych,
- ✓ budowa drogi ekspresowej Via Carpatia.

marekkuchcinski.pl



V/246

Ulotka wyborcza - wybory parlamentarne 2019

V/247



Najdłużej współpracuję z panią Danutą Rusinowską. Na zdjęciu omawiamy sprawy bieżące w moim biurze poselskim w Przemyślu

V/248



Biuro Interwencji i Porad Prawnych funkcjonujące przy biurach poselskich Marka Kuchcińskiego działa nieprzerwanie od listopada 2001 r. Udzieliło porad w ponad 30 tys. przypadkach



„Dużo pracy! Trzeba się zmnożyć...!”

V/249



Z Maciejem Łopińskim między Rozsypancem a Haliczem



Z Jerzym Pióreckim i Andrzejem Mazurem na łące nad Cisową, w tle Kopystańka



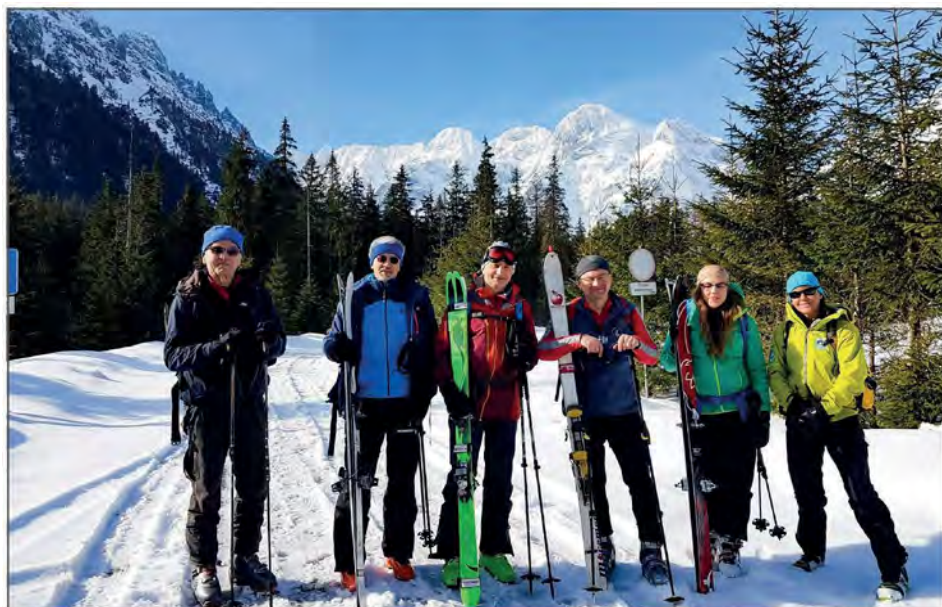
Po zjeździe z Rawki w Bieszczadach z Jerzym Kwiecińskim i Józefem Szymbarą



Na Przełęczy Wyżnej z kolegami z GPR, ruszamy na Rawkę, 2019 r.

Tatry, w Dolinie za Mnichem z Piotrem
Bąkiem (starostą tatrzańskim)
i Szymonem Ziobrowskim (dyrektorem
Tatrzańskiego Parku Narodowego)

VI/5



VI/6

Nad Morskim Okiem, wyprawa na Mnicha. Stoją od lewej: Maciej Krokowski (kierownik wyprawy),
Jerzy Kwieciński, Marek Kuchciński, Piotr Bąk z córką, Zofia Bachledowa (przewodnik)

VI/7



Tatry, na Mníchowych Plecach
z Piotrem Bąkiem



VI/8

Bieszczady, na Małej Rawce z Zygmuntem Bobko i Józefem Szymbarą



Bieszczady, w drodze na Duże Jasło z Józefem Szymbarą i Hubertem Skuzą z GOPR



Na Hali Gąsienicowej z Joanną i Piotrem Bąkami



U Bogusława Iwanowskiego w Tyrawie Wołoskiej

Bibliografia

1. Źródła archiwalne:

Archiwum Biura Poselskiego Marka Kuchcińskiego
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział w Rzeszowie
Archiwum Państwowe w Przemyśle
Archiwum prywatne rodziny Kuchcińskich

2. Dokumenty, relacje i wspomnienia:

Marian Michał Milewski „Czarny”. Wspomnienia (mps)
Relacja Andrzeja Mazura (2020; udostępniona przez Martę Olejnik)
Relacja Andrzeja Wyczawskiego (2020)
Relacja Ilony Stepek (2020)
Relacja Jacka Marcińczaka (2018; udostępniona przez Martę Olejnik)
Relacja Jana Jarosza (2020)
Relacja Jana Karusia (2019; udostępniona przez Martę Olejnik)
Relacja Jana Karusia (2020)
Relacja Janiny Kuchcińskiej (2020)
Relacja Jerzego Bonarka (2020)
Relacja Krzysztofa Dybciaka (2020)
Relacja Krzysztofa Jurgieła (2020)
Relacja ks. Jana Pępka (2020)
Relacja Marka Kamińskiego (2020)
Relacja Marka Kamińskiego (2020; oprac. J. Borzęcki)

Relacja Marka Kuchcińskiego (2004)
 Relacja Marka Kuchcińskiego (2020)
 Relacja Mateusza Misiaka (2020)
 Relacja Waldemara Wigłusza (2020)
 Relacja Wieńczysława Nowackiego z 28 XI 2003 (w zbiorach IPN Rzeszów)
 Relacja Zenona Zegarskiego (2020)
 Relacja Janusza Cywickiego (2019; udostępniona przez Martę Olejnik)
Złoty jubileusz kapłaństwa. Ks. Mieczysław Kuchciński. Anno Domini 2006 (druk okolicznościowy)

3. Artykuły w czasopismach:

Dybczak Krzysztof, *Widok na Polskę i świat ze „Strychu Kulturalnego”*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1988-1997, zeszyty 1-6, Przemyśl 2019, s. 8-10.
 Robinson Edward, *Refleksje na temat wyobraźni, tajemnicy, duchowości i tradycji*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1989, z. 2, s. 5-9.
 Sawicki Krzysztof, *Notatki z Krasicy, Nież*” 1983, nr 5, s. 151-153.
 Scruton Roger, *Zjednoczenie Europy to mrzonka zeświecczonych biurokratów*, rozmowę przepr. Jan Musiał, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1989, z. 2, s. 31-32.
 Selbourne David, *Solidarity on the Hustings*, „The Independent Magazine”; 3 June 1989, s. 22-27.
 Selbourne David, *Z drugiej strony zwierciadła. Opowieść autobiograficzna uzdrowionego socjalisty*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1990, z. 3, s. 36-40.
 Stasiek-Harabin Justyna, *Galeria portretów marszałków Sejmu II RP*, „Artysta i Sztuka” 2019, nr 29, s. 40-49.
 Waniek Henryk, *Choćbym się bronił, będę nazwany malarzem*, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1989, z. 2, s. 3-4.

4. Czasopisma:

„Biuletyn Wyborczy. Pismo Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Przemyśle” (1989)
 „Busola. Niezależne pismo społeczne” (1985-1989)
 „Kronika Sejmowa” (2015-2019)
 „Lwowski Dziennik Wojewódzki” (1934, nr 19)
 „Palestra” (2000, nr 7-8)
 „Rola Katolicka” (nieregularny tygodnik diecezjalny) (1987-1989)

- „Rzeczpospolita" (2011, nr 207)
 „Samorządny Przemysł" (1989, nr 1)
 „Spojrzenia Przemyskie" (1989-1993)
 „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne" (1988-1997)
 „Zeszyty Polityczne Prawa i Sprawiedliwości" (2014, nr 3)

5. Opracowania:

- 1468-2018. *Uroczystości upamiętniające 550-lecie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.
- Bartmiński Stanisław, *Introibo ad Altare Dei. Dzieje służby ministranckiej przy katedrze przemyskiej pw. św. Jana Chrzciciela i Wniebowzięcia NMP w latach 1946-2008*, Przemysł 2008.
- Bartmiński Stanisław, *Wspominam z wdzięcznością ludzi, których spotkałem*, Przemysł-Krasiczyn 2019.
- Błaziejowski Dmytro, *Historical Schematism of The Eparchy of Peremyshl including The Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828-1939)*, Lviv 1995.
- Brożniak Artur, *Od opozycji do władzy. NSZZ „Solidarność” Regionu Południowo-Wschodniego i inne ugrupowania antykomunistyczne w województwie przemyskim w latach 1977-1990* (mps).
- Chrześcijaństwo w dziejach Polski i Polaków 966-2016*, red. W. Paruch, Warszawa 2018.
- Draus Jan, *Parafia pod wezwaniem św. Brata Alberta Chmielowskiego w Kolbuszowej 1996-2016*, Kolbuszowa 2016.
- Draus Jan, *Drogi do wolności. Europa Środkowa 1989*, Warszawa 2019.
- Dudek Antoni, *Historia polityczna Polski 1989-2012*, Kraków 2013.
- Dyplomacja parlamentarna w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 2015-2019*, red. B. Surmacz, A. Kuczyńska-Zanik, „IEŚ Policy Papers" 2019, nr 2.
- Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976-1989*, tom 1-4, Warszawa 2010-2020.
- Europa Karpat. Rzecz o współpracy*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.
- Fac Lucjan, Tracz-Tryniecki Marek, *Andrzej Maksymilian Fredro ok. 1620-1679*, Przemysł 2020.
- Fredro Andrzej Maksymilian, *Fragmenty pism, czyli uwagi o wojnie i pokoju*, tłum. J. Chmielewska, B. Bednarek, wstęp i przypisy M. Tracz-Tryniecki, Warszawa 2014.
- Fredro Andrzej Maksymilian, *Kwestia wojskowa, czyli o prawidłach wojny i pokoju dwie księgi*, tłum. J. Chmielewska, B. Bednarek, wstęp i przypisy M. Tracz-Tryniecki, Warszawa 2015.
- Fredro Andrzej Maksymilian, *Dzieje Narodu Polskiego za czasów Henryka Walezego, Króla Polaków, potem zaś Francji*, tłum. J. Macjon, wstęp i przypisy M. Tracz-Tryniecki, przedmowa Z. Rau, Warszawa 2019.

- Głowacki Ryszard, *Zapiski z okresu stanu wojennego w Przemyślu (1981-1983)*, wstęp, przypisy i oprac. S. Stępień, Przemyśl 2011.
- IV Szczyt Przewodniczących Parlamentów Państw Europy Środkowej i Wschodniej #EUROWAW2019, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.
- Iwaneczko Dariusz, *Opór społeczny a władza w Polsce południowo-wschodniej 1980-1989*, Warszawa 2005.
- Janicki Jerzy, *Towarzystwo weteranów. Alfabet lwowski 2*, Warszawa 1994.
- Judycki Zbigniew, *Polscy duchowni w świecie. Słownik biograficzny*, Kielce 2008.
- Kaczyński Jarosław, *Polska naszych marzeń*, Lublin 2011.
- Kaczyński Jarosław, *Porozumienie przeciw monowładzy. Z dziejów PC*, Poznań 2016.
- Konarzewski Marcin (pseudonim), *Przemyski Karmel. Historia kościoła i klasztoru Ojców Karmelitów Bosych w Przemyślu*, Przemyśl 1991.
- Konferencja Europa Karpat, *Przemyśl/Krasiczyn 21-23 lutego 2020 r.*, Wydawnictwo Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Przemyśl 2020.
- Konferencja Europa Karpat. Zamek w Krasiczynie 16-17 lutego 2019 r., Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2019.
- Kozłowski Piotr, *100 lat Szkoły Podstawowej nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Przemyślu 1908-2008*, Przemyśl 2008.
- Kuchciński Marek, *Chrześcijańska Demokracja wobec zmian administracyjnych Polski 1988-1999*, styczeń 1999 (mps).
- Kuchciński Marek, *Ochrona przyrody na Podkarpaciu*, [w:] *Almanach Podkarpacki 2000*, red. J. Szkutnik, J. Świeboda, Rzeszów 1999.
- Kustosz Pamięci Narodowej. *Ludzie, instytucje, organizacje*, Warszawa 2020.
- Miasto waleczne. *Przemyśl w 100. rocznicę odzyskania niepodległości*, Warszawa 2018.
- Non omnis moriar. *Abp Ignacy Tokarczuk we wspomnieniach*, oprac. Mariusz Krzysztofiński, Rzeszów-Lwów 2016.
- O wolną wieś i wolną Polskę. *Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników i niezależna działalność środowisk chłopskich w latach 1982-1989*, red. C. Kuta, M. Wenklar, Kraków 2020.
- Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyślu 2001-2011, Przemyśl 2010/2011.
- Polska prezydencja w Grupie Wyszehradzkiej (lipiec 2016 r. - czerwiec 2017 r.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017.
- Prokop Krzysztof, *25 lat „Solidarności” 1980-2005*, Przemyśl 2005.
- Represje wobec wsi i ruchu ludowego, t. 2 (1956-1989). *Materiały z konferencji naukowej 27-28 listopada 2003 r. w Rzeszowie pt. „Wieś i ruch ludowy a władza w PRL w latach 1956-1989”*, red. J. Gmitruk, Z. Nawrocki, Warszawa 2004.
- Roszkowski Wojciech, *Kierunek Targowica. Polska 2005-2015*, Kraków 2019.
- Rys monograficzny dziejów wsi Pnikut w okresie 1914-1945, red. F. Dorosz, Przemyśl 1986.
- Ryzner Janina, *Droga do Polski - od syberyjskiej tajgi przez afrykański busz*, Przemyśl 1993.

- Schematismus Universi Venerabilis Cleri saecularis et regularis Dioecesis Premisliensis rit. lat. pro Anno Domini 1934*, Przemyśl 1934.
- Sejm VIII kadencji. Ustawy, sprawozdania, relacje*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2021.
- Siekierka Szczepan, Komański Henryk, Bulzacki Krzysztof, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie lwowskim 1939-1947*, Wrocław 2006.
- „Solidarność” Rolników 1980-1989, red. A.W. Kaczorowski, Warszawa 2010.
- Sopel Tadeusz, *Niezależny ruch chłopski „Solidarność” w Polsce południowo-wschodniej w latach 1980-1989*, Przemyśl 2000.
- Spis nauczycieli publicznych szkół powszechnych i państwowych seminariów nauczycielskich oraz spis szkół w okręgu szkolnym lwowskim obejmującym województwa lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie*, oprac. S. Lehnert, Lwów 1924.
- Świtalski Leon, *Kronika Pnikuta*, Pnikut 1905.
- Targalski Jerzy, *Opozycja w Europie Wschodniej w okresie totalitaryzmu. Opozycja w Chorwacji i Serbii w okresie II Jugosławii*, Warszawa 2019.
- The Parliaments of the Visegrad Group*, ed. W. Paruch, B. Szmulik, J. Szymanek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017.
- Tracz Bogusław, *Hippiesi, kudłacze, chwasty. Hipisi w Polsce w latach 1967-1975*, Katowice-Kraków 2014.
- Trojanowska Marta, *„Duchowe twierdze Polaków”. Kultura niezależna 1981-1989 w Przemyślu i innych ośrodkach dawnego województwa przemyskiego. Wstęp do badań*, [w:] *Pokolenie '80. Polityczny protest? Artystyczna kontestacja? Niezależna twórczość młodych w latach 1980-89*, red. T. Boruta, Rzeszów 2012.
- VISEGRAD4ART, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017 (katalog wystawy malarstwa).
- W obronie suwerenności*, red. J. Majchrowski, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017.
- Wielka ilustrowana encyklopedia Powstania Warszawskiego*, tom 4, Warszawa 1997 (hasło: Milewski Marian).
- Wojciechowski Aleksander, *Czas smutku, czas nadziei. Sztuka niezależna lat osiemdziesiątych*, Warszawa 1992.
- Wojciechowski Wojomir, *Czar Bieszczadów. Opowiadania Woja*, Rzeszów 2009.
- Zanim upadł mur berliński. Węgry, Czechosłowacja i Polska wobec uchodźców z komunistycznej NRD w 1989 r.*, red. J. Draus, M. Szymanowski, seria: „Biblioteka Wyszehradzka”, Warszawa 2019.
- Zapałowski Andrzej, *Konflikt polsko-ukraiński o przemyski „Karmel” i jego międzynarodowe uwarunkowania*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 2016, tom 20.
- Żywe pochodnie. Świadectwa sprzeciwu i solidarności wobec agresji na Czechosłowację 1968 r.*, red. J. Draus, M. Szymanowski, seria: „Biblioteka Wyszehradzka”, Warszawa 2018.

6. Źródła internetowe

<http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl>

<http://www.old.pis.org.pl>

<http://www.pis.org.pl>

<http://www.marekkuchcinski.pl>

Wykaz orderów, odznaczeń, dyplomów i wyróżnień otrzymanych przez Marka Kuchcińskiego

1. Nagroda wojewody przemyskiego za osiągnięcia w dziedzinie kultury (1991)
2. Nagroda Rozgłośni Polskiego Radia i Telewizji w Rzeszowie }Nawrzym '92" (1992)
3. Laur „Nowin” w kategorii Polityk Roku 2003
4. Odznaka honorowa „Za Zasługi dla Ratownictwa Górskiego” (2009)
5. Order „Za Zasługi” dla Ukrainy (2010)
6. Medal Macierzy Słowackiej w Martinie (2011)
7. Honorowy członek Wspólnoty Przyjaciół Węgier (2016)
8. Krzyż Wolności i Solidarności (2016)
9. Nagroda Pesti Sracok - „chłopcy z Pesztu” (2016)
10. Złota odznaka Polskiego Związku Badmintonu (2017)
11. Wielki Krzyż Orderu Zasługi Węgier (2018)
12. Komandoria św. Wojciecha Kapituły Konfraterni Mazowieckiej Odznaki św. Floriana Mazovia (2018)
13. Honorowy Obywatel Miasta Przemysła (2018)
14. Odznaka honorowa „Za Zasługi dla Ligi Obrony Kraju” (2018)
15. Krzyż Wielki Orderu „Za Zasługi dla Litwy” (2019)
14. „Złota Tarnina” (2019) - nagroda główna za działalność na rzecz rozwoju Bieszczad
16. Ambasador Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka (2020; dyplom)
17. Nagroda specjalna XXX Forum Ekonomicznego za projekt „Europa Karpat” (2021).

Wykaz nielegalnych incydentów na terenie Sejmu RP w latach 2016-2019

W latach 2016-2019 Straż Marszałkowska odnotowała 26 wtargnięć na teren Sejmu RP oraz 33 incydenty z łącznym udziałem co najmniej 183 osób. W tym okresie odbywały się również liczne manifestacje. Funkcjonariusze Straży Marszałkowskiej interweniowali m.in. podczas następujących zdarzeń¹:

- 21 lipca 2016 r. dziesięć osób przeprowadziło nielegalny protest przed wejściem CI. Osoby te zostały wylegitymowane i wyprowadzone poza teren Sejmu przez Straż Marszałkowską. Nałożono na nie zakaz wejść na teren Sejmu.
- 4 listopada 2016 r. trzy osoby po otrzymaniu okresowych kart wstępu nielegalnie protestowały przed wejściem S. Straż Marszałkowska udaremniła próbę rozwinięcia transparentu. Osoby te zostały wyprowadzone poza teren Sejmu. Nałożono na nie zakaz wejść na teren Sejmu.
- 30 listopada 2016 r. osiem osób posiadających okresowe karty wstępu nielegalnie protestowało na terenie Sejmu przed wejściem CI. Osoby te zostały wyprowadzone poza teren Sejmu przez Straż Marszałkowską. Nałożono na nie zakaz wejść na teren Sejmu.
- 30 listopada 2016 r. cztery osoby wtargnęły na teren Sejmu. Zostały ujęte i wyprowadzone przez Straż Marszałkowską. Przedłużono zakazy wejść na teren Sejmu.
- 13 grudnia 2016 r. trzy osoby po otrzymaniu okresowych kart wstępu nielegalnie protestowały na terenie Sejmu. Zostały wyprowadzone poza teren Sejmu przez Straż Marszałkowską. Nałożono na nie zakaz wejść na teren Sejmu.

¹ Wykaz obejmuje zdarzenia z udziałem więcej niż jednej osoby.

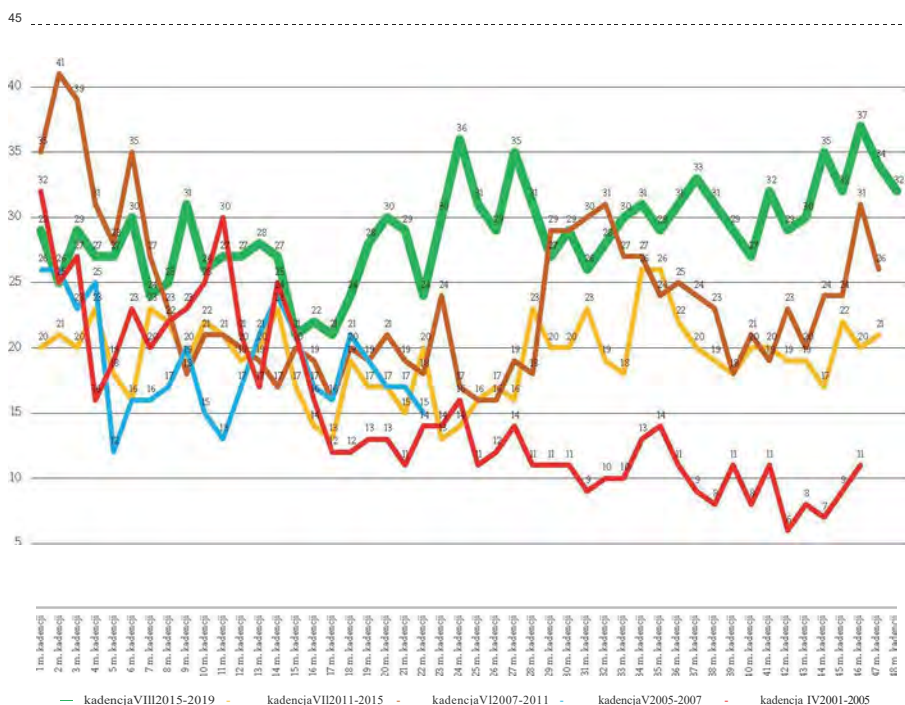
- W dniach od 16 grudnia 2016 r. do 12 stycznia 2017 r. odbywał się protest posłów opozycji połączony z okupacją sali obrad plenarnych Sejmu, blokadą mównicy i stołu prezydialnego.
- 25 stycznia 2017 r. trzy osoby wtargnęły na teren Sejmu. Zostały ujęte i wyprowadzone poza teren Sejmu przez Straż Marszałkowską. Nałożono na nie zakazy wejść na teren Sejmu.
- 27 kwietnia 2017 r. aktywiści Greenpeace wysypali trociny z samochodu na ul. Wiejskiej. Straż Marszałkowska wylegitymowała uczestników.
- 1 czerwca 2017 r. Straż Marszałkowska udaremniła próbę wniesienia przedmiotów mogących zakłócić posiedzenie SDiM. 13 lipca 2017 r. trzydzieści osób z odbywającej się wówczas manifestacji przedarło się przez kordon Policji, wdzierając się na teren Sejmu. Część ww. została wyprowadzona poza teren Sejmu przez Straż Marszałkowską.
- 14 lipca 2017 r. cztery osoby wdarły się na teren Sejmu od ul. Wiejskiej. Zostały wyprowadzone poza teren Sejmu przez Straż Marszałkowską.
- 20 lipca 2017 r. sześć osób przeskoczyło policyjne bariery zabezpieczające od strony ul. Wiejskiej. Osoby te zostały ujęte przed wejściem na teren Sejmu przez Policję.
- 20 lipca 2017 r. przed wejściem do Sejmu doszło do agresywnego zachowania wobec posłów - oblano gorącym woskiem posła S. Pięte, użyto agresji słownej wobec posła G. Janika.
- 20 lipca 2017 r. w godzinach wieczornych doszło do blokowania wyjazdu/wjazdu z terenu Sejmu przez uczestników protestu. Interweniowała Policja.
- 15 września 2017 r. doszło do blokowania wjazdu/wyjazdu z Sejmu przez grupę ok. 20 osób. Interweniowała Policja.
- 24 września 2017 r. kilka osób przeskoczyło policyjne bariery zabezpieczające od strony ul. Wiejskiej. Osoby te zostały ujęte przed wejściem na teren Sejmu przez Policję.
- 19 października 2017 r. kilka osób wtargnęło na teren Sejmu od strony ul. Wiejskiej. Osoby te zostały ujęte przez Straż Marszałkowską.
- 19 października 2017 r. na terenie Sejmu doszło do zakłócania porządku przez uczestników wycieczki. Po wylegitymowaniu osoby te opuściły teren Sejmu.
- 22 listopada 2017 r. kilka osób przeskoczyło policyjne bariery zabezpieczające od strony ul. Wiejskiej. Osoby te zostały ujęte przed wejściem na teren Sejmu przez Policję.
- 6 grudnia 2017 r. dwie osoby przeskoczyły policyjne bariery zabezpieczające od strony ul. Wiejskiej. Osoby te zostały ujęte przed wejściem na teren Sejmu przez Policję. Nałożono na nie zakaz wejść na teren Sejmu.
- 8 grudnia 2017 r. podczas posiedzenia Sejmu, na galerii dla publiczności, trzy kobiety rozwinęły białą-czerwoną flagę przepasaną kirem. Kobiety zostały poproszone o oddanie flagi i wylegitymowane przez Straż Marszałkowską. Flaga została im zwrócona przy wyjściu z terenu kompleksu obiektów sejmowych.

- 12 grudnia 2017 r. pięć kobiet rozwinęło transparenty z napisem: „wolne sądy, wolne wybory” w okolicy wejścia na salę posiedzeń Senatu. Zostały wyprowadzone przez Straż Marszałkowską poza teren kompleksu obiektów sejmowych.
- 22 marca 2018 r. dwie osoby wtargnęły na teren Sejmu od strony ul. Wiejskiej i dołączyły do trzech osób, które po legalnym wejściu na teren Sejmu rozpoczęły protest. Wszystkie te osoby zostały wyprowadzone przez Straż Marszałkowską.
- 9 kwietnia 2018 r. uczestnicy zgromadzenia długoterminowego zakłócali ciszę nocną przy skwerze F. Mitterranda. Grupa osób przebywająca w namiotach zakłóciła porządek poprzez cięcie materiałów drewnianych piłą tarczową. Prawdopodobnie przygotowywano rekwizyty do wykorzystania podczas zgromadzeń publicznych. Interweniowała Policja. W miejsce protestu dostarczono także brzozę z wizerunkiem Lecha Kaczyńskiego (rzeźba Pawła Atlhamera).
- 11 kwietnia 2018 r. grupa „Obywateli RP” rozpoczęła nielegalną okupację w Dziale Przepustek Straży Marszałkowskiej, poważnie utrudniając jego funkcjonowanie. Protestujący zostali wyprowadzeni z okupowanego pomieszczenia i przekazani w ręce Policji.
- 18 kwietnia 2018 r. na terenie Sejmu doszło do protestu okupacyjnego rodziców i opiekunów dzieci niepełnosprawnych. Dwanaście osób posiadających jednorazowe karty wstępu do Sejmu rozpoczęło protest okupacyjny. Protestujący otrzymali od Kancelarii Sejmu wszelką pomoc, w tym posiłki, opiekę lekarską, materace, pościel, możliwość korzystania z toalet, możliwość kontaktów z posłami oraz z mediami. Protest zakończył się po 40 dniach z woli protestujących.
- 18 lipca 2018 r. dwie osoby zostały nielegalnie wwieszone na teren Sejmu w bagażniku auta poseł Joanny Schmidt. Były to osoby posiadające czasowy zakaz wstępu na teren Sejmu.
- 18 lipca 2018 r. w trakcie demonstracji jedenaście osób nielegalnie wtargnęło na teren Sejmu i dokonało aktów wandalizmu (napisy na murach). Osoby te zostały ujęte przez Straż Marszałkowską i przekazane Policji.
- 18 lipca 2018 r. doszło do próby uniemożliwienia przez uczestników manifestacji wejścia do Sejmu posłowi Kornelowi Morawieckiemu. Osoby próbujące zagrozić mu przejście wznosiły okrzyki: „będziesz siedział”, „zdrajca” itp. Przejście umożliwiła posłowi interwencja Policji, przy współudziale funkcjonariuszy Straży Marszałkowskiej.
- 19 lipca 2018 r. dokonano aktu wandalizmu polegającego na namalowaniu napisów (w tym wulgarnego) na elewacji budynku K oraz na chodniku. W mediach elektronicznych pojawiła się zaś zachęta liderek Strajku Kobiet do podobnego typu zachowań („Ludzie, kupta spray i malujta” - pisownia oryginalna).
- 21 lipca 2018 r. grupa pięciu osób dokonała aktu wandalizmu, malując wulgarne napisy na budynku Sejmu od strony al. Na Skarpie oraz na chodnikach wokół Sejmu. Zdarzenie zostało zgłoszone Policji.

- 11 listopada 2018 r. grupa sześciu osób rozsypała pierze i rozlała nieznaną zmywalną substancję w kolorach białym i czerwonym na chodniku przy ul. Wiejskiej. Straż Marszałkowska poinformowała o zdarzeniu Policję.
- 12 maja 2019 r. w okolicy wjazdu na teren kompleksu sejmowego ok. ośmioosobowa grupa zachowywała się w sposób, który wskazywał na próbę naklejania bez zezwolenia nieznanych treści w okolicy Sejmu. Wśród ww. była osoba posiadająca czasowe zawieszenie prawa wstępu na teren parlamentu. O fakcie poinformowano Policję, która podjęła dalsze czynności w tej sprawie.
- 12 listopada 2019 r. trzynaście osób przeskoczyło policyjne barierki zabezpieczające od strony ul. Wiejskiej i przy asyście posłów opozycji usiłowało wejść na teren Sejmu. Osoby te zostały powstrzymane przez Straż Marszałkowską.
- 22 listopada 2019 r. Straż Marszałkowska dotarła do informacji, z których wynikało, że członkowie organizacji „Lotna Brygada Opozycji” zamierzają wejść do Sejmu na konferencję jednego z posłów. Podjęto niezbędne działania, w wyniku których udaremniono nieuprawnione wejście na teren parlamentu. Członkowie ww. organizacji zmuszeni zostali do zorganizowania happeningu przed Sejmem. Udział w wydarzeniu wzięło dziewięć osób.
- 19 grudnia 2019 r. dwie osoby przysłuchujące się debacie dotyczącej poselskiego projektu ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym i innych ustaw rozwinęły transparent. Z uwagi na niestosowanie się do poleceń funkcjonariuszy Straży Marszałkowskiej oraz złamanie przepisów osoby te zostały wyprowadzone poza teren kompleksu sejmowego.

Porównanie ocen Sejmu od IV do VIII kadencji w analogicznych miesiącach (wyniki pomiarów CBOS)

Porównanie ocen Sejmu kadencji: VIII (2015-2019), VII (2011-2015), VI (2007-2011), V (2005-2007) i IV (2001-2005) - procent pozytywnych ocen w kolejnych miesiącach



Wykaz tekstów autorstwa Marka Kuchcińskiego¹ za lata 1983-2020

1. „Spojrzenia Przemyskie” (kolejność chronologiczna)

- Zniecierpliwienie i bezradność*, „Spojrzenia Przemyskie” 1989, nr 1, s. 3-4.
- Pospolite ruszenie obywatelskie*, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 1, s. 1-2.
- Wspólne źródła*, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 1, s. 6.
- Przez Syberię do... Wspomnienia Józefa Żółkiewicza*, opr. M. Kuchciński, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 2, s. 6-8.
- Dalsza Europa*. Wywiad z senatorem Janem Musiałem, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 4, s. 1, 4-5.
- Spór o Polskę*. Wystąpienie Zdzisława Najdera podczas spotkania Komitetów Obywatelskich 30 marca 1990 r. w Warszawie, opr. MK, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 5, s. 1, 3.
- 13 miliardów deficytu*. Spotkanie z prezydentem miasta Przemyśla Mieczysławem Napolskim. Otwarte Forum Obywatelskie 19.08.1990, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 5, s. 8-9.
- 50 miliardów deficytu*. Spotkanie z wojewodą przemyskim Janem Musiałem. Obywatelskie Forum Otwarte 21.08.1990, opr. MK, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 5, s. 8-9.
- Szkoła ukraińska w Przemyśle*, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 5, s. 12.
- Wewnętrzne sprzeczności Edwarda Robinsona*, opr. MK, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 5, s. 15.

1 Niektóre z nich zostały opublikowane pod pseudonimem Mateusz Balicki.

Nieprawdopodobnie lakomy kasek. Odczyt Wojciecha Włodarczyka, sekretarza Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność”; opr. MK, „Spojrzenia Przemyskie” 1990, nr 6, s. 1, 3.

Jeszcze nie skończyliśmy pracy, „Spojrzenia Przemyskie” 1991, nr 2-3/10, s. 1, 4.

Rządzić i służyć. Pierwsze lata Porozumienia Centrum, „Spojrzenia Przemyskie” 1993, nr 1/13, s. 3-4; 1993, nr 2/14, s. 4.

Arboretum Pióreckiego, (Mateusz Balicki), „Spojrzenia Przemyskie” 1993, nr 2/14, s. 10-11.

2. „Strych Kulturalny”

Tryptyk Edwarda Robinsona, „Strych Kulturalny” 1990, z. 3, s. 9-10.

Polityka Ideokracji. Rozmowa z Jarosławem Piekalkiewiczem, „Strych Kulturalny” 1996, z. 5, s. 57-59.

Nie zezujemy w stronę Moskwy. Uwagi o polityce lokalnej i sprawach narodowościowych w województwie przemyskim w latach 1989-1995, „Strych Kulturalny” 1996, z. 5, s. 60-67.

Sprawozdanie z działalności Przemyskiego Towarzystwa Kulturalnego i Klubu Nowego Państwa, „Strych Kulturalny” 1996/1997, z. 6, s. 73-78.

Poddasze i podziemia wolnej kultury. Wprowadzenie, „Strych Kulturalny. Pismo literacko-artystyczne” 1988-1997, zeszyty 1-6, Przemysł 2019.

3. Inne

Rosena lwowskiego wspominam, z Kazimierzem Smuczakiem rozmowę przepr. Marek Kuchciński, „Rola Katolicka” 1988, nr 6, s. 14-15.

Co dalej z komitetami?. Relacja za spotkania z posłami i senatorami „Solidarności”, „Biuletyn Wyborczy. Pismo Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Przemysłu”, 29 czerwca 1989, nr 13, S. 1=3, opr. MK.

Pierwsze: wygrać wybory, „Biuletyn Wyborczy. Pismo Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Przemysłu” 1989, nr 3, s. 3-5.

Polityka narodowościowa z perspektywy 7 lat. Referat wygłoszony podczas polsko-niemieckiej konferencji samorządowej Przemysł-Paderborn, Przemysł 1996 (mps).

Raport o współpracy transgranicznej w latach 1990-1998. Koncepcja rozwoju, Przemysł 1997 (mps).

Rosyjskie prowokacje?. „Nowy Dziennik”; 7 czerwca 1997.

Demokracja Lokalna. Program o budowie społeczeństwa obywatelskiego w ramach współpracy transgranicznej polsko-ukraińskiej, DEM LOK, Przemysł 1997 (mps).

Działania na rzecz utrzymania warunków rozwoju Przemysłu i Ziemi Przemyskiej

- w związku z planowaną reformą administracyjną Polski, *Przemysł* 1997 (mps).
- Dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze. Program o ochronie i zarządzaniu dobrami kultury o wyjątkowych walorach zabytkowych i przyrodniczych*, *Przemysł* 1998 (mps).
- Instytut Polityki Regionalnej. Programy*, *Przemysł* 1998.
- Kampania wyborcza 1998. Zasady i techniki. Materiały instruktażowe dla działaczy samorządowych i kandydatów na radnych*, **Klub** Nowe Państwo, *Przemysł*, kwiecień 1998.
- Chrześcijańska Demokracja wobec zmian administracyjnych Polski 1988-1999*, *Przemysł* 1999, s. 1-5 (mps).
- Ochrona przyrody na Podkarpaciu*, [w:] *Almanach Podkarpacki*, red. J. Szkutnik, J. Świeboda, Rzeszów 1999.
- Memorandum informacyjne w sprawie opracowania i realizacji rządowo-samorządowego programu „Zielone Karpaty”*, Warszawa 2001 (mps).
- Polityka rozwoju regionalnego i jej wpływ na rozwój Polski w UE*, [w:] *Konwencja Ekonomiczna. Rolnictwo, obszary wiejskie, ochrona środowiska, polityka regionalna. Tezy programowe*, PiS, Warszawa 2004.
- Przeciw patologiom biurokracji, służba cywilna i państwowy zasób kadrowy w projektach PiS*, „Rzeczpospolita” 2006, nr 143.
- Europa Karpat* [współaut. K. Szczerski], „Rzeczpospolita” 2011, nr 207.
- Przemysł - moje miasto. Refleksje o Przemyśle w 100. rocznicę odzyskania niepodległości*, [w:] *Miasto Waleczne*, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018, s. 5-18.
- Europa Karpat. Rzecz o współpracy*, red. W. Paruch, Warszawa 2019, s. 5-7.
- XXVII Międzynarodowa Konferencja Europa Karpat. Karpacz 2020, 8-9 września*, s. 4-5.

Indeks

A

Abramowicz Mieczysław „Metys” 144, 185
Abrams Frank 146
Adamczyk Andrzej 118, 150, 163
Adamski Jerzy 170
Ader Ja.nos 109, 168, 296, 297
Ahlin Urban 125, 166-168, 289,290,299,300
Aleksandrowicz Mirosław 172
Aleksandrowiczowie 14
Ambroż Anna 144
Ancyparowicz Grażyna 68
Anders Władysław 13, 38, 39
Andruch Marek 156, 158, 173, 329
Andrzejewski Piotr Łukasz Juliusz 153, 157, 226
Andzel Waldemar 150, 156
Antall József 110, 167, 293
Antonow Zdzisław 144
Arciszewska-Mielewczyk Dorota 154
Arendelski Andrzej 150, 211
Arent Iwona 156
Arsić Veroljub 162
Ast Marek 149, 156
Atatiirk Mustafa Kemal Pasza 166, 287

B

Babinetz Krzysztof 76, 155, 158
 Babinetz Piotr 155-158, 162, 238
 Babis Andrej 168, 299
 Bachledowa Zofia 174, 341
 Baczyńska Barbara 150, 151, 210
 Bahr Jerzy 153
 Baj Stanisław 130
 Bajcar Jan 55
 Bajda Stanisław 54, 152
 Bakun Wojciech 173, 325
 Balazs Artur 75
 Balicki Władysław 32
 Baliczak Maria 13, 14
 Banaszak Jan 162
 Banaszek Bogusław 157
 Banaś Marian 162
 Banicki Edward 147
 Baran Józef 32, 33, 172
 Baran Marek 172
 Baran Stanisław 35, 37, 38
 Baran Zbigniew 17
 Barczyk Kazimierz 157
 Barnasiowa Zofia 12
 Barnaś Jan 12
 Barnaś Wiktoria 12
 Bartmiński Jerzy 70
 Bartmiński Stanisław, ks. 16, 29-31
 Bartolone Claude 107, 165, 280
 Bartosek Jan 166
 Bartoszcze Roman 65
 Bartuś Barbara 117, 156, 162, 164
 Bartyński Antoni 32
 Bartyzel Jacek 57, 147
 Basescu Traian 162
 Basta Marek 62, 149, 152
 Baster Jan 172
 Batko Jerzy Leszek 172
 Batko Leszek 172
 Bator Janusz 152
 Bauer Sandor 111
 Bąk Dariusz 172
 Bąk Joanna 175, 343
 Bąk Piotr 174, 175, 341-343
 Bednarz Robert 155

Bek Bogusław 172
 Bekier Leopold 156
 Bela Marek 25
 Belka Marek 77
 Bellingham Henry 44
 Belowski Zbigniew 23
 Berdychowska Bogumiła 150, 210
 Berdychowski Zygmunt 110, 162
 Bernacki Włodzimierz 99, 103, 155, 156, 161, 162
 Bernatowicz Grażyna 159
 Bętkowski Sebastian 172
 Biała Ewa 23
 Biegas Bolesław 130
 Bielan Adam 93, 97
 Bielańska Katarzyna 33
 Binkiewicz Stanisław 172
 Bizet Jean 160
 Blazier Julian 147
 Błaż Zygmunt 170
 Blukacz Zbigniew 145, 146
 Błachowicz Wojciech 20
 Błaszczak Mariusz 95, 98, 99, 150, 154-156, 234, 235, 238
 Błazejowski Dmytro 11
 Błońska-Grzesiak Elżbieta 41, 147, 151
 Błoński Jacek 172, 322
 Błoński Mirosław 172
 Bober Beata 41, 45, 54, 145, 146, 189
 Babko Aleksander 157
 Babko Zygmunt 155, 157, 162, 174, 335, 336, 342
 Bobrowicz Artur 41, 147
 Bonarek Jerzy 25-28, 30-32, 40, 41, 43, 62, 146, 149, 172, 325
 Borcz Jerzy 138
 Borowski Marek 81
 Bartnik Zbigniew 52, 54, 64, 147
 Borusewicz Bogdan 137
 Boruta Tadeusz 43
 Borys-Szopa Bożena 156
 Borzęcki Jacek 38, 42, 53-56, 62, 148, 204
 Bójko Leon 33
 Bratkowski Stefan 29
 Brazier Julian 44, 147, 199
 Broda Zbigniew 147
 Broniek Zofia 146
 Brożbar Krzysztof 155
 Brożyniak Artur 27, 37, 47, 55
 Brudziński Joachim 93, 99, 109, 156, 158, 165, 173, 238, 328

Brycki Jacek 76
 Brzeziński Zbigniew 15, 60, 69, 70
 Buczak Wojciech 92, 155-157, 162
 Buczek Andrzej 151, 214
 Buczek Krzysztof 155
 Buczek Marian, ks. 151
 Buczkowski Michał 31
 Budzicki Andrzej 155
 Bukowski Ryszard 29
 Bukowski Władimir 39
 Bukowski Władysław 155, 156, 172, 238, 322
 Buksa Ryszard 40, 152
 Buksiński Czesław 149
 Bulzacki Krzysztof **11**
 Bury Jan 162
 Busz Mirosław 41
 Buzek Jerzy 60, 61, 70, 71, 75

C

Caprava Maurizio 162
 Car Stanisław 130
 Cependa Igor 115, 156
 Cepiński Jerzy „Koza” 41, 45, 63, 145, 146, 191
 Chęć Stanisław 162
 Chmielewski Przemysław 147
 Chmielowa Emilia 151
 Chmielowiec Zbigniew 156, 157
 Chojecki Mirosław 153, 226
 Chojnacki Adolf, ks. 32
 Cholewa S. 155
 Cholewiński Zygmunt 154
 Choma Robert 42, 67, 145, 152, 155, 157-159, 162, 166, 170-172, 285, 286, 314, 318, 325
 Chama Zdzisława 15
 Chomicki Grzegorz 144, 185
 Chomiczewski Stanisław 130
 Chomiszczyk Tomasz 147
 Chotynecki Stefan, ks. **11**
 Chotyńska Zofia **11**
 Chrobak Andrzej 155
 Chrościkowski Jerzy 172
 Chrupek Paweł 152
 Chruścicka Alicja 155
 Chrzan Tadeusz 155, 158
 Chrzanowski Zbigniew 151, 154, 214, 232

Chudzio Helena 147
Ciastoń Władysław 34
Cichoń Zbigniew 94
Cieszyński Andrzej 42, 45, 144, 187
Cieszyński Andrzej Tadeusz 42
Cieszyński Kazimierz 10, 42
Conrad Joseph (Korzeniowski) 130
Coombs Anthony 44
Cox Caroline 47
Cwynar Robert 145
Cydzik Czesława 88
Cydzik Eugeniusz 88, 151, 152, 170, 221
Cygan Antoni 130
Cymański Tadeusz 97
Cynkar Marek 16, 143
Cypryś Jerzy 162
Cywicki Janusz 25, 26, 41, 44, 45
Cywiński Bogdan 44
Cywiński Czesław 153, 226
Czapski Józef 39
Czaputowicz Jacek 163
Czarnecki Ryszard 151
Czarnecki Witold 150, 170
Czarnecki Janusz 17, 144, 183
Czarnkowski Stanisław 131
Czarscy Lucyna i Janusz 151
Czarscy Stanisław i Elżbieta 152
Czarska Lucyna 42
Czarski Janusz 40, 41, 55, 62, 146, 148, 152, 153, 162, 172, 173, 224, 325
Czarski Rafał 162
Czartoryski Adam Kazimierz 131
Czartoryski Paweł 29
Cząstka Henryk 30, 31, 172
Czech Zenon 54
Czenczek Stanisław, ks. 100, 170
Czernecka-Mikrut Alina 45, 146
Czernowska Anna 25
Czerwiński Andrzej 152, 220
Czeszkiewicz Marek 103, 157
Czubocha Augustyn 30, 31, 152
Czupryk Rafał 145

Ć

Ćwiąkała Marek 150, 213
Ćwierz Andrzej 88, 152-155, 225

D

Danko Andrej 111, 159-161, 167
Daszyński Ignacy 130, 172, 320
Dawnis Bogusław 62, 64, 147, 149
Dąbał Konrad 76
Dąbrowski Jan Henryk 130
Dejiang Zhang 167, 295
Demkowicz Stanisław 152
Deptuła Leszek 94
Dera Andrzej 154, 155, 157
Deszkiewicz Tadeusz 157
Dębicki Jacek 173, 330
Diabin Stanisław 31
Dmowski Roman 156, 239
Dobkowski Wiesław 149
Dobrowolski Andrzej 17
Dobrowolski Klaudiusz 147
Dobrzyński Leszek 156
Dolniak Grzegorz 154
Dorn Ludwik 49, 77, 84, 87, 152, 219
Dorosz Juliusz 149
Doroszewska Urszula 159, 253
Doskoczyński Kazimierz 24
Douglas-Home Jessica 47
Dovbenko Mykhailo 162
Drab Marzenna 154
Draus Ewa 86, 87, 91, 99, 142, 155
Draus Franciszek 49
Draus Jan 29, 45, 47, 63, 70, 92, 111, 148
Drań Małgorzata 143
Drozdek Michał 66, 149
Dryniak Daniel 172, 325
Dryniak Eugeniusz, ks. 29
Dubois Jacek 157
Duda Andrzej 47, 48, 86, 101, 103, 110, 112, 118, 123, 126-128, 139, 148, 157, 158, 169, 171,
173, 201, 251, 305, 307, 315, 326
Dudek Antoni 89
Dudek Mieczysław 146
Duka Dominik, kard. 169, 299

Duma Aleksander 149
 Dunin-Brzeziński Jerzy „Karo” 16
 Dusyn Adela 94
 Dusyn Jan 94
 Duszyk Zbigniew 76, 150, 152, 210
 Dybciak Krzysztof 21, 39, 45, 48, 50, 103, 148, 151, 200
 Dybowski Marcin 37, 47, 50
 Dziedziczak Jan 156, 162
 Dzielski Mirosław 29, 40
 Dziewiątkowska Izabela 150
 Dzieciółowski Rafał 151
 Dzikowski Waldy 84
 Dziuba Tadeusz 150
 Dziubek Marek 150, 172
 Dziumak Tomasz 158
 Dziurman Ludwik 149
 Dziwisz Stanisław, kard. 94, 169

E

Edelstein Juli Jo'el 167, 293
 Ekiert Anna 150, 152, 155, 162, 220
 Ekiert Jan 35
 Ekiert Teresa 144
 Eliasz II 169, 302
 Eliss Andrew 147
 Ellington Duke 18
 Eysymont Janusz 43, 145

F

Fac Izabela 83, 162
 Fac Lucjan 7, 171, 317
 Fajger Maryla 158
 Falfus Jacek 154
 Fedorowicz Jacek 42
 Fedyna Roman 144
 Fedyszak-Radziejowska Barbara 157
 Ferenc Jan 25
 Ferrand Richard 160
 Fetlińska Janina 94
 Fielding Robert „Bob” 44, 147, 198
 Figef Jan 97
 Fiszer Wiesław 24

Fotyga Anna 156
Franczuk Jan 169
Franklin Alan 146, 193
Frankowski Edward, bp 40
Fredro Aleksander Antoni, bp 16
Fredro Andrzej Maksymilian 7, 8, 131, 144, 171, 187, 318
Fronc Martin 97
Furmaga Lucjan 144

G

Galanty Teresa 42
Gałązka Zuzanna 144
Gancarski Jan 76, 162
Gancarz Zdzisław 35
Ganly Helen 45, 146, 192, 193
Garganis Michal 159
Gawęda Adam 154
Gawrońska-Kasse Grażyna 10, 143, 180
Gądecki Stanisław, abp 126, 169, 170, 307, 310
Gąsior Ryszard 17
Gąska Ewa 17
Gąska Wiesław 147
Gefert Jan 162
Geppert Edyta 83
Gersdorf Małgorzata 157
Gęsicka Grażyna 70, 84, 85, 89, 92, 94, 99, 153, 226
Giedroyc Jerzy 50, 70
Giefert Jan 155
Gil Danuta 143
Gilariski Kazimierz 94
Gilmore Eamon 162
Giżyński Szymon 150, 154
Glapiński Adam 150, 173, 328
Glemp Józef, kard. 59
Gliński Piotr 158
Głębocki Konrad 160
Głowacki Ryszard 41, 58, 146, 149
Gmitruk Janusz 29
Gniewek Jerzy 54
Gnyra Bogdan 17, 144, 183
Godek Robert 155
Godzień Zbigniew 149
Golba Mieczysław 171, 318
Goika Agnieszka 144, 185

Gołojuch Kazimierz 155, 157
 Gonczaruk Oleg 162
 Gordijewska Anna 150, 151, 210
 Gorgosz Tadeusz 155
 Garski Leonard 144
 Gorzelany Edmund 19
 Gosiewska Małgorzata 150, 151, 156, 165, 169, 218
 Gosiewski Korwin Aleksander 131
 Gosiewski Przemysław 84, 86, 89, 93, 98
 Gowin Jarosław 97, 102
 Góran Henryk 17
 Górczyk Tadeusz 65
 Grabarczyk Cezary 115
 Grabowski Zygmunt 19, 22
 Gronczewska Grażyna 147
 Gronczewski Andrzej 147, 197
 Gross Joachim (mąż Margaret Steele-Hunter) 145, 146, 192
 Groszek Danuta 144
 Grotowski Jerzy 22, 69
 Grybauskaite Dalia 123
 Grzesiak Zygmunt 41, 54, 57, 61-65, 147, 199
 Grzęda Mariusz 150
 Gudzelak Józef 155, 157
 Gulak Anna 170
 Gunton Michael 42, 147, 197
 Guran Andrzej 166
 Gut Andrzej, o. 150, 152
 Gutowski Maciej 43, 145, 190
 Guvcik Ivan 167
 Gwiazdowski Kazimierz 154
 Gwozdecka Maria 146, 152

H

Hady Marian 62
 Hajnosz Mirosław 155
 Hajnus Stanisław 149
 Halecki Oskar 18
 Hałas Teresa 172
 Hałasik Lucyna 146
 Hama.cek Jan 107, 160, 161, 164-166, 278, 284
 Hamerski Jan 169, 304
 Hamryszczak Adam 162, 173, 329
 Haniaczyk Rozalia 144
 Harald V 167, 290

Hataś Władysław, ks. 15
 Hatka Witold 33
 Havel Vaclav 164, 277
 Hawajska Barbara 145
 Hejj Dominik 109
 Hennelowa Józefa 42
 Hepner Anna 144
 Herbert Zbigniew 35, 130, 151, 217, 219
 Herling-Grudziński Gustaw 39, 70, 130
 Hniedziewicz Magdalena 43, 145, 146, 148, 188, 189
 Hniedziewicz Przemysław 63, 204
 Hoc Czesław 156
 Hodder Elizabeth 147
 Hoffmann Zbigniew 149
 Holzer Magdalena 150, 211
 Hołysz Jan 35
 Hiircsik Richard 103, 110, 162-164, 269
 Hrobak Wojciech 162
 Hrojsman Wołodymyr 122
 Hrynyszyn Teresa 64, 147, 149
 Hrynkiewicz Józefina 99, 156, 172
 Hiibner Danuta 114
 Hud'Bohdan 162
 Hudacky Jan 97, 103, 162, 163
 Huk Andrzej 152, 158
 Huk Anna 162
 Humięcki Waldemar 150
 Hura Krzysztof, o. 145
 Hydzik Paweł 162

I

Idzikowski Piotr 152
 Ignaczak-Bandych Grażyna 157
 Inglot Wojciech 73, 150, 153, 210
 Iwaneczko Dariusz 34, 51-53, 88, 148, 157
 Iwaniszyn Mariusz 144, 184
 Iwanowski Bogusław 172, 175, 324, 344
 Iwaszkiewicz Stanisława 67

J

Jackowski Marek 144
 Jakięła Julian, ks. 16, 143, 182

Jakiwczuk Igor 42, 146, 194
 Jakubiec Alina 143
 Jamrozek Stanisław, bp 145, 158
 Jan Paweł II 29, 32, 59, 105, 126, 129, 150, 209
 Janezy Józef 154
 Janicki Jerzy 12, 154, 232
 Janik Grzegorz 165, 168, 299, 353
 Janik Jadwiga 146
 Janowski Bogdan 156, 159, 162
 Janowski Gabriel 33
 Janowski Zbigniew 152, 220
 Janukowycz Wiktor 82
 Jaraczewski Krzysztof 156
 Jarosz Jan 14, 38, 41, 43, 54, 55, 58, 61, 62, 145, 147, 148, 154, 173, 325
 Jarota Jan 154
 Jaruzelski Wojciech 40
 Jasiński Wojciech 155, 235
 Jastrun Tomasz 45
 Jaworski Marian, kard. 151, 153, 224
 Jegliński Piotr 23
 Jędraszewski Marek, abp 163, 173, 331
 Jędruch Artur 10
 Jędruchowie 10
 Jędrzejec Stanisław 54
 Jinping Xi 165, 283
 Józef II 58
 Józefowicz Marcin 158
 Józwiak Bartosz 169
 Józwik Ryszard 17, 19, 144, 183
 Judycki Zbigniew 13
 Jurek Marek 76, 77, 84, 151, 152, 216, 219
 Jurewicz Tadeusz 15
 Jurgiel Krzysztof 82, 84, 85, 149, 154-156, 234
 Jurkiewicz Wiesław 152
 Jury nec Oksana 162
 Juszczenko Wiktor 82
 Juzwenko Adolf 57, 68

K

Kaczmarska Agnieszka 103, 159, 169, 172
 Kaczorowska Karolina 156
 Kaczorowski Andrzej 172
 Kaczorowski Andrzej W. 30
 Kaczorowski Ryszard 93

Kaczyńska Maria 154, 167, 173, 233, 291, 331
 Kaczyński Jarosław 44, 57, 62, 63, 65, 66, 69, 71, 72, 75-77, 83, 84, 86, 88-90, 95, 96, 98,
 99, 101, 102, 107, 109, 110, 137, 148-152, 155, 158, 166, 167, 171-173, 204, 207, 216, 219,
 220, 234, 249, 251, 284, 294, 314, 327, 331
 Kaczyński Lech 9, 20, 62, 70, 76, 82, 84-86, 88, 89, 92-96, 99, 101, 129, 151, 153, 154, 158,
 167, 168, 171, 173, 216, 224, 227, 233, 291, 301, 314, 315, 331, 366
 Kalinowski Wojciech 62
 Kałamarz Ryszard 130
 Kamińska Anna 151, 216
 Kamiński Maciej 155
 Kamiński Marek 29, 32, 35-38, 50-54, 60, 64, 148, 172, 322
 Kamiński Mariusz 83, 99, 156
 Kamiński Michał 93, 154
 Kamiński Stanisław 20
 Kamiński Wojciech 155
 Kaniewscy Barbara i Krzysztof 40
 Kaniewska Barbara 145, 188
 Kaniewski Krzysztof 41, 145, 188, 190
 Kantor Adam 147
 Karasek Krzysztof 45
 Karasiewicz Tadeusz 41
 Karasiński Maciej 152
 Karczewski Stanisław 99, 106, 108, 110, 112, 113, 121, 123, 126, 128, 156, 157-162, 164,
 168-170, 172, 251, 275, 295, 297, 307, 310, 322
 Karnowski Jacek 163
 Karol XVI Gustaw 125
 Karpa Halina 144
 Karpa Iwan 149
 Karski Karol 150
 Karuś Jan 25, 27, 30, 31, 33, 34, 51-54, 64, 65, 148, 172
 Kasprzak Mieczysław 73, 149
 Kassan Mieczysław 14
 Kawalek Jacek 40
 Kempa Beata 94
 Kęcik Wiesław 172
 Kędzior Barbara 146
 Khariy Mykhaylo 162
 Kiczek Jacek 76, 83
 Kieniewicz Leszek 161
 Kijanka Wiesław 16, 143
 Kikiela Anna 15, 143
 Kilian Wiesław 154
 Klarenbach Adrian 147
 Klarenbach Bogumiła 62, 76
 Klarkowski Andrzej 103
 Klecha Bronisław 68, 152

Klimczak Andrzej 149, 208
 Klimowicz Maria 30
 Kloc Izabela 99, 156, 160-162, 165, 170
 Kluzik-Rostkowska Joanna 97
 Klympush-Tsintsadze Ivanna 162
 Kłak Czesław P. 157
 Kłyż Wojciech 172, 322
 Koba Stanisław 41, 45, 54
 Koba Władysław 9
 Kobakhidze Irakli 124, 168, 295
 Koc Maria 148, 169, 171, 320
 Kocoł Mirosław 41, 45, 48, 54, 62
 Kojdro Andrzej 157
 Kolarski Wojciech 157
 Kolberger Krzysztof 40
 Kolejka Edward 172
 Kołakowski Janusz 64, 73, 152
 Kołakowski Lech 149, 160
 Kołodziejczyk-Macander Elżbieta 131
 Komański Henryk 11
 Komorowska Antonina 34
 Komorowski Bronisław 89, 95, 101, 131
 Komórek Adam 76, 150
 Konarzewski Marcin (ps.) 60
 Kondracka Małgorzata 155, 162
 Kondratiuk Olena 164
 Kopacz Ewa 97, 101, 106
 Kopaczewski Antoni 155
 Koperski Andrzej 147, 150, 210
 Kordowska Aneta 96, 98, 103
 Kiirmendy Adrienne 162
 Kornhauser Julian 35
 Kornhauser-Duda Agata 157, 169
 Karnicki Ryszard 8
 Karnicki Władysław 8
 Korzekwa Zdzisław 152
 Korzeniowski Edward 145, 188
 Kossak Zofia 39
 Kostrzewa-Zorbas Grzegorz 57, 68
 Kościuk Mariusz 41, 45, 63, 145, 146, 191
 Kot Beata 145
 Kotlarczyk Janusz 74
 Kotowicz Cezary 16
 Kovacs Istvan 174, 333
 Kiiver La.szlo 107-110, 128, 159, 160, 164, 166-169, 255, 259, 273, 284-286, 296, 297, 307

Kowal Paweł 97
Kowalcze Andrzej 154
Kowalczyk Henryk 170
Kowalczyk Józef, abp 59
Kowalski Waldemar 16, 143
Kowalski Witold 61, 67, 71, 75, 149
Kozdroń Jerzy 157
Kazek Bogusław 35
Kozik Henryk 152, 155, 162, 170
Kościński Adam 162
Kozioł Paweł 158
Kozłowski Marian 155, 158
Kozłowski Piotr 16
Kozuba Anna 143
Krajewski Wiesław 149
Krasicki Marcin 58
Krasnodębski Zdzisław 47, 103, 148, 163
Krasulski Leonard 150
Krauze Andrzej 170, 312
Krawiec Andrzej 28
Krawiec Daniel 155, 158
Krężalek Ryszard 155
Krochmal Jacek 149
Kroczykowska Józefa 15
Krokowski Maciej 174, 341
Krokowski Wojciech 155
Kropiwnicki Jerzy 61
Król Marcin 158
Król Piotr 149
Kruk Elżbieta 151, 152, 218, 219
Krupa Jan 155
Krupińska Zdzisława 144
Krzyszowski Paweł 76, 158
Krzakała Marek 159, 165, 166, 284
Krzysztofik Marcin 172
Krzysztofiński Mariusz 35, 170
Krzywiński Stanisław, ks. 37, 40
Kubat Andrzej 146, 191
Kubera Jaroslav 110
Kubiw Stepan 117
Kucharski Andrzej 29, 35, 36, 40, 41
Kuchcińscy 12, 15
Kuchcińska Beata 14, 143, 144, 179, 180, 182
Kuchcińska Janina 12, 15, 16, 143, 152, 179, 220
Kuchcińska Wiktora z d. Barnaś 12, 143, 180, 181
Kuchciński Jan 12

Kuchciński Mieczysław OMI 12, 13, 15, 18, 143, 179
 Kuchciński Wiktor 12, 13
 Kuchciński Zbigniew 10-15, 52, 62, 143, 146, 149, 179, 192
 Kuczma Leonid 150
 Kuczyńska-Zanik Aleksandra 109
 Kudła Marek 145
 Kulesza Michał 69
 Kulaj Jan 27
 Kunkiewicz Adolf 157
 Kupisz Dariusz 171, 317
 Kuroń Jacek 52
 Kurska Anna 82
 Kurski Jacek 97, 150
 Kurtis Milo 144
 Kurylak Józef 41, 45, 58, 146, 149, 195
 Kusiński Stanisław 28
 Kuta Cecylia 34
 Kuzio Taras 37, 50
 Kuźmiek Alicja 147
 Kuźmiuk Zbigniew 101
 Kwaśniewski Aleksander 150, 211
 Kwiatkowski Bronisław 94
 Kwieciński Jerzy 85, 103, 116, 117, 162, 174, 340, 341

L

Lach Romana 144
 Lameński Lechosław 20, 145, 188
 Lammert Norbert 124, 165, 279, 280
 Lasek Dawid 115, 162
 Latorcai János 160, 161, 163, 165, 166, 174, 278, 333, 334
 Lechowski Witold 76, 158
 Legencirena(p.Życzkowska)15
 Legowicz Józef, ks. 151
 Legutko Ryszard 41, 44, 47, 49, 158, 251
 Lehnert Seweryn 12
 Leicht Henryk 149, 208
 Leja Julian 174, 336
 Leniart Ewa 142, 162, 172
 Leonard Piotr 42
 Lepper Andrzej 88
 Lepszy Maria 17
 Lepszy Stanisław 152
 Leszczyński Rafał 131
 Lewandowska Irena (Kozimała) 149

Lewandowski Ryszard 152
Lewicki Adam 144
Lewicki Zbigniew 17
Lewkowicz Łukasz 116
Libicki Marcin 152, 219
Lignowski Artur 25
Lilla Mark 44, 146
Lipiński Adam 89, 150, 154, 233
Litwin Henryk 163
Lodek Joachim 22
Longher Gerwazy 162
Lubacziwski Myrosław, kard. 59
Lubańskie Lucyna i Stefania 33
Lubawski Wojciech 156
Lubomirski Stanisław Herakliusz 131

Ł

Łączak Czesław 76
Łączkowski Paweł 75
Leszczyński Grzegorz 172
Łęczyńska Beata 17, 42, 147, 199
Łopiński Maciej 96, 99, 150, 157, 174, 339
Łopuch Anna 152
Łosiowie Teresa i Wiesław 22
Łoziński Adam 61, 62, 66, 71, 75, 152, 155, 173, 325
Łukaszyk Stefan 149
Łupczyk Grzegorz 168
Łuszczewski Jan 173

M

Macala Pavol 97, 103, 162
Macierewicz Antoni 65, 94, 156, 157, 238
Macjon Józef 7
Mackiewicz Józef 39
Magier Zygmunt 170
Majcher Krzysztof 145, 158
Majchrowicz Tadeusz 152, 172, 322
Majchrowski Jan 103, 106, 132, 174, 333
Majgier Zygmunt 29, 32, 41, 147, 152
Majka Robert 32, 149, 157
Majkut Lech 152
Makara Krystyna 150

Makowiecka Elżbieta 45
 Makowiecki Stefan 44
 Makowski Wacław 130
 Malawski Artur 69
 Malawski Zdzisław 26
 Malcher Zbigniew 147, 149
 Malec Grażyna 144
 Malicki Jan 103, 115, 159, 162, 168, 253
 Malik Andrzej 34
 Malik Ewa 155
 Malinowski Ernest 130
 Malinowski Janusz 22, 144, 185
 Malski Markijan 103, 162
 Maluchnik Marek 152, 221
 Małachowski Piotr 162, 266
 Małachowski Stanisław 130, 131
 Małagowski Maciej 26
 Małecki Maciej 149
 Małkowski Stanisław, ks. 24, 37
 Mały Leon, bp 150, 151
 Manzyn Wojciech 151
 Marcinkiewicz Kazimierz 84, 87
 Marcinkiewicz Zbigniew 155
 Marcińczak Jacek 17, 18
 Maresch Monika 41, 146
 Margwelaszwili Giorgi 124
 Marianowska Barbara 152, 219
 Marjańska Ludmiła 45
 Martowicz Anna 153, 223
 Martowicz Józef 145
 Martyniak Jan, bp 59, 150, 210
 Marusyn Stanisław 16
 Maszkiewicz Mariusz 169
 Materna Jerzy 149, 156
 Matraszek Marek 22, 44, 46, 47, 81, 147, 148, 153
 Matusiewicz Andrzej 36, 56, 59, 67, 150, 152, 155-157, 162, 170, 173, 238, 248, 327, 328
 Matusz Józef 151, 162, 218
 Matuszewski Marek 156
 Matwijenko Anatolij 162
 Maziarski Jacek 63, 66, 148, 149, 204, 205
 Mazowiecki Tadeusz 40, 54
 Mazur Andrzej 18-20, 22, 23, 51, 144, 172, 174, 185, 324, 325, 339
 Mazur Krystyna 144
 Mazur Piotr 145
 Mazur Władysław 149
 Mazurek Beata 158, 159, 162, 172, 251

Mazurek Marek 162
 Mazurkiewicz Andrzej Tadeusz 91, 141
 Mądzik Leszek 22
 Mech Czesława „Niezapominajka” 9
 Mech Dorota (p. Kuchcińska) 9, 23, 41, 58, 60, 62, 67, 68, 146, 149
 Mech Jan 9
 Mech Stanisław 148, 149, 204
 Mech Szymon 9
 Mechowie 9
 Melak Andrzej 172
 Miara Izidor 155
 Miazga Mieczysław 157
 Michalik Andrzej 145
 Michalik Józef, abp 151, 214
 Michalik Małgorzata 23
 Miciak Józef 64, 147
 Międlar Adam 147
 Migliore Celestino, abp 165, 169, 282
 Mikolasik Miroslav 97, 162
 Mikołajczyk Stanisław 130
 Mikołajska Halina 42
 Mikołowicz Waldemar 31
 Mikrut Alina 41
 Mikrut Marek 41, 45, 143, 144, 172, 186, 325
 Mikuła Wojciech 41, 58, 62, 146
 Milewski Marian „Czarny” 12, 13
 Miller Leszek 77
 Miłosz Czesław 70
 Miłosz Maciej 157
 Miodowicz Konstanty 154
 Mirowski Mieczysław 147
 Misiak Maciej 20
 Misiak Mateusz 20
 Miśkiewicz Irena 152
 Miśkiewicz Iwona 21, 41
 Miśkiewicz Jerzy 67, 152
 Miśniakiewicz Marek 56
 Mitan Andrzej 22
 Mitan Piotr 22, 144
 Mleczko Jacek 52-54
 Młynarek Christian 103
 Młynarski Janusz 42, 53, 54
 Moczulski Lech 45
 Mołoń Andrzej 26
 Moniuszko Stanisław 130
 Morawiecki Kornel 156, 167, 173, 243, 325, 354

Morawiecki Mateusz 98, 102, 139, 158, 251
 Morawski Wiesław 152
 Moskal Kazimierz 156, 157
 Moskwa Stefan, bp 152
 Możejko Andrzej 43
 Mrówczyński Aleksander 170
 MO.rniece !nara 122, 168, 298
 Musiał Bogumił 162
 Musiał Jan 29, 38, 40, 41, 46, 48, 49, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 62, 65, 66, 72, 145, 147-149,
 172, 188, 207, 322

N

Nabokow Władimir 39
 Naimski Piotr 103, 155, 159, 162, 163, 171, 318
 Najder Zdzisław 49, 57, 63, 147, 151, 198
 Napolski Mieczysław 55, 60
 Narkiewicz Jarosław 170, 313
 Natalii-Świat Aleksandra 89, 153, 154, 226, 228
 Nauseda Gitanas 123
 Nawrocki Zbigniew 29
 Nebeski Andrzej 18
 Nehrebecki Grzegorz 150, 210
 Nemeth Zsolt 103
 Niedziela Janusz 149
 Niemiec Janusz 151
 Niemkiewicz Bronisław 52, 62, 64, 147, 152
 Niemkiewicz Paweł 41, 45, 56, 62, 64, 76, 146, 152, 194
 Nieradka Grzegorz 158
 Niezgoda Grażyna 41, 43, 45, 145-148, 204
 Niżnik Józef, ks. 152, 219
 Notev Yavor 163
 Nowacki Wieńczysław 24, 25, 29, 32-35, 37, 172
 Nowowiejski Feliks 130
 Nuckowski Tadeusz 41, 145, 188, 190
 Nycz Kazimierz, kard. 169, 171, 315

O

O'Brien Patrick 44
 O'Keeffe Dennis 44, 146, 191
 Oberfalzer Jifi 160
 Obląg Janusz 42, 146, 147, 199
 Obler Stanisław 17, 144, 183

Odojewski Włodzimierz 39
 Odrowąż-Pieniążek Janusz 151
 Ojakowie Anna i Ziemowit 152
 Olbromski Mariusz 45, 62, 92, 151
 Olbrycht Jan 84
 Olchowy Jan 32
 Olejnik Iwona 162
 Olejnik Marta 18, 26, 34, 44, 51
 Olejnik Paweł 162
 Olejnik Petra 151
 Olesiuk Andrzej 155, 158
 Olszański Józef 32
 Olszewski Jan 60, 65, 66, 72
 Onyszkiewicz Janusz 52, 53, 57, 147
 Opaliński Edward 147
 Orhan Viktor 107,109,110, 166-168, 284,294,297
 Ortyl Władysław 85, 99, 142, 155, 157-159, 162, 163, 172, 174, 335
 Orzeł Józef 150
 Osadczuk Bohdan 50
 Osiejuk Krzysztof 149
 Ossoliński Jerzy 131
 Ostrowski Aleksander 173, 330
 Ostrowski Władysław 131
 Ozga Krystyna 154
 Ozór Barbara 144
 Ożóg Stanisław 92, 155, 156

p

Pabian Ryszard 162
 Paczewski Andrzej 17, 144, 183
 Paczkowski Ryszard 147
 Pahl Witold 157
 Pająk Krzysztof 144
 Pajda Stanisław 27
 Pakosz Teresa 150, 210
 Pakuła-Sacharczuk Anna 154
 Palach Jan 111, 164, 278
 Paluch Anna 169, 173, 304, 327
 Paluch Stanisław 64, 152
 Pamuła Teresa 155, 158
 Papiernik Stanisław 144
 Parolin Pietra, kard. 126, 169
 Partyka Wacław, ks. 145, 188
 Partyński August 67

Parubij Andrij 122, 162, 163
Paruch Waldemar 93, 98, 102, 108, 115, 126, 161
Paryna Teresa 170
Parys Jan 170
Pastor Julian Ana 167, 291
Pater Tadeusz, ks. 150-152
Paul Jerzy 157
Pazura Radosław 83
Paźniak Zianon 150, 213
Pączek Jan 170
Pelczar Jan 158
Perkins Roger 146, 193
Perlak Józef 172
Persowski Franciszek 69
Perszewski Piotr 149
Peszkowski Zdzisław, ks. 130
Petzel Beata 41
Pękała Marek 45
Pępek Jan, ks. 29
Pęzioł Adam 66
Piasecki Sergiusz 39
Piątkowski Adam 138
Piczura Jan 169, 304
Piechota Józef 35
Piechowicz Elżbieta 25
Piecuch Adam 29, 147
Piekalkiewicz Moira „Ciocia” 146, 149, 205
Piekalkiewicz Jarosław 44, 70, 149, 205
Pieniążek Joanna 147
Pieniążek Mateusz 61
Pierzchała Andrzej 23
Pietrzak Jan 83
Pięta Stanisław 154, 353
Pilarska Anna 154
Pilch Antoni 42
Pilch Piotr 145, 158, 159, 173, 329
Piłsudski Józef 91, 110, 128, 156, 168, 170, 239, 296, 311
Pinczuk Lutek 156
Piotrowicz Stanisław 155-157
Piórecki Jerzy 42, 74, 146, 154, 172, 174, 232, 325, 339
Piórecki Narcyz 156
Pisz Brygida 41, 147
Pisz Jan 62, 147, 152, 220
Pisz Włodzimierz 16, 68
Plażyński Maciej 81, 149, 207, 208
Pobóg-Malinowski Władysław 18

Podgórska Stefania 8
 Podgórski Adam 159
 Podhalicz Lucyna 41, 81, 146, 155, 158, 159, 162, 173, 329
 Podmokły Wiesław 19
 Podyma Włodzimierz 154, 232
 Pogorzelski Oręż Ludwik 16
 Pokorna Jermanova Jaroslava 159, 166
 Polacko Jozef 162
 Polak Tadeusz, ks. 150
 Polak Wojciech, abp 126, 169
 Pomajda Wojciech 155
 Poncyliusz Paweł 83, 97
 Poniatowski Kazimierz 65
 Pop Maria 143
 Popiołek Krzysztof 155
 Poręba Tomasz 92, 93
 Poziomek Urszula 33
 Praga Tomasz 158
 Pragłowska Anna 10
 Pragłowska Jadwiga 10
 Pragłowski Jerzy 10
 Pragłowski Mieczysław 10
 Pragłowski Piotr 143, 180
 Prancietis Viktoras 122, 123, 168, 169, 171, 172, 298, 303, 319, 324
 Preis Andrzej 17
 Prokop Barbara 152
 Prokop Krzysztof 36, 51
 Prońko Krystyna 18
 Prosiecki Wacław 17
 Prostko Maciej 157
 Próchnicki Andrzej 143
 Pruchnicki Wojciech 155
 Przybysz Adam 155
 Pudłowski Stanisław 53
 Putra Krzysztof 89, 95, 153, 154, 226, 228
 Pyra Klementyna 147, 149
 Pyrzanowski Wieńczysław 130

R

Rachwański Henryk 16
 Raciborski Marian 130
 Radwański Andrzej 152, 155
 Rafalska Bożena 150, 210
 Rafalska Elżbieta 154

Rak Paweł 76
 Ramski Janusz 156, 162
 Raściszewski Andrzej 157
 Rataj Maciej 130
 Rataj Waldemar 162, 170
 Rau Zbigniew 7, 164, 171, 317
 Regan David 44, 147, 199
 Reitschuster Boris 162
 Rempała Edward 34
 Reppel Jadwiga 146
 Repplowie 42
 Riemen Sławomir 154
 Robinson Edward 45, 46
 Rodriguez Juan Carlos Varela 157
 Rogalski Krzysztof 172
 Rogoyski Andrzej T. 157
 Rogoz Robert 158
 Rokicka Ewa 143
 Rokowska Krystyna 146, 191
 Romaszewski Zbigniew 29, 36, 57, 92, 96, 155, 235
 Rosen Jan Henryk 20, 21
 Rosiak Maciej 144
 Roszkowski Wojciech 89, 98
 Rozmus Danuta 150
 Rozwadowski Tadeusz 153, 224
 Różycki Wiesław 150, 211
 Rusinowska Danuta 62, 76, 174, 338
 Ruszelak Janina 13
 Ruszelak Piotr 13
 Rybienik Wojciech 149
 Rybotycki Robert 63, 70, 146, 147, 152, 199
 Ryczan Bożena 158, 162
 Ryczan Kazimierz, ks. 30
 Rymkiewicz Jarosław Marek 95
 Rynkowski Ryszard 83
 Rytel Aniela 154
 Ryzner Franciszek 63
 Ryzner Janina 63
 Rząsa Marek 173, 325
 Rzeszutka Wojciech 158
 Rzońca Bogdan 73, 142, 150, 151, 155-157, 161-163, 173, 213, 329
 Rzońcowie Anna i Bogusław 156

S

Sabbat Kazimierz 130
 Sadłowski Czesław, ks. 33, 158, 172, 248, 321
 Sadurska Małgorzata 154, 157, 170
 Sagatowska Janina 157
 Sałek Jan 150
 Sapieha Kazimierz Nestor 131, 172, 322
 Sapieha Lew 131
 Sapieha Michał 150, 211
 Sarzyński Stanisław 152
 Sawicka Jadwiga 42, 45
 Sawicki Krzysztof „Rudy” 22, 25, 30, 36, 38, 44, 47, 72, 149, 151, 206
 Sawicki Tadeusz 66, 68, 70, 150, 210
 Sawiński Zbigniew 149, 208
 Schauble Wolfgang 124, 160
 Schmidt Joanna 354
 Schwarzenberg Karel 166, 284
 Scruton Roger 22, 39, 44-48, 57, 60, 81, 113, 147, 148, 161, 199, 201, 264
 Selbourne David 44, 54
 Seweryński Michał 159, 160
 Sękiewicz Zofia 147
 Shute Wayne 146, 191
 Siara Emil 10, 144, 186
 Siarka Edward 154
 Sieczkoś Zbigniew 71, 73, 142, 150, 157, 211
 Siekierka Szczepan 11
 Sienicka Marta 44, 146, 191
 Sienicki Mikołaj 131
 Sienkiewicz Henryk 130
 Sikora Anna 143
 Sikora Krzysztof 154
 Sikorski Radosław 97
 Siła-Nowicki Władysław 42
 Singer Isaac Bashevis 130
 Sipiera Zdzisław 149
 Siwek Sławomir 150, 172
 Siwec Ryszard 9, 92, 111, 130, 155, 156, 164, 235, 241, 277
 Siwec Wit 26
 Skalska Helena 150, 210
 Skawiński Paweł 154
 Skorupa Ivan 159
 Skrzypek Grzegorz 154
 Skupień Stanisław 154
 Skuza Hubert 175, 343
 Sławek Walery 130

Sławik Henryk 110, 130, 167, 293
 Smoła Małgorzata 144
 Smuczak Kazimierz 20, 21
 Snopek Jerzy 167
 Sobieski Jakub 131
 Sobolewski Krzysztof 83, 155
 Sobolewski Mirosław 162
 Sobotka Premysl 110, 161, 162
 Sojka Stanisław 83
 Soloch Paweł 157
 Sołek Jan 62, 71, 147, 149-151, 162
 Sołek Krystyna 150
 Sołtyk Stanisław 131
 Sołżenicyn Aleksandr 39
 Sopel Tadeusz 30, 32, 37, 147
 Sosa-Choma Iwona 155
 Sosnkowski Kazimierz 91
 Sosnowska Marta 143
 Sośnicki Józef 152, 155
 Sowiński Piotr 143
 Stabiszewski Jerzy 37
 Stachowicz Edmund 152, 220
 Stanik Jerzy 144
 Stankiewicz Zbigniew, abp 163
 Stańczak Katarzyna 23, 144
 Stasiak-Harabin Justyna 130
 Staś Renata 146, 147
 Stawiarski Jarosław 155, 156, 162
 Stawiszyński Wojciech 36
 Stech Milan 110, 159, 160
 Stecura Remigiusz 144
 Steczkowska Justyna 83
 Steele-Hunter Margaret 45, 145, 146, 192
 Stelmachowski Andrzej 151, 218
 Stepek Ilona 23
 Stepek Jan 23
 Stępień Stanisław 41
 Stępkowski Józef 154
 Stępiński Teofil 173, 330
 Stojka Stefan 150, 154, 212, 232
 Stopyra Mieczysław 31
 Strączek Marek 152
 Strąk Joanna 144
 Stręk Piotr 76
 Strońscy 10
 Strońska Anna 10

Strońska Maria 17, 42, 143, 147, 149, 180, 197
 Stroński Marian 9, 10, 16, 17, 42, 69, 144, 182
 Strychalska Barbara 144
 Strzałkowski Eugeniusz 152
 Strzałkowski Roman 109
 Styś Wiesław 71
 Suchy Maria 74
 Suplata Marian 162
 Sura Rafał 157
 Surmacz Beata 109
 Suski Marek 150, 151, 153, 155, 156, 218, 226, 235
 Sye-kyun Chung 167, 295
 Sykora Michał 167
 Szacka Irena 155
 Szacki Grzegorz 155
 Szajowska Teresa 152
 Szal Adam, abp 172, 174, 335
 Szalamacha Paweł 98
 Szamota Wiesław 16, 143
 Szarama Grażyna 155
 Szarama Wojciech 156
 Szarma Władysław 156
 Szarzyński Stanisław 170
 Szczepanik Marek 131
 Szczepańska Renata 138
 Szczepański Jan Józef 42
 Szczepański Jarosław A. 62, 63
 Szczerba Michał 134
 Szczerbski Krzysztof 103, 114, 118, 155, 157
 Szczuka Antoni 131
 Szczurek Krzysztof 162
 Szczypińska Jolanta 94, 154-156, 228, 235
 Szerszun Mykoła 154, 232
 Szkutnik Janusz 32
 Szlachta Andrzej 155-157
 Szlachta Bogdan W. 157
 Szmulik Bogumił 108
 Szmyd Zdzisław 158
 Sznajder Michał 33
 Szostkiewicz Adam 45
 Szot Jan 32, 147
 Szpakowski Zdzisław 149
 Szpirak Barbara 15
 Szpyt Janusz 130
 Szrot Paweł 156
 Szuberla Zbigniew 17

Szwed Michał 155
 Szwed Stanisław 156
 Szwie Jacek 41, 60
 Szydło Beata 95, 98, 99, 102, 106, 116, 126, 155-157, 162, 163, 169, 173, 235, 266, 307, 328,
 331
 Szymanek Jarosław 108
 Szymanowski Maciej 47, 92, 103, 168, 299
 Szymański Krzysztof 150
 Szymbara Józef 156, 162, 174, 175, 336, 340, 342, 343
 Szyszko Jan 82, 85, 103, 155

Ś

Ślimak Czesław 154
 Ślisz Józef 33, 63
 Śliwa Paweł 157
 Śliwa Stanisław 155
 Śliwiński Jarosław 31, 65, 152
 Śnieżek Adam 155
 Śnieżek Mariusz 145
 Świtalski Kazimierz 130
 Świtalski Leon, ks. 51

T

Tabisz Mieczysław 31, 32
 Tacyt 7
 Tarczyński Wojciech 18
 Targalski Jerzy 111
 Tarnawski Władysław 69
 Tehórzewski Krzysztof 71, 72, 75, 150, 154-156, 228, 235
 Teliga Józef 32, 34
 Telus Robert 154, 172
 Terlecki Ryszard 33, 91, 99, 102, 103, 106, 109, 112, 148, 150, 155-157, 159, 161-163, 165, 172,
 174, 235, 281, 333, 334
 Thatcher Margaret 42, 147, 197
 Tillich Stanisław 124
 Tkac Marian 97
 Tkaczyk Ryszard „Raszek” 144, 185
 Tokarczuk Antoni 75
 Tokarczuk Ignacy, abp 23, 30, 35, 40, 51, 59, 60, 130, 145, 149, 170, 172, 207, 313, 321
 Tomaka Bożena 143
 Tomaka Witold 174, 336
 Tomaka Wojciech, bp 16

Tomaszewski Wiesław 147, 152
Tomsky Alexander 47, 103
Tracz Bogusław 19
Tracz-Tryniecki Marek 7, 171, 317
Traugutt Romuald 130
Trąmpczyński Wojciech 128, 130
Tredinnick David 44
Trelka Tadeusz 31, 52, 53, 147
Trench Le Poer Cally 146, 193
Trencsenyi La.szlo 165
Trofimiak Marcjan, bp 150
Trojanowska Marta 43
Trojanowski Władysław 152
Trybalski Stanisław 32, 55
Tumidajski Andrzej 28, 30
Turczynow Ołeksandr 122
Turek Władysław 155
Turski Robert 25, 33
Tusk Donald 84, 89, 90, 97, 101, 137
Tymoszenko Julia 122
Tysza Stanisław 165

U

Ujazdowski Kazimierz 69
Ujejski Andrzej 149
Ulma Tadeusz 29, 52, 53, 64, 147
Urban Ryszard 158
Urbankowski Bohdan 60
Uruski Piotr 157
Uziembło Michał 151

V

Valóczy Istvan 165
Varga Mihaly 117
Vasilko Jan 173, 330
Velebny Ladislav 166
Vincenz Andrzej 70
Vizi Szilveszter 164
Vondracek Radek 111, 160, 168, 298

W

Wajda Zygmunt 64, 147
 Walczak Kazimierz 65, 149
 Walentynowicz Anna 130
 Walezy Henryk 165, 281
 Walkiewicz Mieczysław 154
 Wallstriim Margot 168, 300
 Wałęsa Lech 51, 56, 63-66
 Wandycz Piotr 70
 Waniek Henryk 45, 46, 145, 190
 Wańczak Edward 35
 Warzecha Jan 155-157
 Wasilewski Krzysztof 144
 Wasserman Małgorzata 156
 Wasylkowski Janusz 151
 Waszczak Danuta 152
 Waszczykowski Witold 156, 157
 Wat Aleksander 39
 Weber Rafał 157
 Wellman Arnold 81, 153, 222
 Wenklar Michał 34
 Węgrzyn Kazimierz 155, 158
 Węgrzyński Stanisław, ks. 15
 Wiązowski Waldemar 149
 Widmański Krzysztof 23
 Widziszewska Zdzisława 155
 Wielgosz Stanisław 144
 Wierchowicz Jerzy 157
 Wierzbieniec Marta 172
 Wigłusz Waldemar 38, 40, 41, 53, 61, 146, 147, 151, 170, 172, 322
 Wilczewski Dominik 112, 113
 Wildstein Bronisław 10
 Wilgucki Artur 41, 57, 58, 62, 146
 Winnicki Tomasz 154, 232
 Wiśniak Kazimierz 145, 188, 189
 Wiśniewska Jadwiga 155, 235
 Wiśniewski Witold 76
 Witek Elżbieta 125, 137
 Witkowska-Wawer Lilianna 42
 Witkowska-Wawer Marianna 146
 Władysław IV 108
 Włodarczyk Anita 162, 266
 Wnorowska Alicja 9, 10, 18, 152
 Wnorowski Stanisław 67, 152
 Wnuk Zygmunt 74

Woda Wiesław 154
 Wohner Stanisław 152
 Wojciechowska-Podhalicz Maria 147
 Wojciechowski Aleksander 43
 Wojciechowski Andrzej 54, 55
 Wojciechowski Janusz 101, 156
 Wojciechowski Wojomir 80, 150, 212
 Wojnar Ryszard 152
 Wojnar Tomasz 53
 Wojnarowicz Bogusław 144
 Wojtowicz Wit 23, 150, 157, 162, 210
 Wolanin Andrzej 76
 Wołczyk-Nestorow Zofia 42, 146
 Wołoszyn Bogdan 155, 158
 Woroszyński Wiktor 45
 Wosik-Majewska Alicja 156
 Woś-Nyczek Justyna 146
 Woźniak Henryk 151
 Woźniak Piotr 153, 226
 Woźniakowski Henryk 40, 69
 Woźniakowski Jacek 20
 Wójcik Henryk „Głobej” 144
 Wróbel Jerzy 16, 143
 Wróblewska Krystyna 155, 157
 Wyczawski Andrzej 52, 53, 56, 62, 76, 155, 156, 158, 162
 Wysata Ryszard 155
 Wyszyński Stefan, kard. 130

Z

Zabłocka Wanda 23
 Zaborowski Maciej G. 157
 Zagrobelna Grażyna 145, 155, 158
 Zagrobelny Stanisław 155
 Zahel Halina 42
 Zając Alicja 155, 157, 158
 Zając Leszek 149
 Zając Stanisław 71, 73, 91, 92, 94, 141, 150, 213
 Zając Wojciech 158, 162
 Zaleszczyk Barbara 17
 Zaleszczyk Bogusław 10, 62, 76, 152, 155, 162, 170, 220, 314
 Zaleszczykowie 10
 Zamenhof Ludwik 130

Zamirski Mariusz 68, 155
 Zanussi Krzysztof 60
 Zapałowski Andrzej 59
 Zarych Stanisław, ks. 40, 145, 190
 Zawisza Artur 152, 219
 Zazula Marek 40, 41, 43, 58, 67, 152
 Zbrożek Piotr 145, 167, 174
 Zdeszczyk Bogusław 151, 216
 Zedlewski Łukasz 130
 Zegarski Damian Zenon „Wskazówka” 19, 20, 42, 146
 Zeman Milos 110
 Zeman Roman 52
 Zenowicz Jadwiga 162
 Zielak Beata (p. Łęczyńska) 17, 42, 147, 199
 Ziębowie 12
 Žilakova Denisa 117
 Zingeris Emanuelis 164
 Ziobro Zbigniew 9, 89, 93, 97, 101
 Ziobrowski Szymon 174, 341
 Ziółkowski Marek 151
 Zmora Marceli, ks. 11
 Zuba Maria 155, 162
 Zubilewicz Tomasz 155
 Zubowski Wojciech 173, 327
 Zulauf Michał 23, 144, 185
 Zych Józef 157
 Zygarowicz Stanisław 154

Ż

Żak Jan 54
 Żak Zbigniew 153
 Żaryn Jan 156, 170, 239
 Żenczykowski Tadeusz 39
 Żółkiewicz Jolanta 146
 Żółkiewicz Stanisław 14, 29, 51-54, 59, 60, 64, 152, 221
 Żółtaniecki Ryszard 145
 Żukowski Tomasz 103
 Żurawska Ryszarda 152
 Żurawski Kazimierz 152
 Żuromski Andrzej 42, 146
 Życzkowski Janusz 17, 19



Prof. dr hab. JAN DRAUS (ur. 1952), historyk, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wykładowca Uniwersytetu Rzeszowskiego, senator RP II kadencji, dyrektor Polskiego Radia i Telewizji w Rzeszowie (1990–1993), wiceprezes Radia Rzeszów SA (1994–1998), rektor Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu (2001–2012), członek Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej I, II i III kadencji, Honorowy Obywatel Przemyśla (2012).



Dr hab. DARIUSZ IWANECZKO (ur. 1965), historyk, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wykładowca Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu /od 2022 roku Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Przemyślu/, wicewojewoda podkarpacki (2005–2007), wiceprezydent Przemyśla (2008–2010), dwukrotnie wybierany do Rady Miasta Przemyśla. Pracownik, a od 2015 roku dyrektor Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie.